

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

KIBRIS : YENİ DEVLET YAPILANMASINDA BİR ÇÖZÜM
ÖNERİSİ OLARAK FEDERASYON

Yüksek Lisans Tezi

Doç. Dr. Bekir Parlak

Hakan Aksoy

BURSA 2005

GİRİŞ

Kıbrıs'ın yaklaşık 8000 yıllık tarihi adanın hakimiyetini elde etmeye veya elinde tutmaya çalışan uygarlıkların savaşları, barışları ve mücadeleleri ile doludur. Toplumsal ve ekonomik olarak Avrupalı olan ada, coğrafi ve tarihi yönden Ortadoğu'ya olan bağıını, siyasi ve hukuki yaşamındaki karışıklıklardan kurtulamayarak ortaya koyar.

Adanın coğrafi özellikleri, onu askeri, ekonomik ve siyasi açıdan vazgeçilmez kılar ve Akdeniz'in ortasındaki bu güzel afrodite olan ilginin kaynağını anlamamıza yardım eder. Bu durum binlerce yıldır sürüp gitmekte ve günümüzde de aynen devam etmektedir.

Bu çalışma, Kıbrıs adası üzerinde yıllardır süregelen anlaşmazlığı objektif ve doğru olarak ortaya koymaya ve sorunun adil ve kalıcı çözümü için siyasi, hukuki, ekonomik ve kültürel olarak dikkate alınması gereken noktalara dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Yukarıdaki noktalara ek olarak, ada üzerinde kurulması gereken devlet örgütlenmesinin ne olması gerektiği konusu da sebep ve sonuçları ile irdelenecektir. Bütün bu etkenlerin incelenmesi sonucunda elde edilen bilgilere dayanan somut bir çözüm önerisine yer verilecektir.

'Kıbrıs Sorunu' na çözüm bulmak amacıyla olan bir kimsenin yapması gereken ilk şey sorunun nereden kaynaklandığını bulmaktır. Bu da bütün ayrıntıları da dikkate alacak şekilde Kıbrıs tarihini incelemeyi ve sorunu anlamaya çalışmayı gerektirir. Ancak objektif bir şekilde tarihsel perspektif tüm ayrıntılarıyla incelendikten sonra ileriye dönük sağlıklı değerlendirme ve öneriler yapılabilir; aksi halde soruna çözüm önerisi getirmek bir yana, sorunu doğru anlamak bile mümkün olmayacaktır.

Kıbrıs her zaman uygarlıkların kendi güçlerini uygulama alanı olarak gördükleri, çoğu zaman ulusal, bazen de uluslararası 'davalar'ın yürütüldüğü bir 'stratejik' alan, bir satranç tahtası olmuştur. İşte bu sebepten dolayı Kıbrıs'ın tarihi ne yazık ki bu ulusal davalar ve ideolojiler uğruna zaman zaman umarsızca tahrif edilmiştir veya edilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, çalışma hazırlanırken konunun tarihsel boyutuna çok önem verilmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde Kıbrıs'ın pek az bilinen tarih öncesi durumuna ve adadan gelip geçen sayısız uygarlığa kısaca göz atacağız. Daha sonra biraz daha detaylı olarak Osmanlı ve İngiliz Dönemleri incelenecektir. Son olarak Kıbrıs Cumhuriyeti öncesi ve sonrası adanın durumunu irdeleyip, şu an ada üzerinde mevcut olan iki yönetimin ('KKTC' ve 'Kıbrıs Cumhuriyeti') tartışmalı hukuki statülerini açıklamaya çalışacağız.

Kuşkusuz bilimsel gerçeklere dayalı, tarafsız tarihsel çalışmaların çoğalması, toplumların öz geçmişlerini bilmesi açısından önemli olduğu gibi, mevcut Kıbrıs Sorunu'nun çözümü aşamasında hayati önem arz etmektedir. Bu tür çalışmaların çoğalması ada üzerinde 'Sürdürülebilir Barış'ın tesisi ve temini için de çok büyük önem teşkil edecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Kıbrıs Sorunu'nun özünde ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Bu bölümde gerek ada içinden gerekse ada dışından soruna nasıl yaklaşıldığını, 'sorun kimin için ne anlama geliyor' mantığından hareketle olguları ve olayları anlamaya çalışacak, sorunun temelinde yatan nedenleri tespit edip incelemeye çalışacağız. Sorunun temel nedenleri ortaya koyulursa çözümsüzlüğün veya olası çözümün de temel parametreleri kendiliğinden meydana çıkacaktır. Mutlak bir ayırım yapmak mümkün olmasa bile, bu sorunları inceleme açısından kolaylık olması adına mümkün olduğunca iç ve dış sebepler olarak ikiye ayırmaya çalıştık.

Çözümsüzlüğün günümüze dek sürmesinin en önemli sebeplerinden olan Kıbrıslılık Ortak Bilincinin Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına aşılınmaması ve bununla birlikte toplumların gençlerini taraflı bir tarih bilinci ile karşıt ideolojik koşullamalara yönlendirmeleri; Kıbrıslı yönetenlerin (Kuzey'deki mevcut yönetim hariç) çözüm için en önemli koşullardan olan siyasi iradeyi göstermekten kaçınmaları ve Güney Kıbrıs'ta hakim olduğu maddi ve manevi güç ile yaklaşık 150 yıldır sürdürdüğü gerici ve bağınaz tutumunu amansız bir çözüm karşıtlığıyla pekiştiren Rum Ortodoks Kilisesi'nin faaliyetleri 'İç Sebepler' olarak incelenmiştir.

'Dış Sebepler' başlığı altında, Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların tarihsel ve kültürel bağlarla bağlandığı 'Anavatanlar'ın Kıbrıs Sorunu'nun çözümsüzlüğe olan etkileri ve sorunun Türkiye ve Yunanistan açısından ele alınış şekli olan 'Milli Dava' kavramı incelenmiştir.

Bunların dışında, Kıbrıs'ın kaderinde sürekli baş rol oynayan emperyalist devletler, tarihi açıdan büyük önem taşıyan 'Enosis ve Taksim' tezleri ve mevcut çözümsüzlükten maddi, manevi fayda sağlayan iç ve dış çıkar gruplarına dikkat çekilmiştir.

Üçüncü bölümde temel olarak dünyada devlet örgütlenmelerini incelenmiş ve bunlar arasından Birleşik Kıbrıs'a en uygun devlet örgütlenmesini tespit etmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz her yönetim sisteminin uygulama aşamasında birtakım avantajlar ve riskler ortaya çıkaracağı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. İşte çok kültürlü toplumlarda sözü geçen riskler artmakta ve devlet yönetimini işlemez hale getirebilmekte ve hatta devletin yıkılmasına dahi neden olabilmektedir. Özellikle klasik sömürgeciliğin sona ermesinden sonra eski İngiliz sömürgelerinde (post-colonial) yaşanan egemenlik paylaşımı sorunları milliyetçi

kışkırtmalarla birleşince etnik çeşitlilik gösteren coğrafyalarda sancılı dönemler yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Federal yapılar, çeşitliliği dışlamayan, aksine sahiplenen ve içselleştirip birliğe dönüştüren yapılardır. Kuşkusuz çok kültürlülük getirdiği risklerin yanında, değerlendirilebildiği takdirde, her ülkenin ve dolayısıyla her yönetimin sahip olmak isteyeceği potansiyel bir güçtür.

Üçüncü bölüm kendi içinde de üçe ayrılmaktadır; bu bölümde dünyada mevcut en temel yönetim sistemleri genel teorik ve işlevsel açılarından ele alınmıştır. Buna göre; birinci kısımda 'Üniter Devlet Modeli', ikinci kısımda 'Federal Devlet Modeli' ve son kısımda da 'Konfederal Devlet Modeli' incelenmiştir.

İlk kısımda üniter devlet modeli hakkında genel teorik bilgiler bulunmaktadır. Daha sonra 'Üniter Toplum'un ne olduğu ve Kıbrıs'taki toplumsal yapının sözü edilen toplumsal özellikleri taşıyıp taşımadığı incelenecektir.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında; 'Federal Devlet Modeli'nin temel teorik özelliklerine değinilmektedir. Federal yönetsel yapının bir çözüm önerisi olarak öne sürülmesi nedeniyle, bu yapı üzerinde önemle durulmuştur. Daha sonra 21. yüzyılda kamu yönetiminde yaşanan değişimlere ve bu değişimlerin federal sistemle yönetilen devletleri önümüzdeki yıllarda nasıl etkileyeceğine dair öngörülere yer verilmiştir.

Son kısımda ise önce 'Konfederal Devlet Yapısı' incelenmiş, daha sonra ise bu yapının ada üzerinde uygulanması durumunda mevcut 'de-facto' bölünmüşlüğe hukuki olarak nasıl etki edeceği ele alınmıştır. Son olarak, ada üzerinde 'sürdürülebilir barış' ortamının kurulması ve sürdürülmesi için gereken 'ortak bilinç ve ortak anlayış' açısından en temel konulardan biri olan Kıbrıslılık konusunun konfederal bir yapılanmadan nasıl etkileneceğine değinilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde Kıbrıs özelinde bulunacak bir çözümün işlevsel olması için dikkat edilmesi gereken noktalar ele alınmıştır. Ada içindeki toplumsal dinamiklerin ve ada dışından gelen olumlu/olumsuz baskıların soruna ne gibi etkileri olduğunu incelemiş ve son bölümde de sürece dahil olan AB'nin soruna/çözüme ne gibi etkileri olduğunu irdelenmiştir. Ayrıca, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs için hazırlamış olduğu çözüm taslağını detaylı olarak ele alınıp, sözü geçen parametreleri ne oranda karşıladığı incelenmiştir.

Bu bölümün başında tarafların federal bir çözüme toplumsal görüşmeler süresince nasıl yaklaştığını inceleyecek; federal yapılanmanın toplumsal bir amaç mı yoksa toplumsal refah yolunda kullanılması gereken bir araç mı olduğu konusu irdelenecektir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, gerek Türk, gerekse Rum olsun, yıllarca toplumsal görüşmelerde

federal bir çözüm arayışında görülen ‘liderlerin’ aslında bu çözüme asla inanmadıkları ve toplumlarını da bu çözüme değil, taban tabana zıt başka ‘de-facto’ koşullara hazırladığıdır.

Daha sonra, Kıbrıs konusunun en temel noktalarından biri olan ‘İki Kesimlilik’ konusuna tarihi ve hukuki yönden değinilecektir. Bu konudan sonra, özellikle Kıbrıs Rum yönetenleri tarafından sık sık gündeme getirilen kurulacak sistemin ‘işlevselliği’ konusu ele alınmıştır. Bu konu da federal düzenin temelini oluşturan önemli detayları içinde barındırdığı için son derece önem taşımaktadır.

Dördüncü bölümün 4. kısmında ise ‘Uluslar arası Tanınma ve Tam Eşitlik’ başlığı altında Kıbrıslı Türklerin günümüzde yaşadığı hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel zorluklara, bir başka deyişle haksızlığa değinilmiştir. Kendileri adına geçmişte alınan siyasi kararlar her ne kadar tartışmaya açık olursa olsun, Kıbrıslı Türkler, sadece 2002 yılından itibaren gösterdikleri barışçı ve uzlaşmacı yaklaşımla bile, kendilerine uygulanan her türlü siyasi, hukuki ve ekonomik yaptırımını hak etmediğini tüm dünyaya kanıtlamıştır. Bu aşamadan sonra önemli olan, uluslar arası alanda, Türkiye’nin de yardımıyla, dünya tarafından uygulanan ‘yalıtılmışlığın’ nasıl aşılabacağına dair siyasi ve hukuki çözümler üretebilmektir. Dördüncü bölümün 5. kısmında ise, Kuzey Kıbrıs’ın sözü edilen yalıtılmışlıktan kurtulmakta neden zorlandığına; bunun önündeki siyasi ve hukuki engellere değinilmiş, daha sonra da bunları aşmak için çeşitli alternatifler incelenmiştir.

Kıbrıs sorununun çözüme ulaşmasının önündeki en temel engellerden biri Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle her türlü eşit paylaşımına hazır olmamasıdır. Gerek tarihsel nedenler, gerekse mevcut asimetrik statüler nedeniyle, iki toplum arasındaki uçurum Kıbrıslı Rumlar lehine aşırı derecede açılmıştır. İşte bu durum, ada üzerindeki kalıcı barışın kurulması ve yaşatılmasını son derece güçleştirmektedir. Dördüncü bölümün 6. kısmında bu konu siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal açılardan mercek altına alınmıştır.

Yedinci kısımda, ada üzerinde ada üzerindeki silahlı kuvvetlerin mevcut statüleri ve yoğun şekilde silahlandırılmış olan bu kara parçasının nasıl ‘askersizleştirileceği’ konusu ele alınmıştır. Aynı kısımda, nitelik ve nicelik açısından çok fazla olan bu askeri yapılanmanın Kıbrıs’taki günlük siyasi ve ekonomik hayata ne gibi etkileri olduğuna kısaca değinilmiştir; bununla birlikte, sözü edilen askersizleştirme isteğinin mevcut güvenlik ihtiyacını dikkate alarak yapılması gerektiği, dolayısıyla, bunun bazı koşullara bağlı olduğu gerçeğinden hareket edilmiştir. Bu sebepten dolayı konu, güvenlik boyutuyla da ele alınmıştır.

Dördüncü bölümün son kısmı olan 8. kısımda, Kıbrıs Sorunu’na çok büyük etkisi olan iki ulus üstü kurum, BM ve AB mercek altına alınmıştır. BM, Kıbrıs Sorunu için en yetkili kural koyucu olma özelliğini korumakla birlikte, bu özelliğini Avrupa Birliği’ne kaptırma

tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu kısımda, öncelikle AB'nin genel yapılanması yüzeysel olarak incelenmiş, daha sonra da bu siyasi örgütün Kıbrıs'a olan ilgisi ve konuya hızla dahil olduğu dönemler dikkate getirilmiştir. Bununla birlikte, AB'ni Kıbrıs konusundaki temel politikaları incelenmiş ve bunlarla ilgili görüşlere yer verilmiştir.

Avrupa Birliği ile ilgili bu görüşlerden sonra, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adıyla özdeşleşen plan incelenmiştir. Annan Planı, Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul görmediği ve yürürlüğe girmediği için hukuken herhangi bir bağlayıcılığı yoktur; ancak buna rağmen, Kıbrıs için hazırlanmış, iki toplumun barış ve esenliğini koruyup kollayan, tarihsel süzgeçten geçmiş, eski antlaşmaları, BM kararlarını, uluslar arası hukuku, toplumlar arası görüşmeleri, Türkiye ve Yunanistan'ın bölgesel çıkarlarını, ve ironik olarak emperyal çıkarları koruyan en kapsamlı çözüm önerisidir. Dolayısıyla Kıbrıs için çözüm arayışında olan kimseler için en önemli hareket noktası olacaktır.

Annan Planı'nın bir diğer özelliği ise, Kıbrıslı Türkleri toplum statüsünden halk statüsüne taşıma eğiliminde olmasıdır. Bu tespite gerekçe olarak, planın öngördüğü tüm yasal hakları, meclisi ve bayrağıyla Kıbrıs Türk Devleti ve planın adanın Kuzey ve Güneyinde ayrı ayrı oylanması gösterilebilir. Bu iki örnekten özellikle ikincisi, bazı hukukçular ve siyaset bilimciler tarafından self-determinasyon (kendi kaderini belirleme hakkı) hakkının kullanılması olarak değerlendiriliyor; ki bu hak da yalnızca halklar tarafından kullanılabilir bir haktır.

Annan Planı temel yasa ve prensipleriyle incelendikten sonra plan hakkındaki değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu yapılırken, mümkün olduğu kadar iki tarafın hassasiyetleri ve duyarlılıkları da dikkate alınmaya çalışılmıştır.

Plan ve yaşanan süreç, Kıbrıs tarihi açısından önemli bir döneme işaret eder. Kıbrıs kuzey ve güney iç siyasetinde deyim yerindeyse 'tozu dumana katmıştır'. Ayrıca, Kıbrıs Türk tarafının yıllardır çözümü istemeyen 'tek' taraf olduğu yaygın inancı yıkılmış, taraflı tarafsız herkes açısından sorunun daha iyi anlaşılmasını sağlayan, özellikle Kıbrıslı Rum toplumu ve yönetenleri ile ilgili birçok gerçek ve düşünce sistemi ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, Kıbrıs, çözülmesi gereken çok bilinmeyenli bir denklem gibi dünyanın gündemini meşgul etmektedir; ancak çözmek için ön koşul 'anlamaktır'. Önce Kıbrıslılar, sonra da ada dışındakiler sorunu çok iyi anlamalı ve anladıktan sonra çözüm önerisi getirmelidirler.

Bu noktadan hareketle, çalışmamızda detaylara önem verdik ve mümkün olduğunca tarafsız olmaya çalıştık. Bununla birlikte, ilk iki bölümde 'anlamaya ve anlatmaya', son iki bölümde de 'çözüm önerisi getirmeye' gayret ettik.

Hakan Aksoy
(Yüksek Lisans Tezi)

Kıbrıs'ın yaklaşık 8000 yıllık tarihi adanın hakimiyetini elde etmeye veya elinde tutmaya çalışan uygarlıkların savaşları, barışları ve mücadeleleri ile doludur. Toplumsal ve ekonomik olarak Avrupalı olan ada, coğrafi ve tarihi yönden Ortadoğu'ya olan bağı, siyasi ve hukuki yaşamındaki karışıklıklardan kurtulamayarak ortaya koyar.

Bu çalışma, Kıbrıs adası üzerinde yıllardır süregelen anlaşmazlığı objektif ve doğru olarak ortaya koymaya ve sorunun adil ve kalıcı çözümü için siyasi, hukuki, ekonomik ve kültürel olarak dikkate alınması gereken noktalara dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Yukarıdaki noktalara ek olarak, ada üzerinde kurulması gereken devlet örgütlenmesinin ne olması gerektiği konusu da sebep ve sonuçları ile irdelenecektir. Bütün bu etkenlerin incelenmesi sonucunda elde edilen bilgilere dayanan somut bir çözüm önerisine yer verilecektir.

'Kıbrıs Sorunu' na çözüm bulmak amacıyla olan bir kimsenin yapması gereken ilk şey sorunun nereden kaynaklandığını bulmaktır. Bu da bütün ayrıntıları da dikkate alacak şekilde Kıbrıs tarihini incelemeyi ve sorunu anlamaya çalışmayı gerektirir. Ancak objektif bir şekilde tarihsel perspektif tüm ayrıntılarıyla incelendikten sonra ileriye dönük sağlıklı değerlendirme ve öneriler yapılabilir; aksi halde soruna çözüm önerisi getirmek bir yana, sorunu doğru anlamak bile mümkün olmayacaktır.

Bu yüzden çalışmada, sürekli ve detaylı arşiv araştırması, tezin yazılması sürecini de içine alan, sürekli güncellenen gazete ve dergi araştırması, özel mülakatlar ve diğer kaynaklar kullanılmıştır. Bu yolla, mümkün olan en geniş veritabanı oluşturulup tez içinde kullanılmıştır.

Kıbrıs her zaman uygarlıkların kendi güçlerini uygulama alanı olarak gördükleri, çoğu zaman ulusal, bazen de uluslararası 'davalar'ın yürütüldüğü bir 'stratejik' alan, bir satranç tahtası olmuştur. İşte bu sebepten dolayı Kıbrıs'ın tarihi ne yazık ki bu ulusal davalar ve ideolojiler uğruna zaman zaman umarsızca tahrif edilmiştir veya edilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, çalışma hazırlanırken konunun tarihsel boyutuna çok önem verilmiştir.

Kuşkusuz bilimsel gerçeklere dayalı, tarafsız tarihsel çalışmaların çoğalması, toplumların öz geçmişlerini bilmesi açısından önemli olduğu gibi, mevcut Kıbrıs Sorunu'nun çözümü aşamasında hayati önem arz etmektedir. Bu tür çalışmaların çoğalması ada üzerinde 'Sürdürülebilir Barış'ın tesisi ve temini için de çok büyük önem teşkil edecektir.

Çözümsüzlüğün günümüze dek sürmesinin en önemli iç sebeplerinden olan Kıbrıslılık Ortak Bilincinin Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına aşılınmaması ve bununla birlikte toplumların gençlerini taraflı bir tarih bilinci ile karşıt ideolojik koşullanmalara yönlendirmeleri; Kıbrıslı yönetenlerin (Kuzey'deki mevcut yönetim hariç) çözüm için en önemli koşullardan olan siyasi iradeyi göstermekten kaçınmaları ve Güney Kıbrıs'ta hakim olduğu maddi ve manevi güç ile yaklaşık 150 yıldır sürdürdüğü gerici ve bağınaz tutumunu amansız bir çözüm karşıtlığıyla pekiştiren Rum Ortodoks Kilisesi'nin faaliyetleridir.

'Dış Sebepler' başlığı altında, Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların tarihsel ve kültürel bağlarla bağlandığı 'Anavatanlar'ın Kıbrıs Sorunu'nun çözümsüzlüğe olan etkileri ve sorunun Türkiye ve Yunanistan açısından ele alınış şekli olan 'Milli Dava' kavramı incelenmiştir.

Çalışmada, temel olarak dünyada devlet örgütlenmelerini incelenmiş ve bunlar arasından Birleşik Kıbrıs'a en uygun devlet örgütlenmesini tespit etmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz her yönetim sisteminin uygulama aşamasında birtakım avantajlar ve riskler ortaya çıkaracağı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. İşte çok kültürlü toplumlarda sözü geçen riskler artmakta ve devlet yönetimini işlemez hale getirebilmekte ve hatta devletin yıkılmasına dahi neden olabilmektedir. Özellikle klasik sömürgeciliğin sona ermesinden sonra eski İngiliz sömürgelerinde (post-colonial) yaşanan egemenlik paylaşımı sorunları milliyetçi kışkırtmalarla birleşince etnik çeşitlilik gösteren coğrafyalarda sancılı dönemler yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Federal yapılar, çeşitliliği dışlamayan, aksine sahiplenen ve içselleştirip birliğe dönüştüren yapılardır. Kuşkusuz çok kültürlülük getirdiği risklerin yanında, değerlendirilebildiği takdirde, her ülkenin ve dolayısıyla her yönetimin sahip olmak isteyeceği potansiyel bir güçtür.

Çalışmada içindeki toplumsal dinamiklerin ve ada dışından gelen olumlu/olumsuz baskıların soruna ne gibi etkileri olduğunu incelenmiş ve son bölümde de sürece dahil olan AB'nin soruna/çözüme ne gibi etkileri olduğunu irdelenmiştir. Ayrıca, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs için hazırlamış olduğu çözüm taslağını detaylı olarak ele alınıp, sözü geçen parametreleri ne oranda karşıladığı incelenmiştir.

Kıbrıs sorununun çözüme ulaşmasının önündeki en temel engellerden biri Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle her türlü eşit paylaşımına hazır olmamasıdır. Gerek tarihsel nedenler, gerekse mevcut asimetrik statüler nedeniyle, iki toplum arasındaki uçurum Kıbrıslı Rumlar lehine aşırı derecede açılmıştır. İşte bu durum, ada üzerindeki kalıcı barışın kurulması ve yaşatılmasını son derece güçleştirmektedir.

Sonuç olarak, Kıbrıs, çözülmesi gereken çok bilinmeyenli bir denklem gibi dünyanın gündemini meşgul etmektedir; ancak çözmek için ön koşul 'anlamaktır'. Önce Kıbrıslılar, sonra da ada dışındakiler sorunu çok iyi anlamalı ve anladıktan sonra çözüm önerisi getirmelidirler.

Çalışma, detaylı teknik ve özverili araştırma sonucunda, Birleşik Kıbrıs için doğru yönetim şeklinin , tez içinde belirtilen siyasi ve hukuki şartların karşılanması şartıyla, özel düzenlemeleri de (asimetrik) içeren, iki toplumlu, iki kesimli federal Cumhuriyet olarak belirlemiştir.

Çalışma, Yüksek Lisans Tezi olarak, Hakan Aksoy tarafından hazırlanmıştır ve tezin danışmanlığını Doç. Dr. Bekir Parlak yapmıştır. Tezin savunma jürisinde Prof. Dr. Hasan Ertürk ve Doç. Dr. Göksel İşyar bulunmuştur.

Hakan Aksoy
(Master's Degree Thesis - Abstract)

Cyprus has a 8000 years old history that is fulfilled with different civilisations trying to be sovereign in the island; these civilisations have made wars, peace agreements and struggles with each others past 8000 years. Island is European from the social and economic view; but it definitely belongs to Middle East from the view of politics and law.

The aim of this academic study is to explain the conflict lasting for decades in the island objectively and correct. There are some important points to be noticed while searching a fair and ever-lasting peace agreement. These political, law, economic and cultural points found in the thesis.

In addition of above, the study, consists of a final advise about the style of administration in the United Cyprus considering the causes and effects of the problem.

Any person who wants to offer a solution to Cyprus conflict, must know the sources of the problem firstly. This needs a detailed and objective scan of the historical view. Unless, it is not possible to understand the conflict correctly. Because of that reason, the study consisted different research methods such as interviews and daily paper research. By this way, a wider database has been made and used in the thesis.

The conflict could not be solved because of some internal and external reasons;

- Cypriotism not supported by both rulers of Turkish and Greek sides.
- In the history lessons young Turks and Greeks (especially Greeks) had an ideological views.

- The Cypriot rulers not showed a political desire (except actual North Cyprus rulers).
- The Greek Orthodox Church of the South strongly opposing to a solution with its economical and ideological power.
- The saying 'Motherland' is valid for two societies This motherlands are another affect in the problem. Turks and Greeks always look to the issue as a national case.

In the study, different administration models observed and the best suitable one chosen for the United Cyprus. In the post-colonial period, the administration problem occurred in the countries such Cyprus. Especially, if a country has a multi society (multi culture) the problem is tend to become a big problem. Federal state organisations supporting cultural differences and converging to unity. In that manner, cultural and ethnic differences are potential power (also risk) for the countries having them.

The one of the main reasons in the non-solution of Cyprus Conflict is not to be ready of the Greek Cypriots to share the administration and all the other rights and freedoms with Turkish Cypriots in Cyprus equally. There is an asymmetric political and legal status between two sides and this is causing the delay for the solution. By the way, federal administration could not be established instead of all the external supports.

The study is the result of a detailed technical research. The aim was to understand the Cyprus Conflict and to offer a fair, ever-lasting solution in the legal (administrational) manner for United Cyprus. This is ought to be a federal solution having two societies and two sides. Also this needs to have some asymmetric arrangements to secure Turkish Cypriots opposite to population majority of Greek Cypriots.

The study is prepared by Hakan Aksoy with the help of advisor Ass. Prof. Dr. Bekir Parlak and approved by Prof. Dr. Hasan Ertürk and Ass. Prof. Dr. Göksel İşyar.

IV. HORTLA(TILAN)YAN ENOSİS VE TAKSİM TEZLERİ

Kıbrıs'ta, 'ulusal hedef' olarak kurgulanan Enosis ve Taksim'i anlamının yolu yıllardır çatışan iki büyük milliyetçiliği, Türk ve Yunan milliyetçiliğini anlamaktan geçer; çünkü tarihsel olarak bakıldığında, Enosis, romantik Yunan milliyetçiliğinin şımarık çocuğu ise, Taksim projesi de komşu Türk milliyetçiliğinin en kıymetli evladıdır. Bu iki yaramaz çocuğun oyun alanı ise Kıbrıs'tır.

Enosis, Megali İdea (Büyük Ülkü) bütünü'nün parçalarından biridir. 'Megali İdea (Büyük Ülkü), ilk kez, İoanni Koletti tarafından dile getirilmişti.'¹⁶⁹ Yunanistan parlamentosunda yaptığı konuşmasının bir bölümünde Koletti '...yeniden doğan ve tek devlet, ortak bir amaç, ortak kuvvet, tek din ve tek anayasa etrafında birleşen Hellas'¹⁷⁰dan bahseder... Bu konuşmada ortaya konan vizyon, Megali İdea'nın özünü oluşturur. '...Megali İdea, Yunanistan'ın devlet-doktrini olacak ve Yunanistan'ın dışında yaşayan dil ve din bakımından Helen-Ortodoks sayılan herkesi, aynı devlet çatısı altında birleştirmeye (Enosis) yönelecekti. Bundan böyle Yunanistan sınırları, devletin sınırlarının bittiği yerde değil, Ortodoks Helenlerin yaşadığı yere kadar uzanmalıydı. Yunan devleti bütün Helenlerin devleti sayılıyordu, sadece Yunanistan'da yaşayanların değil Megali İdea, kısa sürede, geniş halk kitleleri tarafından benimsenerek ve adeta bir *idee fixe* olmuştu. Taşındığı güçlü milliyetçi içerik sayesinde, halka ortak bir Helenizm-duygusu kazandırıyor. Halkı siyasi olarak harekete geçirebiliyor ve devletle yurttaşın buluşmasını, her şeyden önce, yurttaşın kendisini ulusal ülküye adanmasını sağlıyordu. Böylece ulusal bilinç geniş kitlelere yayılıyor ve devlet, kendisine sadık yurttaşlar kazanmış oluyordu. Veremis'in sözleriyle, "devlet Aydınlanma ideolojisinin yardımıyla doğmuştu ama, halkın ulusal cemaate katılımı, Megali İdea'cı Romantizm sayesinde gerçekleşmişti."

Siyasi bir program olarak ortaya çıkan Megali İdea, milliyetçi aydınların geliştirdiği "Helenlerin zaman içindeki kesintisiz sürekliliği ve birliğini", "mekan içinde birliğe" dönüştürmeyi hedefliyordu... Siyasetin sınırlarını zorlayan bu anlayış, neredeyse metafizik bir işleve sahipti. Olumlu olumsuz, her türlü siyasi ve toplumsal koşullarda sürdürülen Enosis

¹⁶⁹ Kızılyürek, 2002, s. 49

¹⁷⁰ Kızılyürek, a.g.e., s. 50

politikası, Yunanistan'ı, daha sonra da Kıbrıs'ı, ‘‘ulusal felaketler’’le karşı karşıya bırakacaktı.’^{170a}

Kıbrıs'ta yaşayan Ortodoks Helenler, ‘anavatan’ları Yunanistan'da yaşanan gelişmeleri her zaman olduğu gibi 1800’lerin başında da dikkatle izlemekteydi. Bağımsız Yunan devletinin doğuşu, genelde Kıbrıslı Helenlerde, özelde ise Kıbrıs Ortodoks Kilisesi’nde büyük bir heyecan yarattı. Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesi isteği ilk olarak Kıbrıs’tan geldi. Henüz büyük bir halk kitlesini peşinden sürükleyecek kadar gelişmemiş olan bu arzu, 19 Ağustos 1828’de kilise önderliğinde Yunanistan’ın ilk valisi Kapodistria’ya gönderilen memorandumla ifade buldu. ‘Memorandumda Kıbrıs’ın, yeni kurulan bağımsız Helen Devleti’nin sınırları içine alınması isteniyordu.’^{170b}

Açıkça görüleceği üzere Enosis istemi, mücadele ettiği Taksim politikasından neredeyse 100 yıl önce ortaya çıkmıştır.

Bu 100 yıllık süre içinde Enosis propagandası Kıbrıs’ın en ücra köşelerinde bile, özellikle kilise sayesinde yapılmış, gerek zengin gerekse fakir kitleler tarafından desteklenmiş ve dönemin milliyetçi akımlarından da etkilenecek şekilde şursuz Enosis istersinin neredeyse tüm Rum toplumuna yayılması sağlanmıştır.

Bu dönemde, adanın İngiliz kontrolüne geçmesi, yönetimde Rumların Türklere göre (nüfus oranları nedeniyle) giderek güçlenmesi ve Rum burjuva sınıfının hızlı gelişimi sayesinde iki toplum arasında ortaya çıkan ‘eşitsiz modernleşme’ de Enosis istersinin güçlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, Osmanlı Devleti (sonraları Türkiye) ve Yunanistan’ın savaş derecesine varan kötü ilişkileri de Kıbrıs’ı olumsuz etkilemekteydi. Milliyetçiliği besleyen saldırgan motivasyonu sağlayan bu kötü ilişkiler, 20. yy boyunca devam edecekti. Özellikle ‘Küçük Asya Felaketi’, Yunan tarihinde bir utanç sayfası olarak yer alırken, Türk tarihinde bir varoluşu, bir uyanışı simgelemektedir.

Bu olayın Yunanistan için ne anlama geldiğini tarihçi Vakalopoulos şöyle açıklamıştı: ‘‘İstanbul’un fethinden sonra Helenlerin yaşadığı en kara dönem’’.¹⁷¹

Yunanlıların deyimiyle ‘Küçük Asya Felaketi’nin aslında daha büyük anlamları vardı; ‘Yunan ordusunun yenilgisi, yaklaşık bir asırdan beri devam eden Helen milliyetçiliğinin hem siyasi programı hem de kültür ve kimlik projesi olan Megali İdea’nın da yenilgisini simgeliyordu... Bir milyondan fazla Helen/Ortodoks asıllı insan, doğup büyüdüğü ve yaşadığı

^{170a} Kızılyürek, a.g.e., s. 50, 51, 53

^{170b} Kızılyürek, a.g.e., s. 77

¹⁷¹ Kızılyürek, a.g.e., s. 71

toprakları terk ederek, Yunanistan'a yerleştirildi. Bütün Helenleri aynı devlet çatısı altında toplamayı öngören Megali İdea, trajik bir biçimde "gerçekleşmişti". Helenler tek devlet çatısı altında toplanmışlardı ama istedikleri toprakları geride bırakarak... Yunanlı bir akademisyenin deyişiyle, "Megali İdea topraksız olarak gerçekleşmişti."¹⁷²

Bir tekerrürler ve eşzamansızlıklar tarihi olan Kıbrıs tarihinde ise yeni bir şey yoktu; 'Yunanistan'da Megali İdea çökmüş, ülke düşkün bir duruma düşmüşken, Kıbrıs'ta Kıbrıslı Rumlar, Enosis bayrağını açacak ve 'Enosis sadece Enosis' için seferberlik başlatacaklardı.'¹⁷³

Helen cephesinde bunlar yaşanırken, 'Kıbrıslı Rumların, dinamik modernleşme süreciyle birlikte yükselişe geçen "Enosis Milliyetçiliği" karşısında Kıbrıslı Türkler ...Türkiye'nin de çabalarıyla..., başka nedenlerin yanı sıra, "zayıf modernleşme" sonucu bir "karşı milliyetçilik" geliştireceklerdi.'¹⁷⁴

İşte Kıbrıslı Türkler arasında, Taksim politikasının anası olan bu milliyetçi tepki böyle bir ortamda filizlendi; ancak bir başka eşzamansızlık da Türkiye-Kıbrıs Türkleri arasında yaşanmak üzereydi; bunun nedeni ise çok etnili bir imparatorluktan, ulus-devlet modeline geçmek üzere olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, devlet-birey ilişkisi kurgularken milliyetçi öğelere duyacağı ihtiyaçla Kıbrıs'a yaklaşımı arasındaki ikilemdi.

Açıkkçası Kıbrıs'ı bir 'vatan toprağı' yapma şiarı üzerinde yükselen taksim politikasıyla taban tabana zıt bir politika Türkiye Cumhuriyeti'nin 24 Temmuz 1923'teki Lozan Barış Antlaşmasıyla imza altına alınmıştı. Türkiye Kıbrıs'ı ve oradaki Kıbrıslı Türklerle birlikte ada üzerindeki haklarını da gözden çıkarmıştı. Kıbrıs, Misak- Milli sınırları dışındaydı.

'Türkiye Cumhuriyeti 24 Temmuz 1923'te müttefik ülkeleriyle imzaladığı Lozan Barış Antlaşması'nın 20. maddesinde Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılması kararını tanıdığını bildirmişti. Böylelikle Türkiye, Kıbrıs'ın hukuksal durumunu ilgilendiren 16. maddeyle, "antlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki, ya da bu topraklara ilişkin olarak, egemenliği işbu antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü hakları ve sıfatlarından vazgeçmiş" oluyordu.

Türkiye'nin Kıbrıs konusunda politik istikrarsızlıkları ve kararsızlığının başladığı dönem olan bu dönemde, izlenen politikaları eleştirmek pek de rasyonel bir yaklaşım olmayacaktır çünkü; 1- O dönemde Kıbrıs, Türkiye için vazgeçilmez bir konumda değildi.

¹⁷² Kızılyürek, a.g.e., s. 71

¹⁷³ Kızılyürek, a.g.e., s. 72

¹⁷⁴ Kızılyürek, a.g.e., s. 77

Elde tutulması gereken çok daha hayati topraklar vardı. 2- O dönemde henüz Taksim politikası izlenmeye başlanmamıştı. Açıkçası Kurtuluş Savaşı olana dek Türkiye'nin değil yeni topraklara göz dikecek, kendi topraklarını koruyacak gücü bile olduğuna inanmak zor görünüyordu.

Hemen belirtmekte fayda vardır ki Kıbrıslı Türklerden de Türkiye'ye adanın ilhak edilmesi yönünde herhangi bir talep gelmediği gibi, ada üzerindeki Türklerin Türkiye'ye göç ettirilmesi için Türkiye tarafından yoğun çaba harcanmasına rağmen 'sadece 9,310 Kıbrıslı Türk TC uyruğuna geçmek ve seyahat belgesi almak üzere konsolosluga (Türkiye Konsoloslugu H.A.) başvurdu.'¹⁷⁵

Türkiye bu politikayla Kıbrıs meselesinden uzun süre uzaklaşmış ve kendi sorunlarıyla boğuşmaya başlamıştı.* Bu dönem İngiltere'nin insiyatifi ile Türkiye'nin 29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı'na davet edilmesiyle sona erdi.

Türkiye, en resmi ağızdan (Başbakan İsmet İnönü) " Muahede hükmü dahilinde bulunmak için resmi ağızdan taksim sözü ile değil, federasyon şekli ile münakaşaya başladık",¹⁷⁶ diyerek Türkiye'nin 'Kıbrıs işine angaje olduğunu' açıklamıştı.

Kıbrıs'ta iki milliyetçiliğin yıllar içinde sıcak çatışmaya kadar varacak üstünlük mücadelesinde Yunanistan yaklaşık 100 yıl kadar önde görünüyordu ama gerçekte bu fark sanıldığından çok daha fazlaydı; çünkü Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlar şuursuz ve irrasyonel de olsa bir hedef etrafında kenetlenmiş ve bu uğurda her şeyi çoktan göze almıştı bile.

Oysa diğer yanda konuyla ilgisi ve bilgisi yok denecek kadar az olan Türkiye vardı. Ada üzerindeki eşitsiz modernleşme, 'anavatanlar' arasındaki eşitsiz müdahil olma durumuyla giderek daha da tehlikeli bir hal almaya başlamıştı.

İşte böyle bir dönemde bir şeyler yapılması gerektiğini düşünen birileri vardı. Bunlar, İngiltere, ABD ve onların desteklediği Türk Genelkurmayı* idi.

Taksim projesi Enosis'e karşı Rauf R. Denktaş'ın deyişiyile bir 'panzehir' olarak bir yerlerde hazırlanmaktaydı. Bu proje, zaman zaman 'Geçici Merhale Planı' olarak*, zaman zaman da 'Türk Planı'* olarak gerek BM'de gerekse de çeşitli kaynaklarda kamuoyu dikkatine getirilmiştir.

¹⁷⁵ An, 2002. s. 3

* Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü'nün 20 Haziran 1950'de verdiği bir demeçte "Bizim Kıbrıs Meselesi diye bir meselemiz yoktur." dediği unutulmamalıdır.

¹⁷⁶ An, a.g.e., s. 17.

* Ayrıntılı bilgi için bkz. An, a.g.e., s. 7

* An, a.g.e., s. 99

* An, a.g.e., s.106

Özünde Enosis isterisine karşı Türkiye'nin de desteğiyle coğrafi, ekonomik ve kültürel ayrılığı sağlamak amacıyla olan bu plan zaman içinde uygulamaya kondu (Planın ayrıntıları için bkz. An, 'Kıbrıs Nereye Gidiyor', Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 99-111)

Böylelikle Rumların adayı yıllarca huzursuzluğa sürükleyecek Enosis zehirine karşılık Türklerin, sonuçları günümüzde de tartışılan başka bir zehir, Taksim politikası, 'panzehir' olarak uygulamaya kondu.

Taksim politikasını uygulamak için Rumların Eoka'sına benzer bir örgüt (TMT) kuruldu.* TMT'nin amacı Türkleri EOKA'dan korumak olarak açıklandı ama zaman içinde 'hain' Türklere karşı tutumu çok sert olunca esas amacının her türlü birleşme çabasına karşı 'gerekli önlemleri' almak olduğu anlaşıldı.

'...Yayımlanan TMT bildirimleri de, Enosis'in yeni bir şekilde sahneleneceğine işaret ederek, yeni görüşme önerileri sunmuş olan İngiltere'nin Yunanistan'la birlikte hareket ettiğini ve Türklerin taksimden başka herhangi bir çözümü kabul etmeyeceklerini, Kıbrıs'taki rejimi değiştirme planlarını uygulamak için İngilizlerle işbirliği yapacak olan herhangi bir Türkün yok edileceğini ve mallarının tahrip edileceğini duyuruyordu.'¹⁷⁶

Taksim uğruna dökülen kanlar trajik olarak çoğunlukla Türklere aitti. 'EOKA'nın fanatikliği şimdi YA TAKSİM, YA ÖLÜM diyen TMT'ye geçmişti.'¹⁷⁷

'15 Ekim 1965 tarihli *Zafer Kıbrıs Türkünündür* gazetesinin "1958'de solcu Türklerin temizlenmesi hareketi" olarak nitelendirdiği ilk terör dalgasının bilançosu şöyleydi : 22 Mayıs 1958... PEO Türk Şubesi Başkanı Ahmet Sadi Erkurt'un kurşunlanması. Yaralanan Ahmet Sadi daha sonra Londra'ya göç etti.

24 Mayıs 1958... 1955 yılı sonunda sömürge yönetimi tarafından kapatılincaya kadar 14 hafta yayımlanabilen *İnkılapçı* gazetesinin sahip ve yazı işleri müdürü Fazıl Önder (32) vahşice öldürüldü.

29 Mayıs 1958... Berber Ahmet Yahya (26) gece uyurken öldürüldü. TEK Yönetim Kurulu üyesiydi. Öldürüldüğü gün *Bozkurt* gazetesine verdiği açıklamada, "İşçi Birliğine kayıd edilmediğim gibi, solcu temayyüllü birisi de değilim. Ben daima halkımın ve liderlerimin çizdiği yoldan yürüdüğümü ve yürüyeceğimi beyan ve ilan ederim," demişti.'¹⁷⁷

* Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) kuruluş tarihi ile ilgili farklı iddialar mevcuttur. Ancak bu tarihler arasında 15 Kasım 1957 tarihi öne çıkar; çünkü 1- Bu tarih sonradan 'KKTC'nin kuruluş tarihi olan 15 Kasım 1983 ile uyumaktadır, 2- TMT'nin kurucularından ve en önde gelen liderlerinden olan Rauf Denktaş'ın KTKF (Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu) Başkanı olmasından (yapılmasından) sadece iki hafta sonraya denk gelmektedir.

¹⁷⁶ An, a.g.e., s. 127 (Nancy Crawshaw'un 'The Cyprus Revolt' adlı kitabından alıntı yapılarak)

¹⁷⁷ An, a.g.e., s. 133, (Crawshaw'dan alıntı, s. 287)

¹⁷⁷ An, a.g.e., s. 133,134

Yukarıda birkaç örneği verilen cinayet ve yaralama olayından onlarca Kıbrıs Türk ve Rum toplulukları arasında yaşanmıştır. Özellikle Kıbrıslı Türk ilerici bir yanda EOKA terörü, diğeryanda TMT baskısı altında ya göç etmek zorunda kalmış, ya susmuş ya da susmamanın bedelini canları veya kanlarıyla ödemişlerdir.

Gerek TMT gerekse EOKA kendi 'ulusal ülkeleri' uğruna hem kendi toplumlarından hem de karşı toplulmdan birçok insanın kanını dökmüşlerdi. Özellikle toplum liderleri tarafından sürekli inkar edilen bu gerçekler toplum içinde uzun yıllar içten içe kanayan bir yara olarak kalmışsa da artık günümüzde saklanacak bir tarafı kalmamıştır.

İki milliyetçiliğın ada üzerindeki kanlı çatışması sonucu ortaya çıkan yeni durumla Türklerin 35. enlem derecesinin kuzeyine doğru göç etmesi sağlanmıştır. Bu gelişmeyi günümüzde de etkilerini en derin şekilde hissettiğimiz ekonomik ve kültürel ayrılık izlemiş, günün sonunda 1974 askeri harekati öncesi ve sonrası gelişmelerle ada ikiye bölünmüştür.

Gelinen bu aşamada, yıllarca izlenen politikalar sonucu Kıbrıs'ın kuzeyi Türkiye'ye ekonomik, kültürel ve askeri yönden entegre edilmiş, yani taksim büyük oranda gerçekleştirilmiştir. Ancak Bunun en önemli ayaklarından biri olan hukuki ayak tamamlanamamıştır. De Facto 'KKTC'nin ilanı bir yandan bağımsızlık arayışını ifade ederken, diğeryandan Türkiye ile 'asimetrik' ilişkiler her geçen gün daha da ileri boyutlar kazanmıştır.

İşte bu tutarsızlıklar yüzünden uluslar arası camiada Annan Planı sürecine kadar Türk tarafı kaybettiği inandırıcılığını kazanamamış, yıllardır içten içe yürüttüğü Kıbrıs'ta ayrılık ve kuzeyin Türkiye ile olabildiğince entegrasyonu politikalarını emperyal güçler hariç, dünyanın ve Kıbrıslı Türklerin bütün itirazlarına rağmen sürdürmüştür.

Aynı politikaların bir başka versiyonu da güneyde uygulanmıştır. Buna göre 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmen sona erdiği ve yerine yeni bir entitenin kurulması gerektiği gerçeği inatla görmezden gelinmiş, Kıbrıs'ın bir Yunan adası olduğu, ada üzerinde Kıbrıslı Türklerin Rumlar kadar hak iddia etmesinin kabul edilemeyeceği, Enosis fikrinin öldüğü ancak AB sayesinde Yunanistan'la mümkün olan en yakın kültür birliğinin yaşanacağı ve benzeri birçok birleşme karşıtı argüman yıllarca Rum toplumuna enjekte edilmiştir.

Günün sonunda barış istemeyen Kıbrıslı Türkleri cezalandırmaya çalışan AB ve adanın her iki yanını da ustaca manipüle eden emperyal devletler, izledikleri politikalar sonucu Kıbrıslı Rumları ekonomik refah ve siyasi haklar olarak öyle asimetrik bir duruma getirmişlerdir ki (Kıbrıslı Türklere göre) onların ada üzerindeki sorunun günün birinde istedikleri bir çözüm şekliyle çözüleceğine olan inançları giderek güçlenmiştir; artık Kıbrıslı Rumların 'kendi topraklarına' serbestçe seyahat etmesini engelleyen bir sınır da yoktur

(adanın AB üyesi olduğunu, dolayısıyla serbestçe seyahat etme hakkının AB vatandaşı olan Rumlarda olduğunu hatırlatalım), o toprakları mahkeme kararı ile geri almalarını engelleyecek bir kural da (bkz. Loizidou davası).

Kıbrıs'ta yerel yöneticiler ve 'anavatanlar' yıllarca iki toplumu çatıştırmanın her türlü yolunu denemişlerdir. Geline nokta bu sorun Kıbrıslı Türkler için geçerli daha az geçerli olsa bile, Kıbrıslı Rumların günümüzde de milliyetçi rüzgarların peşinde koştukları ortaya çıkmıştır; üstelik buna ekonomik çıkarları, hatta yıllardır yürüttükleri 'çözüm isteklisi politikaların' ödülleri de ekleyerek...

Geline nokta açıkça belirtilmelidir ki ne kuzeyde Taksim için ölecek biri vardır (Ya Taksim Ya Ölüm), ne de güneyde Enosis tek çözüm yoludur (Enosis Sadece Enosis); çünkü 1 – Günümüz koşullarında bu isteklerin tam olarak karşılanması hayalden öte ütopyadır, 2 – Gerek Taksim, gerekse Enosis 'istenildiği ölçüde' olmasa bile gerçekleşmiştir. Bu konuyu biraz açacak olursak; 'KKTC'nin Türkiye'ye karşı olan 'çaresiz bağımlılığı', Türkiye'nin adanın kuzeyindeki güvenlik, gümrük, giriş-çıkış, ulaşım, posta, telefon, vb. gibi her türlü müstakil yapıyı tam denetimi altına almış olması, adanın kuzeyine taşıdığı ve uluslar arası hukuki tartışmalara yol açtığı nüfusu ve bu nüfus yoluyla gerek kültürel gerekse siyasi yapıya direk müdahale etmesi bile 'Taksim'in ne oranda başarıya ulaştığını açıkça ortaya koymaktadır. Diğer yandan bu dengesiz yapının ortaya çıkmasında 'KKTC'nin uluslararası alanda hiçbir ülke, kurum, kuruluş, örgüt vb. ile direk ve eksiksiz ilişkiye geçememesinin, ülkeye uygulanan ve en başta ısrarcı bir şekilde insan haklarından bahseden ülkeleri utandırması gereken ekonomik kısıtlamaların da etkisi çok fazladır.

Güneyde ise bugün Enosis kimseyi heyecanlandırmamaktadır; çünkü 'Büyük Ülkü'nün Kıbrıslı Rumlara şimdiki durumlarından daha iyi bir ekonomik, hukuki veya siyasi-kültürel durumu vaad etmediği, edemeyeceği açıktır. Kısaca her konuda istediğini almış bir toplumun Enosis istemesinin rasyonel nedenlerini bulmak kolay değildir.

Zaten Rum toplumu içerisinde Enosis fikrinin heyecanlandığı Rumların (ki toplum içinde azınlıkta oldukları söylenebilir) bu heyecanının duygusal ve tarihsel şövenist manipülasyonlardan kaynaklandığı bilinmektedir.

Geline aşamada Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim'i siyasi alanda savunan güçlü siyasi partiler veya gruplar bulunmamaktadır. Salt Enosis'in pratikte hayata geçirilmesi olasılık dışı olmakla birlikte, Taksim'in (tarihsel anlamıyla) de uygulanabilmesinin mümkün olmadığı, birkaç yıl önce Türkiye'nin AB ile ilişkileri bozulunca Kıbrıs'ın kuzeyini ilhak ederiz restini geri çekmesiyle ortaya çıkmıştır.

Bu blöf yapıldığı zaman özellikle AB tarafından fazla ciddiye alınmamış, Türkiye'yi sözünün arkasında duramayan zayıf bir ülke konumuna düşürmekten başka bir işe yaramamıştır; ancak diğer yandan Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'nin tam kontrolünde olma durumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. 'KKTC'nin, Türkiye'nin ada içindeki etkinliğini bağımsız olduğunu iddia eden bir devlete yakışır bir şekilde azaltarak en azından kendi askerini, polisini, itfaiyesini, havayollarını, altyapı yatırımlarını vs. kendi kontrolüne alma çabaları henüz ciddi sonuçlar vermemiştir. Bu çabaların sonuçsuz kalmasının temel nedenlerinden biri Türkiye'nin bu etkinliğinden vazgeçemedeki isteksizliği ise, bir diğer neden de ekonomik zorluklar ve siyasi yalıtılmışlıktır.

Uzun zaman sürdürülen kuzeyi Türkleştirme politikalarıyla bağlantılı olarak, ve Türkiye'deki siyasi konjenktürle de ilişkili olarak kuzeyin ilhaki uzun süre gündemde tutuldu. Bununla Kıbrıslı Rumlara ve ilgili dış güçlere bazı mesajlar verilmek istendi; ancak bu politikaları gündeme getiren siyasi grupların ada içindeki tabansız ve köksüz siyasi geçmişi bir yana, uluslar arası camianın bu Taksim projesinin açıktan hayata geçirilmesine seyirci kalmayacağı açıktı.

Bu politikalar Kıbrıslı Türkleri şu anki hukuki, ekonomik ve kültürel yalıtılmışlığa kadar götürdü ve bu noktadan nasıl çıkılacağı henüz netlik kazanmadı.

Diğer yandan Kıbrıs'ta Taksim'in açıktan yapılamayacağı ortadayken, emperyalistlerin 'anavatanlar' ve yerel siyasiler aracılığıyla yürüttükleri politikaların adanın De Facto Taksimine yol açmasına, hatta bunun reddedilen planlar ve BM aracılığıyla meşruiyet kazanıp De Jure hale gelmesine de tanık olmaktadır.

Tam da Taksim rafa kalktığı düşünülürken Annan Süreci'nden sonra ortaya çıkan durumda ada üzerinde başlayan hoşgörüsüzlük ve anlayışsızlık ortamının 1974'ten sonraki en tehlikeli dönemlerden biri olduğunu iddia etmekte ve aday kalıcı bir şekilde bölmek isteyen güçler için bulunmaz bir fırsatın ortaya çıktığını düşünmekteyim.

Bu aşamadan sonra kuzeyin Taksim edilmesini ve Türkiye'ye bağlanmasını ne Türkiye'deki karar alıcılar istemekte ne de Kıbrıslı Türkler arzulamaktadır; ancak yaşanan süreç Taksimi olmasa da kalıcı ayrılığı işaret etmekte, bu da ada üzerindeki huzursuzluğun devamı anlamına gelmektedir; zaten günümüz koşullarında Taksim'in anlamı da geçen yıllar içinde farklılık kazanmıştır. Bugün Taksim projesi kültürel, siyasi ve ekonomik alanda önemli derecede tamamlanmıştır; geriye sınır birliği kalmıştır ki bu da günümüzde olanak dışıdır.

'Kıbrıs Cumhuriyeti' içinde temsil imkanı bulamayan Kıbrıslı Türkler'in diğer yandan 'KKTC' ile de bir yere varamayacağı açıktır; durum böyleyken Kıbrıslı Rumların hem çözüme karşı olan tutumu, hem de ada üzerinde 'KKTC' dışında (örneğin Annan Planı'nda

öngörülen Kıbrıs Türk Devleti) bir başka entiteye verecekleri tepki de huzursuzluk kaynağı olacaktır.

Kıbrıslı Rumların önce tam olarak ne istediklerine karar vermeleri gerekmektedir. Annan Referandumu'nda gösterdikleri siyasi iradenin arkasında durmaları halinde ada üzerindeki orta ve uzun vadeli planlarda (Kıbrıslı Türkler açısından) kaçınılmaz değişiklikler yapılacağı açıktır; ancak özellikle dışarıdan gelecek cezalandırıcı ve rahatsız edici baskıların mevcudiyeti Kıbrıslı Rumları tutumlarını gözden geçirmeye zorlayabilir.

Uzun bir süredir Rum toplumunun bu tutumunu ödüllendiren birçok ekonomik, hukuki ve siyasi davranışlar devam etmektedir. Bu ödüller devam ettiği sürece Rum toplumu tutumunu gözden geçirmek ihtiyacını asla hissetmeyecek ve doğru yolda olduğunu düşünmeye devam edecektir.

Kıbrıslı Rumların Enosis rüyası kısmen gerçekleşmiştir. Adanın güneyi tam istedikleri gibi olmasa da tamamen Rumlaştırılmıştır. Diğer yandan adanın tümü de pratikte olmasa da hukuken Yunanistan'ın tüm varlığıyla içinde bulunduğu AB'ne girmiştir. Bu aşamadan sonra Enosis rüyası gerici Rum şövenistleri (buna 'Kıbrıs Cumhuriyeti Başkanı' Tasos Papadopoulos ve ekibi de dahildir) ve kilise tarafından Rum toplumunun gündemine nostaljik bir şekilde getirilmektedir.

Ancak dikkatle üzerinde durulması gereken nokta şudur: Bazı eksiklerine rağmen (Kuzeydeki topraklar, adanın tümüne yayılamayan Rum otoritesi vb.) görmezden gelinen Enosis gerçeği emperyalist güçler, Yunanistan, Kıbrıs Rum yönetenleri ve toplumu, Türkiye ve Kıbrıs Türk Liderliği'nin ileriye göremeyen, güdük siyaseti, AB'nin asimetrik tutumu ve küresel güçsüzlüğü (Yunanistan'ın şantajına boyun eğecek kadar) sayesinde ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan ise kuzeyin tam bağımlı bağımsızlığı, yani resmi olmayan Taksim de bir gerçeklik olarak ortadadır.

Ancak bir taraf Enosis, diğer taraf da Taksim için var gücüyle mücadele ederken, birbiriyle taban tabana zıt görünen Enosis ve Taksim'in aynı anda kısmen de olsa ortaya çıkmış olması da yine Kıbrıs'a özgü bir durum olsa gerektir.

Kıbrıslı Rumların yaklaşık 200, Türkiye ve Kıbrıs Türk Liderliği'nin ise 50 yıllık 'Ulsal Dava'ları Kıbrıs gibi küçük bir adanın ikiye (hatta İngiliz varlığı da düşünülürse üçe) bölünmesine yol açmıştır.

Bunca yıldır yürütülen 'devlet politikalarının' toplumlar üzerinde bıraktığı etkiyi birkaç yılda, birkaç planla (ne kadar mükemmel hazırlanırsa hazırlansın) ve dıştan gelen telkinlerle silmek mümkün olamazdı; Kıbrıslı Türkler bunun istisnası olsa ve her şeylerini ortaya koyarak (bazen ölüm tehditlerine katlanarak) bu ayrılık politikasına karşı çıksalar da,

Kıbrıslı Rumların bu şekilde davranmasını gerektirecek siyasi ve ekonomik şartlar oluşmadığı (oluşturulmadığı) gibi, tüm Kıbrıslıları birbirine bağlayacak bir yurttaşlık bilinci de onlara verilmemişti.

Sonuç olarak yıllarca hortlatılan Enosis ve Taksim politikalarından Türklere kalan bazı önemli iç ve dış konular hariç kendi kendini yönettiği uluslar arası dışlanmışlığa mahkum edilen özerk bir yapı ('KKTC') ve hukuken sahiplenemediği topraklar; Rumlara kalan da hukuken sahip görüldüğü ama adanın tümünde fiilen kullanamadığı 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik hakları...

Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün en önemli nedenlerinden biri de yıllardır toplumların benliğine nakış gibi işlenen tarihsel hatıraların ve politikaların bir bilgisayar belleği gibi kolayca silinememesidir; ama bundan daha kötüsü Kıbrıs Rum yönetenlerinde ve halkında bu hatıraları silmeye yönelik herhangi bir çabanın olmamasıdır.

Mevcut durumdan Kıbrıslı Rumların açık ve ciddi zarar görmedikleri, aksine uluslar arası camia tarafından ödüllendirildikleri ortada iken onları Türklere eşit şartlarda (gerçek hayatta durum farklıyken – iki toplum siyasi,hukuki ve ekonomik olarak eşit değilken) masaya oturtmak mümkün olmayacaktır. Zorlamanın günümüz demokratik koşullarında olasılık dışında kaldığı Annan Referandumunda ortaya çıkmıştır; ve bu şartlarda zorlamanın Kıbrıs'ta 1960 acı tecrübelerini yaşatma ihtimali olduğu sürece (ki emperyalistler işin içinde olduğu sürece bu olasılık vardır) hiç denenmemesi çok daha isabetli olacaktır.

Zorla güzellik olamayacağı ABD'nin Irak'taki yapı-bozumculuğunda açıkça görülmektedir.

Çözüm, kağıt üzerindeki eşitliği gerçek hayata yansıtmaktan geçer. Bunun tek yolu vardır; ya Kıbrıslı Türkler Rum komşularıyla aynı siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel haklarla donatılacaklar, ya da Kıbrıslı Rumların elindeki çözümü zorlaştıran ve daha da önemlisi kaynağını kuruluşunda Türklerin de ortaklığı olduğu fazla (excess) haklardan arındırılacaklardır.

Rauf R. Denктаş'ın dediği gibi, 'Onlar devlet biz toplum olduğumuz sürece', ve buna ek olarak onlar zengin biz fakir olduğumuz, onlar siyasi olarak güçlü biz zayıf olduğumuz sürece antlaşma (kalıcı huzuru kesintisiz bir şekilde sağlayacak) mümkün görünmemektedir.

Peki biz devlet olamadığımız göre onları nasıl toplum yapacağız ? Cevabı Tasos Papadopoulos Annan Referandumu'ndan önce Kıbrıs Rum Halkına yaptığı konuşmada ağlayarak vermişti: 'Ben dünyaca tanınan bir devlet devraldım, geriye bir toplum bırakamam.' Devraldığı toplumun kuruluşundaki Türk varlığını unutmuş görünen 'Papadopoulos bu düşünce şekliyle, Türk tarafını aday taksim etmeye sürüklüyor. Rum

yöneticileri ikiye bölünmüş Kıbrıs'ı ilerde yeniden denetimlerine alabileceklerini sanıyorlarsa çok hata ediyorlar. Adayı kendi elleriyle böldüklerini görüyorlar ve bilinçli bir politika uyguluyorlarsa, kendileri bilir.’*

Kıbrıs'ta antlaşma iki *eşit taraf* arasında yapılmalıdır. Kıbrıslı Türkler, antlaşma aracılığıyla *daha eşit, Rumlar kadar eşit* olmanın peşindedir. İşte bu yaklaşımın bizzat kendisi, yani Kıbrıslı Türklerin antlaşmaya olan ‘mecburiyeti’ antlaşmanın kendisini zora sokan faktörlerden biridir; çünkü Rum toplumu bu durumda kendisini daha güçlü ve mağrur görürken, kendi *EVET*'i ile elindekileri hiç sebep yokken (hatta tersini yapması için yüzlerce sebep sayılabilirken)* Kıbrıslı Türklerle paylaşmak zorunda kalacağını düşünmektedir.

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar, ‘Yıllardan beri Rumlar Rauf Denktaş'ın çözümsüzlük politikasının arkasına saklanmışlar, Uluslararası arenada istedikleri gibi top koşturuyorlardı.’¹⁷⁸ Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin birlikte yaptığı inanılmaz siyasi manevra (veya devrim) onları hazırlıksız yakalamış, uzun bir süre politika üretememelerine neden

* Mevcut Rum yönetenleri ve entelejansının adayı adım adım felakete sürüklediği ortadadır. Açıklama Mehmet Ali Birand'ın 16 Nisan 2004 tarihli (Posta) yazısından alınmıştır.

* Kıbrıslı Rumların (çoğunun) konuya yaklaşımını anlamak için Mehmet Ali Birand'ın 16 Nisan 2004 tarihli ‘Rumlar neden ‘Hayır’ diyor ?’ (Posta) başlıklı yazısından faydalanalım; bu yazı, Rumların bakış açısını anlamak açısından yararlı olacaktır. Aşağıdaki başlıklara bazı önemli konuları da eklemek (ekonomik sebepler, tarihsel sebepler vs.) mümkündür.

‘1. Cumhuriyetimize sahip çıkacağız. Türklerle paylaşmak zorunda kalmayacağız. AB'ye bugünkü Devlet yapısı ile gireceğimiz için, Türkleri yönetime sokmayacağız. İlerde AB'nin Devlet yapımızı değiştirmesini de, Yunanistan ile birlikte veto ederiz.

2. KKTC'nin AB tarafından tanınmasını vetolayabiliriz. ABD'nin KKTC'yi tanınması da imkansızdır, zira BM Güvenlik Konseyi kararı var. Bütün bunlara rağmen, Pakistan gibi bazı ülkelerin KKTC'yi tanınmasına, Devlet bizim elimizde olduğuna göre, direnebiliriz.

3. Annan planı ile KKTC'deki malların zaten çok az bir bölümünü geri alabiliyoruz. Göçmenlerinde sadece küçük bir bölümü geri dönebilecek. Varsın dönmeler. Nasıl olsa, Annan planı reddedilince Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Loizidu davasındaki kararıyla tüm başvurulara tazminat ödeyecek. Üstelik bu paraları Türkiye ödeyecek.

4. Türk ordusu Ada'da kaldığı sürece, Ankara üstündeki baskılar tümüyle kalkmayacaktır. Özellikle, Türkiye'nin AB'ye katılmasına karşı çıkan muhafazakar ülkeler bu fırsatı kullanıp bizim arkamıza saklanarak itirazlarını sürdürebilirler. Bundan da bizler karlı çıkarız.

5. Türkiye ile AB arasında müzakereler başladıktan sonra koşullar yine değişecek ve Yunanistan ile birlikte bizim vetomuzun ağırlığı artacaktır. İlerde oluşacak yeni dengelere göre tutumumuzu tekrar gözden geçiririz.’

¹⁷⁸ Birand, a.e.

olmuştur. Ancak günün sonunda iki tarafça yıllardır yürütülen çözümsüzlük politikaları adanın de facto taksimini ciddi ve yakın tehlike olarak gündeme getirmiştir.

Gelinen noktada ada üzerinde bilinen anlamda Enosis ve Taksim projelerinin gerçekleşmesi ne kadar ihtimal dışı olarak görülse de; trajik olarak bu iki ‘ulusal rüyanın’ adım adım hayata geçirildiği zaman içinde ortaya çıkmaktadır.

İleriye dönük öngöründe bulunmak konunun çok boyutlu olmasından dolayı zor görünse de; Kıbrıslı Türklerin ortaya koyduğu çözüm iradesinin sürekli kılınması AB ve uluslar arası camianın alacağı tutuma bağlıdır. Diğer yandan Kıbrıs Rum yönetenlerinin aynı çözümsüzlük yanlısı tutumu sürdürmeleri halinde ada üzerindeki huzursuzluğun sürmesi, belki de artması kaçınılmaz olarak gündeme gelecektir.

Kıbrıs’ta oynanan oyunun kazanan ve kaybedenini belirlemek için yaşananlara değil sonuca bakmak yeterli olacaktır. Kıbrıs’ta işler emperyal planlara göre işlemekte, ada üzerindeki mevcut bölünmüşlük kalıcılaştırılmakta, yeni emperyal güç olma heveslisi AB’nin, eski ve tecrübeli sömürgeciler olan ABD ve İngiltere’ye* karşı aday birleştirme çabaları küresel güçsüzlüğünü ve dış politikadaki yetersizliğini belgelemektedir. Sonuç olarak iki toplum ve ‘anavatanlar’ın ‘Big Brothers-büyük abi’lere muhtaç olma durumu devam etmektedir.

Gelinen noktada Taksim ne derecede gerçekleştiğini Rauf R. Denktaş’ın şu sözleri özetlemektedir: ‘Bizler bir zamanlar, ya taksim, ya ölüm demiştik. Taksime bu kadar yaklaşmışken niye, ölelim?’¹⁷⁹

* İngiltere – tam bir AB üyesi olmakta güçlük çeken Anglo Sakson İngiltere’nin durumu ayrı bir inceleme konusudur

¹⁷⁹ An, a.g.e., s. 214

III. EMPERYALİST DIŞ MÜDAHALELER

Kıbrıs'ın tarihi de Ortadoğu'daki komşuları gibi sürekli kan ve gözyaşı ile şekillenmiştir. Stratejik coğrafi konumu günümüzde olduğu gibi tarih boyunca da adayı sürekli istila edilmesi veya en azından kontrol altında tutulması gereken bölgelerin başında tutmuştur.

İşte bu yüzden Kıbrıs, özellikle son iki yüzyıl içinde sömürgeci ve emperyal devletlerin (başta İngiltere) olmak üzere, sürekli müdahale ettiği alanlardandır.

Osmanlı dönemi sonrasında İngiltere (o dönemki adıyla Birleşik Krallık – United Kingdom), Kıbrıs'ta kurduğu hakimiyeti kalıcı kılmak adına ada üzerinde sürekli psikolojik ve yönetsel manipölasyonlara ve hilelere başvurdu.

Böl-yönet taktiğini kullanmakta, bilinen en başarılı ülke olması, İngiltere'nin Kıbrıs'taki sömürge sonrası yaşanan hukuki, yönetsel, psikolojik, siyasi ve etnik karışıklığı açıklasa da, gerçekte Kıbrıs'ta bu dönemden önce de bazı huzursuzluklar yaşandığı bilinmektedir. Bu huzursuzlukları soğuk savaş döneminde husumete ve sıcak çatışmaya dönüştürmek kuşkusuz İngiliz Krallığı için pek de zor olmamıştır.

Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin yerine yeni büyük sömürgeci olarak ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri'nin*, 20. yüzyılın ikinci yarısında Kıbrıs'ta ciddi şekilde inisiyatif aldığı görülür.

Kuşkusuz yeni sömürgeci ABD'nin İngiliz Krallığı'ndan öğreneceği birçok şey vardı ve İngilizler de en güçlü stratejik müttefiklerini bu bilgilerden mahrum bırakmadılar.

Bu durum, 1950'lerde dünyaya yayılan sömürge karşıtı (anti-colonial) akımdan en az hasarla kurtulmayı planlayan İngiliz Krallığı'nın da işine gelmekteydi.* Kıbrıs'tan iki büyük

* '16 Ekim – 7 Kasım 1947 tarihlerinde ABD ile İngiltere arasında Pentagon görüşmeleri (Pentagon Talks) yapıldı. ABD "Dünya Liderliğini" devraldı. Görüşmelerden sonra ABD şu demeci verdi: "Orta-Doğu ve Doğu-Akdeniz'in savunulması ABD için yaşamsal önem taşıyor." 1950 yılında Orta-Doğu, Batı ülkelerinin petrol tüketiminin %75'ini sağlıyordu. 40 milyar varil petrol üretimi, dünya petrol üretimine eşit iken, ABD petrol üretiminden iki defa daha çoktu. Dahası, Orta-Doğu 150 milyar varil üretebilecek petrol yataklarına sahipti.' (Niyazi Kızılyürek, **Paşalar Papazlar**, İstanbul Graphics, Londra, 1988, s. 61, 62)

*1960'lar içinde ülkeler arasındaki ilişkileri düzenleyen çıkar hesaplarına bakacak olursak ortaya şöyle karışık bir tablo çıkar: '1964 ile birlikte Kıbrıs bağımlılık hiyerarşisi altüst olmuştu. ABD-Türkiye, ABD-Yunanistan, Türkiye-Yunanistan, Türkiye-Kıbrıs Türk Yukarı Sınıfı, Yunanistan-Kıbrıs Rum Burjuvazisi, Kıbrıs Türk Yukarı Sınıfı-Kıbrıs Rum Burjuvazisi, çıkar ayrılıklarından dolayı ayrı düştüler. Makarios 21 Şubat 1965 tarihinde Yunanistan Başbakanı'na mektup yazarak şunları söyledi: "Yunanistan hükümeti cesaretle

(müstakil) askeri ve stratejik üs ve daha da önemlisi gerek Türk gerekse Yunan milliyetçiliklerini istediği an ve ölçüde manipüle edebilme imkanıyla ayrılan İngiliz Krallığı, aslında ada üzerindeki egemenliğinin sadece bir kısmından feragat etmekteydi; ki bu durum, o dönemde büyük bir uluslar arası siyasi başarı sayılabilirdi.

Kıbrıs'ın sömürge sonrası tarihinde birçok karışıklık ve huzursuzluk bulunmasının birçok nedeni vardır. Aslında bu durumun kendisi, emperyal denklem açısından bir sonuçtan çok bir gerekliliği ifade etmekteydi.

Şöyle ki ; İngiltere, Kıbrıs'ta ortaya çıkan Rum 'bağımsızlık' (Enosis) isyanını dünyanın gözü önünde kolayca sindiremeyeceğini anlamış ve bunu Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'yi kullanarak yapmayı düşünmüştür. Burada kullanılacak yöntem şuydu: Kıbrıslı Türkler, Rumlara karşı kalkan olarak kullanılacak, İngilizlere karşı yapılan isyan, tarihsel koşulların da elverişli olması nedeniyle bir Türk – Rum çatışmasıymış gibi dünyaya yansıtılacaktı. Bu yolla, hem Türkiye Kıbrıs meselesinin içine çekilecekti (İngilizleri uluslar arası alanda zor duruma düşürmeye çalışan Yunanistan'a karşı bir üstünlük sağlanacak) hem de dünyaya 'Kıbrıs'ta çatışan aslında Türklerle Rumlara, ada üzerindeki huzursuzluğun nedeni mevcut İngiliz varlığı değil' mesajı verilecekti. '...İngiltere Kıbrıs'taki 'etnik' yanları kaşımayı, Türkiye ve Yunanistan cepheleşmesini dengelemek açısından başarıyla uyguladı... Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki statüsü garantör ülke olsa da 1974 yılındaki müdahaleye katılmayarak "egemen üslerini" günümüze kadar tartıştırmadan korumayı bildi. Gerek Yunanistan'da gerekse Türkiye'de ileri sürülen 'Kıbrıs'ta Türk-Yunan dengesi' altında yatan niyetin'¹⁶³ de aslında İngiltere'nin başta üsler olmak üzere Kıbrıs'ta uyguladığı politikalar için

Kıbrıslıların (Kıbrıslı Rumlara anlamında N.K.) çıkarlarını korumazsa, Kıbrıs hükümeti Yunanistan'dan ayrı bir politika izlemeye hazırdır." Bundan böyle Makarios, görece bağımsız politikaları yoğunlaştırarak, Kıbrıs Devleti'ni, görece bağımsız bir konuma getirmeye çalışacaktı." (Niyazi Kızılyürek, **Paşalar Papazlar**, İstanbul Graphics, Londra, 1988, s. 68) Ancak bu çaba, ters tepecek ve adaya müdahale etmek için sebep arayan emperyalistlere bulunmaz fırsatlar verecekti.

Rauf R. Denktaş da kendi 'anavatanından pek memnun değildi; "...huzursuzluk içinde '12'ye Beş Kala' adlı kitabını yazdı. O da Türkiye'nin kararlı, planlı bir Kıbrıs politikasının olmadığını söyleyip yakınacaktı." (Niyazi Kızılyürek, **Paşalar Papazlar**, İstanbul Graphics, Londra, 1988, s. 68)

Ancak "Makarios ve Denktaş kendi merkezleri Türkiye ve Yunanistan'dan şikayet ederken, Türkiye ve Yunanistan kendi merkezleri ABD'den şikayet ederek, yeni dış politika arayışlara hazırlanıyorlardı. Türkiye, "Yeni bir dünya kuruluyor, Türkiye orada yerini alır" diyerek Sovyetler Birliği'ne yakınlaştı. 1960'ların ortasında, Türkiye ve Sovyet yetkilileri arasında karşılıklı ziyaretler başladı." (Niyazi Kızılyürek, **Paşalar Papazlar**, İstanbul Graphics, Londra, 1988, s. 69)

¹⁶³ Hasgüler, 2002, s. 238

manevra alanı sağlayan bir hedef şaşırtmaca olduğu yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle Kıbrıs'ta gerçekten bir Türk-Yunan dengesi vardır ancak bu dengeden faydalanan Türkiye ve Yunanistan'dan çok İngiltere ve ABD'dir.

'Eğer ada üzerinde Türkiye ve Yunanistan açısından doğru bir garantörlük ve denge sistemi kurulacaksa Kıbrıs'taki İngiliz garantörlüğünü 'münkarız' saymak gerekmez mi ? Başka bir deyişle İngiltere'nin Ada üzerindeki emperyalist planları uzun yıllardır tartışmadan uzak bir biçimde uygulanmaktadır. Bir anlamda bu durum 1960 koşullarında Kıbrıs'a kazandırmış olduğu 'sui generis' özellikle de yakından ilgilidir. İngiltere'nin Kıbrıs'ta gerek nükleer güç bulundurması gerekse tarihsel açıdan Kıbrıs'ın bölünmesindeki payı hesap edildiğinde adadan uzaklaştırılması gereken ilk büyük güçtür.'¹⁶⁴

İngiltere'nin uyguladığı böl-yönet taktiğinin başarısı tarihle tescillenirken konunun başka yönleri de vardı; sürekli ihtilaf içindeki Türkiye ve Yunanistan'ın Soğuk Savaş süreci içinde aynı ittifakta bulunması (NATO), özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ni olası bir çatışmada Sovyetler Birliği'ne karşı zaafa düşüleceği konusunda endişeye sevk etmekteydi.

İşte İngiltere ve ABD'nin son elli (50) yıl içinde 'ulusal çıkarlarını' uzlaştırmaya çalıştığı Kıbrıs politikaları kabaca bu düzleme oturtuldu. ABD'nin aday bölme çabalarında uzun yıllar öncülük ettiği ve bu yönde birçok planı taraflara kabul ettirmeye çalıştığı bilinmektedir. İki toplumun daha kolay kontrol edilmesi, Kıbrıslı Türklerin edilgen de olsa siyasi ve sosyal olarak güçlendirilmesi ve kaçınılmaz olarak huzursuzluğun artması bir tesadüfler silsilesini değil, iyi planlanmış bir toplumsal mühendislik örneğini ifade eder.

Günümüzde 'Washington, Kıbrıs'ı Ortadoğu, Kafkasya ve Afrika'daki enerji havzalarına olan yakınlığı, Bakü-Ceyhan gibi enerji koridorlarının güvenliği açısından taşıdığı önem ve Ortadoğu'ya dönük konumu nedeniyle, stratejik önemde görüyor.'¹⁶⁵

Bununla birlikte Washington'un Kıbrıs'ta kendine ait bir askeri üs yaratma isteği konusunda yıllardır çeşitli söylentiler vardır. Bu konuda ABD'nin en uygun fırsatı kolladığı ve günümüz siyasi – stratejik kojenktürünü değerlendirmeye çalıştığı söylenebilir. ABD kaynaklı bazı bilgiler de bu konuya işaret etmektedir: 'ABD'nin Kıbrıs'ta edinebileceği bir askeri üs de, bu büyük askeri düzenleme (ABD'nin küresel teröre karşı daha az askerle daha hızlı önleyici vuruş kapasitesine sahip yeni güvenlik kuşağı H.A.) çerçevesinde değerlendiriliyor. Washington, bütün kuzey Akdeniz'i AB denetiminde görüyor ve Kıbrıs'ın da AB'ye katılımıyla bu havzada "sabit" ayağını basıp öbür ayağını ve ellerini serbestçe

¹⁶⁴ Hasgüler,a.g.e., s. 238, 239

¹⁶⁵ 6 Şubat 2004 tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alınmıştır.

hareket ettirebileceği bir yer kalmayacağını biliyor. Sıcak denizlere açılma ihtiyacındaki Rusya'nın tek muhatabı da AB olmuş oluyor. ABD'de de bundan rahatsız. Türkiye de AB üyesi olunca, ABD, bu konuda ancak NATO üzerinden müdahil olabilecek.'¹⁶⁶ Fakat NATO, çok önemli bir siyasi manevra aracı olsa da Kıbrıs gibi çok yönlü bir konuda ABD için kesinlikle yetersiz bir müdahale aracıdır.

Bu noktada adanın bölünmesine yönelik emperyal isteğin sona erdiğine dair herhangi bir kanıt bulunmadığı gibi; Annan referandumundan sonra de-facto bölünmüşlüğü de-jure olarak kalıcılaşması riski daha da artmıştır. Bu konuda, ortaya çıkan mevcut tablo bu yönde çaba gösteren çevrelerin elini güçlendirmiştir. Bu aşamada, Kıbrıs Rum Liderliği'nin de olumsuz tutumu nedeniyle adanın kalıcı bir bölünmeye adım adım yaklaştığı (yaklaştırıldığı) endişesi giderek bir gerçeklik halini almaya başlamıştır.

Adanın geleceğiyle ilgili öngöründe bulunmak zor olsa da; 1- Kıbrıs'ın AB çatısı altında birleştirilmesi, 2- Adanın kalıcı bir şekilde hukuken bölünmesi ve 3- Mevcut durumun, yani Kuzey Kıbrıs'ın hukuken belirsiz statüsünün devam etmesi seçeneklerinden bir tanesi hayat bulacaktır.

Adanın birleştirilmesi ve Kıbrıslı Türklerin mevcut siyasi izolasyonunun sona erdirilmesi için acil ve etkili adımların atılması gerekirken bunun nasıl olacağı konusunda pek fazla bilgi sahibi olan yoktur. Ancak ABD ve İngiltere'nin her zamanki gibi konuya birinci dereceden müdahil olduğu* unutulmamalıdır. Dolayısıyla Kıbrıs hakkında yazılan senaryonun en azından yönetmenlerinde bir değişiklik yoktur. Bu da filmin sonu hakkında ne yazık ki umutsuzluğu artıran bir diğer faktör olarak ortada durmaktadır.

Konuyu özetleyen açıklamayı ABD eski Dışişleri Bakan Yardımcılarından Richard Holbrook yapmıştır: '...öteki bölünmüş ülkeler –örneğin Kore ve Kıbrıs- geçici ateşkes hatlarının kalıcı taksim çizgilerine dönüşmesine tanıklık etmektedirler.'¹⁶⁷

Kıbrıs'ın geçmişte İngiliz ve Amerikan emperyalizmi tarafından kullanıldığı ve kullanılmaya da devam edildiği büyük bir gerçeklik¹⁶⁸ olarak sesli bir şekilde dile

¹⁶⁶ 6 Şubat 2004 tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alınmıştır.

* ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz: 'Biz zaten devredeyiz' (2 Şubat 2004 Tercüman)

¹⁶⁷ An, 2002, s. 222 (Cyprus Weekly, 17 Mayıs 1996 tarihli yayından aktarılmıştır)

¹⁶⁸ 'Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra, CIA, Kıbrıs'ta komünistlere karşı kullanılmak üzere İçişleri Bakanlığı'na bir miktar para vermeye başlar. Bu paranın bir bölümü İçişleri Bakanı Yorgacis tarafından Türk tarafına aktarılmaktadır. 21 Aralık 1963'te toplumlararası çatışmalar başladıktan sonra da CIA'in Yorgacis'e, Yorgacis'in de Türk tarafına 'yardımı' devam eder.' (13 Nisan 1987 tarihli Yani Düzen gazetesinden aktaran Kızılyürek, **Paşalar Papazlar**, İstanbul Graphics, Londra, 1988, s. 62)

getirilmelidir. Kıbrıs Sorunu'na geniş açıdan ve tarihsel süreç göz önüne alınarak bakılmalı ve gerek ada içindeki gerekse ada dışındaki aktörlerin gerçek niyet ve güçleri bu açıdan incelenmelidir.

Tarihte Kıbrıs üzerinde emperyalist hevesleri olan birçok ülke (veya ülkeler grubu) etkinlik kurmaya çalıştı ve bu çabalar hala daha sürmektedir.

Bunlar arasında bir zamanların süper gücü Sovyetler Birliği'nin yeri dikkate değerdir. Sovyetler Birliği'nin özellikle Kıbrıslı Rumlarla kurduğu organik bağlar (siyasi, ekonomik, dini ve tam olarak aydınlatılmayan karanlık ilişkiler) özellikle de ABD'nin bölgedeki etkinliğini kırmak amacını taşımaktaydı. Burada Kıbrıslı Rum komünist AKEL Partisi'nin ve geleneksel olarak Emperyalizme karşı duran Kıbrıs Rum Liderliği'nin payı büyüktür.*

Özellikle Annan Planı'ndaki bazı olumlu değişikliklerin (ki bunlar komünist AKEL Partisi'nin talepleri idi) BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya tarafından reddedilmesi* birçok kesim tarafından hayretle karşılanmışsa da, gerçekte Kıbrıs'ın Güneyinde şu anda mevcut bulunan Rus ekonomik gücü, Rum Lideri Papadopoulos ile olan sıkı ilişkileri ve mafya bağlantılı kara para trafiği hakkında çok ciddi şüpheler bulunmaktadır. Sonuç olarak BM Genel Konseyi'nde AKEL'in taleplerini plana eklemeyi öngören kararın Rusya tarafından veto edilmesi de kaçınılmaz olarak 'danişıklı dövüş' olasılığını gündeme getirmektedir.

Özetle Rusya'nın geçmişte Kıbrıs üzerinde çok ciddi etkisi (gizli de olsa) olduğu bilinmekteydi; ancak son gelişmeler bu etkinin en azından adanın güneyinde devam ettiğini göstermektedir.

Diğer yandan, pek dile getirilmese de Türkiye ve Yunanistan'ın da Kıbrıs'ta 'emperyal-yayılmacı hevesler peşinde koştuğu' iddiası pek de gerçek dışı olarak değerlendirilmemelidir. Özellikle Yunanistan'ın Megalo Idea (Büyük Hayal) propagandasını uzun yıllar sürdürdüğü ve Enosis için (Kıbrıs'ın Yunanistan anakarasına bağlanması) yoğun

* Burada bir yanlış anlamayı önlemek için bu karşı duruşun çoğu zaman toplumu (Rum Toplumunu) manipüle etmeye yönelik yanıltmaca ve hedef şaşırtmacalarla dolu olduğu, Kıbrıs'ın geleceğiyle ve ortak yaşamla ilgili kaygıların bu 'anti-emperyalist' duruşta pek yer bulamadığı dikkate alınmalıdır.

* BM Güvenlik Konseyi, başta Rusya olmak üzere Fransa ve Çin'in de aralarında bulunduğu bir grup ülke tarafından ABD çıkarlarını korumaya yönelik kararların alınmasın sırasında önemli politik güç denemelerine sahne olmaktadır. Kıbrıs konusu da bunlardan birisidir. Burada Annan Planı'nın özellikle İngiliz ve Amerikan çıkarlarını koruyan ve diğer ülkelerin önemli kararlarda çok da müdahil olamadıkları bir plan olduğu; ve Akdeniz'deki güç dengelerini etkileyecek derecede önemli bir adım anlamına geldiği için, diğer büyük ülkelerin pek de sıcak bakmadığı bir plan olmuştur. Burada Rumların özellikle Rusya üzerindeki politik nüfuzunun da etkisinden söz etmeye gerek yoktur.

çabalar içine girdiği bilinmektedir. Bu yayılmacı düşünce Kıbrıs'taki huzursuzluğun en temel kaynaklarından birini oluştururken aynı zamanda Yunan yayılmacılığı konusunda bazı fikirler vermektedir.

Diğer yandan, Türkiye, özellikle, 1974 sonrası ada üzerindeki haklı mevcudiyetini kendi yanlış politikaları sonucu hukuken zayıflatmış, Kıbrıs'a (kuzey) bir vilayet, iç sömürge gibi davranmış ve garantörlük ödevlerini bir nevi 'hak' şekline dönüştürmüştür. Bunun sonucunda Kıbrıs'a yaklaşım giderek değişmiş ve en sonunda Kıbrıs'ın da bir 'kurtarılmış vatan toprağı' olduğu tezi yaygınlaştırılmıştır.* Bu tarz milliyetçi söylemler;

- 1- Kıbrıs Türk toplumunun öz niteliğini görmezden gelmiş ve Kıbrıs'la ilgili bütün politikaların merkezine 'toprak- land' anlayışını yerleştirmiş,
- 2- Türkiye ile Kıbrıslı Türkler arasında bazı huzursuzluklar çıkmasına neden olmuş,
- 3- Türkiye'yi bir 'işgalci, yayılmacı' olarak niteleyenlerin argümanı olarak ileri sürülmüş,
- 4- Kıbrıs Sorunu'nun 'Kıbrıslı Türkler' olmadan çözülemeyeceği gerçeğini görmezden gelmiştir.

Bütün bu sebeplerden dolayı Türkiye Kıbrıs konusunda uzun süre yanlışlar yapmış ve günün sonunda da geri kazanılması çok zor bir hukuki zemin kaybetmiştir.

Kıbrıs üzerinde emelleri olan emperyalist ülkelerin sayısı trajik olarak artmaktadır. Son dönemde bunlara Almanya (aynı zamanda AB üyesidir), Japonya ve Çin gibi konuya uzak gibi görünen ülkeler de eklenmiştir.

Özellikle uzak-doğu ülkelerinin konuya yakından ilgi göstermesi küresel siyaset anlayışının ulaştığı noktayı gösteren önemli bir ayrıntıdır.

Bununla birlikte Kıbrıs'ın son on yılında olduğu gibi bundan sonraki uzun zaman diliminde kaderini etkileyecek yegane emperyalist* birlik, AB'dir.

AB'nin bir emperyalist birlik olup olmadığı ayrı bir tartışma konusu olsa da, gerek yöntem dış siyasette izlediği yöntemler , gerekse de kendi iç işleyişi ve sağlam hukuki temellere oturtulan demokratik geleneği ile post-emperyal devletlerden ayrıldığı açıktır.

* Oysa Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının Misak-ı Milli ile yıllar önce belirlendiği bilinmektedir.

AB'nin emperyalist olarak nitelendirilebilmesi için özellikle uzun vadeli rekabetçi küresel siyasetine ve kendi ekonomik hinterlandını genişletmeyi amaçlayan çabalarını dikkate almak gerekmektedir.

AB'nin Kıbrıs ile olan ilişkisi çalışmanın bir başka bölümünde işleneceği için bu bölümde konuya kısaca değinilecektir.

Ortadoğu'daki nüfuzunu artırmak niyeti ve Yunanistan'ın teşvik ve baskısı ile Kıbrıs konusunda önce müdahil, sonra da baş aktör durumuna gelen AB'nin Kıbrıs'ın geneline (siyasi, ekonomik, kültürel vb.) ve Kıbrıs Sorunu'nun çözülmesi sürecine çok büyük etkisi olmuştur.

Bunun en somut sonucu olarak da 'Kıbrıs Cumhuriyeti' 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olmuştur.

Bu gelişmenin, Kıbrıslı Türklere (tam üyelik olmasa da) de-facto AB vatandaşlığı* ve AB'nin çağdaş vizyonunu kazandırdığı, Kıbrıslı Rumlara da günümüz küresel siyasetinde çok da fazla bir ekonomik ve kültürel önemi olmayan ancak sembolik olarak çok önemsenen Yunanistan ile birleşme (Enosis) olanağını dolaylı olarak sağladığı bilinmektedir.

AB'nin eski sömürgeci (post – colonial) anlayışla değil, hafifletilmiş ve günümüz küresel siyasetine göre güncellenmiş sadece almayı değil, aynı zamanda insan haklarına saygıyı, demokratik ve hukuki alanlardaki yüksek standardı yaygınlaştırmayı ve her türlü çatışmanın temel sebeplerinden olan ekonomik farklılıkları en az seviyeye indirmeyi, üyelerine önemli siyasal ve ekonomik avantajlar sağlamayı da öngören bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir.

Bu açıdan, mutlak bir değerlendirmeye varmak için erken olmakla birlikte, AB'nin İngiltere ve ABD'den farklı olarak Kıbrıs'ın birleştirilmesine ve yüksek yaşam standardının adanın tümüne dengeli şekilde yayılmasına yönelik çabaları dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, sömürge döneminde Kıbrıs'ta kurulan ve günümüze dek güncellenerek korunan emperyal baskı devam etmektedir. Konunun politik, askeri-stratejik boyutu önemini korumakla birlikte, ideolojik yanı soğuk savaşın sona ermesiyle önemini kaybetmiştir; ancak AB'nin Akdeniz havzasındaki egemenlik kurma hevesi nedeniyle ABD ve kendini tam bir AB üyesi olarak görmekte ve kabul ettirmekte zorlanan İngiltere'nin konuyla ilgili endişeleri

* Trajik olarak kendi ülkesinin bir kısmı hariç (Kuzey Kıbrıs) dünyanın her yerinde geçerli olan bir hak olarak Kıbrıslı Türkler, yasal olarak uluslar arası alanda yaşamını sürdüren 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal AB üyesi vatandaşı durumundadırlar.

de yeni girişimlerde her zamanki gibi başrollere soyunmalarında yeni bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

AB'nin Kıbrıs konusuyla ilgilemesi konuya farklı boyutlar ve çözüm yönünde değişik senaryoları da gündeme getirmiştir. AB'nin Kıbrıslı Türklere yıllardır uygulanan uluslar arası cezalandırma sürecinin sona erdirilmesi için gayret içinde olduğu bilinmekle birlikte, mevcut 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve de-facto 'KKTC'yi by-pass ederek bunu nasıl başaracağı henüz netlik kazanmamıştır. Bu konuda mevcut hukuki ve diplomatik engellerin aşılması kolay görünmemektedir.

AB'nin konuya bu açıdan yaklaşması ve kendi içinde uyguladığı insana değer veren politikaları, Kıbrıslı Türklerin AB'ni toplumsal hedef olarak belirlemesinde (adanın kuzeyinde yaşanan demokratik, ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunların giderek ağırlaşmasının da etkisiyle) çok önemli bir rol oynamıştır.

Bununla birlikte, Kıbrıs'ın geleceğinin belirlenmesinde, geçmişinde olduğu gibi, ABD ve İngiltere'nin çok önemli katkıları (olumlu veya olumsuz) olacağı gerçeği trajik olarak dikkate alınmak zorundadır.

Bu durumun kısa bir süre içinde değişebilmesi mümkün görünmemekle birlikte, ada üzerinde emperyal baskının kırılmasının halkların birbirinin eşitliğine, ortak yaşam ve ada üzerinde ortak gelecek inancına ve hayali 'ulusal ülküler'in peşinde koşmalarına bağlıdır.

Bununla birlikte, emperyal güçlerin Kıbrıs'ta emellerine ulaşmak isterken 'anavatanları' kullandığı bilinmektedir. Yani emperyal baskının kırılması, Türkiye ve Yunanistan'ın önce kendi aralarındaki, sonra emperyal devletlerle kurdukları ilişkilerle çok yakından ilgilidir. 'Anavatanlar'ın kendileri bu baskıdan kurtuldukları ve Kıbrıs'ta barış ve kalıcı huzurun tesis ve temini oranında çalıştıkları oranda, Kıbrıs'ta bu amaca ulaşmak kolaylaşacaktır.

V - ÇÖZÜMSÜZLÜKTEN BESLENEN ÇIKAR ÇEVRELERİ

A. Kıbrıs İçindeki Çıkar Grupları

Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün uzun yıllardır sürmesinin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden bir kısmı Kıbrıs'taki Kıbrıslı Türk ve Rumlardan kaynaklanırken ; Kıbrıs dışından Kıbrıs'ın kaderi üzerinde belirleyici güçleri olan çevrelerin de çözümsüzlüğün günümüze dek gelmesinde payı büyüktür.

Yılların getirdiği çözümsüzlük ve belirsizlikten hem Kıbrıs içinde hem de Kıbrıs dışında fayda sağlayan çevreler vardır. Bu bölümde, Kıbrıs içinde çözümsüzlüğün sürmesinden ekonomik ve siyasi fayda sağlayan çevreler incelenecektir.

'...Türkiye...Kıbrıs'a haklı bir gerekçeyle çıkmasına rağmen, uzun vadede haksız duruma düşüyor. Ve üstüne üstlük bu haksızlığını, sanki bir haklılıkmiş gibi sunmaya çalışıyor. Türkiye'nin bugün Kıbrıs'ta bulunmasına gerekçe yaptığı tezler ile Kıbrıs'a garantör olarak müdahale etmesine gerekçe yaptığı tezler birbirine zıttır. Her iki tezin yüksek sesle dile getirilmesi ise Türkiye'yi komik duruma düşürür.'^{179a}

Kıbrıs'ın kuzeyinde 1974 sonrası çok dalgalı ve değişken bir siyasi iklim oluşmuştur. Özellikle Türkiye'den Kıbrıs'a gelen ve yerleşen 'KKTC' vatandaşları ile Kıbrıs dışına göç etmek zorunda kalan Kıbrıslı Türkler, demografik yapının değişmesine yol açmıştır. Türkiye'nin demokratik yapısı paralelinde, uzun yıllar Kuzey Kıbrıs'ta da siyaset devletçi ve askeri vesayete bağlı bir şekilde, 'milli dava' temelinde yürütülmüştür.

Bu süre içinde Kuzey Kıbrıs'ta geniş kitleler 1974 askeri harekatı sonucunda elde edilen ganimetin ve yeni kurulmaya çalışılan 'KKTC' devletinin nimetlerinden yararlanırken, küçük ve her alanda sindirilen muhalif bir grup da mevcut düzenin ve 'resmi anlayışın' Kıbrıs konusunda yanlış bir yolda olduğunu ileri sürmekteydi.

'**KKTC** üzerinde **yetki sahibi** olanlar, dünya üzerinde hemen hemen başka hiçbir ülkeye nasip olmayan **nimetlere** kavuştuklarını çok geçmeden keşfettiler:

- 1) Dünyada kimse tanımadığı için hemen hiçbir uluslar arası güç tarafından **denetlenemeyen**,
- 2) İçindeki asli sahipleri boşaltıldığı için **özel mülkiyetin** dağıtımını tamamen kendi insiyatiflerine kalmış,
- 3) Hemen tüm **parasal ihtiyacı** başka bir ülke (TC) tarafından karşılanan,

^{179a} Fatih Altaylı, 18 Aralık 2003, Hürriyet.

4) Dünyada yükleneceği tüm **riskler** başka bir **ülke** üzerine yıkılan (yine TC) bir ülkenin **sahibi olduklarını** kısa sürede keşfettiler.

İşte o günden beri de **rantiyer KKTC**'yi canla başla savunanlar... '**çözumsuzlüğü çözüm**' haline getiren statükoculardır.*

Kıbrıs Türk tarafının yıllar süren çözümsüzlüğün en önemli nedeni olarak gösterilmesinin arkasında çözüme olan bu kayıtsızlık ve isteksizlik yatmaktadır.* Oysa, bugün açıkça ortaya çıkmıştır ki, Kıbrıs Türk tarafı gerçek bir çözüm iradesi ortaya koymuş olsaydı, çözümsüzlüğün bugünkü ağır faturasını tek başına ödemek zorunda kalmayacaktı.

Dünya kamuoyunun ve son yıllarda AB'nin Kıbrıs'ta çözümsüzlüğü Türk tarafına mal etmesinin yarattığı telafi edilemez hasarın nedeni temelinde bu '**çözüm istemeyen tarafı cezalandırma**' amaçlı politikalar yatmaktadır.

Gerçekten de Kıbrıs'ta uzun yıllar boyunca Türk tarafının Türkiye güdümünde izlediği '**çözumsuzlük çözümdür**' politikaları, hem Kıbrıs'ta hem de Türkiye'de devlet ve bürokrasi içinde çözümsüzlükten beslenen çıkar çevreleri yaratmıştır. Özellikle Kıbrıs'ta elde edilen toprakların haksız ve eşitsiz dağıtılması, Türkiye'den gelen TC vatandaşlarına siyasi menfaat karşılığı taşınmaz mal ve iş imkanı verilmesi*, dış politikada Cumhurbaşkanı Denктаş, iç politikada ise Başbakan Eroğlu* ile sembolleşen çözümsüzlük politikalarını destekleyen '**partililerin**'* herkese eşit şekilde sunulması

* Cüneyt Ülsever'in bu yorumu, 6 Aralık 200 tarihinde Hürriyet Gazetesi'nde yayınladığı köşe yazısından (*Menfaatler Çatışması: KKTC*) alınmıştır.

* Konuyla ilgili olarak 25 Kasım 1992 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde alınan karara örnek olması açısından bakalım (Türk tarafı aleyhine bu ve benzeri birçok karar bulunmaktadır): ' İki toplum arasındaki görüşmeler amaçlanan hedefine, özellikle Kıbrıs Türk tarafının, düşünceler dizisi ile temelde farklılık gösteren tutumlar alması yüzünden ulaşamamıştır' (Mehmet Altan, **Kıbrıs Diye Bir Ada**, Gündem Yayınları, Nisan 2003, s. 37)

* Türkiye'den Kıbrıs'a göç eden TC kökenlileri temsil eden KKTC Göçmenler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Doç. Dr. Nuri Çevikel'in açıklaması dikkate değer : '...derneğimiz, 30 yıldır susturulmuş, konuşulmamış, kendi kaderlerini tayin hakkı tanınmamış, hep seçimlerde kullanılmak üzere oy deposu olarak görülmüş ve seçim sonuçları unutulmuş, birilerinin (statükoyu temsil edenler kastediliyor H.A.) saltanatının devamı için sürü gibi, otobüslere doldurularak miting meydanlarına taşınmış, slogan attırılmış, bayrak taşıttırılmıştır... Türkiye'den getirilen veya gelen bu insanlarımızın sorunlarıyla, bugüne kadar desteklemiş oldukları sözde sağcı ve milliyetçi devlet ve hükümet yetkilileri, ya da kör yiyiciler kendilerine asla birinci sınıf vatandaş muamelesi yapmamış, tam aksine onları her zaman istismar etmişlerdir. Sömürü düzenlerini koruma çabalarını da maalesef insanlarımızı devletçilik ve hükümetçilik olarak yutturmaya çalışmışlardır. Halbuki, devlet ve hükümet olmanın da gerekleri vardır. Bunlar bugüne kadar hangisini tam olarak yerine getirmişlerdir ? Yoksa anavatan Türkiye'mizin sağladığı hazır parayla devletçilik ve hükümetçilik mi oynamışlardır ? Ya da, halkımız işsizlikten, maddi sıkıntıdan kriz geçirirken, onlar kendi karınlarına yetecek kadar keselerini doldurmaya mı çalışmışlardır ?' (25 Ağustos 2003, Kıbrıs)

* 'Eroğlu : Statüko Plandan Daha İyi' (12 Aralık 2003, Radikal)

* Partililer,Rauf Denктаş'ın kurduğu ve Dr. Derviş Eroğlu'nun uzun yıllardır başkanlığını yaptığı, çözümsüzlüğün en büyük kalelerinden biri olan UBP'yi (Ulusal Birlik Partisi) destekleyen partililer kastedilmektedir.

gereken ‘devlet’ imkanlarından ayrıcalıklı şekilde yararlanması, Türkiye’den her yıl aktarılan yüz milyonlarca doların tüm Kıbrıslı Türklerin ve ‘KKTC’nin kurumsal görevlerini yerine getirmesi için değil, kurulan haksız düzenin devamını sağlamak için kullanılması, siyasi rant sağlamak amacıyla yapılan binlerce gereksiz istihdam sonucu ‘devlet’ kadrolarının şişirilmesi sonucu oluşan verimsiz ve hantal yapı, ve daha birçok yönetim yanlış yüzünden Kıbrıs’ın kuzeyinde ortaya çıkan süredurum, ekonomik ve siyasi bir krizi ifade etmektedir; ancak ne yazık ki her krizde olduğu gibi, bu krizde de bazıları kaybederken bazıları da çok büyük kazançlara ulaşmıştır.

‘KKTC’nin uluslar arası alanda ve kendi içinde karşı karşıya kaldığı hukuki ve siyasi ‘çaresizlik’, ortaya hukuk dışı her türlü ekonomik ve karanlık aktivitenin yapıldığı, uzun yıllar kapalı ekonomi sayesinde* belli çevrelerin rekabetsiz bir ortamda çok büyük karlar ettiği çarpık bir ekonomik düzen oluşmasını sağlamıştır. Buna yanlış yönetim ve partizanlık sonucu kamunun kapanamaz kara delikleri de eklenince ortaya karanlık bir tablo çıkmaktadır.

‘‘Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkiye’nin yirmi yıllık kılavuzluğu sonunda ‘**kamu çalışanlarına maaş ödeyemez**’ hale geldi.’¹⁸⁰ Birileri hızla zengin olurken, üretim duruyor, Rum mallarını satıp faizden geçinerek yaşamaya alışan Kıbrıslı Türkler ve TC kökenli ‘KKTC’ vatandaşları da ilk başlarda bu ekonomik sisteme pek itiraz etmiş görünmüyorlardı.

Bu çarpık düzenin kamusal ayağı (en büyük ayağıdır) kamu kaynaklarının, ki trajik olarak neredeyse tamamen Türkiye’nin sağladığı ekonomik yardımlardan ibarettir, 30 yıllık hükümetlerce (neredeyse tamamı UBP iktidarını veya koalisyonunu ifade eder)

* Buna verilecek en basit örneklerden biri *jeneratör* örneğidir. Fatma Azgın’ın mektubundan Kıbrıs’ta elektrik kesintileri ve jeneratörler: ‘ Siyasi çözümsüzlük karanlığı içinde bocalayan KKTC’de yıldan yıla bozulan ekonomi, son dört ayda elektrik enerjisinin tamamen kesilmesi ile tüm sistemleriyle karanlığa gömüldü... Modern yaşamın vazgeçilmez alt yapısı elektrik enerjisini 20 yılda üretemeyen KKTC; Bağımsızlık, egemenlik, vatan, millet, Sakarya nutukları içerisinde kendi kendini tüketti. Rum toplumundan siyasi bağımsızlık talep eden KKTC, 20 yıldır Rum kesiminden bedavaya aldığı elektrik enerjisinin kesilmesiyle karanlıklara gömüldü... Zaten total aksak yürüyen politik, sosyal, ekonomik sistemler tam bir çöküş sürecine girdi... İşyerleri, fabrikalar, okullar, kreşler, yaşlı evleri, oteller, lokantalar, sağlık merkezleri, konutlar, süper-marketler karanlık ve soğuk altında titreyiyor... Gıda maddeleri bozuluyor, ilaçlar bozuluyor... Süt, patates, gaz, gazyağı yok... Kültür düzeyi nedeniyle belli bir yaşam standardına sahip halk, 50 yıl öncesi dönemlere götürülmesinin sessiz paniğini yaşamakta... Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’ın ‘herkes jeneratör alsın’ uyarısı üzerine parası olanlar son birkaç ay içinde 140 milyar lira harcamışlar. 300 paundluk jeneratörler 600 paunda, 7 dolarlık şarjlı ışıldıklar fahiş fiyata satılıyor... Eldeki elektrik üretim merkezlerinin KKTC elektrik ihtiyacının dörtte birini üretebilmeleri için ayda 32 milyar harcanması lazım. Bu para hükümette yok... Olmayan elektriğin pahalılaştırılması önerisi ise Rum’dan bedava alınan elektriğin bile sadece basit vatandaşlarca ödendiğini, devlet dairelerinin, Elektrik Kurumu’nda çalışan yüzlerce kişinin, büyük otellerin, askerinin elektrik ödemediği halk arasında tartışılıyor... Asgari ücretin 4,5 milyon TL olduğu ülkemizde bu parayla ancak aydınlatmak için mum, ısınmak için de gazyağı alınabiliyor.’ (Mehmet Altan, **Kıbrıs Diye Bir Ada**, Gündem Yayınları, Nisan 2003, s. 45,46)

¹⁸⁰ Mehmet Altan, **Kıbrıs Diye Bir Ada**, Gündem Yayınları, Nisan 2003, s. 55

sadece bir sonraki seçimi düşünerek hoyratça harcanmasının yarattığı telafi edilemez hasarı ifade ederken; bir diğer ayağında da üretimi desteklemeyen, rekabetçi piyasa ortamını sağlamayan, sadece 'kendinden' olana refah ve yaşama alanı sunmayı amaçlayan özel sektör politikaları vardır.

Böylelikle Kuzey Kıbrıs'ta, iktidara yakın çevreler giderek zenginleşirken*, hatta 'Denктаş'ın yakını Türkiye'den bazı gazeteci, politikacı, diplomat ve profesörlere de, sırf yönetimi tutuyor diye Rum evlerinin verildiği' iddiaları* ortadayken, hem iktidarın ömrü uzamış oluyordu, hem de Türkiye'nin istediği 'milli politika'nın devamı garanti altına alınmış oluyordu.

Günün sonunda kendi bindiği dalı kestiğini farkına varmayan süredurumcular, öyle yanlış politikalar izlediler ki, uzun yıllar alacak bir isyan sürecini bir katalizör gibi hızlandırdılar.

Bütün bunlara artan siyasi ve anti-demokratik baskılar da eklenince milliyetçi söylemler inandırıcılığını yitirmeye, yıllardır süren çözümsüzlüğün kimlere ne büyük avantajlar sağladığı daha iyi görülmeye başladı.

Ekonomik olarak bunlar yaşanırken siyasi alanda da kaçınılmaz olarak hareketlilik yaşanmaya başlamıştı; aslında siyasi hareketlilik yıllardır kaynayan bir kazanın (1950'lerden beri) iyice fokurdamaya başladığını gösteriyordu.

Kıbrıs'ta yıllarca 'milli dava' uğruna sindirilen, kolayca vatan hainliğiyle suçlanan, siyasi görüşleri yüzünden iş ve aş bulamayıp ada dışına göç etmek zorunda kalan Kıbrıslı Türkler, bu davayı yürütenlerin samimiyetine büsbütün güvenmez oldular.

Özellikle Türkiye'den adaya aktarılan nüfus ve ideoloji, Kıbrıslı Türklerin onaylamadığı milliyetçi ve ayrılıkçı söylemlerin bayraktarlığını yapmaktaydı; zaten birçoğunun adaya gelme/getirilme sebebi de buydu. Herkesçe bilinmekteydi ki, tamamen Kıbrıslı Türklerin oy kullanacağı bir seçimde ne Rauf Denктаş Cumhurbaşkanı kalacaktı, ne de Dr. Derviş Eroğlu yıllarca Başbakan.

* Konuyla ilgili olarak Mehmet Altan'ın tesbitlerine katılmamak elde değildir: '... Karanlık işlerin döndüğü bir Korsan Ada'nın kaymağını yiyen bir avuç adamın kefareti de Türk halkı...ve Kıbrıs Türk halkı... ödememelidir... Türkiye...AKP hükümetine kadar..., Ada'da 'demokrasiden yana' tavır alacağına anti-demokratik 'yönetimden' yanataraf olarak demokrasiyi çiğnemiştir. Bu demokrasi düşmanlığı Türkiye'yi de KKTC'yi de kendi tezlerini savunmakta çok güçsüz bırakmıştır. Ada'daki kooperatifçi profesörler de, Kıbrıs Türk halkını bir çıkmaza sürükleyen bu politikalara alkış tutmuştur... Ayrıca, KKTC 'ürettiğinden çok daha fazlasını tüketen' bir topluluk halindedir. Kıbrıs Rum kesimi, ekonomik mucizeler yaratırken, Türk kesimi 'karanlık işlerin' döndüğü ama 'üretim' artmadığı bir toprak parçası olarak kaldı.' (Mehmet Altan, **Kıbrıs Diye Bir Ada**, Gündem Yayınları, Nisan 2003, s. 39)

* Kıbrıslı Türk yazar Metin Münir'in bu iddiası 22 Aralık 2003 tarihli Radikal gazetesinde yayınlamıştır.

Türkiye'deki siyasi gelişmelere paralel olarak Kıbrıs'ta da iktidarı elinde bulunduran sağcı ve milliyetçi çevreler, çözümsüzlükten sağladıkları siyasi-ekonomik çıkarları vatan-millet-sakarya söylemleriyle bayrağın arkasına saklamaya çalışmışlar, bunu da çeşitli yollarla uzun süre başarmışlardır; ancak özellikle 2003 yılında Türkiye'deki siyasi depremin dalgaları Kıbrıs'a ulaşmakta gecikmedi. Siyasi kararların alınmasında belki de Kıbrıslı Türklere daha önemli bir payı olana Türkiye kökenli 'KKTC' vatandaşları da düzenden memnun değildi ve 'Başbakan'ları Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemlerine kayıtsız kalamazlardı.* Ne de olsa yıllarca Kıbrıs'ta dışardan ithal edilen ve iktidarcı kullanılan milliyetçi unsurlar kaynağında, yani Türkiye'de bile siyasi çöplüğe atılmıştı.

Çözümsüzlüğe karşı en büyük direnci gösterenler, haksız yere Rum taşınmaz mallarına sahip olanlar (bunlar arasında çok fazla Kıbrıslı Türk olmasına rağmen, esas sorunu 1974 öncesi Kıbrıs'ta hiçbir mal varlığı olmadığı halde askeri hareket sonrası Rum mallarına yerleştirilen Türkiye vatandaşlarının oluşturduğu unutulmamalıdır) ve kurulan saltanat düzeninin (ki bu düzenden fayda sağlayanlar arasında askeri yetkililerin de olduğu unutulmamalıdır) devamını sağlamaya çalışan statükoculardı; ve ne yazık ki bunu yaparken de yıllarca bayrağın arkasına saklanıp insanların duygularıyla oynamaktan çekinmediler.

Bu çözümsüzlük politikaları sonucunda dünya Kıbrıslı Türkleri çözüm istemeyen taraf olarak bilmiş ve bu iradeyi değiştirmek için her türlü cezayı uygulamıştır. Bu siyaset sonuç vermiş ve Kıbrıslı Türkler ve hatta Türkiye'den göç eden ve yıllarca sağcı partilere oy veren 'KKTC' vatandaşları* bile –bir kısmı bile olsa- çözüm yönünde oy kullanmışlardır.

Özellikle AB vatandaşı olma hakkı, Kıbrıslı Türkleri olduğu kadar TC kökenli 'vatandaşları' da heyecanlandırıyordu. Artık Türkiye ve Kıbrıs'ta egemen statüko kalesinin en sağlam duvarları da çatırdamaya başlamıştı.

1974 yılında yaşanan askeri hareket sonrası ele geçirilen toprakların, gayri menkullerin, fabrikaların, bağ ve bahçelerin vs. verimli kullanılması bugün Kıbrıs'ın kuzeyinde çok daha sağlıklı bir siyasi ve ekonomik yapıdan bahsetmek mümkün olacaktı.

* 10 Aralık 2003 tarihli Afrika Gazetesi'nin manşeti Recep Tayyip Erdoğan'ın şu sözleri ile atılmıştı :
'Statükodan Yana Değilim'

* Bunlar arasında yıllardır Kıbrıs'ta yaşayan, 1974'te gelmiş, Kıbrıs'ı vatan bilen Türkiye kökenli 'KKTC' vatandaşları da vardır ki, bunlar, Kıbrıslı Türklerle kısmen ortak bir yaşamışlık ve tarihe sahip oldukları için, Kıbrıslı Türklerle karşılıklı bir kültürel etkileşime girmişler ve kültürel yabancılaşmanın yerini kısmi bir yakınlaşma almıştır.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, ülkede yaşanan ‘ganimet kültürü’ ve ‘tüketim çılgınlığı’, Kıbrıslı Türklerin önlenemez göçü ile birleşince ortaya kültürel ve ahlaki bir erozyon çıktı.

Bütün bunların sonunda, ortaya Kıbrıs’a özgü bir ikilemin çıkması da şaşırtıcı olmamalıdır: Eğer bütün bu olumsuzluklar olmasaydı Kıbrıslı Türkler (ve hatta TC kökenli ‘KKTC’ vatandaşları) bu düzenin yıkılması için bu kadar örgütlü bir şekilde harekete geçebilecek miydi ? Bir başka deyişle, Türkiye ve ‘KKTC’ yönetenleri biraz daha basiretli ve becerikli olsaydı, herşeyi bu kadar ‘yüzlerine gözlerine bulaştırmasalardı’ bu yanlış düzen daha uzun süre korunabilecek miydi ?

Dış güçler, çözümsüzlüğün Kıbrıs’ın kuzeyinde egemen çevrelerce bulunmaz fırsatlar yarattığını fark etmişler ve harekete geçip gerekli önlemleri almıştır; ancak Annan Referandumu’ndan sonra bütün rollerin değiştiği, mevcut çözümsüzlükten Kıbrıslı Türklerin değil, Kıbrıslı Rumların, hem de bütün Rum toplumunun siyasi, ekonomik ve hukuki fayda sağladığı açıkça ortaya çıkmıştır. Bundan böyle yapılması gereken, özellikle Rum sermayesinin* mevcut çözümsüzlükten sağladığı faydayı mercek altına almak ve hem geçmişin muhasebesini yapmak, hem de geleceğe dair çözümü kolaylaştırıcı önlemler almaktır.

* Kıbrıs Türk İşadamları Derneği (İŞAD) Başkanı Ünsal Özbilenler: ‘Bir yıldan beridir yaptığımız tüm çabalara rağmen Kıbrıslı Türk işadamları ile pratikte işbirliği yapmayı isteyen Rum bir işadamı bulamadık’ (Kıbrıs Gazetesi, tarih belirlenemedi)

B – Kıbrıs Dışındaki Çıkar Çevreleri

Bu bölümde Kıbrıs'taki çözümsüzlükten çıkar sağlayan ada dışındaki güç odakları ve çevreler incelenecektir. Mevcut durumun yaratılmasında ve uzun yıllardır süredurumun korunmasında önemli rol oynayan bu çevreler; başta ABD ve İngiltere olmak üzere, Türkiye'deki AKP hükümetine kadar olan bütün hükümetler ve askeri güç odakları, milliyetçi çevreler, Türkiye'de uzun yıllar yaşanan devlet-hükümet güç paylaşımı mücadelesinden çıkar sağlayan sivil-asker bürokrasi ve derin devlet odakları, mevcut durumdan dolayı zarar göreceği yerde (bir gün ada üzerinde kendi istediği şekilde bir çözüme gidileceği inancıyla tezlerinden geri adım atmayan) kendine fayda sağlamayı başaran Yunanistan-Kıbrıs Rum Yönetenleri ve olası çözümde emperyal çıkarların çok iyi korunacağını bilen Rusya'dır.

Soğuk savaş sırasında ve sonrasında ada üzerinde böl-yönet taktiğini uygulayan ABD ve İngiltere, bu yöntemle hem ada üzerindeki iki toplumu birbirine yabancılaştırdı, hem bölgede stratejik olarak ihtiyaç duyduğu Türk askerinin Ortadoğu'daki varlığını garantiye aldı, hem de iki 'anavatanı' Türkiye ve Yunanistan'ı kontrol altında tuttu.

Çözümsüzlüğün sağladığı bir diğer avantaj ise ada üzerinde bulunan İngiliz üsleri sayesinde bütün Akdeniz havzasının ve Ortadoğu'nun (özellikle de İsrail açısından önemli) gözetlenmesi ve bu üslerin her türlü askeri-stratejik amaçlar için kullanılmasıdır.

ABD'nin Irak'ı işgali ile bu askeri ihtiyaçlar fazlasıyla karşılanmış olsa bile, adanın bölgedeki askeri-stratejik önemini kaybettiğini ileri sürmek pek olası değildir.

Özellikle soğuk savaş sırasında adanın sol eğilimli siyasi güçleri Rusya'nın etkinliğinden endişe edildiği için sindirildi. Bu dönemden sonra ise iki tarafı da memnun etmeyi hedefleyen ama aynı zamanda tarafları sürekli karşı karşıya getiren ince bir denge politikası izlendi. Bu politika, AB'nin konuya fiilen dahil olduğu 90'lı yılların başına kadar değişmedi. Özünde samimi bir çözüm arayışından uzak olan bu politika, AB'nin çözüm sürecine müdahil olmasıyla, 'çözüm olacaksa bizim çıkarlarımızın maksimize edildiği bir çözüm olsun'; olmayacaksa da 'de facto' düzeni 'de jure' hale getirmenin yollarını arayan yeni bir anlayış kazandı. Bu politikaların BM ve NATO aracılığıyla meşrulaştırılmaya çalışılması ise ayrı bir meşruiyet ve siyasi etik tartışması konusudur.

Uzun yıllar boyunca ABD ve İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'daki milliyetçi ve çözüm karşıtı grupları manipüle etmekle kalmamış, ada üzerinde de aynı politikaları izlemiştir.

AB'nin Ortadoğu'ya doğru genişleyip bölgesel ve küresel bir güç olma çabaları ABD-İngiltere ikilisinin çıkarlarını tehdit etmeye başlayınca, Kıbrıs'ta son yıllarda yaşanan 'çözüm hareketliliği' kaçınılmaz olarak gündeme geldi. Yıllarca sürdürülen sonuçsuz 'barış görüşmeleri'nin ardından, son yıllarda yaşanan aşırı hareketliliğin sebebini emperyal güçlerin küresel politika değişikliğinde aramak mantıklı olacaktır.

Sonuç olarak ortaya çıkan denklemde; birçok ilgilinin diline dolanan 'win-win solution' ile (kazan-kazan anlayışıyla çözüm) aslında birçok insanın düşündüğü gibi iki toplumun da kazançlı çıkma olasılığı vardır; ancak bu olasılık tamamen çözüm koşuluna bağlıdır.

Bir başka deyişle, 'win-win' anlayışı ile varılacak bir antlaşma sayesinde iki toplum da kazançlı çıkabilir. Bu bir olasılıktır. Diğer yandan çözüm olsa da olmasa da kazanan tarafın emperyalist güçler olacağı ve onların çıkarlarının korunmaya devam edeceği bir olasılıktan fazla, açık bir gerçekliktir. Yani 'win-win solution' ile her şartta kazanan ABD ve İngiltere olacaktır.

Soğuk savaş sırasında çözümsüzlüğün getirdiği faydalar öncelikli bir durumdayken, günümüz şartlarında AB gibi başka zorlayıcı faktörlerin de varlığı sayesinde kurulan yeni denklemde, hem çözüm hem de çözümsüzlük şartlarında emperyal çıkarlar korunacaktır.

Yukarıda sözü edilen küresel politika değişikliğinin temel sebebi de budur.

Kıbrıs konusunda günümüzde ortaya çıkan siyasi ve hukuki yenilgiyi Annan sürecinin sonunda izlenen çözüme yönelik yapıcı politikalar bile telafi etmekten uzaktır. Bu başarısızlığın temel nedeni yıllarca Türkiye hükümetlerinin, sivil-askeri bürokrasi ve onların ada üzerinde desteklediği sağ görüşlü çözümsüzlük yanlısı siyasi grupların izlediği politikalarıdır.

Türkiye'de yıllarca yaşanan siyasi istikrarsızlık dış politikayı da etkilemiştir. Yıllarca neredeyse bütün TC hükümetleri, dış politikada 'milli çizgi'den ayrılmamışlardır. Kıbrıs konusu özellikle sivil-asker bürokrasinin ve Rauf Denktaş'ın insiyatifinde yürütülmüştür.

Bu anlayışın uzun yıllar değişmemesi hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta mevcut düzenden siyasi-ekonomik faydalar sağlayan grupların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İşte Türkiye'nin sivilleşme ve demokratikleşme sürecinden önce yaşanan ve devletin bütün kurumlarına siyasi ve askeri yardımla yerleşen bu mevcut düzeni koruma içgüdüğü zamanla politika üretmekten aciz, hantal bir dış politikayı kaçınılmaz kıldı.

İçgüdüsel olarak eski bir Osmanlı toprağını elde tutma (bir kısmını bile olsa) ve yeni yaşam alanları kazanmanın dayanılmaz hafiliği de eklenince, Kıbrıs'ta Türkiye uzun yıllar süredurumun en güçlü savunucusu olmuştur.

İşte bu politikaların sonucunda gerek Türkiye, gerekse Kıbrıs Türk tarafı sürekli uzlaşmaz taraf olarak belleklerde yer etmiş, bu yüzden de uluslar arası çevrelerden baskı görmüş, hatta cezalandırılmıştır.

Türkiye'nin AB sürecine girmesiyle, bu sürece direnç gösteren neredeyse bütün çevreler başka bahaneler öne sürerek mevcut süredurumun korunması için ellerinden geleni yapmışlardır.

Sonuç olarak güçlü bir siyasi irade ve demokratikleşme çabalarının sonunda Annan Referandumu'na Kıbrıslı Türklerden çıkan evet ile, çözümsüzlük ve süredurum yanlısı güçler büyük oranda yenilgiye uğramışlardır; ancak bu sürecin henüz devam eden bir süreç olduğunu, özellikle Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başlamasıyla da yeni bir boyut kazanacağını eklemekte fayda vardır.

Özellikle bütün imkanların seferber edildiği, her türlü manipülasyon ve spekülasyonun yapıldığı bir kampanyanın sonunda, statükonun en güçlü kalesi olan Kıbrıs'ın da düşmesiyle, süredurum yanlıları büyük bir yenilgiye uğramıştır; ancak ne yazık ki uzun yıllardır yürüttükleri politikaların hasarını silmek pek de kolay olmayacaktır.

Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetenleri, yıllarca Kıbrıs'ta çözüm isteyen taraf oldukları izlenimini vermeyi Türk tarafındaki meydan okuyan uzlaşmaz tutum sayesinde çok iyi başarmışlardır. Kıbrıs'ta en az kendileri kadar mağdur olan Kıbrıslı Türkler, bu politikalar sonucunda cezalandırılmış, dünya kamuoyu sadece Kıbrıslı Rumların mağduriyeti ile meşgul olmuştur.

Türkiye'nin kendi iç sorunları ve istikrarsız yapısı da buna eklenince, uzun yıllar boyunca Kıbrıs konusunda hemen her uluslar arası siyasi ve/veya hukuki mücadele, Yunanistan-Kıbrıs Rum yönetenleri lehine sonuçlanmıştır.

Annan Süreci açıkça ortaya koymuştur ki, Kıbrıs'ta çözüm ve barış isteyen bir taraf varsa o da Kıbrıslı Türklerdir. Bu gerçek, Kıbrıs konusunda uluslar arası siyasette temel bir argümanın Kıbrıslı Türkler ve Türkiye lehine değiştiğini göstermektedir. Bundan böyle Türk tarafına uzlaşması için baskı ve ceza uygulanması olası değildir.

Gelinen noktada yukarıda sözü edilen asimetric sürecin, asimetric sonuçları olmuştur: Özellikle Yunanistan, Türkiye'nin uzlaşmaz tavrını çok iyi değerlendirmiş, gerek AB içerisinde, gerekse her türlü uluslar arası platformda Türk tarafını köşeye sıkıştırılmıştır.

AB ise, Yunanistan'ın bu tavrına boyun eğmiş, AB'nin genişleme süreci aksayabilir (Yunan vetosu ile) endişesi ile Kıbrıs'ta kendi bindiği dalı kesmiştir: Kıbrıs'ta çözüm ve barış istediğinden şüphe duyulmayan AB, bundan sonra iki toplumun, çözüm ve barıştan önce siyasi (ki en zor olanı bu olacaktır) ve ekonomik olarak eşitlenmesine, en azından

‘denkleştirilmesine’ katkı koymalıdır ki, antlaşma ile sağlanacak hukuki eşitlik sağlam bir zemine oturabilsin.

Bundan sonra AB’nin takınacağı tavır çok önemlidir. Daha önce yaptığı gibi uzlaşmaz tutum alan tarafı (ki bu artık Kıbrıs Rum tarafıdır) cezalandırma yoluna mı gidecektir; yoksa başka bir tutum mu izleyecektir. AB’nin Kıbrıs’ta izleyeceği siyasi tavır hem AB’ye duyulan güveni hem de AB’nin uluslar arası politika üretebilme kapasitesini sınavacaktır.

Bugüne kadar Kıbrıslı Rumların izlediği uzlaşmaz tutumu ve Güneydeki ‘barış gönülsüzlüğünü’ süzememiş olan ve hatta Kıbrıslı Rumlara tanıdığı aşırı haklarla mevcut asimetrik durumun ortaya çıkmasına yardımcı olan AB, bundan böyle barış yanlısı Kıbrıslı Türkleri kollayıp gözeten bir tutum izlemez, ve/veya Kıbrıslı Rumların bu uzlaşmaz tavrına karşı direnmezse, Kıbrıs’ta bu asimetrik durumun sona ermesi pek mümkün görünmemektedir.

Bunun yanında, BM ve İKÖ (İslam Konferansı Örgütü) gibi uluslar arası kurum ve kuruluşlarda Kıbrıslı Türklerin siyasi ve ekonomik seviyesinin yükseltilmesi için sürdürülen büyük mücadelede henüz Kıbrıslı Türkler lehine önemli kazanımlar elde edilememiştir. Bunun en büyük nedeni, uluslar arası alanda ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin adanın tümünü temsil eden tek meşru devlet olarak kabul edilmesidir. Günümüz gerçekleriyle uyuşmayan bu durum, Kıbrıslı Türkleri ‘KKTC’ile yaşadıkları temsiliyet sorunundan kurtarmak bir yana, bu sorunu bir krize dönüştürmüştür.

‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tüm Kıbrıs’ı temsil etmesi, Kıbrıslı Türkleri siyasi (ki bu alanda Annan Süreci ile kısmen bir rahatlama sağlanmıştır), ekonomik ve hukuki olarak çaresiz bırakmaktadır.

Emperyalist güçlerin adanın tümünü kontrol ettiği gerçeği bilinen bir gerçek olsa da, Rusya’nın Kıbrıs Rum tarafında en az emperyalist devletler kadar (özellikle ekonomik ve kültürel alanlarda) etkin olduğu unutulmamalıdır.

Rusya, ABD ve İngiltere’nin bölgedeki etkinliğini dikkatle izlemekte ve kendi çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Özellikle soğuk savaş sonrasında bölgenin kontrolü büyük oranda emperyalist güçlerin eline geçmiştir; bu durum Rusya’nın endişelerini artırmaktadır.

Rusya, Kıbrıslı Rumlarla kurduğu siyasi ve kültürel bağı, son yıllarda bankacılık, kara para, silah ticareti vb. ekonomik faaliyetlerle kuvvetlendirmiştir. Bunun tesadüf olduğunu düşünmek saflık olacaktır; çünkü Ruslar, Kıbrıs’ın güneyinde çok büyük bir taşınmaz mal ve ekonomik güce sahip olmuş durumdadır. Bu durumun, gerek Kıbrıs Rum yönetenleri, gerekse

Rusya'nın resmi yetkilileri tarafından hoşnutsuzlukla karşılandığına dair herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Kıbrıs'ta çözümün emperyalist himayedeki barış planlarıyla gelecek olması Rusya'yı rahatsız etmekte, ada üzerindeki gizli etkinliğini yitirme tehlikesini işaret etmektedir. İşte bu yüzden Rusya'nın Kıbrıs'ta, açıktan olmasa da gizlice çözümsüzlüğün sürdürülmesine, Kıbrıslı Rum tezlerini destekleyerek katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz.*

AB'nin bölgedeki etkinliğini artırmaya çalıştığı son yıllarda, Rusya'nın bölge için ne gibi bir strateji izleyeceği tam olarak netlik kazanmamıştır. Kesin olan şudur ki, Rusya da uzun süren çözümsüzlük süresince kendi çıkarlarını maksimize etmenin yollarını aramış ve birçok konuda çözümsüzlükten fazla zarar görmemeyi başarmıştır.

Dolayısıyla Kıbrıs, büyük devletlerin stratejik hamleler yaptığı uluslar arası bir satranç tahtası olma durumu yüzünden uzun süre çözümsüzlüğe mahkum edilmiştir; konuyla ilgili taraflar mevcut duruma göre çıkarlarını ve pozisyonlarını uyarlamış, uzun süre gerçek bir çözüm iradesi ortaya koymamış, günün sonunda da çözümsüzlüğün yeniden üretilmesine katkıda bulunmuşlardır.

Günümüz koşullarında birçok uluslar arası dengenin değiştiği ve özellikle de Ortadoğu ve İslam dünyasında önemli hareketliliğin görüldüğünden hareketle, Kıbrıs'ta büyük devletlerin strateji değiştirme olasılığı göz ardı edilmemelidir. Özellikle ABD, İngiltere ve AB'nin genelde bölge, özelde ise Kıbrıs üzerindeki politikaları Kıbrıs'ın kaderinde belirleyici rol oynayacaktır.

Bir süre içinde birçok ülkede çözümsüzlüğün ve adanın gerçekten ikiye bölünme tehlikesinin belirmesi, ciddi bir maliyet hesabına konu olabilir. Özellikle de bölünmüş bir adayı bünyesine almaktan geri kalmayan AB için.

* Rusya'nın Annan Planı'ndaki değişiklik taleplerini BM Güvenlik Konseyi'nde reddettiğini hatırlamakta fayda vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİM MODELLERİ VE KIBRIS : KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

A - Üniter Devlet Modelinin İncelenmesi

Bu bölümde tek yapılı, yani bir başka deyişle *üniter* devletler ayrıntılı olmayacak şekilde incelenecektir....Üniter devlete.... basit, ya da tekil devletler de deniyor. Tek yapılı devlette salt bir hukuk ve yasa birliği vardır. Öte yandan ülke sınırları içinde yasama – yürütme ve yargılama birliği vardır.

Devletin tek yapılı olup olmaması gerçi bir siyasi tercih sorunu olup, kurucu güç tarafından, ya da yasayla düzenlemeyle gerçekleşir. Ama, kurucu güç olsun, yasama meclisleri olsun, bu konuda serbest, ya da takdiri bir yetkiye sahip değildirler. Çünkü tarihi, sosyal, ekonomik, coğrafi ve kültürel etkenler, bir devletin tek yapılı olup olmayacağını belirler.

1 - Merkezi Tek Yapılı Devlet

Merkezden yönetim ilkesine göre, kamu hizmetleri, hizmeti yöneten görevliler ve hizmetin yürütülmesi için mali olanaklar bakımlarından merkezileşmiştir; başka anlatımla, bütün yetkiler ve sorumluluklar merkezde toplanmıştır.

Merkezden yönetimde, tüm yönetim işleri, başkent denilen merkezde, belli sayıdaki yetkililer tarafından sağlanır. Fakat bu yetkililer bütün ülke üzerinde yönetim işlerini doğrudan yerine getiremeyecekleri için, bunlar tarafından atanan memur, ya da kamu görevlilerinden faydalanırlar. Ancak, bunlar yetkili olmadıkları gibi, insiyatifte de bulunamazlar. Merkezdeki üstlerinden aldıkları emirleri yerine getirmekle yetinirler. Merkez dışındaki görevliler, ya da idare ajanları, belli bir yörde yapılacak hizmetlerde ilgili işlemleri hazırlayıp, merkezin onayına sunarlar ve bundan sonra uygulama yapabilirler.¹⁸¹

Açıkça görüldüğü üzere, üniter devletin kurumsal yapısı, özellikle geniş coğrafi alanlara sahip ülkeler için, fazla hantal kalmaktadır; oysa günümüz

¹⁸¹ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)**, Beta Basım Yayına, 2ç Baskı, İstanbul 1991, s. 121

devletlerinin süregelen hızlı ekonomik, yönetsel ve toplumsal ihtiyaçları karşılaması için son derece esnek ve hızlı hareket edebilen bir yapıda olması gerekmektedir.

‘Merkezi tekil devlette, yasama ve yargılama gibi, idare de tek elden yürütülür. Bu yönetimin otoriter niteliği dolayısıyla ülkede birliği, bütünlüğü sağlamasına karşılık, kırtasiyeciliği artırdığı gibi, yerel hizmetlerde halkın yönetime katılmasını hiçe indirmektedir’¹⁸² ki bu da günümüz modern devletinde affedilemeyecek bir kusurdur.

2 - Yerinden Yönetimli Tek Yapılı Devlet

‘Yerinden yönetim (ademi merkezîyet, decentralisation), ülkenin idari hizmetlerinin merkezi devlet dışında, farklı yörelerde oturan halkın, kendi aralarından seçtikleri, kimseler tarafından yürütülmesi sistemidir.’¹⁸³

‘Adem-i merkezîyet’in başlıca iki türü olduğu belirtilebilir.

1) Birincisi, yetki genişliği (deconcentration, delegation) adını almaktadır. Buna, ‘‘yetki göçerimi’’ diyenler de vardır. Yetki genişliğinde, özekteki (merkezdeki) kuruluşlar, özekten uzakta bulunan bir örgüte, belli işlevleri yerine getirmelerine yetecek bir ya da daha çok yetkiyi, kendi adlarına kullanmak üzere devrederler. Özeksel kuruluşların, kimi etkinliklerini, taşrada kurdukları örgütler eliyle yürütmeleri, yetki genişliğine dayanan bir uygulamadır. Birçok özeksel kuruluşun, örneğin bakanlıkların, bölge örgütleri de, bu tür bir örgütlenmenin ürünüdür. Yetki genişliğinin, adem-i merkezîyetin değil, fakat merkezîyetçiliğin bir türü olduğunu öne sürenler de vardır.

2) Adem-i merkezîyetin ikinci tür ise, gerçek anlamda bir yerinden yönetim’dir. Yerinden yönetim, yasalar uyarınca oluşturulmuş yönetim organlarının, yine yasaların belirlediği, ya da özeğe bırakılmış olanlardan başka işlevleri görebilmeleri için, tüzel, siyasal ve akçal birtakım yetkilerle donatılmalarıdır.

Yerinden yönetim diye de bilinen özerk yerel yönetim (local self-government), yerel halkın kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilmesini anlatan bir dizgenin adıdır. Bir başka deyişle bir yönetim biçimidir. Yerel Yönetim Birimi ise (local authority veya local administration), özeksel yönetimce, belli sınırlar içinde kurallar koymaya, akçal

¹⁸² Teziç, a.e., s. 121

¹⁸³ Teziç, a.e., s. 122

yükümlülükler getirmeye yetkili kılınmış bir yerel meclisin denetimi altındaki bir yönetim biriminin adıdır.’

Her ne kadar ‘yerinden yönetim sistemi, devletin tek yapılı olma özelliğini ortadan kaldırmamaktaysa da’¹⁸⁴ birçok ülkede, (özellikle de etnik ve kültürel farklılıkların coğrafi bir paydada bulunduğu ülkelerde), yerinden yönetimin güçlendirilmesi talepleri, devletin tekçi (üniter) yapısına yöneltmiş bir tehdit olarak algılanmaktadır. Federal bir yapılanmaya varacak bir yolculuğun ilk adımları olarak görülen bu tür yönetsel talepler çoğu zaman bu çapta değişikliklere yol açmaktan uzaktır; çünkü üniter devletlerdeki özerk yapılanmalar ile federal devletlerdeki federe birimler arasında anayasal güvence açısından önemli hukuki farklılıklar vardır. ‘federal sistemde, yetki bölüşümüne ilişkin kurallar anayasa ile belirlenir ve yönetimlerden biri tarafından tek yanlı olarak değiştirilemez. Buna karşılık, üniter devlette, özerk yönetimlerin yetkileri genellikle yasa ile düzenlenir. İtalya ve İspanya örneklerinde olduğu gibi, anayasal güvence söz konusu olsa bile, *merkezi yönetim tek yanlı bir işleme yetki bölüşümüne ilişkin anayasa hükümlerini değiştirebilir.*’¹⁸⁵

Diğer yandan, ‘günümüzde, bazı üniter devletlerde, etnik, dilsel, dinsel veya tarihsel özellikleri nedeniyle farklılaşan bölgelerin, değişik ölçülerde özerklikten yararlandıkları görülüyor. Bu tür bölgelerin özerk statüleri, İtalya ve İspanya’da anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Birleşik Krallık’ta ise, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler’in özerklikleri anayasa ile değil; yasalar ve güçlü siyasal gelenekler ile korunmaktadır.

Her üç devlet bakımından, oluşturulan özerk yönetimlerin önemli bir güvencesi de söz konusu toplumlarda geçerli olan siyasal kültürün niteliğidir. Siyasal sistemler, çoğu kez, toplumda egemen olan siyasal kültüre göre şekillenirler. Buna göre, üniter, federal ve konfederal sistemlerde örtüşen üç ayrı siyasal kültürün varlığından söz edilebilir.

Üniter devlette, yurttaşlar yersel (territorial) kimlik bakımından, ulusal kimliklerini en üst sıraya koyma eğilimindedirler. Bölgesel ve yerel kimlikler ikinci sırada gelir. Bu özelliğe koşut olarak, merkezi (ulusal) yönetim, en küçük sorunların çözülmesinde bile, başvuru ilk yönetim birimi konumundadır.

Federal Devlette, yurttaşlar kendilerini iki ayrı kimlikle tanımlarlar. Hem ulusal, hem de bölgesel veya topluluk kimlikleri önem taşır. Yurttaşlar, federal

¹⁸⁴ Teziç, a.e., s. 122

¹⁸⁵ Uygun, 1996, s. 173.

yönetime de federe yönetime de bağıllık duyarlar. Bu özelliğin bir uzantısı olarak, federal yönetim, sorunların çözümü için başvuru merkezlerinden yalnızca biridir. Genellikle büyük sorunların çözümü için federal yönetime, diğerleri için federe yönetimlere başvurulur.

Konfederasyonda ise, üniter devlette olduğu gibi, birinci kimlik ulusal kimliktir. Yurttaşlar, kendilerini, öncelikle konfederal siyasal birliğe değil; ulusal devletlerine bağlı hissederler. Genellikle, askeri bir dış tehdidin varlığı gibi istisnai durumlar dışında, küçük-büyük tüm sorunların çözümünü kendi devletlerinden beklerler.

Birer üniter devlet olmakla birlikte, İtalya, İspanya ve İngiltere’de federal siyasal kültürün izleri görülebilir. Her üç devlette de, bazı bölgelerde ırk, dil, din ve benzeri öğelerin farklılaşmasına dayanan bölgesel kimlikler, ulusal kimliğin yanı sıra varlıklarını ve önemlerini korumuşlardır. Halk, merkezi yönetimin yanında, kendi bölgesel yönetimlerini de sorunların çözümünde önemli bir iktidar merkezi olarak değerlendirmektedir.

Federal devlet, merkeziyetçi olmama ilkesine dayanması özelliği ile üniter devletten ayrılır. Bu noktada federasyon ile konfederasyon arasında bir benzerlik vardır. Her iki sistem de, merkeziyetçi olmama ilkesine dayanır ve çok merkezli model çerçevesinde incelenebilir. Fakat, bu durum, federal devletin konfederasyondan yeterli kesinlikle ayırt edilemeyeceği anlamına gelmez.¹⁸⁶

Sonuç olarak, bütün siyasi sistemler gibi, üniter devlet modeli de merkezinde insanı ve toplumsal talep ve ihtiyaçların belirlediği siyasi ve hukuki süreçleri barındırır.

Bu yüzden, siyasi ve hukuki yapılanmalar, ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma değiştiği gibi, kendi içinde de sürekli bir devinim içindedir.

Son elli yıl içinde ekonomik ve siyasi alanda yaşanan hızlı değişimler, yönetsel alanda da bazı köklü değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. İşte bunlardan biri de ağır ve hantal yapısıyla üniter devlet modelidir.

Kuşkusuz içinde bulunduğumuz süreç yeni yapılanmaları gündeme getirmektedir; bu dönemde kurumsal, hukuki, ekonomik, yönetsel ve sosyal yapısını çağa uyduramayan devletler, gerek üniter olsun gerekse başka bir yapıda, kaçınılmaz bir çözülme sürecine girecek ve toplumlarını büyük bir kaos içine sürükleyeceklerdir.

¹⁸⁶ Uygun, a.g.e., s. 166, 176.

Federal ve Konfederal yapılanmalara göre daha eski bir tarihe sahip olan üniter devlet, ağımız Őartlarına uyarlanması açısından bu örgütlenmelere göre daha büyük zorluklar yaşamaktadır; bu durum da üniter devletin postmodern dönemde görece daha büyük risk altında bulunduğu anlamına gelmektedir.

B- Üñiter Toplum ve Kıbrıs

Federal toplumların federal devlete giden yolda önemli bir yapı taşı olduğunu biliyoruz. Peki üñiter toplumların federal toplumlardan farkı nedir ?

Öncelikle son 30 yılda hız kazanan küreselleşme olgusu ile neredeyse bütün ulus-devletler hem siyasi hem de kültürel olarak etkileşim içine girmişlerdir. Teknoloji ve iletişim hızı sayesinde hem en önemli kültür taşıyıcısı olan insan, hem de her türlü etnik, siyasi, kültürel ve sosyal öge, kolayca küresel seyahat imkanı sağlamıştır.

Son yıllarda çok tartışılan postmodern akımın, yerel ve etnik kültürel ögelere değer verdiği, bunların kamusal alanda serbestçe yaşanmasına imkan tanıdığı bilinmektedir; bu dönemde toplumları önemli derecede etkileyen neo-nasyonalizm ve etnisizm ile neo conservatism (özellikle Amerika'da güçlenen dine ve tutuculuğa prim veren, George W. Bush'un başını çektiği siyasi-kültürel akım), baş döndürücü bir hızla yaşanan kültür alışverişinin sağlıklı ve eşitsiz sonuçlar vermesine neden olmaktadır.

Bütün bunlar göz önüne alındığında, gerek toplumlar arasında, gerekse toplumların kendi sosyal katmanları arasında kültürel ve siyasi farklılaşmanın giderek arttığını söyleyebiliriz; bir başka deyişle, günümüzde toplumun bütün katmanlarını tek bir siyasi ve kültürel payda altında toplamak giderek zorlaşmaktadır. Toplum içinde farklı etnik gruplar, farklı kültürler ve kapitalist ekonomik yapının da etkisiyle farklı sınıflar oluşmakta; doğal olarak bunların da farklı farklı siyasi amaç ve istekleri olmaktadır.

Çağımızda federal çözümlerin birçok ulusal ve uluslar arası sorun için çare olarak görülmesinin nedenlerinden biri de budur. Toplumsal yapıdaki çeşitlilik ve toplum içindeki nitelik farklılığı, coğrafi kümelenme ile birleştiği zaman federal toplumu; dolayısıyla da federal çözümleri gündeme getirmektedir. Yukarıda söz edilen toplumsal farklılaşma ve çeşitlilik kuşkusuz önemli bir olgudur; ancak federal özerklik talepleri dikkate alındığı zaman; federal çözümün gerektirdiği koşulların sağlanıp sağlanmadığı çok iyi incelenmelidir. Aksi halde, bölünen ve küçülen, aynı zamanda siyasi ve hukuki kaosa sürüklenen birçok coğrafya ortaya çıkacaktır.

Üñiter toplumlar ile federal toplumları birbirinden ayıran mutlak çizgiler yoktur; gayet doğaldır ki, sürekli değişim ve dönüşüm içinde olan toplumsal yapıyı tanımlarken kesin ve kalıcı sınırlar çizilmesi de beklenmemelidir.

Ancak yine de, 'bütünleşmiş (üñiter) toplum ile farklılaşmış toplumlar arasındaki farklılık, *nitelik değil, derece farkıdır*. Varsayımsal çizgi üzerinde (bkz. Kıbrıs'ta federal

toplum) ilerledikçe, toplumlar giderek daha büyük ölçüde farklı öğeler içerirler. Bir toplum ne denli büyük farklılıklar içerirse, söz konusu farklılıkların korunması ve ifade edilmesi yönünde o kadar büyük istek doğacaktır. Fakat, doğrusal çizgiyi, bir tarafını bütünlüştürmüş (üniter) toplumlar, diğer tarafını farklılaşmış (federal) toplumlardan oluşacak şekilde ikiye ayıracak bir nokta gösterilemez.

Bütünlüştürmüş toplumu farklılaşmış (federal yapılı) toplumlardan ayıracak kesin bir ölçüt olmadığından, bir toplum için ne zaman federal anayasanın gerekli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu belirsizliğin iki nedeni var: Birincisi, toplumda farklılaşma yaratan sosyal ve siyasal güçlerden ne kadarının böyle bir sınır çizmek için gerekli olduğunu kesin bir şekilde söyleyemeyiz. Dil, in, ırk, ekonomik çıkar farklılığı gibi etkenlerden üçü veya beşi bir toplumda federal anayasaya sahip olma yönünde bir istek yaratmazken, bir başka toplumda, bu etkenlerden yalnızca biri böyle bir talep doğurabilir. İkinci olarak, sosyal ve siyasal güçlerin kendileri de ölçülmezlik özelliği gösterirler. Dil farklılığının din farklılığından veya ekonomik çıkar farklılığının coğrafi büyüklük farklılığından daha güçlü veya daha zayıf etkenler olduğu kesin olarak söylenemez. Bu etkenler, her toplumda farklı sonuçlar doğururlar.'

Livingston, sosyal yapıdaki farklılaşmanın iki türü olduğunu belirtir. Dil, din, ırk, milliyet bakımından, sahip oldukları sosyal ve siyasal kurumlar yönünden veya diğer yönlerden farklılaşan gruplar, belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş olarak bulunabileceği gibi, ülkenin her tarafına dağılmış olarak da yaşıyor olabilirler. Eğer farklılıklar belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş ise (*territorialism-yersellik*), toplumun federal yapılı olduğundan söz edilebilir.

Diğer seçenek söz konusu olduğunda, federal toplumdan söz etmek mümkün değildir. Her iki durumda da, söz konusu gruplara farklılıklarını ifade edecek ve koruyacak bazı olanaklar tanınmış olabilir. Fakat, yalnızca, bu gruplar belirli coğrafik bölgelerde kümelenmiş ise federalizm ortaya çıkacaktır. Diğer durumda, *fonksiyonalizm*, *plüralizm* veya *korporatizm*'den söz edilebilir. Bir çok yazar, sosyal yapıdaki plüralizmin çeşitli biçimlerde federal özellikler görmüştür. Fakat, sosyal yapısındaki farklılıkları belirli coğrafi bölgelerde kümelenmemiş hiçbir devlet, bugüne kadar federal olarak adlandırılmamıştır.¹⁸⁷

Dil, din, ırk, milliyet yönünden farklılıkları içinde barındıran toplumlar, (diğer etkenlerden bağımsız olarak) mutlak bir şekilde federal toplum olarak nitelendirilemezler;

¹⁸⁷ Uygun, a.g.e., s. 51

ancak bu tür toplumların, coğrafi kümelenme ile (yersellik) doğrudan bağlantılı olarak ‘federal toplum olma potansiyelini’ taşıdığı göz ardı edilmemelidir.

Üniter toplumlar, yukarıdaki farklılıkları görece daha az içinde barındırır ve toplumsal yapı nitelik açısından büyük farklılıklar içermez; günümüzde, özellikle neo-milliyetçiliğin ve emperyalist kışkırtmaların da etkisiyle, her türlü toplumsal farklılığın federal bir devlet yapısına yeterli bir neden olacağı tezi bazı coğrafyalarda bilinçli olarak ileri götürülmektedir. Oysa, federal yapının özünde birleşme ve işbirliği vardır; federal çözümler peşinde koşarken buna dikkat edilmeli, federalizmin özüne aykırı isteklerde bulunulmamalıdır.

Kıbrıs’ta 1960 yılında kurulan ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin öngördüğü toplumsal yapı değişmiş bulunmaktadır. O dönemde tek toplum (tek coğrafya), iki cemaat esasına göre şekillenen yapı, geçen süre ve gelişmeler neticesinde iki ayrı toplum (Annan Planı Referandumunun ayrı oylanması nedeniyle ada üzerinde kendi kaderini belirleme hakkına sahip ‘self-determinasyon’ iki ayrı halk bulunduğu da iddia edilebilir) ve iki ayrı bölge (yaşam alanı-lebensland) olarak değişikliğe uğramıştır.

Toplumsal yapıyı ve bu yapının federal özelliklerini ‘Kıbrıs’ta Federal Toplum’ bölümünde inceleyeceğiz; ancak ada üzerindeki dil, din, ırk, milliyet ve ekonomik farklılıklara dayanan federatif özelliklerin yanında, 1974 sonrası ‘iki ayrı coğrafya’ yaratılmasıyla, federal toplumun önemli koşulu olan ‘yersellik’ koşulu da yerine getirilmiş bulunmaktadır.

Kıbrıs’ta üniter toplumsal yapıdan bahsetmek belki 1960 yılında mümkün olabilirdi, ancak şu anda bu konu tartışmaya açık değildir; çünkü ada üzerindeki hukuki ve anayasal sorun devam etse de, tam anlamıyla federal özellikler gösteren iki toplum bulunmaktadır.

Kıbrıs’ta bulunacak çözümün ne tür özellikler göstereceği henüz açık değildir; ancak kesin olan şey ada üzerinde üniter bir yapının işlevsel ve uzun ömürlü olmayacağıdır. Buna en güzel örneklerden biri de ‘üniter ruhlu ancak federasyon isimli Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yaşadığı zorluklardır.

Bununla birlikte, Kıbrıslı Rumların büyük bir bölümünün ada üzerinde tek bir halk yaşadığına ve bu halkın asli unsurunun ‘Elen Halkı’ olduğuna dair inanöları devam etmektedir. Buna göre; Kıbrıs’ta (geçtiğimiz 30 yıl de-facto olarak yaşanan) Rum egemen bir üniter devlet* ulaşılabilecek idealdir. Birçok Kıbrıslı Rum’a göre federasyon ise ulaşılabilecek

* 1963 ve 1974’te yaşananlardan sonra ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ‘Kuzey Kıbrıs’ olmadan her türlü siyasi, hukuki ve uluslar arası zeminde yoluna devam etmiş olması, Kıbrıslı Rumların ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ne tamamen sahip ve egemen olması sonucunu getirdi. Bu, Rum toplumunda, eski ortaklarını tamamen unutma, ve coğrafyası Kıbrıs’ın kuzeyinde sınırlanan bir ‘üniter devlet’in sahibi olduğu hissini beraberinde getirdi. İşte Rum toplumunda üniter devlet fikrinin (BM’in öngördüğü çözüm şekli federasyon olduğu için) fazla dillendirilmese

ideal olmayan iyi bir çözümlü ifade eder. Bunun yanında, ada üzerinde iki ayrı devlet ise tamamen kabul edilemez bulunmaktadır. Bu tespitler, Kıbrıslı Rumların ada üzerindeki toplumsal yapıya ve çözüm arayışlarına bakış açısını ortaya koyması açısından çok önemlidir. Geline aşamada, ada üzerinde üniter bir devlet yapısı, Kıbrıslı Türkler için kaçınılmaz olarak 'azınlık' statüsünü gündeme getirecektir ki bu da herhangi bir koşul altında kabul edilecek bir şey değildir.

de ulaşılması zor bir 'ideal çözüm' olarak görülmesinin nedenlerinden biri de budur. Kıbrıslı Türkler açısından Kıbrıs'ta üniter toplumdaki söz etmek mümkün görünmese de, tarihi, kültürel ve siyasi koşulların neticesinde, Rum toplumunun tümünde olmasa da, çoğunluğunda Kıbrıs'ta ana unsur Elen, ikincil unsur da Kıbrıslı Türkler olan 'tek toplum' yaşadığı inancı vardır. Kıbrıs'ta Türklerin ve Rumların çözüme farklı açılardan bakılmasının ve federal çözümün arkasındaki siyasi iradenin oluşturulamamasının en önemli nedenlerinden biri de budur.

II.FEDERAL DEVLET YÖNETİMİ

A-Federal Devlet Modelinin İncelenmesi

‘Etnik uyuşmazlıkları bölge esasına dayalı federal devlet sistemi içinde çözmeyi deneyen ülkeler vardır. Acaba, federal sistem, bu alanda elverişli bir çözüm müdür ?’¹⁸⁸ Bu sorunun cevabını bulmak için kuşkusuz federalizmin ne olduğunu bilmek şarttır. İşte bu bölümde, federal devlet modeli genel çerçevede ele alınacak ve konu hakkında teorik bilgilere yer verilecektir.

‘Kelimenin etimolojisi federasyon teriminin anlamını açıklamaya yetmemektedir. Çünkü Latince **Foedus**’dan geldiği belirtilen bu kelime, günümüzde federasyon ile kast edilenden çok daha dar bir anlamda kullanılmıştır. **Foederis**; pakt, kontrat, antlaşma, sözleşme anlamına gelmektedir.

Foedus (Foederis) teriminin ilk olarak dini amaçlarla incilde kullanıldığı; insanla Tanrı arasındaki ortaklığı belirten bir kavram olduğunu görüyoruz. Dini kullanımın siyasallaşması neticesinde ‘Federal’ terimi günümüzde tamamen siyasi bir kavrama dönüşmüştür. Sözleşme Fikri, (**Foedus**) kelimesinin Latin kökeni olmakla birlikte bu fikri Prüttenlerin incilden çıkararak siyasi anlam verdikleri belirtiliyor.

‘Federal’ terimi Latince (**Foedus**)’dan gelmekle birlikte İbranice (**brit**) terimi ile de aynı anlamdadır. Özünde, Federal bir düzenleme; bir anlaşma ile kurulmuş ve yürütülen bir ortaklıktır. İç işlerde ortaklar birbirlerinin bütünlüğüne saygı gösterir, ve aralarında özel bir birlik-dayanışma oluşturup geliştirmek için çaba gösterirler. Yine İbranice’de barış anlamına gelen (**Shalom**), (**brit**) teriminden türemiş olup, gerçek barış anlamında, antlaşma bütünlüğünün yaratılması ile ilgili bir terim olarak kullanılıyor.

Burada önemli olan sistemin işlerlik kazanması ile hedeflenen amaca demokrasi ve barış içerisinde ulaşılp ulaşılmadığıdır.’¹⁸⁹

Peki sözü edilen sistem nasıl bir sistemdir ? Federasyon modeli ile yönetilen ülkelerde temel hukuki ve yönetsel prensipler nelerdir ?

¹⁸⁸ Ruşen Keleş, ‘Yerinden Yönetim ve Siyaset’, Cem/Kültür, Genişletilmiş Üçüncü Basım, İstanbul, 1998, s. 91

¹⁸⁹ Şener Şenocaklı, ‘Federalizm ve Kıbrıs Uyuşmazlığı’, Tutku Yayınları, Ankara 2003, s. 6,7

Konuyu ele alırken öncelikle federalizmin gerektirdiği genel demokratik ve siyasi ilkeler ele alınacak; daha sonra ise çeşitli teorik yaklaşımlara yer verilecektir.

‘**En geniş anlamda federalizm**, bireylerin, grupların ve idarelerin kalıcı ama sınırlı bir bileşiminden oluşmaktadır; ve bu bileşim tarafları da gözeterek ortak amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak koşulları sağlar. **Siyasi ilke olarak federalizm**, anayasal yetkilerin dağılımı ile ilgilidir. Öyle ki federal düzeni oluşturan unsurların ‘**politika yapmak**’ ve ‘**yönetim**’ sürecine ortak katılım hakları vardır. Aynı zamanda merkezi hükümet söz konusu unsurların (birimlerin) bütünlüklerini zedelemeyecek faaliyetlerde bulunur.

‘Belli bir toprak parçası (ülke) üzerinde bulunan devletlerin siyasal sınırları ile, belli etnik toplulukların yaşamakta olduğu yerlerin sınırları ile, belli etnik toplulukların yaşamakta olduğu yerlerin sınırları arasındaki uyumsuzluklar, çoğu kez, bir federal çözümü zorunlu kılmaktadır. Gerçekte, federal sistem, belli bir yörede yaşayanların kültürel kimliklerinin, hak ve yetkilerinin tanınması ilkesine dayandığından, bu sistem yöresel ve kültürel kimliklerini korumak ve geliştirmek isteyen toplulukların çıkarlarına uygun düşmektedir.’¹⁹⁰

‘Federalizmin , merkezi ve bölgesel iktidar bölüşümünü içeren temel ilkesine ek olarak, beş ikincil niteliği ile de ayırt edilebilir. Bunlar, yazılı anayasa, iki meclisli sistem, kurucu birimlerin federal anayasanın değiştirilmesi sürecine katılmakla birlikte kendi anayasalarını tek taraflı olarak değiştirebilme hakları, küçük kurucu birimlerin federal mecliste eşit veya oranlarının üzerinde temsili, ve yerinden yönetimdir.’¹⁹¹

Federal sistemler bunu, kurucu birimlerin varlık ve otoritesini korumayı hedefleyen bir biçimde, yani yetkileri anayasa aracılığı ile genel ve sistemi oluşturan idare organları arasında dağıtarak yapar. Federal sistemlerde temel politikalar, herkesin sistemin karar alma ve uygulama sürecinde yer almasını sağlamak amacıyla bir tür karşılıklı görüşme (mutabakat) yoluyla yapmakta ve uygulamaktadır.’¹⁹²

‘Federalizmi, iki ya da daha çok sayıda yöresel yönetimden oluşan bir siyasal sistem sayanlar vardır. Kimi düşünürler ise, federalizme, bir yandan “*çeşitliliği*”, bir yandan da “*birliği*” özendiren ve yerel özerklikleri aşırı özekselleşmenin tehlikelerinden koruyan bir süreç gözüyle bakmışlardır. Bir başka yaklaşıma göre ise, federalizm, “federal siyasal kültür” adı verilebilecek olan bir yurttaşlık kültürüdür. Bu sistemi, özekselleşme ile

¹⁹⁰ Keleş, a.g.e., s. 91

¹⁹¹ Arend Lijphard, **Çağdaş Demokrasiler**, çev; Ergun Özbudun, Ersin Onulduran, Yetkin Yayınları, Ankara, s148

¹⁹² Şenocaklı, a.g.e., s. 10

öteki yerel birimler arasında bir “*erk paylaşımı*” olarak değerlendirenler de az değildir. Son olarak, federalizme, “demokrasinin yerel boyutu” diyenler de vardır.¹⁹³

Yukarıda genel olarak sözü edilen teorik yaklaşımlara yakından bakmak, federalizmin ruhunu anlamak açısından faydalı olacaktır.

Klasik Teori: ‘Klasik teorinin temel amacı, “federalizm nedir” sorusuna yanıt vermektir. Bu sorunun yanıtlanmasında, ilk federal anayasa olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri Anayasası göz önüne alınmıştır. Daha az ölçüde olmakla birlikte, Kanada, Avustralya ve İsviçre Anayasaları teorinin biçimlendirilmesinde etkili olmuştur.

Klasik teori taraftarlarına göre, bu dört ülke (ABD, Kanada, Avustralya ve İsviçre) federal devlet sistemini temsil eden en iyi örneklerdir. “*Dual Federalism*” ve “*coordinate federalism*” olarak da adlandırılan bu teori, Amerika Birleşik Devletleri Anayasası’nın yürürlüğe girdiği 1789’dan bir süre sonra oluşturulmuştur ve 1930’lu yıllara kadar egemen tek teori olarak kalmıştır. En ünlü savunucuları arasında A. V. Dicey, Harrison Moore, James Bryce, Robert Garran ve Jethrow Brown sayılabilir. Klasik teoriye göre, *federal devlet iki farklı yönetim düzeyinden oluşur*. Birinci yönetim düzeyi ulusal ölçekte kurulmuştur. Burada, “genel yönetim”, “ulusal yönetim” veya “merkezi yönetim” olarak adlandırılan “*federal yönetim*” faaliyette bulunur. İkinci yönetim düzeyi, ulus altı ölçekte örgütlenmiştir. Bu alanda faaliyet gösteren yönetimler de, “eyalet yönetimleri”, “bölgesel yönetimler” gibi adlarla anılan *federe yönetimlerdir*,

Klasik teoriye göre, yönetimlerden biri diğerinden üstün olmayıp, her biri *kendi yetki alanı içinde* üstün otoritenin sahibidir. Biri diğerine bağımlı değildir. Yönetimlerin birbirlerinden “bağımsız”, kendi yetki alanları içinde üstün otoriteye sahip siyasal birimler olarak hareket edebilmeleri anayasal güvenceye bağlanmıştır.

Klasik teorinin iki temel varsayımından biri, yönetimlerin birbirlerinden bağımsızlığı, diğeri ise yönetimler arası eşitliktir. Bu eşitlik, “*herkes yasalar önünde eşittir*” ifadesinde olduğu gibi, hukuki eşitliktir. Federal bir devletin anayasası, her iki yönetim düzeyinin yetki alanını belirleyerek, bu alanlar içinde yönetimlerin bağımsız hareket etmelerine olanak tanıdıktan başka, onların eşitliğini de güvence altına alır. Federal devlette, federe birimler (eyaletler), yetkilerini federal yönetimden almadıkları gibi, federal yönetimler de yetkisini eyalet yönetimlerinden almaz. Her iki yönetim düzeyi, yetkilerini anayasadan alır. Anayasa karşısında federal ve federe yönetimler eşit olup, biri diğerinden üstün değildir.

¹⁹³ Keleş, a.g.e., s. 91

Federal devletin temel özellikleri olarak kabul edilen yönetimlerin eşitliği ve bağımsızlığı, klasik teori taraftarlarını, federal sistemin diğer devlet sistemleri ve siyasal örgütlenmelerden kolayca ayrılabilceği sonucuna götürmüştür.¹⁹⁴

‘...federal sistem açısından önemli olan, vazgeçilmez olan, anayasanın yazılı, yazısız ya da kısmen yazılı olması değil; *üstün* olmasıdır. Anayasanın üstünlüğü ilkesinin doğal bir sonucu, anayasanın katılığını sağlayacak düzenlemelerin getirilmesidir. Katı anayasa ilkesi, diğer bir deyişle, anayasa değişikliğinin güç koşullara bağlanması, üniter sistemlerde de sıklıkla görülen bir özelliktir. Anayasanın katılığını sağlamak üzere, anayasa değişikliğinin teklif, karar ve onaylanma aşamalarında biçim ve usul yönünden, bazen de süre ve içerik yönünden çeşitli kayıtlamalar getirilir. Federal ülkelerde, anayasanın katılığı ilkesinin yöneldiği birincil amaç; anayasanın, iktidar merkezleri arasındaki yetki bölüşümüne ilişkin kurallarının, yönetimlerden biri tarafından, tek taraflı olarak değiştirilmemesinin güvence altına alınmasıdır.

Klasik Teorinin Eleştirisi ve Geliştirilmesi:

’18. yüzyılın sonlarında, Amerika Birleşik Devletleri’nde, federal sistemin kurulmasını izleyen yıllarda oluşturulan klasik teori, uzun süre federalizmin açıklanmasında tek geçerli teori olarak varlığını sürdürdü.

Klasik teoriye yöneltilen en büyük eleştiri, bu teorinin, federalizmi yalnızca anayasalara ve anayasalarda düzenlenen kurumsal yapıya dayanarak açıklamasıdır. Bu tür bir hukuki yaklaşım yetersizdir. Çünkü anayasalarda yer alan kuralların öngördüğü sistem ile uygulamada gerçekleşen çoğu kez farklıdır.¹⁹⁵

Klasik teoriye getirilen bir diğer eleştiri ise yönetimlerin bağımsız olduğu iddiasının gerçeği yansıtmadığından yola çıkar. Buna göre; ‘Anayasal düzeyde, devlet faaliyetleri yönetimler arasında bölünmüş olmakla birlikte, uygulamada, bütün yönetimler bütün faaliyetlere şu ya da bu şekilde katılıyorlardı. *Artık yönetimlerin bağımsızlığından değil, karşılıklı bağımlılığından söz edilebilirdi.*

Klasik teori yönetimlerin bağımsız olduğu görüşüne karşı çıkan yazarların, federal devleti tanımlarken, *bağımsızlık* sözcüğünden özenle kaçındığı görülüyor. Onun yerine, ‘*özerklik*’, ‘*yönetimlerin hukuki eşitliği*’ veya ‘*yönetimlerin farklı kimlik ve özelliklerinin korunması*’ gibi ifadeleri tercih etmektedirler.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Uygun, 1996, s. 27, 28, 29, 30 ve 31

¹⁹⁵ Uygun, a.g.e., s. 40,41

¹⁹⁶ Uygun, a.g.e., s.42

Federalizmi açıklarken iki yönetim düzeyinden bahseden (federal ve federe birimler) Klasik teorinin, yerel yönetimlere hiç değinmemesi bazı yazarlarca çok büyük bir eksiklik olarak gösterilmektedir.

Klasik teorinin ortaya çıktığı ve geliştiği dönem ile günümüzdeki yönetim anlayışını kıyasladığımız zaman klasik teorideki bu eksikliğin son derece doğal olduğunu görebiliriz; çünkü son yüzyılda demokrasi ve yerel yönetimlerin paralel gelişim ile yönetsel açıdan önemli ilerlemeler olduğu açıktır.

Bununla birlikte, devlet yapılanmasında yerel yönetimlere yer vermeyen klasik teori anlayışının maruz kaldığı bu eleştirilerin de günümüzde son derece haklı eleştiriler olduğu söylenebilir; çünkü yerel yönetimlerin giderek önem kazandığı yönetim anlayışında onları görmezden gelen bir teori kuşkusuz yanlış, en azından eksik sayılacaktır.

1- Federal Yapılanmalarda Kurumsal Özellikler

A-Federal Anayasalar

‘Bilindiği gibi anayasalar, genel olarak devletin yapısı (tek devlet veya federal devlet şekli), hükümet şekli (monarşi, cumhuriyet), başlıca kamu kuvvetleri (yasama, yürütme, yargı) ve bunların kuruluşu, yetkileri karşılıklı ilişkileri, vatandaşların temel hak ve özgürlükleri gibi konularla ilgili hükümleri içermektedir.

Özellikle **federal devletlerde anayasa**; devletin kurucu belgesi olması, devletin düzeninin temel ilkelerini ortaya koyması dolayısıyla çok büyük bir öneme sahiptir. Söz konusu yapıcı özelliği dolayısıyla, anayasalar üzerine ünlü İngiliz hukukçusu Lord Bryce’in yaptığı ayırmadan hareketle federal anayasaların genellikle “**sert**” (**rigid**) **anayasalar bölümlenmesine girdiği belirtilmektedir.**

Anayasaların değiştirilme yöntemlerine göre yapılan bu ayırmda, bir anayasanın değiştirilmesi için herhangi özel bir yonteme gerek yoksa bu tür anayasalara “yumuşak” (**Flexible**) anayasa; özel bir yonteme gerek bulunmaktaysa bu tür anayasalara da “sert” (**rigid**) anayasa denilmektedir.

Anayasaların konfederal, federal ve tekçi olarak sınıflandırılmaları ülkenin bütünü ile bu bütünü oluşturan parçaların hükümetleri arasında devlet yetkilerinin paylaşılması esasına dayanmaktadır.

Federal bir anayasada ise hükümetin yetkileri ülkenin parçalarının hükümetleri arasında öyle bir biçimde bölünmektedir ki, her hükümet kendi alanı içinde hukuksal

açından bağımsız olabilmektedir. Bütün ülkenin hükümetinin yetkilerinin kendine ait bir alanı vardır. Ve bu alan içinde ülkenin bütünü oluşturarak parçaların hükümetlerinin denetlemelerine bağımlı olmadan yetkilerini kullanabilirler. Aynı biçimde bütünü oluşturan parçaların hükümetleri de kendi yetkilerini kendilerine verilen alan içinde merkezi hükümet tarafından denetlenmeden kullanırlar. Dolayısıyla **federasyonlarda egemenlik**, federal devletin toprakları üzerinde “**siyasi yönetim kullanma hakkı**” olarak karşımıza çıkıyor. Görüldüğü gibi federal devlette bütün ülkenin ve üye devletlerin veya eyaletlerin yasama organlarının sınırlı yetkileri oluyor. Her ikisi de birbirinin emri altında değil; aynı sıra ve derecededir.¹⁹⁷

‘Federal Devlet iç yapısıyla ele alındığı zaman tek yapılı devlet gibi yasama, yürütme ve yargılama organlarına sahip bir siyasi kuruluştur.’¹⁹⁸

B - Federal Yasama Organı ve Çift Meclis Sistemi

‘Çağdaş federal devletlerde, federal yasama organına iki temel işlev yüklenmektedir. Bunlardan birincisi, federal yönetimin yetki alanına giren konular bakımından yasama faaliyetinin gerçekleştirilmesidir. Federal parlamentonun ikinci temel işlevi, federe birimlerin ulusal politikanın belirlenmesine katılmasını sağlamaktır. Bu iki özeliği ile, *federal yasama organları, hem ulusal, hem de ulusaltı birimlerde oluşan halk iradesinin temsil edildiği organlardır.*’¹⁹⁹

‘Benimsenecek hükümet biçimi ister parlamenter, ister başkanlık, isterse meclis hükümeti olsun, federal devletin yapısı bakımından bunu büyük bir önemi yoktur. Burada asıl önemli olan ve federal devletin özelliğini belirleyen husus, parlamentonun iki meclisli oluşudur. Gerçi aynı sorun tek yapılı devletler için de söz konusu olabilir. Fakat tek yapılı devletlerde...üniter...ikinci meclis yasama faaliyetlerinde zorunlu bir unsur değildir. Tek veya çift meclis sistemlerinden herhangi biri üniter devletler için bir tercih konusu olmaktan öteye geçmez. Oysa **federal devlette yasamanın çift meclisli oluşu doğal bir zorunluluktur.**Çünkü yasama, tek yapılı devletten farklı olarak iki unsuru içermektedir. Bunlardan birincisi, *bir bütün olarak halk*; öteki de federe devletlere *bölünmüş halktır*. Bu

¹⁹⁷ Şenocaklı, a.g.e., s.29,30 ve 31

¹⁹⁸ Şenocaklı, a.g.e., s. 15

¹⁹⁹ Uygun, a.g.e., s. 319

bakımdan her iki unsurun ayrı ayrı temsil edilmeleri federal rejimin en belirgin özelliğidir.²⁰⁰

‘Birkaç istisna dışında, bütün federal devletlerde, federal parlamentolar iki meclisten oluşur. ‘‘Temsilciler Meclisi’’, ‘‘Halk Meclisi’’, ‘‘Milletvekilleri Meclisi’’ gibi adlarla anılan ‘‘birinci meclis’’ halkın bütünü temsil eder. Bu meclise, federe birimlerden nüfuslarıyla orantılı olarak temsilci seçilir. Birinci meclisin yapısı ve işlevi, üniter devlet sistemini benimseyen ülkelerdeki ulusal parlamento ile karşılaştırılabilir. Her iki durumda da, halk bir bütün olarak temsil edilmektedir.

İkinci meclis, federe birimleri temsil eder. ‘‘Senato’’, ‘‘Bundesrat’’, ‘‘Federal Konsey’’ gibi çeşitli terimlerle adlandırılan ikinci meclislerin kuruluşu, niteliği ve işleyişi bakımından, federal ülkeler arasında büyük farklılıklar vardır. Federal siyasal sistem açısından önem taşıyan nokta, bütün bu farklılıkların ötesinde, ortak bir özellik olarak *temsilin niteliğidir. Federal yapılı ikinci meclisler, bütün halkı değil, federe birimleri temsil ederler.*²⁰¹

C - Yürütme

‘Federal devletlerde yürütme organları, yapıları ve işlevleri bakımından farklı özellikler gösterirler. Federal yürütme organı, Kanada, Avustralya ve Almanya’da parlamenter; ABD’de başkanlık; İsviçre’de ise, meclis hükümeti ile başkanlık sistemini birleştiren kollojyal sisteme göre oluşturulmuştur. Her üç sistem, adı geçen ülkelerde, yerleşmiş geleneklere dayandığından başarıyla işlemektedir. Bu nedenle, federalizme özgü bir hükümet sisteminin varlığından söz edilemez.²⁰²

Bu noktada önemli olan, ister parlamenter, ister başkanlık ister ikisinin birleşiminden ortaya çıkan kollojyal sistemle olsun, yürütme erkini elinde bulunduran gücün, yasamanın kaynağı olan halkın gözünde meşruiyet zaafı göstermemesidir. Bir başka deyişle, federal devlete meşruiyet kazandıran federe halkların ve bütün halkın eşit ve adil temsiliyeti, işbirliği ve ortaklık istenci, iyi niyet ve paylaşımcılık, mevcut sisteme, yasalara ve yönetime saygı gibi unsurların (ki bunların devlete meşruiyet kazandırmada hayati önemi vardır) federal devletin ve organlarının sorunsuz işlemesi, yani yürütmenin aksamaması için çok gerekli olduğu unutulmamalıdır.

²⁰⁰ Şenocaklı, a.g.e., s. 16

²⁰¹ Uygun, a.g.e., s.319,320.

²⁰² Uygun, a.g.e., s. 334

D - Yargı

'Federal siyasal sistemlerde, iki ayrı yönetim alanında çok sayıda iktidar merkezi bulunur. Bu iktidar merkezleri, kendi yetki alanlarına giren kamusal faaliyetleri gerçekleştirmek için gerekli organları kurarlar.

Federal mahkemelerin en üst basamağında *Yüksek Mahkeme* bulunur. Yüksek Mahkeme, daha alt düzeydeki federal mahkemeler ve federal bir sorun söz konusuysa eyalet temyiz mahkemeleri için üst temyiz mahkemesi konumundadır. Bu konumu, iki ayrı yargı sistemini en üst noktada birleştirici bir fonksiyon görür.

Kendisini federal olarak tanımlayan devletlerin büyük çoğunluğunda, birbirine paralel iki ayrı yargı sistemi kurulmamıştır. Federal ve federe mahkemeler, aynı sistemin birbirini tamamlayan parçaları olarak tasarlanmışlardır. Bu ülkelerde, yargı sistemi, federal ve federe mahkemelerin değişen ölçülerde bileşiminden oluşan bir bütünlük arz eder. Bu bütünlük, çoğu kez, eyalet mahkemeleri üzerinde temyiz mahkemeleri kurularak sağlanmıştır. Birkaç ülkede ise, yargı tamamen federal yönetime ait bir konu olarak kabul edilmektedir.²⁰³

2- Federasyon Modelleri

'Dünyada ne kadar federal anayasa kabul etmiş ülke varsa o kadar da federasyon modeli olduğunu söylemek fazla bir abartma olmasa gerek. çünkü biliyoruz ki, federal olarak nitelenen anayasalarda üniter devletlerin anayasalarında olduğu gibi, söz konusu ülkeye getirilmek istenen sistemin teorisini, anayasayı hazırlayanların düşündükleri modeli ancak soyut olarak kavramak mümkün olabiliyor.

Yoksa uygulama içerisinde **sistemin anlamı** her ülkenin özgün koşulları içerisindeki evrimi ile, **“anayasaların içlerindeki kelimeciklerden çok dışlarındaki hayatla birlikte” gerçek anlamını kazanıyor.** Hatta yazılı veya yazısız olabilen anayasalarla birlikte, anayasa gücündeki gelenek hukukun (**teamül**) ülkedeki demokratik geleneklerin, kitle örgütlerinin, parti sistemlerinin, seçim sistemlerinin, yasama-yürütme ilişkilerinin v.d. tümünün ülkelerin yönetim modellerini belirlemede önemli payları olduğu bilinen gerçeklerdendir.

²⁰³ Uygun, a.g.e., s. 339,340

Bu yüzden federal devletlerin her birinin tarihsel, siyasal ve hukuksal gelişimleri farklı olduğundan, hatta ülkenin kaynakları, demografik yapısı, kültürel düzeyi, uluslar arası ilişkileri v.s. gibi birçok nedenden ötürü, federal devlet düzenlerinin de oldukça önemli farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır. Her ülkenin saydığımız nedenler dolayısıyla, benzer anayasalar kabul etseler dahi uygulama içerisinde farklı bir model oluşturacağı gerçeği bir yana bir de federal devletler arasında sayılmakla birlikte federalizmle bağdaşmayan özellikler gösterdiği iddia edilen ülkelerin varlığı bir çok araştırmacı tarafından ısrarla vurgulanan bir diğer ayrımı ortaya koymaktadır.

Yaşar Karayalçın bu konudaki değerlendirmesinde şöyle demektedir: “Federal Devletler genel olarak iki gruba ayrılabilirler;

1- Şeklen ve maddeten Federal olan devletler: Bu devletler hem anayasaları dolayısıyla hem de federal devletin ruhunu oluşturan prensipleri (halkın ve üye devletlerin hükümlerliliği, ferdin anayasal haklarına saygı, kuvvetlerin ayrılığı, adem-i merkeziyet v.s.) fiilen uygulamaları dolayısıyla federal devlet sayılırlar. Özel durumları dolayısıyla Britanya Milletler Topluluğuna dahil olan Kanada, Avustralya ve Güney Afrika Birliğı şeklen ve maddeten federal olan devletler ayrı bir yer işgal ederler.

2- Yalnız şeklen Federal olan devletler: Sırf kabul ettikleri anayasaların mahiyeti dolayısıyla federal devlet sayılan bu devletlerde gerçekte diktatörlük rejimi, tek partinin mutlak hakimiyeti esastır. İşçi diktatörlüğüne dayanan Sovyet Federalizmini benimsemiş olan devletler ile milli sosyalist partilerin bilfiil mutlak hükümler olduğı devletler bu tip federal devletler grubuna girer.

Federal devlet modeli, günümüzde (neo-nasyonalizm ve etnisizm ile) önemli sarsıntılar geçirmekle birlikte, yine de bütün kıtalarda yaygın olarak varlığını sürdüren bir model oluşturmaya devam ediyor.²⁰⁴

3- Federalizm ve Demokrasi

‘Bir görüşe göre, *demokrasi ve federalizm* “ikiz kardeş” tirler.’²⁰⁵ ‘Ama, Duchacek’e göre, “Bu kardeşlerden biri, soyuna daha çok bağımlıdır”. Demokrasi, federal sistem olmaksızın da gelişebilir; ama, türlü kümelerin özerkleşmesine olanak veren demokratik çoğulculuk olmaksızın, federalizm var olamaz. Bu nedenledir ki, çoğu kez, tek partili, tek

²⁰⁴ Şenocaklı, a.g.e., s. 50, 51 ve 53

²⁰⁵ Uygun, a.g.e., s. 311

kişiyeye bağlı ya da askeri dikta rejimlerinin siyasal erki tek bir özekte, kendilerinde toplamlarıyla federal sistem bağdaştırılmaz.

Federal bir devlet, siyasal erki, belli sayıda yerel hükümetlerle, çoğu kez “ulusal”, “özeksel”, ya da “federal” hükümet adı verilen ve kendine özgü görev alanlarına sahip bir özeksel kuruluş arasında bölüştüren ve bunun esasları bir anayasada gösterilen bir örgütlenme türüdür.’²⁰⁶

Demokrasi ile federalizm, yapıları gereği aynı amaçlara hizmet ettikleri için* doğal olarak kıyaslanmaktadır; ancak federalizmin, yüzlerce yıldır uğrunda kanlar dökülen ‘demokrasi’ idealine ulaşmak için kullanılan çok önemli araçlardan biri olduğu gözden kaçmamalıdır.

Federalizm, yapısı gereği, yaşamak için demokrasiye ve onun nimetlerine ihtiyaç duyarken; demokrasi, federal olmayan devlet yapılanmalarında da filizlenebilmektedir. Bu açıdan, demokrasi, kutsal amaca ulaşmada (insan ve toplumların mutluluğu) geçilmek zorunda bulunan bir istasyon konumunda iken; federalizm, bu amaca giden birkaç lokomotiften biridir. Yani, federalizm, demokrasiye kıyasla daha “araçsal” bir konumdayken, demokrasinin kendisi yüzyıllardır toplumların varmaya çalıştığı en önemli “amaçlardandır”.

Tarih, demokrasi uğruna yapılan dökülen kanları sayfalarında saklarken, salt “federalizm” isteği ile ayaklanan toplumlara pek rastlanmaz. Ancak, bu ayrımı yaparken, demokrasi ile federalizm arasındaki farkın ortaya konulmaya çalışıldığı unutulmamalı; federalizmin değeri ve önemi kesinlikle gözden kaçmamalıdır.

Siyasi sistemler, toplumlar ve ülkelerin yönetilmesinde kullanılan araçlardır. Unutulmamalıdır ki, toplumsal amaç ve ideallerin şekillenmesinde, demokrasinin yaratılması ve korunmasında esas olan toplum yönetenlerinin açıktan veya gizlice ortaya koydukları iradedir.

Bu açıdan, genellikle toplumsal huzursuzluklar ve karışıklıklar gündeme geldiğinde siyasal sistemlerin hemen mahkum edilmesi hem pek adil değildir, hem de genellikle iyi sonuç vermez.

Toplumların yönetilmesinde doğru sistemin seçilmesi kadar, o sistemin doğru uygulanması da önemlidir. En iyi sistemler bile, çalıştırıldığı oranda işlevsel ve faydalıdırlar Bu durum, iyi niyet, hoşgörü, çok kültürlü yapıda eşitlik ve karşılıklı saygı,

²⁰⁶ Keleş, a.g.e., 91,92

* Bireylerin ve toplumların, barış, refah ve güven içinde yaşayıp, siyasal, ekonomik ve kültürel haklarını özgürce kullanabilecekleri siyasi, hukuki, ekonomik ve coğrafi alanların yaratılması.

işbirliği vb. unsurlara normalden daha fazla ihtiyaç duyan federal yapılanmalarda daha da zen gerektirmektedir. Bu yüzden federalizm, demokrasiye diğer siyasal sistemlerden daha fazla ihtiyaç duyar.

B. 21. yy. Federal Devlet Modelinde Kamu Yönetimi

‘Dünya, geride bıraktığımız yüzyılın son çeyreğinde ve günümüzde hemen her alanda büyük değişimler yaşamakta, insanlığın yüzyıllardan bugünlere getirdiği birikimler önemli ölçüde değişime uğramakta ve bunların üzerine çok hızlı bir biçimde yeni yapılar ve süreçler eklenmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında ve yeni yüzyılda çağa damgasını vuran çok yönlü global değişimlerle karakterize edilen küreselleşme olgusu, farklı boyutlardaki değişimin yönünü, derinliğini ve etkilerini belirlemekte ve bu etki halesi ulusal ve uluslar arası kuram ve uygulamalara da dalga dalga yayılarak kavramları, kuralları ve kurumları kuşatmaktadır. Bunlardan biri, belki de en önemlisi ‘‘devlet’’ ve ‘‘kamu yönetimi’’dir.’²⁰⁷

‘20. Yüzyılın ikinci yarısında kamu sektörünün yönetimi ile ilgili olarak teoride ve uygulamada bir yaklaşım bolluğu ve karmaşası mevcuttu. 1950’lerde ve 1960’ların başlarında pek çok Batı ülkesinde hükümetler kurumsal reform çalışmaları üzerine odaklanmış; bu eğilim, akademik çevrelerin kamu sektörünün formel yapısı, prosedürleri ve personeliyle ilgili değişikliklere olan ilgisinde de yansımaları bulmuştur. Geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı bu döneme egemen olmuş; ancak bu yaklaşımın amaç ve içeriği kardeş veya komşu disiplinler olarak ifade edilebilecek siyaset bilimi, örgüt sosyolojisi ve psikolojisi ve özellikle Kıta Avrupası bağlamında idare hukuku tarafından tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır.

20. Yüzyılın son çeyreğine gelinceye kadar devlet genellikle kalkınma yolundaki sorunların çözüme kavuşturulmasında asli bir eleman olarak görülmekteydi. Geleneksel kamu yönetimi ve kamu politikası yaklaşımları böyle bir ideolojik atmosferde yeşerip gelişmişlerdir. 1970’lerin ortalarından itibaren etkili olan ekonomik-mali kriz karşısında devlet bizihi sorunun kendisi olarak görülmüş; devletin küçültülmesi ve özel sektör işletmeciliğine ait (business-like) değer, teknik ve uygulamaların kamu sektörüne aktarılması suretiyle devletin etkinliğinin artırılması liberal-muhafazakar hükümetlerin ilgi odağını oluşturmuştur. Böylece, geleneksel ‘‘yönetim’’ (idare/administration) ve ‘‘politika yapımı’’ (policy making) işlevlerinden ziyade ‘‘işletmecilik’’ (yönetim/management) işlevine kamu sektörünün mevcut ekonomik ve yönetsel sorunlarının çözümünde daha kritik rol atfedilmiştir. Bu bağlamda , kamu sektöründe son yirmi yıldır geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı yerine bir işletmecilik yaklaşımı gelişip egemen olmaya başlamıştır.’²⁰⁸

²⁰⁷ **Çağdaş Kamu Yönetimi 1**, Editörler; Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, (*Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*), **Bekir Parlak**, , Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 347

²⁰⁸ Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., (*Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği*, **Uğur Ömürönülşen**), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 6,7

Postmodern yaklaşımlar ve yönetim*, kamu yönetiminin önümüzdeki yıllarda klasik anlamından uzaklaşmaya devam edeceğine dair önemli ip uçları veriyor.

İçinde bulunduğumuz postmodern dönemin klasik dönem kamu yönetimi anlayışı ile çeliştiği, hatta klasik kamu yönetimi anlayışının bu postmodern dönemde çok büyük zorluklarla karşılaştığını iddia eden yazarlar vardır (bkz. Fox ve Miller, Postmodern Kamu Yönetimi). ‘Fox ve Miller (1995), yaşadığımız postmodern *dönemin* (s.43) bu döngüsel modeli sorunlu hale getirdiğini düşünmektedirler. Postmodernizmin siyaset açısından temel özelliği artık siyasetin sembolik olarak yapılmasında yatmaktadır.

...medyanın tüketimciliği (consumerism) körüklediği postmodern hiper-gerçeklik ortamında kelimeler, işaretler ve semboller doğrudan reel dünya tecrübesinden kopmakta, ‘katı’ ve kalıcı şeyleri ifade ediyor olmaktan uzaklaşmaktadır. Siyasette artık ‘siyasi figürler’ ve bu figürlerin ifadelerinden hareketle ortaya çıkmış tek yönlü politikalar vardır. Toplum ‘yeni kabilesel’ (neo-tribal) bir parçalanma içine girmektedir. Kısacası, bütünleşme ayrıklaşmaya, bütünsellik parçalanmışlığa, ölçülebilirlik ölçülemezliğe, evrensellik göreceleşmeye, üst anlatılar farklı metinlere dönüşmektedir. Postmodern dönemde klasik anlamıyla demokrasi işlememektedir çünkü a) halkın istek ve ihtiyaçları manipüle edilmektedir, b) imge ve görüntü özden daha önemli hale gelmiştir, c) çoğunluk oy kullanmamakta, kullansa bile ihtiyaç paketlerine oy atmak yerine tek konuda oy vermeyi seçmektedir, d) halkın ihtiyaçları değil, özel çıkar grupları ve lobicilerin istekleri yerine getirilmektedir, e) seçmenler zaman zaman seçtiklerinin adlarını dahi bilmemektedir, f) performansları dikkate alınmaksızın temsilciler yeniden seçil(ebil)mektedir.’²⁰⁹

‘...gelişmiş sanayi toplumlarından başlamak üzere dünyanın dört bir tarafında daha önceki dönemlerde yaşanmayan, onlardan çok farklı bir hiper-aktivitenin yaşanıyor olması, kendisini en azından bir olgu olarak kamu yönetimine dayatmaktadır.

Bazılarına göre ‘Postmodernizm demokratik evrimin zorunlu olarak son aşaması değildir. Daha çok, yeni fakat nihai anlamda geçici bir düzenin ortaya çıkacağı bir yeniden örgütlenme zamanıdır. Ayrıca bu dönem, kamu yönetiminin bu evrimci potansiyele vereceği

* ‘Küresel yönetim, ulusal yönetim düzeylerinde küresel aktörlerin de belirleyici olduğu yeni bir evreyi anlatmaktadır. Bu evrede, devlet artık yapan değil, yönlendiren bir mekanizmadır. Böylece devletin rolü yalnızca düzenlemeye indirgenmekte, ‘‘yapabilir aktörler’’ olarak toplumsal ve küresel aktörler öne çıkmaktadır.’’ (Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., *Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim, Akif Çukurçayır*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 265

²⁰⁹ Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., *Postmodernizm Ve Kamu Yönetimi*, **Murat Okçu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 108,109

tepki üzerine dikkatlice düşünülmesinin zorunlu olduğu bir dönemdir. (Dennard, 1997:148)²¹⁰

Klasik kamu yönetimi anlayışını değişime zorlayan bir diğer önemli faktör de yönetişimdir. Günümüzde devletler için ‘tam bağımsızlık’tan bahsetmenin anlamsız olacağı ‘bağımlı’ siyasi ve ekonomik uluslar arası yapı, yönetişimin serpilip büyümesi için bulunmaz bir iklimi oluşturur.

Kapitalizmin özellikle gelişmekte olan güçsüz devletlerin yönetim mekanizmasına sızmakta son derece etkili bir yol olan yönetişim, gücünü ulus-devletin siyasi ve ekonomik güçsüzlüğünden ve istikrarsızlığından alır.

Yönetişim, ‘ulus ötesi yönetim örgütlerinin (IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü v.b.) kararlarının ve yönetsel kurallarının ulus-devletler üzerinde, onların yönetim sistemlerini etkileyen yaptırımlar halini almasıdır. Ulus-devlet tarihinin hiçbir döneminde ulus-üstü global nitelikli kendisi gibi ulus-devlet olmayan bir iktidar tarafından hiç bu denli etki altına alınmamış ve kuşatılmamıştı.’²¹¹

Devletin her türlü önemli siyasi ve ekonomik adımını uluslar arası onaya tabi kılan bu yapı, kuşkusuz kamu yönetimi anlayışını derinden etkilemektedir.

Yukarıdaki açıklayıcı bilgiler ışığında, ‘yönetişim yaklaşımına güvenle yaklaşılması (Tekeli, 1999: 252) kolay olmasa da’²¹² onun bazı olumlu yanlarını görmezden gelmek yanlış olacaktır; sivil toplumun bilinçlenmesi, şeffaf devlet anlayışı, sosyal devletten beklenen yüksek standartta sosyal hizmetler vb.

Bütün yönleriyle ele alındığında yönetişim, küresel yönetme isteğini ve küresel sermayeyi ulus-devlete enjekte etmenin en pratik yöntemlerinden biri olarak görünmektedir; beraberinde getirdiği yüksek toplumsal değerler, onun bu yüzünü saklamasına yetmemektedir.

‘Küresel kapitalizm bir yandan kökü binlerce yıl geçmişe uzanan insanlığın bu en görkemli eserini...ulus-devlet..., küresel düşleri peşinde kendi elleriyle güçsüz bırakmanın yollarını ararken, diğer yanda onun düzenleyici ve istikrar unsuru olma özelliklerine muhtaç görünmektedir.

Bu yönüyle ulus-devlet halen önemli bir bağlanma noktası olmaya devam etmektedir. Ancak, küreselleşme sonucunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasal değişimler, ulus-devlete mutlak anlamda bağlılığa geri dönüşü imkansız hale getirmektedir. Uluslar arası

²¹⁰ Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., *Postmodernizm Ve Kamu Yönetimi*, **Murat Okçu**, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 117,118

²¹¹ Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., *Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, **Bekir Parlak**, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 361

²¹² Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., *Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim*, **Akif Çukurçayır**, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 273

ekonomik faaliyetlerin artması ve uluslar arası pazarların genişlemesi, ulusal ekonomik hedeflerin sadece ulusal devletlerin yapacağı düzenlemelerle gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır.²¹³

‘Netice itibariyle, ulus-devlet, küreselleşme sürecinde deyim yerindeyse daha önce başına gelmeyen deneyimler yaşamakta ve eski güç ve otoritesini korumak için pek çok yönden direnç göstererek, global, bölgesel ve yerel partnerlerine karşı dimdik ayakta durmaya çalışmaktadır.’²¹⁴

Peki 21. Yüzyılda Federal Devlet bu değişimden nasıl etkilenecektir ?

Yukarıda bahsettiğimiz değişim rüzgarları o kadar sert esmektedir ki ulus-devlet gibi insanlığın en köklü yapılarından birini bile çatırdatmaktadır. Kuşkusuz bu durumda, çok etnili, çok kültürlü, ulus-devlete göre daha esnek bir yapıya sahip olan federal yapılar bu durumdan nasıl etkilenecektir ?

Öncelikle özel yapısından dolayı, federal devletlerin, ulus-devletlere göre (üniter yapılı tekçi devletler kastedilmektedir) daha hassas, daha karmaşık ve itina gerektiren bir yönetim mekanizmasına sahip olduklarını belirtmek gerekmektedir. Özellikle ‘anlayış ve işbirliği’ ihtiyacının en güçlü şekilde hissedildiği federal yapılarda; günümüzdeki postmodern ‘belirsizlik ve güvensizlik’ ortamının derinden hissedileceği kesindir. Bunun yanında, küresel kapitalizmin yarattığı eşitsiz büyüme ve dengesiz ekonomik paylaşım da federal yapılardaki uyumu ve işbirliğini tehdit edecektir.

Kuşkusuz güçlü sosyal politikalar ve insana değer veren yaklaşımlarla bu sorunların üstesinden gelmek mümkündür ancak; bu durum vahşi kapitalizme karşı direnmek anlamına geleceği için güçlü bir siyasi irade ve ekonomik güç de gerektirmektedir.

21. Yüzyıl federal devletleri, postmodernizmden ve yönetim olgusundan ulus-devlet kadar etkilenmemişlerdir; bunun temelde iki nedeni vardır;

- 1- Ulus-devlet, federal devletten daha eski ve daha köklü bir siyasi yapılanmadır ve görece daha kapalı bir yapıya sahip olması nedeniyle küresel sermayenin boy hedefi olmuştur;
- 2- Federal devlet, görece daha yeni bir siyasi yapılanma şeklidir ve hali hazırda oluşumunu devam ettirmektedir. Hem bu sebepten, hem de kendi yapısındaki özelliklerinden dolayı (işbirliği, esneklik, hoşgörü vb.) küresel sermaye için çok önemli bir zorluk olarak görülmemektedir.

²¹³ Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, a.g.e., *Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, **Bekir Parlak**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 361

²¹⁴ Muhittin Acar - Hüseyin Özgür, *Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, **Bekir Parlak**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003, s. 362

Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır; günümüz toplumlarını tehdit eden, neo-nationalist, militer, anti-humanist akımlar ve günümüz küresel popüler kültürünü temsil eden postmodern tüketimci (consumerist), güvensiz, değişken, öze değil şekle önem veren, dışlayıcı ve yalnızlaştırıcı, yozlaştırıcı ve yabancılaştırıcı toplumsal anlayışlar toplumsal krizlere davetiye çıkarmaktadır. Kuşkusuz, toplumlar devletlerin yapı taşı olduğu için, bu sürecin devlet yönetimlerinde (buna federal devletler de dahildir) de krizlere yol açması beklenmelidir.

Bu krizin önüne geçmenin, ya da hafifletmenin yolu ise, özellikle federal yapılarda, toplumsal bağları ve işbirliğini güçlendirmek, güçlü fakat dengeli bir ekonomik yapıyı sürekli kılmak, insana ve toplumsal değerlere önem veren sosyal politikalar üretmek, çok kültürlü toplumlarda kültürel hakları güçlü hukuki tedbirlerle korumak, devleti, ulus-üstü kurumlara teslim etmeden ancak onlarla iyi ilişkiler kurarak yönetmek, ulus-altı birimlerle güçlü bağlar ve işbirliği kurmak, ulusal değerleri uluslar arası (evrensel) değerlerle birleştirip dünya barışının hizmetine sunmak, ve belki de en önemlisi, günümüzde toplumları tehdit eden siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklara (güvensizliklere) karşı mutlak, güçlü ve istikrarlı bir yapının oluşmasını* ve güçlenmesini sağlamak olacaktır.

21. Yüzyıl federal kamu yönetimi anlayışı, işte yukarıdaki öğelere sahip çıktığı ve temsil ettiği toplumları mutlu ettiği oranda günümüz küresel kaosunda bir çıkış yolu olabilecektir; aksi halde, vatandaşlarına karşı yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanacak ve bu kaosun yönetsel bir kaosla daha da büyük bir hal almasını sağlayacaktır.

Ulus-devlet, federal devlete göre bu küresel kaosun aşılmasına daha fazla katkı koyabilirdi; eğer küresel sermayenin, yani küresel kaosun baş mimarının boy hedefi olmasaydı. İşte bu sebepten dolayıdır ki ulus-devletin eli kolu bağlanmıştı.

Diğer yandan, federal devlet, işbirliğini zorunlu kılan çok kültürlü (bazen çok uluslu) sosyal dokusu ve küresel sermayenin düşmanlığını kazanmayan esnek yapısı ile, toplumları rahatsız eden ve savaşlara sürükleyen bu küresel kaosun aşılmasında önemli yönetsel görevler üstlenebilir.

* Açıkça görüldüğü gibi, bin yıllardır insanoğlu için en önemli siyasi, ekonomik ve sosyal 'sığınak' olan *devlet* (ister ulus-devlet olsun, ister federal devlet), yaşanan bütün o kökten değişikliklere ve konjektürel tehditlere rağmen toplumlar ve halklar için 'birincil' önemini korumaktadır.

C - Kıbrıs'ta Federal Toplum

'Klasik teori taraftarları, federal devletin niteliğini belirleyen ölçütleri formüle etme çabası içine girerek, "federalizm nedir?" sorusuna yanıt vermeye çalışmışlardır. Mevcut siyasal örgütlenmelerin, aralarındaki nitelik farklılıklarından hareketle üniter devlet, federal devlet ve konfederasyon olarak üçe ayrılabilceğini belirtmişler, fakat bir ülkenin niçin üniter veya konfederal değil de federal sisteme sahip olduğu konusu üzerinde pek durmamışlardır. Klasik teori taraftarlarının, federal devletin kökenine, ortaya çıkışına ilişkin olarak, genellikle, A.V. Dicey'nin federalizmin kökeninde "birleşme isteği" bulunduğu şeklindeki kısa ifadesini tekrarlamakla yetindikleri, çeşitli devletler veya siyasal birimler arasında böyle bir isteğin niçin ortaya çıktığı konusu ile ilgilenmedikleri görülüyor.

Federal devletin doğuşuna yol açan koşulların belirlenmesi, özellikle bu yüzyılın ikinci yarısında, birçok yazarın ilgisini çekti. Federalizmin kökenine, ortaya çıkışına ışık tutan çeşitli teoriler oluşturuldu. Bu teorileri, başlıca, üç grupta toplamak mümkündür: 1) Sosyolojik Teori, 2) Politik Teori, 3) Çok Etnili Teori.*

'Sosyolojik teorinin en önemli savunucusu William S. Livingston'dur. Yazar, 1952 yılında yayımlanan makalesinde²¹⁵, o güne kadar federalizm üzerine yapılmış çalışmalarda, konunun yalnızca hukuki bir sorun olarak ele alındığını belirtir. Klasik teori taraftarları, bir devletin federal olup olmadığına, o devletin anayasasına ve siyasal kurumlarına bakarak karar vermişlerdir. Oysa anayasal kurallar ve siyasal kurumlar, bir toplumun dış kabuğunu oluşturur. Toplumların niteliğini belirleyen özelliklerin, ana hatlarıyla dış kabuklarına yansıdığı doğrudur. Bu açıdan, dış kabuğa yansıyan özelliklerin ölçülmesiyle toplumun niteliğini kabaca belirlemek mümkün olabilir. Fakat, bu yöntem, toplumun federal niteliklerinin ölçülmesi için yeterince güvenli değildir ve yalnızca bu ölçüme dayanarak sonuç çıkarmak ciddi yanlışlara yol açabilir.

Bir ülkenin siyasal kurumları, tasarlandıklarından çok farklı amaçlara hizmet ediyor olabilirler. Zaman içinde, toplumda yeni gereksinimlerin ortaya çıkması durumunda, yeni kurumlar oluşturulmak yerine, eski kurumlara yeni işlevler yükleyerek bu gereksinimlerin karşılanması yoluna gidilebilir. Böylece görünüşte federal kurumlara sahip olan bir toplum, o

* Bu bölümde, bu teorilerden birincisi olan 'Sosyolojik Teori'den hareketle Kıbrıs'taki federal toplumsal yapıyı incelemeye çalışacağız.

²¹⁵ William S.Livingstone, "A Note on the Nature Federalism", *Political Science Quarterly*, Vol. Sixty-seven, 1952, s. 81-95

kurumları başka amaçlar için kullanabilir. Toplumun dış kabuğunu oluşturan kurumlar, kabuğun altında bulunan özellikleri tam olarak yansıtmaz.

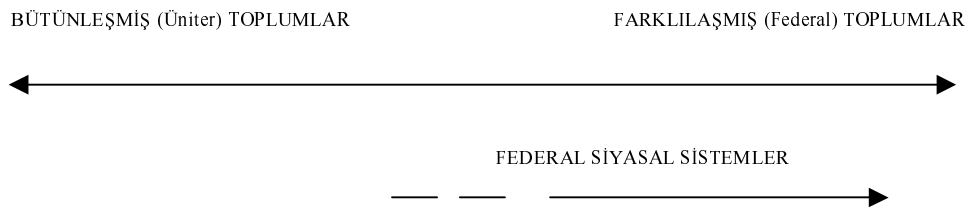
1) Federalizm Devletin Değil Toplumun Bir Özelliğidir.

Federalizm, anayasal kurallar veya siyasal kurumların değil, toplumun bir özelliğidir. Federalizmin özünü toplumun dış kabuğuna bakarak göremeyiz. O, dış kabuğun altında, toplumun kendisinde saklıdır. Federal devlet, toplumun federal özelliklerinin ifade edilmesi ve korunması bakımından bir araçtır. Kısacası, federalizm toplumun federal yapısının, diğer bir deyişle, federal toplumun bir sonucudur.

2) Federal ve Üniter Yapılı Toplumlar

Peki, federal toplum nedir ? Federal toplum, kendi içinde çeşitli nedenlerle farklılaşmış gruplar içeren toplumdur. Livingston'a göre, her ülkenin sosyal yapısında birbirinden az-çok farklılaşmış gruplar bulunur. Bu farklılaşmaların nedenleri çeşitlidir: Ülke içinde bölgeler arası çıkarların farklılaşması, bireyler arasında dil, din, ırk, milliyet farklılığının bulunması, bölgelerin coğrafi büyüklükleri, tarihleri, sosyal ve siyasal kurumları bakımından farklılaşması gibi.

Bütün ülkeler, bu tür özellikler göz önüne alınarak, bir ucunda tamamen bütünleşmiş (türdeş), diğer ucunda tamamen farklılaşmış (türdeş olmayan) ülkelerin yer aldığı doğrusal bir çizgi üzerine yerleştirilebilirler. Bu doğrusal çizgi üzerinde, sosyal yapısı belirli ölçüde farklılaşmış ülkeler federal toplumlardır. Federal toplumlar, federal yapılı sistemlerin kurulmasına yol açabilirler.

Şema (4) : William S. Livingston'a Göre Federal Yapılı Toplumlar ve Federal Siyasal Sistemler

Kaynak : Bu şema, William S. Livingston'un *Federalism and Constitutional Change* adlı kitabındaki görüşlere dayanılarak çizilmiştir.

Bütünleşmiş toplumlardan farklılaşmış toplumlara giden çizgi üzerinde, hangi yoğunluk derecesinden itibaren federal yapılı toplumlarla karşılaşılacağını söylemek mümkün değildir. Bütünleşmiş toplum ile farklılaşmış toplumlar arasındaki farklılık, *nitelik değil, derece farkıdır*. Varsayımsal çizgi üzerinde ilerledikçe, toplumlar giderek daha büyük ölçüde farklı öğeler içerirler. Bir toplum, ne denli büyük farklılıklar içerirse, söz konusu farklılıkların korunması ve ifade edilmesi yönünde o kadar büyük istek doğacaktır. Fakat, doğrusal çizgiyi, bir tarafını bütünleşmiş (üniter) toplumlar, diğer tarafını farklılaşmış (federal) toplumlardan oluşacak şekilde ikiye ayıracak bir nokta gösterilemez.

Livingston, sosyal yapıdaki farklılaşmanın iki türü olduğunu belirtir. Dil, din, ırk, milliyet bakımından, sahip oldukları sosyal ve siyasal kurumlar yönünden veya diğer yönlerden farklılaşan gruplar, belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş olarak bulunabileceği gibi, ülkenin her tarafına dağılmış olarak da yaşıyor olabilirler. Eğer farklılıklar belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş ise (*territorialism-yersellik*), toplumun federal yapılı olduğundan söz edilebilir.

Diğer seçenek söz konusu olduğunda, federal toplumdan söz etmek mümkün değildir. Her iki durumda da, söz konusu gruplara farklılıklarını ifade edecek ve koruyacak bazı olanaklar tanınmış olabilir. Fakat, yalnızca, bu gruplar belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş ise federalizm ortaya çıkacaktır. Diğer durumda, *fonksiyonalizm, pluralizm veya korporatizm*'den söz edilebilir. Bir çok yazar, sosyal yapıdaki pluralizmin çeşitli biçimlerde federal özellikler görmüştür. Fakat, sosyal yapısındaki farklılıkları belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş hiçbir devlet, bu güne kadar federal olarak adlandırılmamıştır.

Belirli bölgelerde kümelenmiş sosyal farklılıklar, bu farklılıkların tanınması yönünde bir istek yaratır. Çoğu kez, bu istek karşı bir istekle: birleşme, bütünleşme isteği ile dengelenir. Federal sistem, söz konusu iki farklı istek arasındaki uzlaşmanın kurumsallaşmasıdır. Federal anayasa, bu uzlaşmanın koşullarını belirler. Bu bağlamda, birleşme ve bölgesel bağımsızlık isteklerinin hangisinin daha güçlü bir şekilde ifade edildiğine bağlı olarak, anayasanın federal niteliğinin güçlü veya zayıf oluşundan söz edilebilir. Devletin federal niteliğini belirleyen özellik, yalnızca uzlaşmanın koşullarını belirleyen anayasa değildir. Anayasanın yanı sıra, toplumda ortaya çıkan iki farklı isteği karşılamak üzere kullanılan bütün araçlardır.

Diğer bir yazar, Aaron Wildawsky, "*sosyal federalizm*" ile "*yapısal federalizm*" arasında ayırım yapar. Sosyal federalizm etnik, dilsel, dinsel, ekonomik ve

benzeri farklılıkların belirli coğrafi bölgelerde kümelenmesidir. Yapısal federalizm, siyasal yapının federal nitelikte olmasıdır. Sosyal federalizm Livingston'un “federal toplum”, yapısal federalizm ise, “federal devlet” kavramları ile paralellik gösteriyor.

*Sosyolojik teörinin özü, federal devletin federal toplumun bir ürünü olduğudur.*²¹⁶

Bu aşamada sorulacak soru basittir: Kıbrıs'taki toplumsal yapı nasıldır ? Eğer bir federal antlaşma amaçlanmakta ise, toplumsal yapı buna uygun mudur ? Kısacası, Kıbrıs'ta toplumsal yapı federal bir toplumu mu; yoksa üniter bir toplumu mu işaret etmektedir ?

Kıbrıs'ta federal toplum başlığı altında bir inceleme yaparken, karışıklığı önlemek için önemli bir noktaya işaret etmek gerekmektedir. Kıbrıs'ta, sosyolojik yapı son 50 yıl içinde kökten bir değişikliğe uğramıştır; 1960 Anayasası'na göre ada üzerinde tek bir toplum ve iki cemaat var olmaktadır. Ancak geline aşamada, ada üzerinde bütün siyasal ve kültürel öğeleriyle ve ayrı yaşam alanlarıyla iki ayrı toplumdan, hatta iki ayrı halktan söz etmek mümkündür.

Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında siyasal hayatına başlarken ada üzerinde iki ana unsur ve Maronit, Ermeni ve Latinlerden oluşan çok etnili bir yapı mevcuttu; ‘Kıbrıs Türk toplumu (%18), çoğunluğu oluşturan Kıbrıslı Rumlar (%80) ve Maronitler, Ermeniler, Latinler ve diğerleri yanında, Kıbrıs'ta yaşayan ana toplumlardan biriydi.’²¹⁷

Bugün bu yapı, büyük ölçüde değişmiş olmakla birlikte*; adanın aslı unsurları olan Kıbrıslı Türk ve Rumlar varlıklarını sürdürmektedirler.

Kıbrıs'ta federal toplumu incelerken adanın yukarıda sözünü ettiğimiz toplumsal ve genel siyasal şartları ne kadar karşıladığını anlamaya çalışacağız.

²¹⁶ Uygun, a.g.e., s. 48-55

²¹⁷ An, a.g.e., s. 341

* Bu değişikliğin başlıca sebepleri şunlardır:

- 1) Ada üzerinde yaşanan terör ve huzursuzluğun neticesinde gerek ada içinde gerekse ada dışına yaşanan göçler
- 2) Siyasal ve sosyal haklarını korumakta güçlük çeken, belirsiz hukuki ve siyasal durumdan olumsuz yönde etkilenen Ermeni, Maronit ve Latin gibi Kıbrıs'ta azınlık olan ancak Kıbrıs'ın aslı unsurlarından olan etnik grupların giderek azalması ve yok olma durumuna gelmeleri
- 3) Kıbrıs'a 1974 sonrası ‘Anavatanlar’ dan Kıbrıs'ın her iki yanına yaşanan göç. Bu konuda Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşanan demografik yapı değişikliklerinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

1) Bölgeler Arası Farklaşma

1960'ta Türk ve Rum toplumlarının yaşayacağı tek bir ülke (lebens-land) olarak kurgulanan Kıbrıs, yaşanan siyasi kaos ve terör olayları nedeniyle Türklerin kuzeye göç etmesiyle iki coğrafyaya ayrıldı. 1974 askeri harekatı, bu ayrılığı perçinledi ve iki bölgede iki ayrı siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel hayat yaşanmaya başladı.

Geçen zaman, her iki bölge yönetenlerinin planlarını birleşme üzerine değil, ayrılma üzerine yaptığı ve ortak payda aramaktan uzak, farklılıkları körüklediği bir süreci işaret etti. Bölgeler arası farklılaşmanın bir nedeni bu olurken, diğer önemli neden de eşitsiz ekonomik büyüme olmuştur. Bu eşitsizlik Kıbrıslı Rumlar lehine o kadar büyümüştür ki, anlaşmanın önündeki en büyük engellerden biri haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, 1960'larda ekonomik farklılıklardan söz etmek mümkün iken; bölgesel farklılıklardan söz etmek, Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti tek coğrafya üzerine kurulmuş bir devlet olduğundan ve Türk ve Rum köyleri olduğu gibi karma köyler de olduğundan pek de mantıklı olmayacaktır.

Ancak günümüzde, bilinçli bir yabancılaştırma sonucu, iki ayrı bölge ve birbirinden farklı hukuki, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlar mevcuttur. Bu da, Kıbrıs'ta federal toplumun şartlarından biri olan bölgeler arası farklılaşmanın fazlasıyla ! yerine getirildiğini göstermektedir.

2) Dil Farklılığı

Kıbrıslı Türkler ve Rumlar, ilki Türkçe, ikincisi de Rumca (Yunanca değil Rumca) olmak üzere farklı diller konuşurlar. Ada üzerinde her iki tarafta da İngiliz sömürgeciliğinin bir eseri olan yaygın ve iyi İngilizce konuşma alışkanlığı vardır.

Bunun yanında, adalıların konuştukları dil, 'anavatanları'ndan farklı kılan, kendine has kelimeler barındıran (ki buna diğer etnik grupların da katkısı vardır) ortak bir şive, ortak bir tonlama ve vurgu gibi dilsel özelliklere sahiptir. Ancak, ortak yaşamın bitmesi, her iki toplumun içine kapanıp 'anavatan' kültürüyle sarılması ve daha da önemlisi, her iki toplumu yönetenlerin ortak yaşama dair iyi olan herşeye saldırmaları, bu dilsel özelliğin giderek kaybedilmesine, kültürel bir erozyona neden olmaktadır.

Sonuç olarak, ada üzerinde Kıbrıslılar, giderek unutulmuş ortak bir lehçe ile, farklı dilleri konuşmaktadırlar. Bu da, federal toplumun özelliklerinden olan 'farklı dillerde konuşmak' şartının karşılandığını göstermektedir.

3) Din Farklılığı

Kıbrıslı Türkler, daha önce de anlatıldığı gibi, alevi soyundan gelen, dindar sayılamayacak, ada kültürüne uygun açık görüşlü çağdaş insanlardır. Kıbrıslı Türkler arasında yobazlık neredeyse hiç görülmez. Müslümanlık günlük hayatın önemli unsurlarından biri değildir.

Kıbrıslı Rumlar, daha önce de belirtildiği gibi, güçlü bağlarla Hristiyanlığa bağlıdırlar ve büyük ölçüde Ortodoksturlar. Kıbrıslı Rumların bu özellikleri, başka toplumsal özelliklerle de birleşince ortaya dinsel ve kültürel olarak kendini dış dünyaya kapatan (conservative), bir toplum çıkar.

Kıbrıslı Türkler açısından pek olmasa da, Kıbrıslı Rumlar açısından dinin Kıbrıs Sorunu'ndaki yeri büyük önem teşkil eder. Bu gerçek, sorunun çözülmesinde tarihsel zorluklara yol açmıştır. Bu açıdan farklı dinlerin ve siyasi çözüm arayışında bunun getirdiği zorlukların ada üzerinde görülmesi mümkündür. Özellikle Rum Ortodoks Kilisesi'nin bağnaz ve kapalı yapısı sürdüğü sürece.

3) Irk ve Milliyet Farklılığı

Kıbrıs'ta ırksal farklılık iki sebepten dolayı sorun olarak ortaya çıkmıştır:

- 1) Kıbrıslı Rumların, kendilerini Yunan üstün ırkının bir üyesi olarak görüp, Kıbrıslı Türklere ve muhatap oldukları herkese karşı biraz küstah bir yaklaşım içine girmeleri
- 2) Dış güçlerin, hassas olan ırk konusunda gerek Türk gerekse Rum tarafına kışkırtıcı ve 'bölücü' yöntemlerle yaklaşmaları. Burada ada üzerinde iki milliyetçiliğin çarpıştırılması ve 'yabancılaştırma' yolu ile farklılıkların öne çıkarılması söz konusudur.

Ada üzerinde yayılan Yunan milliyetçiliği karşısına bilinçli bir şekilde çıkarılan Türk milliyetçiliği, beraberinde ırksal farklılığın vurgulanmasını da getirmiş ve sıcak çatışmaya varan rekabet kaçınılmaz olmuştur.

Kıbrıs'ta ırk ve milliyet farklılığı, kültürel bir zenginliğin ortak ifadesi olmak yerine; ayrılık ve çatışmanın zemini olmuştur.

5) Coğrafi Büyüklük

Kıbrıs adası üzerinde, federal toplumun oluşması için gereken şartlardan biri olan coğrafi büyüklük; Kıbrıs adası için geçerli olmayan tek özelliktir.

‘Politik teorinin en ünlü savunucusu olan William H. Riker, 20. yüzyılın *federalizm* çağı olduğunu söyler. Yazara göre, bu pek şaşırtıcı değildir. Çünkü, federalizm çağımızda yönetimlerin büyümesi sorununa bulunan geçerli bir çözümdür.’²¹⁸ Bu görüşe göre, Federalizm, coğrafi büyüklük nedeniyle yönetsel sorunlar çeken İmparatorluk sonrası coğrafyaların başlıca alternatifidir. ‘*Federalizm, geniş toprakları tek bir yönetim altında tutmak bakımında imparatorluğun başlıca alternatifidir.* Çin dışında, bütün büyük topraklara sahip ülkelerin federal anayasalara sahip olmalarının nedeni de budur.’²¹⁹ Buna en güzel

Açıkça görüldüğü gibi, Kıbrıs adasında federal toplumun gerektirdiği şartların karşılanmadığı tek özellik budur. Ada, coğrafi olarak o kadar küçüktür ki, coğrafi büyüklük yüzünden yönetim zorluğu çekilmesinden bahsetmek komik olacaktır.

6) Tarihsel Farklılıklar

Kıbrıs’ta tarih konusu yıllarca ‘yabancılaşma’nın yeniden üretilmesi için kullanılan en önemli malzemelerden biridir. Kıbrıs’ın tarihi buna elverişli birçok kötü anıya sahiptir.

Kıbrıs Türk Liderliği tarafından uzun yıllar yapılan, Kıbrıs Rum Liderliği tarafından ise yapılmaya uygulanmaya devam edilen bu yabancılaştırma politikasına göre, ‘ortak yaşam’a dair iyi ve güzel olan ne varsa ‘unutulmalı’; kötü ve acı dolu yaşamışlıklar ‘unutulmamalıdır’*.

İki toplum da acı ve tatlı birçok ortak anıya sahiptir. İyi veya kötü olarak yaklaşık 500 yıldır aynı ada üzerinde yaşamaktadır; ancak açıkça belirtilmelidir ki, Kıbrıs Türk ve Rum tarihi yaşamışlıkları, gerçekte olumlu noktalarda kesişse bile (karışık köyler, okullar, sendikal mücadeleler, EOKA ve TMT terörüne hedef olan ileri görüşlü Türk ve Rumlar vb.); toplumların belleğine kazanmış resmi tarih öğretisi kesin ve mutlak bir ayrılığı işaret eder.

²¹⁸ Uygun, a.g.e., s. 58

²¹⁹ Uygun, a.g.e., s. 59, 60

* ‘Unutma!’ Kıbrıslı Rumlar arasında yaygın bir slogandır. 1974 askeri harekatı sırasında ölen ve/veya kaybolan Rumları hatırlamak/hatırlatmak için kullanılan bu sloganla acılar tazelenmekte, bu acılar yıllardır Rum siyasiler tarafından tekrar tekrar değiştirilmekte ve siyasi rant sağlanmaktadır.

Bu konuda Kıbrıs Türk tarafı üzerinde düşünceleri yapmış, bilimsel ve objektif verilere dayanan yeni tarih kitaplarını resmi müfredatına sokmuştur.

Sonuç olarak, federal toplumun gereği olan tarihsel farklılıklar ada üzerinde mevcuttur. Hatta bu farklılıklar da yıllarca bilinçli olarak körüklenmiş ve uzlaşmaya değil çatışmaya güdülenmiş toplumlar yaratılmaya çalışılmıştır. Bu konuda yukarıda belirtildiği gibi, Kıbrıslı Türkler olumlu adımlar atmaya başlamıştır; ancak daha çok ihtiyacı olmasına rağmen benzeri adımları Rum toplumu henüz atmamıştır.

7) Sosyal ve Siyasal Kurumlar

Adanın ikiye ayrıldığı yaklaşık 40 yıldan bu yana, iki kesimde farklı sosyal ve siyasal hayatlar yaşanmaktadır. Soğuk savaş sırasında ve hatta sonrasında, iki toplum ısrarla birbirinden gizlenmiş, iki ayrı de-facto yapı meydana çıkmıştır.

Ayrı siyasi partiler, ayrı sivil toplum örgütleri, ayrı resmi kurum ve kuruluşlar, ayrı yönetim ve seçim sistemleri, ayrı ekonomik yapı, ayrı toplumsal gündemler, vs. Kısacası yıllardır ayrılık için kurgulanan düzenlemeler fazlasıyla sonuç vermiştir. Günümüzde adayı birleştirmek için çaba harcayanların işini zorlaştıran en önemli nedenlerden biri de budur.

İşte ada üzerinde kurulacak federal düzen, bu farklı sosyal ve siyasal kurumları ortak bir payda altında, haklarına ve hukuklarına hanel getirmeden toplayabilmelidir. Teorik olarak bu Annan Planı gibi son derece iyi düzenlenmiş, yıllardır toplumların masa başındaki taleplerini ‘dengeli’ bir şekilde gözetilen bir hukuki belge ile sağlanabilir; ancak sosyal bilimlerde ‘dün dündür, bugünse bugün’ anlayışı pek geçerli değildir. İşte bu yüzden, Kıbrıs Rum toplumu, yıllardır ‘yabancılaştırıldığı’ Kıbrıslı Türklerle ‘aniden’ barışmak durumunda kalmaya hiç anlam veremediler.

Annan Referandumunu’nu doğru anlamak gerekmektedir. Ada üzerinde farklı sosyal ve siyasal kurumlar, farklı sivil insiyatifler ve farklı toplumsal gündemler adanın her iki yanında farklı sebepler ve farklı sonuçları gündeme getirmektedir. Annan Planı da bunlardan biridir.

Federal düzenlerin özünü oluşturan ‘birleşme isteği’ ada üzerinde Kıbrıslı Türkler tarafından sahiplenilmiş; ancak Kıbrıslı Rumlar yukarıda bahsedilen farklı siyasal ve sosyal yapılarından dolayı bu isteği yanıtsız bırakmışlardır.

Bu durum, olası Kıbrıs uzlaşmasında, toplumlar üzerinde, özellikle de Rum toplumu üzerinde mutlak bir ‘antlaşmaya hazırlık’ politikasının *resmi yetkililer* tarafından sahiplenilerek yürütülmesi gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Özellikle Rum toplumunda yabancılaştırma değil, ortaklık fikri zemin kazanmadığı sürece, ayrı siyasal ve sosyal yapılar, ayrı sebeplerle ve ayrı sonuçlar doğurmaya devam edecektir. Bunda samimiyetle çözüm isteyen AB gibi dış güçlere büyük görevler düşmektedir. AB, bir uygarlık projesi ise, 'birleşme isteği' ile elindekileri riske atan Kıbrıs Türk toplumunun bu uygar davranışını yanıtızsız bırakmamalıdır.

Kıbrıs'ta ayrı siyasal ve sosyal yapılar bir uzlaşma yoluyla sona erdirilmelidir. Aksi halde hukuki veya siyasi zorlamalar sonucu gerilen bu sürdürülemez yapı, çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Kuşkusuz bu durum, adalılar ve bölge için hoş olmayan gelişmelerin habercisi olacaktır.

Açıkça görüldüğü gibi, Kıbrıs'ta federal bir toplumsal yapı vardır. Farklı iki dil, din, ırk, milliyet, coğrafi-ekonomik ve siyasi-sosyal farklılıklar mevcuttur. Kıbrıs Türk ve Rum toplumları acısıyla tatlısıyla 400 yıldan fazladır aynı coğrafya üzerinde yaşamaktadırlar. Mevcut siyasi ve hukuki belirsizliğin yol açabileceği felaketler de tarihin sayfalarında yerini almıştır. Bundan ders çıkarmak, birbirinin her türlü hakkına saygı göstermek ve uzlaşma yolları aramak gerekmektedir.

Farklı coğrafyalarda bu yolu seçmeyen, 'büyük toplumsal ülküler' peşinde koşan, dış güçlerin provokasyonlarına itibar eden, milliyetçi rüyalarla gerçek dışı politikalara yönelen birçok toplum, bunun acısını en ağır şekilde çekmiştir veya çekmektedir.

Önemli olan iki toplum içinde 'birleşme isteği'nin yaratılması ve iki toplumu birleştirecek en uygun hukuki formülün bulunmasıdır.

Aksi halde siyasi krizler ve uzlaşmazlıklar devam edecek, ada üzerinde huzursuzluk bitmeyecek, ve belki de Akdeniz'e yayılacaktır.

III. KONFEDERAL DEVLET YÖNETİMİ

A- Konfederal Devlet Modelinin İncelenmesi

Federal devlet düzeninden farklı olarak*, konfederal yapı, **'birden çok devletin ortak ve sınırlı bir amacı gerçekleştirmek için (özellikle ortak savunmalarını sağlamak üzere) bir araya gelmeleriyle oluşan devletler birliğidir.'**²²⁰

Konfederal yapılanmanın, konfederal birliğe katılan devletlerin uluslar arası kişiliklerini korumaya devam ettiği ve kendi iradeleriyle birlikten ayrılma haklarını saklı tuttıkları gerçeğinden hareketle; konfederal yapılanmayı bir devlet modeli olarak kabul etmeyenler de vardır.²²¹

Konfederal birliğe dahil olan devletler, yetkilerinden bir bölümünü söz konusu amacı gerçekleştirmek üzere oluşturulan birliğe terk ederler ve bağımsız bir devletin ulusal ve uluslar arası yetkilerini birliğe katılmadan önceki şekliyle kullanmaya devam ederler.

'Devletler konfederasyonunun iki önemli temel niteliği arasında; hukuksal yönden üstün bir devletin (süper etat) var olmaması; ikincisi ise uluslar arası hukuki bir örgütlenme olması üzerinde duruluyor.

Klasik doktrin ifadesi ile **konfederasyon "egemen" devletler topluluğudur.** Sözüünü ettiğimiz gibi sadece ortak işlerin idaresini sağlamak için bir meclis (**diète**) oluşturulur.

Günümüzde, devletler konfederasyonuna uygulamada rastlanmadığı bunun sadece tarihsel bir anı olarak ders kitaplarında yer aldığı belirtiliyor; Geçmiş yıllarda ortaya çıkmış olan konfederasyonların bir kısmı ya federal devlet biçimine dönüşmüşler; veya bir kısmı da tek yapılı devletlerin ortaya çıkmasına yol açmışlardır.

Klasik teori; federasyonu, konfederasyonla karşılaştırarak anlatmaya çalışır ve bu ikisi arasında **şu farkların bulunduğunu öne sürer:** ilk olarak, federasyonla, devletler konfederasyonunun kuruluşları, nitelikleri farklı işlemlerle olmaktadır. Konfederasyon bir anlaşma ile yani bir milletlerarası hukuk işlemi ile kurulur. Buna karşılık, federasyonu kuran belge ise anayasadır, yani bir iç hukuk işlemidir.

İkinci olarak, konfederasyon bir devletler topluluğu olmasına karşılık, federal devlet, kendine özgü organları bulunan ve federe devletlerin üstünde yer alan bir varlıktır. Son

* Bilindiği gibi federal devlet yapılanması 'ortak fakat sınırlı olmayan yaşamsal çıkarlarını sağlamak üzere meydana getirilmiş bir birliktir. Birliğe katılan devletler kısmen tek bir iktidara bağlı, kısmen de kendi bağımsızlıklarını korumaktadırlar. Bu oldukça hassas bağdaştırma iki ilkeye dayanmaktadır. Özerklik (**autonomy**) ve katılma (**participation**).' (Şenocaklı, a.e., s. 41)

²²⁰ Şenocaklı, a.g.e., s. 37

²²¹ Bkz. Şenocaklı, a.g.e., s. 37

olarak, konfederasyonda üye devletlerden her biri egemenlik ve bağımsızlıklarını koruduğu halde federasyonda bağımsızlık federal devlette bulunmaktadır.

Modern doktrin ise, konfederasyon ve federasyon arasındaki bu farkları olduğu gibi kabul etmemekte ve bunların ayırıcı bir ölçüt olabileceği kanısını yerinde bulmamaktadır. Zira, genellikle, konfederasyon bir anlaşma ve federasyon bir anayasa ile kurulmakta ise de, bu kesin bir kural olmuyor. Örneğin, Kuzey Almanya Konfederasyonu bir anlaşma ile değil, 1867 tarihli anayasa ile kurulmuştur. 1871'de Alman imparatorluğunun federal bir devlet halinde kuruluşu ise ilgili devletlerin anlaşma niteliğindeki karşılıklı bildirimlerine dayanmıştır.

Modern doktrine göre, federal devlet ile konfederasyonun ayırıcı ölçütü milletlerarası yetkilerin kullanım tarzında aranmalıdır.

Milletlerarası yetkiler doğrudan doğruya ve münhasıran üye devletlerin her biri tarafından kullanılabilirse, konfederasyon söz konusudur. Bu çeşit yetkileri kullanma tekeli merkezi devlette ise federasyon söz konusudur. Konuyla ilgili olarak şu temel değerlendirmelerin yapıldığını görüyoruz:

Devletler konfederasyonunda üstün bir devletten söz edilemez, çünkü asli karar verme yetkisi münhasıran üye devletlere aittir. Üye devletler arasındaki ilişkileri ise, bir iç hukuk kaynağı değil uluslar arası nitelikte bir belge düzenler. Konfederasyona katılan devletlerin büyüklüğüne bakılmaksızın her biri genel karar organında eşit oyla temsil edilirler. En önemlisi konfederasyona katılan devletler istedikleri anda birlikte çıkabiliyorlar. **Konfederasyon karar organının, aldığı kararlar**, ancak üye devlet organları açısından bir anlam taşırlar. **Üye devletler halkları üzerinde doğrudan doğruya uygulanmazlar. Ancak üye devletlerin organlarınca kendi ülkelerinde uygulanmaya konurlar.**

Üye devletler sadece ortak amacın gerçekleşmesini sağlamak için, zorunlu olarak bazı yetkilerinden konfederasyon lehine vazgeçmişlerdir. Konfederasyon ile üye devletler arasında milletlerarası yetkilerin bölüşülmesi bu temele dayandırılarak gerçekleştirilmektedir. Topluluğun hukuki bağı andlaşmada belirtildiği kadardır.

Konfederasyon, bir devletler topluluğu olmasına karşılık, federal devlet kendine özgü yasama, yürütme ve yargı organları olan tek bir devlettir.²²²

²²² Şenocaklı, a.g.e., s 37-41

Güney Missisipi Üniversitesi öğretim üyelerinden James H. Wolfe, bir makalesinde federasyon ile konfederasyon arasındaki en temel farkları aşağıdaki şekilde ortaya koyar'

- 1) 'Egemenlik, konfederasyonda onu oluşturan devletlerin sıfatıdır ve federasyonun oluşturulmasıyla merkezi hükümete geçer.
- 2) Konfederasyonda yurttaşlık, onun üyelerine aittir, ama federasyonda hem eyaletsel, hem de ulusal otoritenin siyasal bir zorunluluğu olarak kendini gösterir.
- 3) Konfederasyonda belirlenen yetkiler, onu oluşturan parçalardan merkeze geçmektedir ve geri alınabilir, ama federasyonda merkezi hükümet, sayılan ve geriye kalan yetkilerden oluşan bir yetki alanına sahiptir.
- 4) Konfederasyonda, anayasal değişiklikler oybirliğiyle yapılmalıdır, ama federasyonda çoğu kez sadece belli bir çoğunluğu gerektirir.
- 5) Hem konfederasyonda, hem de federasyonda bölgesel sınırlar, söz konusu üye devletlerin rızası olmadan değiştirilemez.
- 6) Ayrılma, konfederasyon üyelerine ait bir haktır, ama federasyon üyeleri bu hakka sahip değildir.
- 7) Konfederasyonda dış politika ve askeri güçler üzerinde denetim, her ne kadar da bazen ulusal hükümetle paylaşılsa bile, konfederasyon üyelerinin yetkisi içinde kalır. Halbuki federasyonda dış ilişkiler ve ulusal güvenlik merkezi hükümetin sorumluluklarındandır.
- 8) Vergilendirme, konfederasyon üyelerinin bir yetkisidir, ama federasyonda çoğu kez eyalet ve merkezi otorite tarafından paylaşılır.
- 9) Federasyon üyeleri arasındaki anlaşmazlıklarda karar vermek için bir Anayasa Mahkemesi bulunur. Konfederasyonda böyle bir kuruluşa ihtiyaç yoktur.
- 10) Federasyon anayasasındaki seçkin bir paragrafta federal yasa ve anlaşmaların önceliği belirtilirken, konfederasyonda onu oluşturan devletlerin kendi yasaları öncelik hakkını almaktadır.'²²³ ('Kıbrıs: Uluslar arası Güvenceler Altında Federasyon'' başlıklı makale- *Publius: The Journal of Federalism* 18, Yaz 1988, s. 85).

²²³ An, 2002, s. 348

B. Ayrılık Fikrinin Hukuki Zeminle Desteklenmesi

Kıbrıs'ta Türk ve Rum yönetenleri, uluslar arası baskı nedeniyle, kendi ideallerini açıkça ifade etmeksizin 'çözüm çabası' içinde görünmüşlerdir. Kıbrıs Rum yönetenleri, adanın kendi hakimiyetlerinde üniter veya ona yakın bir devlet anlayışıyla yönetilmesini, ve uzun dönemde de adanın bir Rum adası, en iyimser şekliyle Rumların egemenliğinde olan bir ada olmasını istemişler; ancak bu niyetlerini uluslar arası kamuoyunun tepkisini almamak için 'çözüm çabalarına' gölge düşürmeden saklamayı başarmışlardır. Kıbrıs Türk tarafı ise, Annan Planı hariç, birleşme fikrine hiçbir zaman itibar etmemiş, resmi tezini TC Başbakanı İsmet İnönü'nün 8 Eylül 1964 yılında TBMM'nde yaptığı şu konuşmaya dayandırmıştır: 'Muahede hükmü dahilinde taksim sözü ile değil, federasyon şekli ile münakaşaya başladık.'²²⁴ 1974 yılında, Bülent Ecevit, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi ile 'coğrafi esasa dayanan iki muhtar idareden kurulu federal Kıbrıs devletinin temelini fiilen atıldığını söylese de'²²⁵, Kıbrıs'ta Rauf Denktaş tarafından yürütülen icraat bu sözleri yansıtmamaktaydı. '...kendisi, daha askeri hareket tamamlanır tamamlanmaz, coğrafi ve demografik bölünmeyi, siyasi bölünmeyle derinleştirmeye yönelmişti.'²²⁶ 'Türkiye'de hüküm süren iç politika oyunları ve kararsızlıktan, Denktaş çok iyi faydalanıyor ve 'çözüksüzlük çözümdür' politikasıyla Taksim'in temellerini atıyordu. Ecmel Barutçu'nun saptadığı gibi, "Rauf Denktaş Kıbrıs'ta bayrağı açmış Konfederasyondan bahsetmeye başlamıştı bile."

1974 yılından itibaren, 'aradan geçen 25 yıl içinde Kıbrıs sorununda Türk tarafının federasyon derken, adanın ve Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin taksimini istediği, verilen yüzlerce federasyon yanlısı demece rağmen, olayları yakından izleyen siyasal gözlemcilerce bilinmektedir.'^{*} Nitekim, bir demecinde Denktaş şöyle demekteydi: 'Öyle bir anayasa olmalı ki, dışarıdan bakılınca federasyon gibi görünmeli, ancak üzerindeki tül perdeyi kaldırıverince altından kesin olarak ayrılmış bir Kıbrıs çıkmalı.'²²⁷

Açıkça görüldüğü üzere, iki taraf da federasyon üzerinden başka çözümler bulmanın peşindeydi. 'Sonunda Kıbrıs Cumhurbaşkanı Vasiliu, BBC'ye verdiği demeçte açık konuşmuş ve Kıbrıs Türk tarafının çözüm önerilerinin farklı bir algılamaya dayandığını söylemiştir: 'Biz

²²⁴ An, 2002, s. 345

²²⁵ Kızılyürek, , s. 280

²²⁶ Kızılyürek, a.g.e., s. 280

* An, a.g.e., s. 346

²²⁷ An, a.g.e., s. 346

bir federasyon konuşmaktayız, ama tek bir ülke için federasyon. Kıbrıs Türk önerileri, iki ayrı ülkeyi, iki bağımsız devleti konuşmamızı istemektedir. Bu temel üzerinde konuşamayız.²²⁸

Hiçbir zaman birleşme vizyonunu kabullenmeyen Denктаş, 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan ederken taksim fikrinden hareketle iki ayrı devlet vizyonunu ortaya koymuştu; ancak bağımsız Türk Devleti isteğini hayata geçirmek için Türkiye'den yeterli desteği alamamıştı. Bu siyasi talep 1983 yılına kadar ertelenmişti.

'...1977 yılında, Viyana'da yapılan Kıbrıs Görüşmelerinde Türk tarafının sunduğu öneriler, konfederasyon tezine dayanıyordu. Görüşmeleri izleyen gazeteci Mehmet Ali Birand, Türk tarafının görüşünü şöyle değerlendiriyordu: "Türk önerileri aslında konfederasyonu içeriyordu. Karşılıklı iyi niyetli bir ilişkinin kurulması durumunda federasyona dönüşecek mekanizmalar getiriyor (Bağımsız bir devletin yetkilerini egemen yetkilerinden feragat edeceği bir federal devlete geçişin zorluğu not edilmelidir H.A.), ancak ilk dönemde ayrı ayrı çalışacak, kendilerini ayrı ayrı yönetecek iki küçük devletçik yaratmayı öngörüyordu."²²⁹

Bütün siyasi koşullanmayı konfederasyon tezine dayandırsa da, Denктаş, 'ilk defa konfederasyondan 9 Temmuz 1983 günü KTFD Meclisi'nde yaptığı Devlet Başkanlığı Andı konuşmasında söz ettiğini belirtmeliyiz²³⁰

'Denктаş, 'federasyon görüşmeleri'ne katılarak zamana oynamaya artık son vermenin ve 'Esas Gaye'yi dünya kamuoyuna açıklama sırasının geldiğine inanıyordu. 1994 yılında hazırladığı "Kıbrıs Meselesinde Vizyon" adlı çalışmasında, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerini 'Vizyon sahibi olmamakla' eleştiriyor ve bunun, kendisini zor durumda bıraktığını ileri sürüyordu. "TC ile aramızda vizyon birliği karmaşasından kaynaklanan bu zikzaklar yılların boşu boşuna geçmesine neden olmuş" diyordu. Zaman zaman da istifa edebileceğinden söz ederek, Türkiye'den görüşmelerin çerçevesini konfederasyon olarak değiştirmesini istiyordu. Sonunda Türkiye Cumhuriyeti, Denктаş'ın ısrarını resmen kabul etti ve 1997 yılında, iki devletlilik temelinde konfederasyon tezi, 'yeni' Kıbrıs politikası olarak dünyaya duyuruldu. Denктаş'ın sözleri ile "1997'de TC Hükümeti nihayet gerçekçi bir vizyon ile sahaya indi."²³¹ Türkiye, Avrupa Birliği ve Rum-Yunan ikilisi ile yakından ilgili olarak yürüttüğü Kıbrıs politikasında zaman zaman ilhak blöfünü de masaya koymaktan geri kalmadı. Bu politikaların ne denli 'gerçekçi' olduğu fazla zaman geçmeden anlaşıldı.

²²⁸ 5 Mart 1989 tarihli *Cyprus Mail*'den aktaran, An, a.e., s. 346

²²⁹ Kızılyürek, a.g.e., s.283

²³⁰ An, a.g.e., s. 346

²³¹ Kızılyürek, a.g.e., s. 286

Bugün gerek Türkiye Cumhuriyeti'nin gerekse Kıbrıs Türkleri'nin belirlediği siyasi çerçeve konfederasyon değil, federasyondur; çünkü ayrılık fikrinin hukuki zeminle desteklendiği konfederal yapının gerek mevcut uluslar arası konjenktür* nedeniyle, gerekse Kıbrıslı Rumların sert tepkisiyle karşılaşılacağı için ada üzerinde açık bir huzursuzluk ve çatışma kaynağı olacağı açıktır. Aslında yıllardır Kıbrıs'ta yaşanan durum da bundan çok farklı değildir. De-Facto 'KKTC'nin dünyadan izole edilmesi ve ada üzerinde sürekli soğuk savaş dönemi siyasi oyunların oynanması bile, federal çözüm arayışında görünüp konfederasyon peşinde koşan siyasilere ders olmalıdır.

Bu aşamada iki toplum için onyıllarca müzakere masalarında 'federal çözümler' arayan siyasi liderlere sormak gerekir; eğer gerçek amacınız Kıbrıs'ta federal bir barışa ulaşmak değil de gizli ideolojik hedeflerinize ulaşmaysaydı neden müzakere ettiniz ? Neden gerçek hedefinizi ortaya koyup en meşru irade olan ve yetki kaynağınız halka gidip planlarınızı halkın onayına sunmadınız ? Neden toplumların ve dünyanın vaktini çaldınız ? İnanmadığınız bir şey için nasıl yıllarca mücadele eder gibi yaptınız ?

'Eşit şartlarda federal merkezi idare kurulacaksa, halklar gerekli eğitime tabi tutulmuş değillerdir. Ve bu çatı kurulmadan çöker'²³² açıklamasını yapan Rauf Denктаş ile yıllarca 'federasyon görüşmeleri' yapan Kıbrıs Türk Lideri Rauf Denктаş'ın aynı kişi olmasında bir gariplik yok mudur ? Aynı bir zamanların azılı EOKA direnişçisi Tasos Papadopoulos'un Kıbrıs '*Barış*' Görüşmelerinde Kıbrıslı Rumları temsil ettiği gibi..

Kıbrıs'ta gayrı meşru de-facto iki devletlilik emperyalist çıkarların istediği ölçüde ileri götürülebilir; ancak unutulmamalıdır ki bu yapı sürdüğü müddetçe hem emperyalist baskıya maruz kalacak, hem uluslar arası meşruiyet sorunlarıyla yüzleşecek (Kıbrıs'ın AB üyeliği ile başlayan ve Türkiye'nin müzakere süreciyle tırmanan gerginlikte olduğu gibi) hem de bu yapının ömrü emperyalist çıkarların ömrü kadar olacaktır.

Kısacası ada üzerinde yıllarca ileri götürülmeye çalışılan konfederasyon tezi Kıbrıs için bir umut vaad etmemektedir; nasıl ki Kıbrıslı Türkler için üniter devlet fikri gerçek dışı ise, iki devletli bölünmüş bir Kıbrıs'ı ifade eden konfederal yapı da güneyde o kadar gerçek dışı kabul edilmektedir.

Özellikle mal-mülk konusunda kuzeyde kalan toprakların üzerinde hak iddia eden Rumların olası konfederal bir çözümde, konfederasyonun Türk-Kuzey ayağını sürekli hukuki

* 'KKTC' aleyhine (haklı veya haksız nedenlerle) başta BM olmak üzere, uluslar arası alanda alınmış o kadar karar vardır ki, bunların geri çekilmesi ve 'KKTC'nin Kıbrıs'ta kurulacak konfederal bir yapının resmi iki devletinden biri olması neredeyse hayaldir; ancak, özellikle emperyalist çıkarlar uğruna de-facto yapının tescilli için atılan adımların nereye kadar ilerletileceği konusu da açık değildir.

²³² An, a.g.e., s. 347

ve siyasi taleplerle zor duruma sokacağı unutulmamalıdır. Sadece bu sebep bile bağımsız bir devletin topraklarında hak iddia eden bir komşu ülkenin varlığı anlamına gelir ki; normal şartlarda bu durum sıcak çatışmaya kadar uzanabilecek bir süreci ifade eder.

Enosis ve Taksim hayali artık iki toplumu da heyecanlandırmamaktadır. Kıbrıs'ın çıkarı ne bölünmekte ne de Rumların egemenliğinde idare edilen üniter bir devlettir. Ortak ve uzun vadeli çıkar önce ortakların eşitlenmesi; sonra bu ortakların sağlıklı ve federal bir yapıyla barıştırılarak adanın birleştirilmesindedir.

Ayrılık fikri ne içte ne de dışta destek bulmuştur; bu yüzden bu fikrin hukuki zeminle desteklenmesini amaçlayan siyasi çabalar yıllarca Kıbrıslı Türkleri çözüm istemeyen taraf olarak dünya kamuoyunda mahkum etmiştir. Oysa bugün Kıbrıslı Rumların çözüme Kıbrıslı Türklerden çok daha az hazır olduğu açıkça görülmektedir.

Burada önemle üzerinde durulması gereken bir nokta da şudur: Kıbrıslı Türklerin birleşme talebi Rum dostlarından karşılık bulmamaya devam ederse ortaya yeni bir siyasi durumun çıkıp çıkmayacağı konusudur.

Kendi kaderini belirleme hakkını Annan Planı ile kullanan Kıbrıslı Türkler, uluslar arası camia tarafından dışlanmış kalmaya mahkum edilirse çözüm ısrarı ne kadar sürecektir ?

Kıbrıs Sorunu'nda çözüm sürecini etkileyecek en önemli faktörlerden biri de Kıbrıslı Türklerin gösterdiği çözüm iradesidir. Bu iradenin kaybedilmesi çözüm yolunda yıllarca yıl geriye gidilmesi anlamına gelecektir. Özellikle çözüm isteyen Avrupalı liderlerin bunu dikkate alması gerekmektedir. Aksi halde Ortadoğu'daki emperyalist planlar hemen devreye sokulacaktır. Bu da AB içindeki bir sorunun giderek büyümesi anlamına gelmektedir ki AB'nin buna nasıl tepki vereceği de merak konusudur.

C. Konfederal Devlet Ve Kıbrıs: Kıbrıslılık Bilincinin Yitirilmesi

Kıbrıs'ta yaklaşık 500 yıla yakın bir ortak yaşamışlığa sahip Türk ve Rum halkları birçok kültürel farklılığa sahip oldukları gibi, birçok ortak kültürel değere de sahiptirler; ne var ki, tarih boyunca neredeyse hiçbir zaman dilimi içerisinde bu kültürel değerlere 'resmi olarak' sahip çıkılmamış, aksine farklılıklar ısrarla vurgulanmıştır.

Kıbrıs'ta bir antlaşma peşinde koşarken unutulmaması gereken çok önemli bir şey vardır. Varılacak antlaşmanın en az siyasi, hukuki ve ekonomik şartlar kadar önemli olan bu nokta, antlaşmanın iki tarafça sindirilmesi ve özümsemesi, istekle uygulanmaya konulması ve bütün Kıbrıslıları ortak bir 'vatandaşlık bağıyla' ortak toplumsal hedefler etrafında toplayabilmesidir.*

İşte konfederal çözüm, bu şartları sağlayacak bir model değildir. Ada üzerinde konfederal yapının oluşması için şartlar yerine getirilse ve böyle bir yapı kurulsa bile bu yapının Kıbrıs'a uzun vadede barış ve huzur getireceğini iddia etmek mantıklı olmaz.

Hukuki olarak ayrılığın meşrulaştırıldığı böyle bir yapıda, Kıbrıs resmen Türk ve Rum olarak ikiye bölünecektir. Bu da yıllardır süren Türk-Yunan rekabetinin devam etmesi, siyasi ve hukuki çekişmelerin uluslar arası alanda sürmesi ve küçük bir coğrafya üzerinde yüzyıllara dayanan ancak unutulmak üzere olan ortak kültürel öğelerin tamamen yok olması anlamına gelecektir.

Konfederal yapının getireceği hukuki ve siyasi zorluklar bir yana, iki topluma yıllarca enjekte edilen 'öteki' kavramı da sağlam bir zemine oturacak ve ada üzerinde huzursuzluk kaynağı olacaktır.

Bu aşamada özellikle Rum toplumuna uygulanan siyasi ve manipülatif propagandalar ne yazık ki büyük oranda başarılı olmuştur. Kıbrıslı Rumların yurttaşlarını kendileriyle her alanda eşit olduğunu kabul etmedeki zorlukları da dikkate alınırsa; Konfederal bir yapının Kıbrıs'ta dayatılması, Rum kaynaklı şöven ve düşmanca tutumların artmasına yol açacaktır.

Bütün kötü anılara rağmen yıllar sonra bugün, ortak bir 'Kıbrıslılık Bilinci'nden bahsedilebilmesi bile mevcut şartlar dikkate alındığında başarı sayılmalıdır. Yıllarca de-facto 'KKTC' karşısında uluslar arası alanda mücadele eden, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkıldığını ve ortaklığın sona erdiğini kabullenmeyen Rum yönetenleri hegemonyacı tutumlarını bir tarafa bırakıp samimi bir şekilde barış arasaydı (kuşkusuz bu tutum uzun yıllar devam eden Türk

* Ne yazık ki Kıbrıs'ın tarihi, bu koşulların yerine getirilmesi için ışık tutacak örneklere sahip olsa da; bunları gölgede bırakacak çok daha fazla kötü anılara sahiptir.

uyuşmazlığını haklı çıkarmamaktadır) ve iki toplumun sosyo-kültürel temasına destek verseydi bugün ne yazık ki romantik bir söylemden öteye gitmekte zorlanan ortak Kıbrıslılık bilinci çok daha önemli bir değer olacak, ve ada üzerinde antlaşmaya şimdikinden çok daha yakın olunacaktı.

Bu konuda 6 yıl BM Kıbrıs Özel Temsilciliği yapmış olan James Holger şunları ifade etmiştir: ‘Her iki tarafı birbirine bağlayan, Kıbrıslılık unsurudur. Ben, her iki taraftaki Kıbrıslıları, kendi anavatanlarındaki kardeşlerinden farklı olarak görme eğilimindeyim. Bu hiçbir şekilde, her iki taraftaki halkın kültürel ve etnik kimliğini sulandırmamaktadır. Ama bir Kıbrıslılık unsurunun varlığından hareket edersek, sanırım ki, her iki taraf da yeniden birleşirse, eğer federasyon kurulursa ve eğer güven artarsa, sonunda ortak bir Kıbrıs kimliğinin oluşması için çalışacaklardır. Bugün bu şekilde bir kimlik yoktur. Doğaldır ki, bunun oluşması çok uzun bir süreç olacaktır.’²³³

‘Ortak bir gelecek kurma ve daha iyiye birlikte varma’ fikri, Kıbrıs’ta Kıbrıslılık değerlerinin hatırlanmasına neden olacaktır. Bu şartların yerine getirilmesi ise ancak federal bir düzenle mümkündür.

Ada üzerinde iki bağımsız devletin varlığı ancak emperyalist çevrelerin çıkar birliği sayesinde olabilir; bu da yıllarca yaşanan siyasi ve hukuki kaosun devamını ifade eder.

Konfederal yapı ile, mevcut güvensizliğin ve gerilimin aşılacağını ileri sürmek anlamlı değildir. Kıbrıs’ta gerçek barış için iki önemli şartın yerine getirilmesi gerekmektedir.

- 1 – Tüm Kıbrıslıların ortak bir gelecek için çalışmaya ve fedakarlık yapmaya hazır olması; bunun için ısrarlı siyasi irade göstermesi,
- 2 – Bu siyasi iradenin pratik yaşama yansımaları sağlayacak hukuki, ekonomik ve sosyal şartların kurulması.

Açıkça görüldüğü üzere, konfederal yapı bu şartların sağlanmasına imkan vermediği gibi, mevcut sorunları orta ve uzun vadeye taşıyacak bir seçenektir.

Unutulmamalıdır ki, gerek Kıbrıslı Türk, gerekse Rum, yıllarca yaşadıkları evlerini, ekip biçtikleri bahçelerini ve binlerce dönümlük taşınmaz mallarını geride bırakıp yeni bir hayata başlamak zorunda kalmıştır. Coğrafi ayrılığın meşrulaştırılması ve bu insanların konfederal bir çözüm yolu ile göz göre mağdur bırakılması, adaya kalıcı barış getiremez. Bunun en basit örneği Loizdou davasıdır.

Özellikle yıllarca kuzeydeki mal varlığına koşulsuz ulaşacağına inandırılan Rumlar, böyle bir çözümü hiçbir zaman benimsemeyeceklerdir; tehlikeli bir ideolojik saplantı sonucu

²³³ An, (14 Ağustos 1988 tarihinde yayınlanan Cyprus Mail gazetesinde çıkan ‘Holger Ortak Bir Kıbrıslı Kimliğini Görüyor’ başlıklı makaleden) 1998, s. 126

kendilerini Kıbrıs'ın tek sahibi gören (kendilerince Kıbrıslı olanlar sadece Kıbrıslı Rumlardır) Rum toplumunun büyük kısmı, konfederal bir çözümde bugüne kadar yaptıkları gibi gözlerini Kıbrıs'ın kuzeyine dikmeye devam edeceklerdir. İşte bu şartlarda ortak bir Kıbrıslılık kimliğinden, işbirliği ve ortak ekonomik çıkarların oluşturulmasından vs. bahsetmek anlamsız olacaktır.

Çözüm, Kıbrıslı Rumların çağdışı ideolojik emellerinden vazgeçip 'ortaklığa' hazır hale gelmesinde veya getirilmesindedir; ancak bunun sonucunda ortaya çıkacak hukuki düzen de bu yapının devamını destekleyecek şekilde kurulmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS'TA FEDERALİZME İLİŞKİN ÖNERİLERİN TARTIŞILMASI

I. FEDERAL ANTLAŞMA ARAÇ MI, AMAÇ MI ?

'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan edilmiş olması, iki halkın bir federasyon çerçevesinde yeni bir ortaklık kurmasını engellemeyecek, aksine, *KKTC'nin ilan edilmiş olması, bir federasyonun oluşma çabalarına zemin hazırlayacaktır.* KKTC, bu doğrultuda her türlü çabayı göstermeye hazırdır.' Bu satırlar 'KKTC'nin kuruluş tarihi olan 15 Kasım 1983'te, Kıbrıs Türk Federe Devleti Parlamentosu'nun onayladığı 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Bildirgesi'nden²³⁴ alınmıştır.

Tarihte kendi bağımsızlık bildirgesinde geleceğini bu şekilde ipotek altına alacak ifadeler yer veren devletler var mıdır; bir bağımsızlık bildirgesinde bu ifadeler başlı başına bir çelişkiye işaret etmez mi ?

'KKTC'nin kuruluş tarzı ve o dönemdeki mevcut konjektür, bu ve benzeri çelişkileri de kaçınılmaz olarak beraberinde getirdi. Dünya kamuoyunda ayrılıkçı ve uzlaşmaz görünen Türk tarafı, bağımsızlığını ilan ederken, gerek kendi içindeki itirazlara gerekse de Uluslar arası kamuoyuna bir yanıt olarak yukarıdaki ifadeleri bağımsızlık bildirgesinde dünyaya duyurdu.

Siyasi ve hukuki olarak doğruluğu ve gerçekçiliği ayrı bir tartışma konusu olsa da; gerçek olan şudur ki, 'KKTC'yi uzun yıllar yöneten siyasi ve askeri* kesimler, hiçbir zaman federal bir çözümü amaç olarak belirlememişlerdir. Aksine, toplumu, ayrılıkçı ve milliyetçi söylemlerle, barış vizyonunun dışına itecek siyasi ve anti-demokratik eylemlerin mimarı oldular.

Kuruluş deklerasyonunda hem amaç hem de araç olarak sunulan 'KKTC', siyasi ve ekonomik gücünü halkını barışa ve federasyona hazırlamak için kullanmadı. Gerçekte, bağımsızlık fikri, bazı egemen kesimlerce bir 'şark kurnazlığı' ile Kıbrıslı Türklerin ve Uluslar arası kamuoyunun en hafif deyimle 'yanıtılmasıydı'; gerçekte, 'KKTC', kurulacak, sonsuza dek yaşatılacak ve devletlerinden memnun olan insanlar için federasyon bir amaç olmaktan çıkacaktı. 'KKTC'yi yönetenler için durum bu şekilde özetlenebilirdi.

²³⁴ 1 Eylül 2003 tarihli KIBRIS gazetesinde yayımlanan Çözüm ve AB Partisi Genel Başkanı Ali Erel ile yapılan 'KKTC'nin Kuruluş Deklerasyonu'nu Unutturmaya Çalışıyorlar' başlıklı haberdan alınmıştır.

* 'KKTC'nin bağımlı bağımsızlığından önceki bölümlerde bahsedilmiştir.

Sonraları ‘KKTC’nin toplumlararası barış görüşmelerinde zemini eşitlemek ve koz olarak kullanılmak amacıyla kurulduğu tezi ileri sürüldü; ancak bu da kendi içinde temel bir çelişkiyi barındırıyordu: Eğer bağımsız bir devlet kurulmuşsa ve sonsuza kadar yaşatılacaksa, neden federal çözüm aranıyordu ?

1974 sonrası, ‘iki devletli, iki uluslu yeni bir Kıbrıs’ oluşmuştu ve bundan geri adım atılmayacaktı. Türk tarafının izlediği politikalar, hangi şekilde ifade edilirse edilsin, aynı kapıya çıkıyordu: 1) Çözumsuzlük çözümdür. Kıbrıs sorununu sürüncemede bırakarak, bir gün konfederal bir antlaşmayla yeni statüyü meşrulaştırmak. 2) Kıbrıs Türk toplumunun ‘kendi kaderini belirleme hakkını’ ileri sürerek ayrı Türk devletine yasal zemin oluşturmaya çalışmak, 3) İleride bağımsız bir Türk devletinin doğabilmesine meşru zemin hazırlayan bir anlaşma yapmak.²³⁵ Bu yüzden 1974 sonrası federal bir antlaşma için masalarda dirsek çürütenlerin samimiyetinden şüphe etmeye gerek yoktu; kesinlikle samimi değillerdi.

Ancak, planlar tutmadı, ‘KKTC’, Türkiye ve Kıbrıslı Türkler tarafından o kadar kötü yönetildi ki, ‘sonsuza kadar yaşatılması’ tehlikeye girdi; artık Kıbrıslı Türkler için ‘federal bir antlaşma ve barış’ kaçınılmaz bir şekilde tekrar amaç halini almıştı.

90’ların sonunda ve 2000’li yılların başında Kuzey Kıbrıs iç siyasetinde uzun süredir kaynayan kazan sıcaklığını bütün ülkeye yaymaya başlamıştı. Kıbrıslı siyasilerin içinde bulunduğu siyasi ‘iktidarsızlık’, ekonomik zorluklar, kendi muhaceret kanunu konusunda yasama ve yürütme gücünü kendinde bulamayan bir devlet, sürekli genç ve üretken nüfusunu kontrolsüz göç ve kaçak işgücü nedeniyle kaybeden bir toplum, dünya tarafından uygulanan ambargolar, yalıtılmışlık vb. sorunlar kaynayan kazanı daha da alevlendirmeye başlamıştı.

Özellikle Kıbrıslı Türk gençleri büyük bir isyan içindeydi ve giderek seslerini yükseltmeye başlamışlardı. Rauf Denktaş’ın dediği gibi ‘giden de Türk’tü gelen de Türk’tü, ama gidenlerin hepsi Kıbrıslı Türk’tü. İşsizlik ve ekonomik zorluklara, kültürel yozlaşma ve Türkiye’den siyasi destekli kültürel asimilasyon politikalarına* bir de uzun yıllardan yaşanan partizanlık ve kayırmacılık eklenince muhalefet giderek güç kazandı.

Türkiye’deki siyasi yapının ve Uluslar arası konjektürün de uygunluğu eklenince Annan Planı ve federal bir çözümü hedefleyen süreçte Kıbrıslı Türkler kesin kararını verdiler: Yıllarca siyasi ve ekonomik gücün uyguladığı ters politikalara rağmen (büyük bir ironiyle,

²³⁵ Kızılyürek, 2002, s. 336

* Türkiye’nin geri kalmış ve süreduruma (status quo) endekslenmiş hantal ve gerçek dışı miyop politikalarının adada sürdürülebilmesi için Rauf Denktaş ve Ulusal Birlik Partisi’nin sürekli görev başında kalması gerekiyordu. Bunun için de Kıbrıslı halkın gözünde değer ve güven kaybeden bu siyasetçilerin Türkiye’den gelen insanların oylarına ihtiyaçları vardı. Bu yüzden, Kıbrıslı Türkler üzerinde Kıbrıslılıklarını unutturacak ve ‘Anadolu’ kültürünü enjekte edecek ! her türlü siyasi ve kültürel baskı kurulmaya çalışıldı.

belki de onların başarısızlığının da yardımıyla); Kıbrıs'ta federal bir çözüm, insanca yaşamak ve haksız ambargolardan kurtulmak için hem araç hem de amaç olarak kabul edildi.

Bu, siyasetin tüm etmenleriyle insan ve toplumların mutluluğu için yapılması gerektiği düşüncesine de uygun düşüyordu, sonuç basitti: 'KKTC', insanlarını mutlu edemiyordu, gençlerini göç yollarında tüketiyordu, kötü yönetiliyordu ve Kıbrıslılar tarafından yönetilmiyordu. En kötüsü, Kıbrıslı Türklere geleceğe dair en ufak bir umut vaat edemiyordu.

Federal bir antlaşma, Kıbrıslı Türkler için, AB'nin de büyük etkisiyle, çok güçlü bir umut ışığı konumundaydı. İşte bu yüzden birçok kez, gerek Türkiye'nin belli çevrelerinden gerekse kendi siyasi liderliklerinden ağır eleştirilere, hatta hakaretlere maruz kaldılar.

Oysa Kıbrıslı Türklerin tek amacı, insanca yaşayabilecekleri, kendi kendilerini yönetebilecekleri, hak, hukuk ve ekonomilerini koruyabilecekleri, kültürlerine sahip çıkıp onu geliştirebilecekleri bir devlet düzeni kurulmasını sağlamaktır.

Yıllarca Kıbrıslı Türkleri 'federal bir çözüm için uğraşıyoruz' diye oyalayıp taksim için var gücüyle çalışanlar, bugünkü çözümsüzlüğün (Güneydeki meslektaşlarıyla birlikte) başlıca mimarlarındandırlar.

En genelde federal yapılar, siyasi bir örgütlenmeyi, bir devlet yapılanmasını ifade ederler; yani hiçbir zaman toplumlar veya halklar için kendi başına bir 'amaç' değildirler. Temel amaç, toplumsal huzur, refah, güvenlik, hak ve hukukun sağlanması ve benzeri toplumsal çıkarların korunmasıdır. Adı ne olursa olsun siyasi yapılanmalar insanların emrinde doğru kullanılması gereken 'araçlardır'.

Kıbrıs özelinde, Türk tarafı için, federasyon, hiçbir zaman bir devlet politikası olarak ciddiyetle (Türkiye tarafından) yürütülmediği gibi, gerek dünya kamuoyu gerekse iç kamuoyu yalan ve aldatmaca ile oyalanmıştır. '1996'dan sonra müzakerelerin başlıca engeli, statükoyu ne pahasına olursa olsun muhafaza etmek isteyen, AB'yi bir "veba" sayan ve Türkiye'nin AB üyeliğini KKTC için hayati bir tehdit olarak gören **Denktaş** olmuştur. Denktaş bütün zekasını, diplomatik hünerini ve ikna kapasitesini müzakerelerin sonuca varmasını engellemek için kullanmıştır.'²³⁶ Bu gerçek, AK Parti hükümeti dönemine kadar devam etmiştir.

Taksim hedefinin ve entegrasyon politikalarının başta Kıbrıslı Türkler olmak üzere, Türkiye dahil hiçbir tarafa uzun vadede 'mutluluk' sağlayamayacak bir 'siyasi çözüm' olduğu gerçeği ısrarla görmezden gelinmiştir. Bu uğurda harcanan maddi ve manevi emeğin gerçekçi

²³⁶ İlter Türkmen, 'Kıbrıs'ta Çözüm Niye Varılamadı?' Hürriyet, 15 Şubat 2005

hedefler için seferber edilmiş olması halinde, büyük olasılıkla uluslar arası alanda siyasi ve hukuki olarak daha güçlü bir konumda olunacağını ileri sürmek son derece mantıklı olacaktır.

'Federasyon hiçbir zaman ideal çözüm değildi, ihtiyaçtan doğan çözümdü. İki toplumlu, iki kesimli federasyon çözümünü sürekli olarak destekliyoruz. Bu net bir şeydir.'²³⁷ Kıbrıslı Rumların en köklü ve temsil gücü en yüksek partisi olan AKEL'in Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas, partisinin siyasi görüşünü açıklarken, Kıbrıslı Rumların yıllardır içinde bulunduğu siyasi paradoksu da en açık şekliyle ortaya koymaktadır.

Gerçekten de Kıbrıslı Rumlar, federasyon fikrini hiçbir zaman bir amaç, bir ideal olarak görmemişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi tarihte Kıbrıslı Rumları heyecanlandırıp harekete geçiren siyasi idealler (akıl ve mantıktan bağımsız olarak) olmuştur. Bunlar 1950'li yıllarda 'Enosis' fikri, 1974 sonrası ise 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bağımsız bir Rum devleti olarak görme eğilimidir. İkincisi bir idealden çok, resmi bir anlayışı yansıtır ve Kıbrıslı Rum yurttaşların her birine tüm resmi imkanlar kullanılarak enjekte edilmiştir.

Tarihsel olarak Kıbrıs Türk liderliğinden (1950'li yıllardan itibaren yaklaşık 50 yıl hüküm süren 'uzlaşmaz' tavrıyla ünlenen Denктаş ve ekibi kastedilmektedir) farklı bir siyaset izlemeyen Kıbrıs Rum Liderliği*, Türk tarafını dünya kamuoyu önünde 'ayrılıkçı ve uzlaşmaz olarak mahkum etmeyi' başarmıştır.

Hristofyas'ın dediği gibi, federasyon ihtiyaçtan doğan çözüm şekliydi, fakat aynı ihtiyaçlar Rum toplumu için bugün de geçerli miydi ? Kısacası, Kıbrıslı Rumların 'Federal Çözüme Evet Demek' için mantıklı sebepleri (ihtiyaçları) var mıydı ?

İdeolojik olarak, Kıbrıslı Rumlar yıllarca Enosis fikrinin peşinden koşmuş veya koşturulmuş, Kıbrıs'ın tarihi ve kültürü ile Elen kültür dünyasının en değerli üyelerinden biri olduğuna inandırılmış, en tutucu ve gerici politikalarla Kıbrıslı Türk yurttaşlarını eşit ve ortak olarak görmekten alıkonulmuşlardır. Kısacası, ideolojik olarak, Kıbrıs'ın birleştirilmesi fikri,

²³⁷ 1 Şubat 2005 tarihli Kıbrıs gazetesinden alınmıştır.

* Gerek 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında, gerekse 1974 sonrası devam eden toplumlararası görüşmelerde, Kıbrıs Rum Liderliği, Kıbrıslı Türklerin adanın eşit hak sahibi olduğunu benimsememiştir. Buna ek olarak, Kıbrıs'ın bir 'Elen' adası olduğu fikri tüm tarihsel ve kültürel gerçekler göz ardı edilerek faşizan duygularla Kıbrıslı Rumların beyinlerine kazınmıştır. İşte bu sebeplerden dolayı, Kıbrıs Rum Liderliği ve temsil ettiği Rum Halkı, 'eşitlik, paylaşım, işbirliği, hoşgörü, uzlaşma vb...' özellikleri bünyesinde barındıran 'Federasyon Fikri'ni özünde benimseyememiş, aynı Türk muhatapları gibi, yıllarca, 'Federasyonu Görüşürmüş gibi Yapmıştır'. Aslında, yıllarca, Türk tarafı federasyon fikrini kullanıp ayrı bir Türk devleti yaratmanın yollarını ararken, Kıbrıslı Rumlar da, federasyon fikrinden, Kıbrıslı Türklerin haklarını siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan sınırlandırmış, Rum halkının egemenliğinde yönetilecek bir 'Federasyon !' peşinde koşmuştur ('Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri Tasos Papadopoulos, Kıbrıs Türk tarafı ile güç paylaşımı istemiyor, etnik olarak temiz bir yönetim istiyor' Mehmet Ali Talat, 19 Şubat 2005, Kıbrıs gazetesini.). Aslında, 1974 sonrası Kıbrıs'ın fiilen bölünmüş olmakla birlikte uluslar arası siyasette (bir anomaliyi işaret eden bir şekilde) bütün ve meşru kabul edilmesi, Kıbrıslı Rumların 'Bölünmüş Kıbrıs Cumhuriyeti'ni üniter bir Rum Cumhuriyeti'ne dönüştürme heveslerine bulunmaz bir zemin hazırlamıştır'. Artık 'Kıbrıs Cumhuriyeti' üniter bir Rum Cumhuriyeti halini almıştır, tek eksik adanın Kuzeyidir !

Rum toplumunun çoğunu heyecanlandırırsa da, gerçekte bu heyecan irdelenmeye ve samimiyet sınavına tabi tutulmaya muhtaç bir heyecandır; çünkü birçok Rumun gözünde bu birleşme, bölünmüş (ve sonradan üniter bir Rum Devleti halini almış) ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuzey topraklarına kavuşması anlamına gelir ki, bu da ortalama bir Kıbrıslı Türk için eksik ve pek de anlamlı olmayan bir heyecanı ifade eder. Bu heyecanda, Kıbrıslı Türklerle barış ve kardeşlik içinde yaşamak, paylaşmak, ortak bir gelecek kurmak gibi ‘federal yapının temel taşlarını’ oluşturan öğelere rastlamak güçtür.

Ekonomik açıdan Kıbrıslı Rumların federal antlaşmaya sıcak bakmasını gerektirecek bazı sebepler vardır. Bunlardan biri, 1974 öncesi sahip oldukları taşınmaz mallarına ulaşmaktır. Ancak, gündeme gelen son ve önemli çözüm planında bu taşınmaz malların tümüne 1974 öncesindeki gibi sahip olunamayacağı ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan, Kıbrıslı Rumların federal çatı altında birleşmek istememelerinin **en önemli nedenlerinden biri de ekonomik nedenlerdir**. Yıllık ortalama 17-18 bin Amerikan doları ile, kişi başına düşen milli gelir açısından Kıbrıslı Türklere yaklaşık 3 katı oranında fark atan Rumlar, bu kazancı federal bir antlaşma sonrası sürdüremeyeceklerine ve verdikleri vergilerle Kıbrıslı Türklerin kalkınmasına katkı sağlayacaklarına inanmaktadırlar. Kıbrıslı Rumların taşıdığı bu endişe, özellikle Kuzey Kıbrıs’ın turistik potansiyeli dikkate alındığında pek de haksız sayılmamalıdır.

Siyasi açıdan, Kıbrıslı Rumların durumu göz önüne alındığında (dünyaca resmen tanınan ve her türlü uluslar arası platformda temsil edilen, ekonomik açıdan zengin, AB üyesi bir ülke), federal antlaşmanın onlara sağlayacağı fazladan ne gibi bir siyasi avantaj olduğu konusu tartışmaya açıktır. Ancak, ortak kurulan ve zamanla meşruiyetini yitiren bir devleti tek başına temsil edip, ülkemiz işgal altında diye propaganda yapma imkanından mahrum kalacakları açıktır. Bu yüzden, Kıbrıslı Rumların federal antlaşmaya siyasi açıdan gerek araç, gerekse de amaç olarak yaklaşabilmesi, mevcut şartlar altında zor görünmektedir.

Kültürel açıdan ise, durum ne yazık ki çok da farklı değildir. Bütün aşırı milliyetçi yaklaşımlar gibi, Rum toplumu da, tutucu, kapalı ve tarihten fazlasıyla etkilenmiş toplumların özelliklerini taşır. Kıbrıs’ın Elen kimliğine inanmış ve Hristiyan yapısıyla gurur duyan bu geri kalmış anlayış, AB anlayışına taban tabana zıt olduğu gibi, kültürel uzlaşmayı da kösteklemektedir. Birleşmenin saf ve arı Rum-Yunan kültürünün (ki bu Kıbrıs Cumhuriyeti’nin devlet dairelerine bile en derinden işlemiştir. Neredeyse bütün devlet dairelerinde Meryem Ana ve İsa resimleri asılıdır) sulanmasına ! neden olacağı endişesi derinden hissedilmektedir.

Sonuç olarak, Kıbrıslı Rumlar ve özellikler de yıllarca Rum toplumunu yönetenler, aynı Türk meslektaşları gibi, toplumlarını federal bir yapılanmaya değil, bambaşka ideolojik şartlanmalara ve hedeflere yönlendirmişlerdir.

Kıbrıs Rum toplumunda, Kıbrıslı Türklerden farklı olarak, federal bir antlaşmayı gerekli ve çekici kılacak şartlar oluşmadığı gibi, eşitsiz gelişme sonucu ortaya çıkan ekonomik fark birleşme karşısındaki en büyük engellerden biri durumuna gelmiştir.

Uluslar arası camianın ve Ulus üstü kurumların (BM, AB vb.) bu asimetric durumun ortaya çıkmasına seyirci kalmaları yıllarca ‘Türk Uzlaşmazlığı’na bağlanmıştı. Annan Referandumu sonucunda ortaya çıkan sonuç ve sonrasındaki siyasi gelişmeler rollerin değiştiğini, federal çözümün Rumlar tarafından engellendiğini açıkça ortaya koymuştur.

Kıbrıs’ta uzlaşma için Türk tarafını uluslar arası hukuk yöntemleriye cezalandıran bu kurumlara düşen görev, Kıbrıslı Rumları federal antlaşmayı adanın huzuru ve güvenliğini sağlayacak barışı ‘amaç’ olarak gören, bu amaca ulaşmak için de Kıbrıslı Türklerle eşit şartlarda ve samimi bir şekilde ‘federal bir yapılanmada’ ortak olmayı bu hedefe giden ‘araç’ olarak değerlendiren bir siyasi iklimin oluşmasını sağlamaktır. Bunun için gereken şartların oluşturulması ise Rum toplumunu antlaşma için motive edecek şartların oluşması anlamına gelecektir.

Kuşkusuz bu tedbirlerin alınması Kuzey Kıbrıs’a ve Türkiye’ye uygulanan yaptırımlar kadar kolay olmayacaktır ama; ortaya çıkacak olan sonuç uluslar arası camianın Rum toplumu üzerindeki gücü, samimiyeti ve antlaşma için ne kadar istekli olduğu konusunda net fikirler verecektir.

Kıbrıs’ta federal yapının kurulabilmesi bir toplumsal mühendislik projesi olmalıdır. Bu, projenin kuruluşu kadar, yaşaması açısından da gereklidir. İşte Annan Referandumu’nda yaşanan başarısızlığın en önemli nedenlerinden biri de bu toplumsal güdülenmenin Rum tarafında yapılmamış olmasından, daha doğrusu bu güdülemeyi yapacak siyasi, ekonomik ve hukuki ortamın oluşturulmamasından kaynaklanmaktadır.

Bu ortam, ancak uluslar arası camia tarafından değiştirilebilir ve ancak o zaman referandumdan birleşme yönünde olumlu sonuç alınabilir. Bir başka deyişle, ancak o zaman ‘federasyon ihtiyacı doğan bir çözüm şekli olabilir. Bunun için, önce Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türk yurttaşlarıyla **ortaklaşa** kurdukları ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yıllardır yalnız başlarına kullandıkları her türlü siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel haklarını bir diğer hak sahibi olan Kıbrıslı Türklerle **paylaşacak** olgunluğa gelmeleri (getirilmeleri) gerekmektedir. Bunun ada üzerindeki gerilimi ve tansiyonu yükseltmeden yapılması gerekmektedir; çünkü Papadopoulos yönetimindeki faşizan görüşlü Rum yönetimi, aynı bir zamanlar Denктаş

liderliğindeki (Türkiye hükümetlerinden destek alan) dünyaya meydan okumaya hazır tavırlarıyla bu girişimleri baltalamak ve gerginlik yaratmak için hazır beklemektedir.

Kıbrıslı Türkler başta olmak üzere, AB ve Kıbrıs'ta antlaşma isteyen BM ve diğer ülkeler, Kıbrıs konusunda yapılan yanlışların faturasını ödemektedirler. Her bir kesim payına düşeni almaktadır. AB ne kadar karmaşık ve zor bir sorunu bünyesine taşıdığını yeni yeni fark ederken, BM dünyada zedelenen imajının Kıbrıs'taki sayısız başarısız girişimle büsbütün sarsıldığını görmekte, Türkiye ise, yıllardır yapılan bunca maddi ve manevi fedakarlıktan sonra 'Gayri meşru Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Tanımak veya AB ile yollarını ayırmakla özetlenebilecek bir tehlikeli ikileme sıkışmış bulunmaktadır. Ancak bütün bunlardan öte, bu yanlışların bedelini yıllardır ödeyen toplum, Kıbrıs Türk toplumdur. Tarihin her döneminde siyasi, ekonomik, kültürel ve hukuki zorluklarla boğuşan Kıbrıslı Türkler için değişen bir şey yoktur. Aynı zorluklar şekil değiştirerek devam etmektedir. Kesin olan tek şey ise, çok daha zor şartlarda ada üzerinde varlığını korumayı başarmış olan Kıbrıslı Türklerin, ne olursa olsun Kıbrıs üzerinde varlıklarını sürdürmeyi devam ettirecekleridir.

Sonuç olarak sorulacak soru şudur : 'Kıbrıslı Rumlar bu uzlaşmaz tavırlarıyla bütün dünyanın tepkisini Türkler kadar çekecekler mi ? Türklere karşı alınan sert tedbirler onlara karşı da uygulanacak mı ? Bu uzlaşmazlığın bedelini şu anda ödeyenler buna ne kadar sabır göstereceklerdir ?'

Yukarıdaki sorulara bulunacak yanıtlar aynı zamanda bir başka sorunun da yanıtını verecektir. 'Emperyal çıkarlar Kıbrıs'ta nasıl maksimize edilebilir ? Federal bir antlaşmayla mı, yoksa mevcut belirsizlik ortamının korunması yoluyla mı ?'

Kıbrıslı Türkleri barış için motive eden bütün şartların oluşturulması emperyal güçlerin direk veya dolaylı istekleri çerçevesinde yaratılmıştır. Bu güçler eğer barış konusunda samimiyseler, Kıbrıslı Türkleri yıllardır mahkum ettikleri siyasi, ekonomik ve kültürel izolasyonu sona erdirirler. Antlaşmanın iki eşit ortak arasında yapılabileceği gerçeğinden hareketle, ya Kıbrıslı Türkler Rum yurttaşlarının seviyesine çekilecektir, ya da Kıbrıslı Rumlar Türklere yıllardır uygulanan yöntemlerle cezalandırılıp bir antlaşmaya 'motive edilecek-mecbur bırakılacaklardır'.

Federal antlaşmayı gerektiren şartlar iki toplum için de oluşmadan antlaşmanın yapılması ve yaşaması mümkün değildir. Bu şartlar, Kıbrıs'ın kuzeyinde yıllardır uluslar arası camianın ve Türkiye'nin bilinçli veya bilinçsiz politikaları neticesinde oluşmuştur; ama Güney için tam tersi geçerlidir. Kıbrıslı Rumlar birleşme sonucu maddi ve manevi olarak kayba uğrayacaklarını düşünmektedirler. Bu şartlar altında Kıbrıslı Rumların federal yapılanmayı ne araç ne de amaç olarak görmesi mümkün değildir. Şu anda 'federasyon fikri'

Rum toplumunu heyecanlandırmaktan uzaktır. Mevcut şartların değişmediği bir durumda bu gerçeğin değişmesini beklemek de mantıklı değildir.

II. İKİ KESİMLİLİK ?

A. İki Kesimliliğin Tarihsel Sebepleri

Kıbrıs'taki mevcut bölünmüşlük genel olarak 1974'te Türkiye'nin adaya müdahalesiyle ortaya çıkmış bir durum olarak görülür. Bu yargı, tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır.

1974 askeri harekati, genellikle Kıbrıslı Rumlar tarafından dünyaya ve iç kamuoyuna bir 'Sebepl' olarak gösterilmektedir. Kıbrıs'ın bölünmesine, 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarına saldırı ve iç işlerine karışılması olarak yaklaşan Kıbrıslı Rumlar, bu tezi BM nezdinde ileri götürmeyi başarmışlardır. (Bkz. BM Genel Kurulu'nun 3212 No'lu Kararı (1 Kasım 1974), BM Güvenlik Konseyi'nin 367 No'lu Kararı (12 Mart 1975) ve BM Genel Kurulu'nun 3395 No'lu Kararı (20 Kasım 1975))

Aslında 1974, bir sebepten çok bir 'Sonuç'u ifade eder; 1974 askeri harekati, 1950'lerden itibaren başlayan Rum tedhişi ve ayrımcılığı ve Kıbrıslı Türk Liderliği'nin bununla paralel devam eden ayrılma isteğinin 'gecikmiş sonucudur'.

Yaygın Rum tezinde ileri sürüldüğü gibi Kıbrıs'ın bölünmüşlüğünü salt Türkiye'nin müdahalesine yüklemek doğru değildir. 1974, yaklaşık 25 yıllık bir siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel bölünmüşlüğün, emperyalizmin de yardımıyla coğrafi bölünmüşlüğe dönüşmesi olayıdır.

1974 askeri harekati, bütün askeri hareketler gibi, kanlı olmuştur ve Kıbrıslı Rumlar üzerinde derin yaralar açmıştır; ancak Kıbrıslı Rumların 1974 öncesini (1955-1968) görmezden gelen bir tavırla Türkiye'yi durumun tek suçlusunu ilan etmeleri, tarihsel bir gerçeklikten çok siyasi bir manipülasyondur ve yıllarca son derece başarıyla uygulanmıştır.

Kıbrıs'ta iki kesimlilik Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar tarafından çok farklı değerlendirilmektedir; Kıbrıslı Türklerin ezici çoğunluğu için (tarihten gelen kalımsal kuşku ve güvenlik endişesi nedeniyle) iki kesimlilik 'vazgeçilmez' derecede önemlidir. Kıbrıslı Türkler, uzun yıllar yaşadıkları kötü hatırlar nedeniyle* en azından makul bir süre geçmeden 'birlikte yaşama' fikrine temkinli yaklaşmaktadırlar.

* Kıbrıslı Türkler güvenlik ve siyasi nedenler yüzünden birçok kez Kıbrıs içinde göç etmek zorunda kalmışlardır. Aslen Güney Kıbrıs'ta yerleşmiş bulunanlardan günümüze dek 4 kez göç etmek zorunda kalan, evini, işyerini,

Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar için ise durum son derece farklıdır. Kıbrıslı Rumlar için Kıbrıs, Türkiye yüzünden bölünmüştür ve aslında ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ meşru olarak yaşamaktadır. Türkiye’nin ‘işgali’ bittiği zaman ada tekrar eski haline dönecektir. Kıbrıslı Türkler için iki kesimlilik pek de olumlu yaklaşılacak bir olgu değildir ve ‘geçicidir’*.

İşte bu yüzden, Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların iki kesimliliğe bakışları farklıdır.

1- Bölünmüşlüğün En Güçlü Sembolü; Yeşil Hat

1960 yılında kurulan ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’, adanın o güne dek koruduğu coğrafi bütünlüğünü zedelememiştir; ancak, Kıbrıslı Rumların Enosis ısrarı, Kıbrıs Türk Liderliği’nin de ‘Taksim’ hayalleri yüzünden, ortaya büyük bir siyasi (daha sonraları toplumsal ve etnik) ayrılık çıkmıştır.

Giderek tırmanan gerilim çok geçmeden sıcak çatışmaya dönüşmüştür. Kıbrıslı Rumların ‘Enosis’ rüyası karşısında en büyük engel olarak gördükleri İngiliz yönetiminin yanında, artık Kıbrıslı Türkler de hedef konumuna geçmiştir.

‘1960-62 yılları arasında, bombalı provokasyonlar ve siyasi cinayetler önlenemedi. 1962 yılında Bayraktar Camii’nin bombalanması ve bunun bir Türk provokasyonu olduğunu ileri süren Ayhan Hikmet ve Muzaffer Gürkan’ın 1962 yılının 23 Nisan gecesi öldürülmeleri’²³⁸ Kıbrıslı Türkler arasında endişe ve korkunun daha da artmasını sağladı.

O dönemde Kıbrıslı Türkler, bir yanda amansız EOKA teröristlerinin, diğer yanda da kendi kriterlerine göre ‘işbirlikçi’ olduğuna karar verdiği kişileri her türlü cezaya çarptırma yetkisine sahip TMT’nin yarattığı gerginlik ve kaosun arasında kalmıştı.

Tarih 21 Aralık 1963’ü gösterdiğinde, Makarios, Kıbrıslı Türklere karşı Akritas Planı’nı uygulamaya koydu. Türk köyleri basıldı ve savunmasız Kıbrıslı Türkler saldırıya

taşınmaz malını, hatıralarını bırakmak zorunda kalan aileler vardır. Bugün bu ailelerin de çoğu, herhangi bir şekilde göç tehlikesi içermeyen, sonsuza dek yaşabilecekleri evlerini garanti altına alan çözüm yollarına sıcak bakmaktadırlar. Bunlardan birçoğu son kez olmak kaydıyla evini terk etmeye hazırdır (Annan Planı’na göre Rumlara bırakılacak bölgelerin başında gelen Güzeyurt bölgesinde yaşayan Kıbrıslı Türkler planı %64 oranında kabul etmişlerdir).

* Kıbrıs’ta varılacak antlaşmanın ‘iki toplumlu ve iki kesimli federal bir düzen olacağı’ Denктаş – Makarios Doruk Antlaşması (12 Şubat 1977) ve BM Genel Sekreteri’nin 12 Nisan 1985 Tarihli ‘‘Çerçeve Antlaşma Taslağı’nda açıkça belirtilmişse de, Kıbrıs Rum yönetenleri, Rum toplumunu bu şartlara yeterince hazırlamamıştır.

²³⁸ Kızılyürek, 2002, s.271

uğradı. Son derece kanlı ve canice yapılmış bu saldırıların neticesinde 4 günde 300 Kıbrıslı Türk öldürüldü, yüzlercesi de yaralandı. Nikos Sampson'un başını çektiği bu terörist saldırılar tarihe 'Kanlı Noel' olarak geçti. 25 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs semalarında Türk Savaş Jetleri görünen kadar süren bu saldırılar sonucunda Kıbrıs kana bulandı. Savaş uçaklarının görünmesi hemen etkisini gösterdi. İngiliz Yüksek Komiserliği'nde acil bir toplantı düzenlendi. Toplantıya 'Kıbrıs Cumhuriyeti' Savunm Bakanı Osman Örek, terörist saldırılar süresince ortalarda görünmeyen Makarios ve İngiliz Yüksek Komiseri Albay Sales katıldı. Hemen orada İngiliz, Tür ve Yunan Kuvvet Komutanları bir ateşkes antlaşması imzaladı ve ortak bir barış gücü kurulmasına karar verildi. Bu gelişmelerin yaşanmasında Lefkoşa'da bulunan 650 kişilik Türk Alayı'nın savaş konumuna geçmesi de etkili olmuştu. Kıbrıs'ın fiilen ikiye ayrılması da işte o gün çizilen '**Yeşil Hat**' ile gerçekleşmiş oluyordu. 'Türlere, kendi başlarına, kendi aralarında yaşamak daha güven verir olmuştu. Rumlar bu saldırı sonucu Kıbrıs'ın fiilen ikiye bölünmesi sürecini başlattılar.

Yeşil Hat'ın ortaya çıkmasının dışında, genel olarak bu saldırılar aşağıdaki olaylara ve Kıbrıslı Türkler için kabus dolu yılların yaşanmasına neden oldu.

1 – Yaklaşık 300 Kıbrıslı Türk hayatını kaybetti (sadece 21 Aralık – 25 Aralık tarihleri arasında)

2 - Kıbrıslı Türk ve Rumların birlikte yaşadığı 103 'Karma Köy' dağıldı

3 - 45.000 Kıbrıslı Türk (toplam nüfusun ¼'ü) göç yollarına düştü^{238a} ve yaklaşık 10 yıl yaşamak zorunda kalacakları Türk Kantonlarına sığınmak zorunda kaldı.*

4 - 1964 yılından sonra Kıbrıslı Türklerle bir *apartheid* düzeni dayatılır (ayrıntı için bkz. Kürkçügil, 2003, s. 76)

5 – '29 Aralık 1963'teki ateşkese rağmen katliam sürer. Kadın ve çocukların katledilmesi ve köylerin tamamen yakılmasıyla Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs toprağının yüzde 3 – 4,85'ini oluşturan (Aleksis Iraklidis'e göre cepler, "toprağın yüzde 1,5 ile en fazla 3'ünü kaplıyordu) ceplere kapatılması tamamlanır altı büyük Türk cebi oluşturuldu). BM raporuna göre Kıbrıslı Rumlar 1964'te Kıbrıs'ın yüzde 98'ini kontrol ediyorlardı. Resmi

^{238a} Mehmet Ali Birand'ın 'Kıbrıs Belgeseli' adlı çalışmasından alınmıştır.

* 'Dönemin BM Genel Sekreteri U Thant'a göre TOURDİK'in onları kurtarmak için müdahale etmesine rağmen (ELDİK Kıbrıslı Rumların askeri üstünlüğü nedeniyle çok daha "dikkatliydi") Kıbrıslı Türk ölü, yaralı ve kayıp sayısı Rumların hiç olmazsa iki katıydı. Gerçekte Kıbrıslı Türk ölümler Kıbrıslı Rumların beş katıydı – 1000 Kıbrıslı Türk ve 200 Kıbrıslı Rum. Kıbrıs'taki Barış Gücü'nün raporunda şunları yazıyordu: "Yunanlılar, Türkleri belli bölgelerden, özellikle de Lefkoşa'nın kuzey banliyölerinden kovmak için insan hayatına tümüyle duyarısız bir biçimde ve **canice** (vurgu Hakan Aksoy) uyguladıkları plana sahiptiler..." (Derleyen Masis Kürkçügil, (Kıbrıs: **Dün ve Bugün**), Makale-Angelos Kalodukas, çev: Stefo Benlisoy, 'Kıbrıs Sorunu: 2. Dünya Savaşı'ndan Annan Planı'na' İstanbul, 2003, s. 76

veriler, 1963 ve 1964 yıllarında 25 binden fazla Kıbrıslı Türk'ün evlerinden ve köylerinden kovulduklarını belirtmekte. Kıbrıs'ta ilk göçmenler Kıbrıslı Türklerdir.²³⁹

6 - Kıbrıslı Türklerin yaşamak zorunda bırakıldığı insanlık dışı kantonlar (Türk Cepleri) için Pavlos N. Tzermias şu yorumu yapar : '...belirli ölçüde İsraili siyonistlerin Filistinlilere dayattıkları koşulları hatırlatıyor.'^{239a}

İki kesimliliğin Kıbrıslı Türkler tarafından toplumsal olarak vazgeçilmez unsurlardan biri olarak kabul edilmesinin nedenleri 1963-1974 yılları arasında aranmalıdır.

²³⁹ Kürkçügil, a.g.e., s. 76

^{239a} Kürkçügil, a.g.e., s. 76 (Pavlos N. Tzermias, 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Tarihi', ekdosis Limbro, 1998, s. 524)

III. İŞLEVSEL FEDERASYONA NASIL ULAŞILABİLİR ?

‘İşlevsel federasyon’, Kıbrıs sorununda zaman zaman, özellikle de Rum temsilcilerinin kullandığı siyasi terimlerdenidir. Peki bununla ne kastedilmektedir ?

İlk bakışta kurulacak yönetim mekanizmasının ‘daha iyi ve sorunsuz çalışmasını arzulayan bir iyi niyet’ gibi algılanan ‘işlevsel federasyon’ kurma isteği; aslında Türk ve Rum taraflarının birbirleri üzerindeki kurmaya çalıştığı güç dengesinin gizli göstergesidir.

Özellikle Kıbrıslı Rumların devlet işleyişi konusundaki hassasiyetleri ve kurulacak düzenin işleyişinin garanti altına alınması konusundaki anlamsız* talepleri görüşmeler sırasında sık sık gündeme gelir.

Aslında yıllardır süren toplumlararası görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan gerçekler vardır;

1 – Kıbrıs’ın gerek kuzeyinde, gerekse de güneyinde, Kıbrıslılar, devlet yetkilileri, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri vs. tarafından federasyonun ne olduğu, Kıbrıs’ta federal bir yapının kurulmasının neler getirip götüreceği, ‘işlevsel federasyon’ terimini kullanırken neler kastedildiği ve karşı taraftan neler istendiği konusunda doğru ve samimi bilgilerle beslenmemişlerdir. Siyasi partiler ‘Kıbrıs Federal Cumhuriyeti’nin kurulması halinde devlet yapısının nasıl çalışacağı, federal devlet yurttaşlarının günlük siyasal yaşamında federalizmi nasıl hissedecekleri hakkında, en azından federalizmi benimsediğini savunan partilerimiz tarafından bile herhangi bir aydınlatma ve propaganda kampanyası açılmamış olması düşündürücüdür. Hedeflenen siyasal çözümün devletlerarası federali, yani konfederasyon mu, yoksa tek devlet içinde federalizm, yani federasyon mu olduğu konusunda görüşler açıklıkla dile getirilmemiştir.²⁴⁰ Bu saptama, tüm dünyanın ilgisini Kıbrıs’a toplayan Annan Planı’na kadar geçerliliğini korumuştur. Annan süreci ile birlikte, Kıbrıs’ın kuzeyinde, aslında devlet eliyle yıllardır yapılması gerekenler, sivil toplum örgütleri, sendikalar, siyasi partiler vs. tarafından büyük propaganda kampanyaları ve bilgilendirme toplantıları yoluyla yapılmıştır. Bununla birlikte, güneyde, çözüme yönelik çabalar karşısında devlet eliyle yürütülen karartma ve dezenformasyon (yanlış bilgilendirme) devam etmektedir.

* Bu talep Kıbrıslı Türkler tarafından dile getirilseydi çok daha anlamlı olacaktı. Çünkü 1960 yılında kurulmuş olan ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ düzeninin yıkılmasında Kıbrıslı Rumların çok daha fazla katkılarının oluşu ve bu yıkımdan da Kıbrıslı Türklere göre çok daha az zarar görmüş olmaları, Kıbrıslı Rumların bu taleplerinin kuşkuyla ve/veya samimiyetsizlikle karşılanmasına neden olmaktadır.

²⁴⁰ An, a.g.e., s. 336, 337

2 - Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bir diğer önemli gerçek de;

- Kıbrıslı Rumların sahip oldukları nüfus avantajı ve ekonomik gücü Kıbrıs'ın tümünde kullanabilecekleri 'merkezi güçlü' bir siyasi oluşumun peşinde oldukları,
- Kıbrıslı Türklerin ise, sahip olunan nüfus dezavantajını yönetim mekanizmasında en aza indirecek merkezi zayıf (gevşek), yerel kuruluş ve ajanları daha güçlü bir yapılanmaya sıcak baktıkları ortaya çıkmıştır.

Bu iki anlayışın ileri götürülmesiyle,

-Kıbrıslı Rumların Türkleri bir azınlık olarak egemenlik altına alabileceği bir 'üniter devlet' fikri ortaya çıkarken,

- Kıbrıslı Türkler için ise, mevcut 'de-facto' ayrılığı 'de-jure' hale getirip, meşrulaştıran, iki ayrı ve bağımsız devletin dostça komşuluk ilişkileri kurduğu 'konfederal devlet yapılanması'na ulaşmak mümkündür.

Esasen işlevsel federasyon fikrinin taraflar için tamamen farklı şeyler ifade eder. Bu durum da sorunun çözümü konusunda başlı başına bir zorluğun göstergesidir.

Kıbrıs'ta kurulması için çaba gösterilen siyasi birliğin bir tercih değil, bir zorunluluk olduğundan daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Bu konu üzerinde durmakta fayda vardır, çünkü sorunun gerçekten çözümü için gereken ' tarafların etkin ve istekli iyi niyetli birleşme arzudur', zorlamayla ancak bir 'antlaşma' ortaya çıkacaktır. Bir antlaşma ile bir 'çözüm' arasındaki farkı görmek için ise '1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ve sonrasında yaşananlara bakmak yeterli olacaktır.

Kıbrıs'ta yaşanan büyük milliyetçi fırtınalar sonrası ortaya çıkan durumu şu şekilde özetlemek mümkündür:

'1 – Self-determinasyon hakkını kullanıp mevcut bir devletten koparak yeni bir ulus devlet oluşturmak ya da başka bir ulus-devletle bütünleşerek,

2 – Bir etnik grubun egemen etnik grup olarak diğer grupları asimilasyon/entegrasyon yoluyla kendi tahakkümü altına alan bir ulus-devlet kurarak, nihai amaca ulaşmayı hedefledikleri dikkate alınır,

Kıbrıs'ta onca ulusçu çabaya karşın, (emperyalistlerin onayı olmadığı için H.A.) ne birinci ne de ikinci seçeneğin gerçekleştirilemediği kolayca görülebilir. Eğer bu tespit doğruysa, geriye kalan alternatifin birden fazla etnik grubun siyasi eşitlik ilkesi çerçevesinde, aynı devlet çatısı altında bir araya gelmesidir. Böyle bir devlet içinde, etnik grupların ancak sınırlı self-determinasyon hakları olabilir. Bu, bir anlamda, uzlaşmaya dayalı demokrasiye yönelmek

oluyor (ki tarafların, özellikle de Rum toplumunun buna hazırlanmak bir yana, tersi yönde eğitildiği dah önce belirtilmişti). Çünkü ancak uzlaşmaya dayalı demokrasi temelinde hem ‘her ulusa bir devlet’ şiarı, hem de taraflardan birinin diğeri üzerinde hegemonya oluşturması, dolayısıyla ‘iç sömürgecilik’ engellenebilir. Başka bir anlatımla, eğer Kıbrıs’ta siyasi birliğe gidilecekse, bu çoğulcu bir yapı ve çok kültürlülüğe dayalı bir yurttaşlık ve devlet anlayışı çerçevesinde olacaktır.’²⁴¹

İşlevsel federasyona ulaşmanın yollarını ararken, teknik, hukuki zorlukların arasında kaybolmadan önce, yukarıdaki şartların yerine getirilip getirilmediğine bakılmalıdır; bunun yanında, federal yapının işlerliğini kazanması ve sorunsuz yürütebilmesi başka koşullara da bağlıdır. Bunlardan en önemlisi meşruiyet olgusudur. Bilindiği gibi, istisnasız tüm modern demokratik devlet yapılanmalarında devleti ayakta tutan en güçlü olgu, meşruiyet olgusudur. 1960 yılında Kıbrıs’ta kurdurulan devlet örgütlenmesi Kıbrıslılar tarafından özgür bir irade ve istekle kurulmadığı için meşru olmaktan uzaktı; sonuç olarak fazla zaman geçmeden bu yapı çökmüş ve ortaya bambaşka koşullar çıkmıştır.*

Yani, işlevsel federasyon dediğimiz şeyin, aslında tüm Kıbrıslıların özgür istenci ile kurulmuş, yaşatmak için çaba sarf ettiği, onu kendi siyasi hak ve özgürlükleriyle meşrulaştırıp, vatandaşlık görevlerine istekle uyararak da bu meşruiyeti tescil ettikleri yeni kurulacak ‘Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’ devleti ve bu devletin her türlü yasama, yürütme ve yargı organları olduğunu belirtmek gerekir.

Kuşkusuz bu, kaçınılmaz olarak ortak yurttaşlık bağına hatırlatmaktadır. ‘Öncelikle hiçbir yurttaşlık kavramının etnik kökenden, dilsen vs. arınmış olamayacağı göz önünde tutulursa, Kıbrıs gibi etnik kimliklerin son derece gelişmiş, üstelik karşı karşıya geldiği bir ülkede, bireysel yurttaşlık hakları etrafında bütünleşmeye yönelmek son derece soyut kalmaya mahkumdur.’²⁴²

Kıbrıs’ta kurulacak olan işlevsel federal devlet, Kıbrıslı Rumların egemen olma heveslerini ‘kibarca’ etkisiz kılacağı gibi, sayıca az olan Kıbrıslı Türklerin hak ve hukukça ‘kollanmasında’ Kıbrıslı Rumların kişisel ve toplumsal hak ve hürriyetlerine halel getirmemek zorundadır. İşte işlevsel federasyonun üstesinden gelmek zorunda olduğu önemli bir zorluk da budur. Bunu başarırken, tarafların hak ve hürriyetlerini ‘onların gönüllü rızasıyla’ kısıtlaması zorunluluğu da meşruiyet zorluğu yaşanmaması için ortaya çıkan bir gerekliliktir.

²⁴¹ Kızılyürek, a.g.e., s. 310

* ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bu hukuk dışı ve gayrı meşru durumu devam ederken uluslar arası platformlarda, özellikle Avrupa’da, bu yanlış üzerinde ne kadar ısrar edileceği merak uyandırmaktadır.

²⁴² Kızılyürek, a.g.e., s. 312

‘Görüleceği gibi, Kıbrıs’ta, tahakküm ve ayrılıkçılığa kapalı bir siyasi çerçeveye gereksinim duyulmaktadır.’²⁴³

‘Kıbrıs’ta oluşması olası postnasyonal siyasi birliğin birey-yurttaş kadar etnik grupları da siyasi özne olarak konumlandırılan bir yapıya kavuşturulması gerekecek. Bu yüzden, postnasyonal devletin federalizme dayandırılması kaçınılmaz görünüyor. Çünkü, federalizm, yurttaşların kültürel özgülüklerini özel alanda bırakmalarını gerektirmediği gibi, bunların kamusal alana taşınmasında da bir sakınca görmez. Tam tersine, federalizm, halihazırda tarih sahnesine çıkmış bulunan ve kamusal alana taşınmış bulunan kolektif kimlikleri siyasi birlik içinde yaşatmaya dönük bir idari yapıya dayanmaktadır.’²⁴⁴

Sonuç olarak, Kıbrıs’ta, iki tarafı da memnun edecek sihirli bir formül arayarak, siyasi ve hukuki çıkmazlara düşmek veya düşürülmek yanılarından kaçınmak; ortaya gerçek bir umut ışığı ve çözüme yardımcı olabilecek bilimsel fikirler ve öneriler koymak amacıyla aşağıdaki önermeler bir araya getirilmiştir. Bunlar, ada üzerinde kurulacak olası federal birliğin oluşması, sağlıklı, verimli çalışması ve uzun ömürlü olması için gereken koşulları ifade eder;

- ‘Başarılı bir çok etnili federasyon, yurttaşları arasında ‘‘çok özel bir duygu’’nun oluşmasını gerektirir, çünkü istenen farklılıkların eritildiği bir ‘‘birlik’’ değil, siyasi ‘‘bütünlük’’tür. Bu yüzden hoşgörü, saygı, uzlaşma, pazarlık ve tarafların birbirini meşru sayarak kabul etmesi, federal tasarımın anahtar kavramlarıdır. Ayrıca ülkesel bütünlük ile özerklik, federal düzenlemenin temel taşlarını oluşturmaktadır.’²⁴⁵
- ‘Federalizm, ‘‘soyut ortaklar arasında soyut bir sözleşme’’ değildir. Daha çok, somut tarihsel gelişmelerin bir sonucudur ve karşılıklı tanıma, işbirliği ve dayanışmaya dönük siyasi iradenin yanı sıra, bir biçimde birliktelik duygusunun varlığını da gerektirir. Kısacası, ortaklar arasında, ‘‘etik mutabakat’’ önemli bir faktördür.
- Olası bir federasyonun başarılı olabilmesi için, hem siyasi seçkinlerin, hem de toplum üyelerinin ‘‘federal hissetmeleri’’, kendilerini ‘‘ortak çıkar’’ süzgecinden geçiren tek bir toplum olarak görebilmeleri, dar topluluk çıkarlarını göz ardı edebilmeleri gibi erdemleri benimsemelerine bağlıdır. Siyasi birliğe götürecekt federal bir düzenin milliyetçilikten arınmış bir yurtseverlik anlayışı ve ortak siyasi değerlere dayanması elzemdir.’²⁴⁶

²⁴³ Kızılyürek, a.g.e., s. 312

²⁴⁴ Kızılyürek, a.g.e., s. 318, 319

²⁴⁵ Kızılyürek, a.g.e., s. 319, 320

²⁴⁶ Kızılyürek, a.g.e., s. 321, 322

- Yukarıdaki bütün değerler Kıbrıs'ta federal birliktelik için çok büyük önem arz ederken; bunların dışında bir olgu vardır ki, önemi yukarıdakilerden çok daha fazladır. 'Siyasi İrade'.

'...Kıbrıs'ta bütünlük, başarılı ulus-devletlerin özellikleri arasında yer alan ortak gelenek, kültür ve dil gibi kavramlar üzerine kurulamaz. Bu anlamda, Kıbrıs'ta siyasi bütünlüğün temel dayanağı, federalizm doğrultusunda ortaya konacak siyasi iradedir.'²⁴⁷ Federal yapının siyasi iradeye olan muhtaç olma durumu, en azından kuruluş ve kurumsallaşma aşamasında, hayati olarak değerlendirilmelidir. 'Federalizm, tarihsel nedenler ve etnik durumsallıktan ötürü gündeme gelmiş olabilir ama yaşayabilirliği etnisiteyi aşabilen bir siyasi iradenin varlığıyla veya yokluğuyla sınılanacak.'²⁴⁸

- Kıbrıslı Türklere uygulanacak 'pozitif ayrımcılık' neticesinde ortaya çıkacak olan 'asimetrik federasyon' sonucunda; Kıbrıslı Rumların kişisel ve toplumsal haklarına müdahale etmek gereği kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Bu durumda, uygulama sırasında, otoriteye karşı güven ve meşruiyet sorgulamaları gündeme gelecek, suistimale açık durumlar ortaya çıkacaktır. İşte bu aşamada, Kıbrıslı Rum yurttaşların, otoriteye karşı bağlılığı ve kendi hak ve özgürlüklerinden 'kendi istekleriyle' ne kadar fedakarlık yapacakları büyük önem kazanmaktadır. 1960 yılında kurulan düzenin Kıbrıslı Türklere 'çok fazla hak verdiği' tezini öne süren ve toplumsal destek kazanan Makarios'un Kıbrıslı Türklerden 'fazla haklarını geri almayı amaçlayan' ünlü 13 maddelik değişiklik önerisinin Kıbrıslılara, özellikle de Türklere çok büyük acılar yaşattığı unutulmamalıdır. İşte bu yüzden, asimetrik federasyon uygulamalarında, yasama, yürütme ve yargı alanında alınacak bütün kararların 'kamu vicdanını, özellikle de Rum kamu vicdanını' rahatsız etmemesi de çok büyük önem arz eder.

Son olarak, işlevsel federasyona ulaşmanın en temel yolu, toplumu federal bir antlaşmanın gerekleri konusunda bilgilendirmek, siyasi iklimi federal hoşgörü ve anlayış ortamına uygun bir şekilde yumuşatmak, milliyetçi unsurları dışlayarak yurtseverlik olgusunu yüceltmek, federal antlaşmanın doğacağı ve yeşereceği hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel zemini hazırlamak olarak sıralanabilir; ancak unutulmamalıdır ki, bütün bunlar yerine getirilmiş olsa bile Kıbrıs'ta federal yapı **sürekli, istekli ve iyi niyetli siyasi irade olmadan kurulamaz**. Aynı şekilde, kaçınılmaz olarak, kurulacak federal yapının ömrü de

²⁴⁷ Kızılyürek, a.g.e., s. 322

²⁴⁸ Kızılyürek, a.g.e., s. 322

arkasındaki siyasi iradenin kararlılığı ve gücü kadar olacaktır. Bu saptama, ada üzerinde ‘kurumsal olarak federalizm’ yerleşene kadar geçerliliğini koruyacaktır.

Yani, işlevsel federasyon, gerçekte, ada üzerinde ortak bir devlet kurma bilincine sahip iki toplumun kendi kendini yönetirken bulacağı yöntemlerden bazılarını veya tümünü ifade eder. Başlı başına bir sorunu veya bir teknik zorluğu ifade etmez; *ortak bir devlet fikrine varamamış iki toplumun* (Annan Referandumundan sonra sadece Rum Toplumu’nun) *anlaşmamak için bulduğu onlarca bahaneden sadece birini* ifade eder. Gerçek sorun, anlaşmaya ve barışa hazır olmak ya da olmamak sorunudur.

IV. ULUSLARARASI TANINMA VE TAM EŞİTLİK

Uluslar arası tanınma ve tam eşitlik konuları, Kıbrıslı Rumların değil, sadece Kıbrıslı Türklerin karşılaştığı zorlukları ifade eder.

Bunun nedeni, BM Güvenlik Konseyi tarafından 4 Mart 1964 tarihinde alınan, Kıbrıs sorununa temelden etki eden ve günümüzde siyasi ve hukuki açıdan tartışma nedeni olan sadece Kıbrıslı Rumlar tarafından idare edilen ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ‘‘tüm Kıbrıs’ın meşru hükümeti’’ olduğuna dair karardır (bkz. BM Güvenlik Konseyi’nin 186 No’lu kararı).

Bu tarihten itibaren ada üzerinde gayrı meşru duruma düşen ‘Kıbrıs Cumhuriyeti İdaresi’ uluslar arası bütün platformlarda en geçerli meşruiyet kaynağı olan BM tarafından sağlanan ‘meşruiyet’e sahip olacaktır.

Kıbrıs sorununu, ülke içinde çözülmesi gereken bir ‘iç mesele’ olarak algılayan ve ada üzerindeki büyük sorun potansiyelini ve bu potansiyeli her an sıcak çatışmaya dönüştürebilecek yöneticileri bir anlamda teşvik eden bu yaklaşım neticesinde;

- Kurucusu olduğu devletin hükümeti içinde olmamalarına rağmen, Kıbrıslı Türkler ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ tarafından yönetiliyor ve temsil ediliyormuşçasına, ortadaki hukuki sorun görmezden gelindi. BM, bu kararla, Kıbrıslı Rumların ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ne yalnız başına egemen olmasını, anayasa değişiklikleri yapmalarını, iki meclisli düzeni değiştirip tek meclisli yapıya dönüştürmelerini, hatta Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı makamını toptan lağvetmeleri gibi birçok tek yanlı uygulamayı da meşrulaştırmış oluyorlardı.
- Yukarıdaki sebeplerden dolayı, Kıbrıslı Rumlar için uluslar arası tanınma ve eşitlikten mahrum bırakılma gibi konulardan bahsetmek anlamsız olacaktır.

Diğer yandan Kıbrıslı Türkler için durum son derece farklıdır; 1950’lerde Rumların Enosis istenci ile artan huzursuzluk, 1960’larda kurulan ortak devlet ile son bulmamıştı. Aksine, bu devlet, Enosis önünde bir engel olarak görüldüğü için Rumları daha da hırçınlaştırmıştı.

Sahipsiz bırakılan, her fırsatta altı kazınan devletin, ömrü uzun olmadı; ne var ki, ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ sadece *Kıbrıslı Türkler ve Türkiye* açısından ölmüştü. Dünyada, bu devletin ‘bazı iç meseleleri’ olmasına rağmen *yaşadığı* inancı tamdı.

'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü, Kıbrıslı Türkler açısından sadece 3 yıldır. Açıkça ifade etmek gerekir ki, Kıbrıslı Türklerin gerek yerel, gerekse uluslar arası alandaki temsiliyetinde, 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin en küçük bir katkısı söz konusu değildir.

Peki Kıbrıslı Türkleri kim temsil ediyor ? Bu sorunun cevabı son derece karmaşıktır. Ancak kısaca özetleyecek olursak;

- Kıbrıs Türk Liderliği, 'Kıbrıs Cumhuriyeti' döneminden itibaren, aynı Rumlar gibi, ortak devletin yaşayacağına inanmamış ve alternatif yönetimlerini örgütlemek için faaliyetlere girişmişlerdir. Özellikle 1974 sonrası bu düşüncenin ileri götürülmesi için ortaya bulunmaz bir fırsat çıkmıştır. Yıllar boyunca Rumların uzlaşmaz tavrı devam ederken, başta Rauf Denktaş olmak üzere, ayrılık fikrinin savunucusu olan yöneticiler ayrı devlet fikrine daha da yaklaştığını çoktan fark etmişlerdi. 'KKTC'nin kuruluşuna giden bu süreç, 15 Kasım 1983 yılında 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ile son bulur. Artık Kıbrıs Sorunu yeni bir veçhe kazanmıştır.

Peki 'KKTC' uluslar arası alanda Kıbrıslı Türkleri temsil ediyor mu ? Sorunun cevabı BM Güvenlik Konseyi'nin 541 sayılı kararında saklıdır;

Buna göre BM Güvenlik Konseyi;

- 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bölünüşüne yol açan Türk yetkililerin (Bağımsızlık) ilanından esef duyar,
- Yukarıdaki ilanı (Bağımsızlık) kanuni olarak geçersiz görür ve geri alınmasını ister,
- 365 (1974) ve 367 (1975) kararlarının acil ve tesirli uygulanmasını talep eder,
- Genel Sekreterden Kıbrıs'ta tam ve kalıcı bir çözüm için mümkün olan en çabuk ilerleme için arabuluculuk görevini devam ettirmesini rica eder,
- Tarafları, arabuluculuk görevinde Genel Sekreterle tam bir işbirliği göstermeye çağırır,
- Bütün devletleri Kıbrıs Cumhuriyetinin egemenlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına saygı göstermeye çağırır,
- Bütün devletleri, Kıbrıs Cumhuriyetinden başka hiçbir Kıbrıs Devletini tanımamaya çağırır
- Bütün devletleri ve Kıbrıs'taki iki toplumu durumu daha da kötüleştirecek herhangi bir hareketten kaçınmaya çağırır,
- Genel Sekreterden Güvenlik Konseyini (Durumdan) devamlı haberdar etmeye devam etmesini rica eder.²⁴⁹

²⁴⁹ Enver Bozkurt-Havva Demirel, 2004, s. 78,79

İşte yukarıdaki BM Güvenlik Konseyi kararı, Kıbrıslı Türkler için uzun yıllar sürecek bir toplumsal yalnızlığın ve ‘siyasi temsiliyet’ sorununun başlangıcını ifade eder. Çok geçmeden ‘KKTC’nin kuruluşunun ve meşruiyetinin de sorgulanacağı bir siyasi-ekonomik çıkmaza sürüklenen Kuzey Kıbrıs ve Kıbrıslı Türkler, sahip oldukları zengin kültürel kimliği, hukuki ve yasal bir uluslar arası kolektif kimlikle taçlandıramamanın sıkıntısını her an yaşamaktadırlar.

Kıbrıslı Rumlar tarafından temsil edilen ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin resmen bir Avrupa Birliği üyesi ülke sıfatını kazanmasıyla birlikte, bütün Kıbrıslı Türkler, **bireysel olarak** Avrupa Birliği vatandaşı olmuştur.

Kıbrıslı Türkler açısından, binlerce çelişki ve hukuki bilinmez arasında ortaya çıkan bu durum, yaşanan *toplumsal kimlik bunalımını* gidermekten çok uzaktır. Yıllardır dünyanın çeşitli yerlerine göç veren Kıbrıslı Türkler, uluslar arası tanınmadan yoksun bir şekilde her türlü zorluğa ve yanlış siyasi-ekonomik kararlara rağmen inatla mücadeleye devam etmektedirler.

Çözüm nasıl olacaktır ?

Kıbrıslı Türklerin uluslar arası alanda toplumsal olarak yasal ve meşru bir şekilde nasıl temsil edileceği konusu, Kıbrıs Sorunu’nun özünü teşkil eden sorunlardan biridir. Bu sorunun çözümü için mevcut duruma göre 3 farklı çözüm olasılığı bulunmaktadır.

1 – Kıbrıs Cumhuriyeti ile Uluslar arası Tanınma

Bu çözüm yolu hayata geçerse, Kıbrıslı Türkler, yıllar sonra, terk ettikleri ve/veya kovuldukları ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ çatısı altına dönecektir. Bu olasılık, Türkiye’nin ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ni adanın tek ve meşru yönetimi saymasını da içermektedir. Bu durumda;

- a) Bunca yıldır verilen mücadelenin neticesinde bu sonuç tam bir yenilgiyi (hem Kıbrıslı Türkler hem Türkiye için) ifade etmeyecek midir ?
- b) Kıbrıslı Rumlar, yaklaşık otuz yıldır tek başlarına yönettikleri devletin bütün yönetim kademelerinde Kıbrıslı Türklere 1960 Antlaşmalarından doğan haklarını vermeye hazır mıdır ?*

* 1960 Anayasası’nın ‘...ölmüş ve gömülmüş’ olduğunu ilan eden’ (Ed: İrfan Kaya Ülger-Ertan Efeğil, **Avrupa Birliği Kışkırtıcılığı Kıbrıs Sorunu (Bugünü ve Yarını)**, Ankara, 2001, Rauf R. Denktaş’ın yazdığı önsözünden) Kıbrıslı Rumlar, eski ortaklarıyla bir Rum devletine çevirdikleri ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nde hak ve hukuk paylaşımı yapmaya hazır mıdır ?

- c) Kıbrıslı Türkler mevcut durumları ve 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki belirsiz hakları arasında bir tercih yapmak durumunda kalırlarsa seçimleri ne olacaktır ?
- d) Kıbrıslı Türkleri, istemedikleri bir devletin içine zorla sokmak mümkün müdür ? Bunun sonucunda ada üzerinde barışı sağlamak kolay olacaktır mı ?
- e) Eğer 1960 yılındaki şartlara dönülecekse, taraflar bu şartları yerine getirmeye ne kadar hazırdır ?
- Kıbrıslı Türkler iki kesimlilikten vaz geçip eski tek bölge (coğrafi olarak üniter yapı) düzene geçebilirler mi ?
 - Eğer eski düzene geçilirse, 1974 sonrasında Türkiye'den gelen ve Kıbrıs'a yerleşen, özellikle de Rum gayri menkullerine sahip olan Türkiyeli (bazıları ayrıca KKTC vatandaşı) vatandaşların durumu ne olacaktır ?
 - 1960 Antlaşmalarına göre Türkiye 650; Yunanistan 950 kişilik bir askeri kuvvetle ada üzerinde garantörlük görevini sürdürecektir. Bugün, Kıbrıs'ın kuzeyinde, Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı yaklaşık 45-50.000 kişilik askeri kuvvetin varlığı söz konusudur. Türkiye bu askeri kuvveti çekmeye hazır mıdır ?

Yukarıda sadece bir kısmına değinilen sorunlar listesi çok daha uzundur. Kısacası, Türkiye'nin 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımasıyla* ortaya büyük hukuki ve siyasi sorunlar

* Türkiye'nin 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni resmen tanımadığı ve antlaşma olmadan da resmen tanımayacağı TC yetkilileri tarafından sıkça dile getirilirken, konunun hukuki yönü pek de o yönde gelişmemektedir. Konuyla ilgili olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Hacer Soykan Adaoğlu'nun görüşleri durumu açıkça ortaya koymaktadır: 'Türkiye'nin AB ile gümrük birliği kapsamına Kıbrıs Cumhuriyeti'ni dahil etmesinin bu devleti fiili anlamda tanıması anlamına geldiğini belirterek, fiili tanımının, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Ankara'da elçilik açmasının söz konusu olması halinde bunun hukuki bir tanım olacağını belirtti. Adaoğlu Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni resmen tanımasının Kıbrıslı Türkler üzerinde psikolojik, sosyal ve siyasi anlamda etkileri olacağına ve bunun çözüme giden yolu tıkayacağına işaret eden Adaoğlu, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımasının Türkiye-AB hukuksal ilişkilerinin getirdiği kaçınılmaz bir sonuç olduğunu kaydetti. Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB süreci ile paralel gittiğini ifade eden Adaoğlu, "Türkiye'nin AB süreci olumlu sonuçlandıkça Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıma olasılığı da artacaktır. Bunun olmaması düşünülemez. TC Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği kapsamına 'Kıbrıs'ı dahil etmesinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıması anlamına gelmediği yönündeki açıklamasını değerlendiren Adaoğlu, hukuki bir tanım olması için açıkça bir tanıma beyan edilmesi gerektiğini ifade ederek, "Ancak bu fiili anlamda tanımadır. Eğer fiili anlamda tanıma, elçilik açmak gibi işlemlere dönüşürse bu hukuki anlamda tanımın yerine geçebilir. Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıyıp tanınamaması Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası alandaki statüsünü değiştirmeyecektir, ancak bu Türkiye'nin gelecekteki dış politikasına yansıtacaktır. Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıması kaçınılmaz bir sonuçtur. Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri Türkiye'yi uluslararası hukuk içine çekmiştir. İçinde bulunduğumuz konjonktür ve Türkiye'nin uluslararası topluma entegre olması Türkiye'nin uluslararası hukuk doğrultusunda hareket etmesini gerektiriyor. Eğer Türkiye daha önceden uluslararası hukukla yakın bir ilişkide olsaydı, çözümsüzlüğün bu yansımaları çok daha önce ortaya çıkacaktı. Türkiye'nin güneyi sadece siyasi olarak tanıdığını ve kuzeyi temsil etmediğini her seferinde ifade ettiğine işaret eden Adaoğlu, "ancak uluslararası hukukta Kıbrıs Cumhuriyeti dediğiniz zaman adanın tümünü temsil ediyor. Kıbrıslı Türkler olarak tek çıkış noktamız çözümdür. Ancak çözüme kadarki süreçte kuzeyde etkili otoritenin Kıbrıs Türk halkı olduğunun da uluslararası toplum tarafından belirlenmesine de olanak sağlamak ve bu yönde düzenlemeleri gerçekleştirmek lazım. En önemli çıkış yolu çözümdür. Bu konudaki hedefin de öncelikli hedef olarak önümüzde durması lazım" (5 Ekim 2004 tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alınmıştır)

çıkacaktır. Bu sorunları göğüslemeye ne Kıbrıslı Türkler, ne Türkiye, ne Kıbrıslı Rumlar ne de Avrupa Birliği hazırdır. Bununla birlikte, bu gelişmenin, Kıbrıs Sorunu'nu resmen sona erdireceğini, hem de Türk tarafının açık bir hezimetıyla sona erdireceğini de belirtmek gerekir.

Sonuç olarak, Kıbrıslı Türkler için, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, geçen bunca zamandan ve bunca acı tecrübeden sonra, *toplumsal* anlamda, bir meşruiyet kaynağı ve uluslar arası tanınma için bir doğal yol olduğunu düşünmek akıllıca olmayacaktır.

2 – 'KKTC' ile Uluslar arası Tanınma

Kıbrıslı Türklerin Sayın Denктаş'ın deyişyle 'kendi bağımsız ve egemen devlet'ini* kurması, dünyada bir 'ayrılık' ifadesi olarak algılandı. İşte bu sebepten dolayı BM Güvenlik Konseyi 541 sayılı kararı ile 'KKTC'nin geçersiz ve hukuk dışı sayıldığını resmen ilan etti. Bu aşamada, 'KKTC'nin diğer yasal devletlerle uluslararası alanda resmen herhangi bir siyasi, ekonomik, kültürel, hukuki, sportif vb. ilişkiye girmesi yasaklanmıştır. Yani;

- 1) BM Güvenlik Konseyi, 541 sayılı kararını değıştirmedikçe ve/veya emperyalist devletler 'KKTC'nin tanınması yönünde yasal ve/veya yasadışı aktif inisiyatif almadıkça,
- 2) AB, tüm Kıbrıs'ı temsilen bünyesine aldığı 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ne karşı hukuki ve siyasi pozisyonunu değıştirmedikçe,
- 3) Kıbrıslı Rumların 'KKTC'yi adım adım meşrulaştıran ısrarlı 'uzlaşmaz' politikaları sürmedikçe,

'KKTC'nin uluslar arası alanda yasal ve meşru bir şekilde tanınmasından ve temsil edilmesinden bahsetmek olası değıldir.

Sonuç olarak, 'KKTC'nin, Kıbrıslı Türkleri uluslar arası alanda resmen ve fiilen temsil ettiğini söylemek olanaksızdır. Bununla birlikte, Kıbrıslı Türklerin, resmi ve yasal olmasa da, de-facto olarak, yıllardır, çeşitli demokrasi aşamalarından geçip, kendi kendini yönetecek siyasi yetkinliğe geldiğı, çeşitli demokratik sorunlarla karşılaşsa da, son derece olgun bir siyasi anlayışa ulaştığı Annan Planı sürecinde ve sonrasında açıkça görülmüştür. Kıbrıslı Türkleri, cemaatten topluma, toplumdan halk olmaya doğru (Annan Planı'nda

* Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs (Bugünü ve Yarını) adlı kitabın Rauf Denктаş tarafından yazılan önsözünden alınmıştır.

Kıbrıslı Türklere tanınan ayrı referandum hakkı halk olma yolunda atılan önemli bir adım olarak değerlendirilebilir; bilindiği gibi self-determinasyon (kendi kaderini belirleme hakkı) sadece halklara tanınan bir haktır) iten siyasi-hukuki süreç önemli bir aşamaya gelmiştir.

Kıbrıs Sorununa bulunacak çözüm, Kıbrıslı Türklerin uluslararası alanda hangi sıfatla temsil edileceğini de belirleyecektir.

Ancak geçen süre içinde açıkça görülmüştür ki, Kıbrıslı Türkler, en zorlu siyasi ve ekonomik koşullarda dahi, kendi kendini yönetme erkine sahip çıkacak siyasi olgunluğa erişmiştir. Bugün Kıbrıs'ın kuzeyinde, her türlü kurum ve kuruluşuyla 'devlet gibi işleyen' bir yönetim mekanizması vardır. Sahip olduğu hayati eksiklikler ve yapılan siyasi hatalar nedeniyle uluslar arası alanda 'yasa dışı' olarak nitelendirilen bu 'devlet mekanizması', Kıbrıslı Türklerin kendi kendini yönetme isteğine ve bunu yapacak siyasi olgunluğa sahip olduğunun bir göstergesi olarak durmaktadır.

Dünya kamuoyu, Kıbrıslı Türklerin haklı ve meşru istekleri karşısında uzun süre kayıtsız kalamayacaktır; ancak, Kıbrıslı Türklere uzanacak yardımların karşısındaki en büyük engellerden biri de uluslar arası camianın Kıbrıslı Türklere hangi hukuki sıfatla yaklaşacağını bilememeleridir. Yasal saydıkları ama Kıbrıslı Türkleri temsil etmediği açıkça ortada olan 'Kıbrıs Cumhuriyeti' mi ? Yoksa yasadışı saydıkları ve Kıbrıslı Türkleri temsil ettiğini iddia eden, hakkında birçok olumsuz uluslar arası karar olan 'KKTC' mi ? İşte Kıbrıslı Türklerin uluslar arası tanınma ve temsiliyet sorununu özetleyen ikilem budur.*

3 – Kıbrıs Sorunu'nun Çözümü ve Uluslar arası Tanınma

Kıbrıslı Türklerin yaşadığı uluslararası tanınma ve kolektif yasal temsiliyet sorunu ancak Kıbrıs Sorunu'nun barışçı ve kalıcı bir şekilde çözümü, kurulacak yeni düzenin gerek

* 'AB dahil olmak üzere herhangi bir uluslararası kuruluşun kuzeyle doğrudan ilişki kurması için etkin kontrolün kuzeydeki otoritelerde olduğunu kanıtlayan tasarruflara ihtiyaç duyulduğunu anlatan Adaoğlu, bunun tanınmayan ve ayrı bir devlet olmamakla ilgisi bulunmadığını belirterek, kuzeydeki etkin kontrolün Kıbrıs Türk toplumu otoriteleri tarafından sağlandığını gösterilmesi gerektiğini kaydetti. Bu çerçevede AİHM kararlarında belirtilen kriterlerin yol gösterici olduğuna işaret eden Adaoğlu, "Bu açıdan hem Türkiye'nin bu alandaki konumunu güçlendirmek, hem de uluslararası toplumun bizimle ilişki kurmasını sağlamak için etkili kontrolü elimizde tutuğumuzu gösteren eylemleri ve hukuki ortamı yaratmak zorundayız. Bu bağlamda, Türkiye'nin adanın kuzeyinden asker çekmesi, Türkiye ile ilişkilerimizin daha hukuki bir zemine oturtulması ve askerin sivil otoriteye bağlanması gibi birtakım önlemlerin alınması lazım." Adaoğlu, a.g.k.

tarafarla, gerekse uluslar arası kamuoyu tarafından adil ve meşru kabul edilmesi neticesinde çözülebilir. Böyle bir antlaşma neticesinde, Kıbrıslı Türkler en az Rumlar kadar hakları olan siyasi, hukuki, kültürel ve ekonomik fırsatlardan aynı oranda yararlanacak; sahip olduğu yasal kimliği ile uluslararası hukuk içinde yer alacak ve günümüzde yaşadığı sıkıntılarını yaşamayacaktır. Bunun yanında, bu antlaşma ile, Türkiye, bütün dış politikasını etkileyen Kıbrıs Sorunu'nu çözenin rahatlığını yaşayacak, AB yolunda ve içinde her an karşısına çıkacak olan Rum-Yunan vetosu tedirginliğini bertaraf etmiş olacak, ve rahatlıkla meşru sayıp uluslar arası ilişkiye girebileceği, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlardan oluşan, AB üyesi, yeni 'Birleşik Kıbrıs Devleti' ile sağlam hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilere girebilecektir.

Gerçekte, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye için, tek ve en sağlıklı çözüm yolu, ada üzerinde bulunacak sağlıklı ve kalıcı bir siyasi çözümdür. Aslında bunun tek çözüm yolu olması da içinde bulunulan durumun her açıdan zor bir durum olduğunu göstermektedir.

Dr. Hacer Soykan Adaoğlu bu konuda şu görüşleri ileri sürmektedir: 'Uluslararası hukukta Kıbrıs Cumhuriyeti dediğiniz zaman adanın tümünü temsil ediyor. Kıbrıslı Türkler olarak tek çıkış noktamız çözümdür. Ancak çözüme kadarki süreçte kuzeyde etkili otoritenin Kıbrıs Türk halkı olduğunun da uluslararası toplum tarafından belirlenmesine de olanak sağlamak ve bu yönde düzenlemeleri gerçekleştirmek lazım. En önemli çıkış yolu çözümdür. Bu konudaki hedefin de öncelikli hedef olarak önümüzde durması lazım'²⁵⁰

Çözüm, kuzeyin ve Kıbrıslı Türklerin uluslar arası alanda meşrulaştırılmasını sağlayacak tek yoldur.* Ancak, uluslar arası alanda bazı hak arayışlarına girişmeden önce, yerel anlamda bazı hukuki ve demokratik eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Örneğin 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AIHM) kararlarında kuzeydeki etkin kontrolün Türkiye'ye ait olduğu belirtiliyor'²⁵¹

Uluslar arası alanda tanınma ve eşitlik arayan bir toplumun, iç yapılanmasını, bu ve benzeri yargılara yer bırakmayacak şekilde düzenlemesi gerekmektedir. Bu şekilde dünya

²⁵⁰ 5 Ekim tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alınmıştır.

* Son 3 yıl içinde Kıbrıslı Türklerin ısrarlı barış isteği ve meşru hak talepleri dünya kamuoyunda önemli bir takdir ve meşruiyet sağlamıştır. Ancak, barış sürecinin başarısızlıkla sona ermesinin ardından, özellikle AB'nin Kıbrıslı Türklerle yardım elini uzatmakta yaşadığı hukuki sorunlar açıkça ortaya çıkmıştır. Kıbrıslı Rumların ısrarlı olumsuz tavrı devam ettiği ve Kıbrıslı Türklerin barış çabası sürdüğü sürece, dünya kamuoyunda Kıbrıslı Türkler için oluşan sempati ve olumlu görüşler de artacaktır. Fakat ne yazık ki, özellikle 'KKTC'nin içinde bulunduğu hukuki durum ve dünyada adanın tek yasal temsilcisi olarak kabul edilen 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mevcut durumu değişmedikçe, Kıbrıslı Türklerin uluslar arası tanınma beklentisi boşa çıkacaktır. İşte bu yüzden, Kıbrıslı Rumların uzlaşmaz tavrı siyasi bir avantaj olarak nitelendirilse bile, bunun hukuki sonucu (siyasi bir antlaşma olmadığı sürece) beklentilerin altında kalacaktır.

²⁵¹ Adaoğlu, a.g.e.

kamuoyunda, demokrasi ve eşitlik talep ederken daha inandırıcı ve haklı olmak mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, çözüm, uluslar arası tanınma ve meşruiyet kazanma konusunda, mevcut konjenktür içerisinde, tek ve geçerli yol olarak görülmektedir. Bunun dışında bulunacak 'geçici çözümler', sürekli bir hayal kırıklığını ve çözümsüzlüğün devamını ifade edecektir.

4- Tam Eşitlik

Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün en önemli nedenlerinden biri de taraflar arasındaki asimetrik siyasi durumdur. Yani, 1964 yılına kadar Kıbrıs'ta yaşananlar dünya kamuoyu ve yabancı ülkeler tarafından *iki toplum* arasındaki (olumlu veya olumsuz) ilişkiler olarak görülürken, bu tarihten itibaren 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Türkler olmadan temsiliyeti meşru sayılması ile) meşru sayılmasıyla, sözü edilen asimetrik süreç başlamıştır.

Bu süreçte, Kıbrıs Rum Toplumunu, 'Kıbrıs Cumhuriyeti' sahibi, Kıbrıslı Türkler de meşru bir siyasi temsilden yoksun bir toplum olarak yaşamaya başlamıştır.

İşte bu dönem, başta BM ve uluslar arası toplum (ki burada emperyalist devletlerin insiyatifi dikkate alınmalıdır) tarafından meşrulaştırılmıştır. Yani, bir yanda hukuki ve siyasi yönden büyük bir anomali örneği olan 'Kıbrıs Cumhuriyeti' ve onu temsil eden Kıbrıslı Rumlar, diğer yanda da tamamen Türkiye'nin himayesi altına giren ve bu şekilde ayakta kalmaya çalışan Kıbrıslı Türkler ve 'KKTC'.

Kıbrıs sorununun çözümü için öncelikli şartlardan biri ada üzerindeki tarafların eşitlenmesidir. Antlaşma iki eşit arasında yapılmalıdır, antlaşmanın kendisi eşitlik kaynağı olarak görülmemelidir. Rauf Denktaş'ın dediği şekliyle, 'Onlar devlet biz toplum olduğumuz sürece bu iş olmaz' görüşü mantıklıdır. İki tarafın da aynı seviyeye çekilmesi gerekmektedir. Ancak o zaman antlaşma iki eşit arasında, sağlam bir zeminde olacaktır.

Bu noktada, sebebi ne olursa olsun, ortaya çıkmış olan ve BM, AB gibi Ulus üstü kurumlarca da tasdik edilen asimetrik siyasi-hukuki durumun sürdürülmesi, Kıbrıs Sorunu'nda sıkça dile getirilen *eşitliğin* sağlanmasına katkıda bulunmayacaktır. Bu asimetrik durum, Kıbrıslı Rumları antlaşma ihtiyacından bi-haber kılarken, Kıbrıslı Türkleri de önce 'KKTC'yi kurmaya, sonra da hak etmedikleri uluslar arası bir yalıtılmışlığa itmiştir.

V. KUZEY KIBRIS'IN DÜNYA İLE ENTEGRASYONU

Kıbrıs'ta 1964 yılında başlayan ve 1974 yılında belirginleşen ayrılık sonrası, Kıbrıslı Rumlar fiilen yıkılmış olan 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni uluslar arası hukukta yaşatmayı başarmış ve Kıbrıslı Türkleri dışlamayı başarmışlardır. Kıbrıs Türk liderliği de, ayrılık fikrine en baştan beri sıcak bakmış ve 1983 yılında 'KKTC'yi kurma kararı almıştır.

Zaman içinde, bir Rum devletine dönüşen 'Kıbrıs Cumhuriyeti', 1964 yılında alınan BM kararı ile adanın yegane meşru yönetimi olarak uluslar arası hukukta yerini tescil ettirmiş, bununla da kalmamış, AB gibi son derece karmaşık bir hukuki oluşuma da bu haliyle girmeyi başarmıştır.

Diğer yandan, Kıbrıslı Türkler, özellikle 'KKTC'nin kuruluşundan sonra, siyasi, hukuki, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere, her türlü yasal uluslar arası aktivitenin dışında kalmıştır. Günümüzde, sıkça gündeme gelen 'izolasyonlar'ın kaynağı, Kıbrıslı Türklerin uluslararası hukuk içinde temsil edilmekten mahrum kalmış/bırakılmış olmasıdır.

Günümüzde, Kıbrıslı Türkler, de-facto olarak, kendi kendilerini yönetmekte ise de, uluslar arası alanda ortaya büyük bir karmaşa çıkmaktadır. Kıbrıslı Türklerin de devleti olduğunu iddia eden 'Kıbrıs Cumhuriyeti' devleti içerisinde tek bir Kıbrıslı Türk yönetici olmadığı gibi, Kıbrıslı Türkler bu devlete uzun yıllardır vergi vermemektedirler. Bunun yanında, sözü edilen devletin egemenlik alanı da adanın kuzeyine kadar uzanamamakta, kuzeyde başka bir otorite hüküm sürmektedir.

Kıbrıslı Türklerin siyasi, hukuki, vatandaşlık vb. bağlarla bağlı olduğu 'KKTC' ise, BM ve diğer uluslar arası kurum ve kuruluşlar tarafından 'gayri meşru ve yasadışı' kabul edilmiştir. Bu yüzden, 'KKTC'nin uluslar arası alanda *resmen* ilişki kurabildiği bir ülke (Türkiye dışında) yoktur.

İşte Kıbrıslı Türkler, bu temsiliyet zorluğu ve egemenlik karmaşası yüzünden, uluslar arası alanda, sıradan bir dünya vatandaşının sahip olduğu haklara sahip olamamaktadır. Kıbrıslı Türkler, 'kurulu bir anayasal düzene isyan edip ayrılan, adaya Türkiye'yi sokup, asker gücüyle ayrı bir devlet kurmaya çalışan isyancılar' olarak nitelendirildikleri için, başta BM olmak üzere, uluslar arası camia tarafından dışlanmışlardır. Ancak, Kıbrıslı Türklerin, özellikle Annan sürecindeki barış yanlısı tutumu ve Rumların %76 ile birleşmeye hayır demesi, yeni bir durum değerlendirmesini de gerekli kılmaktadır.

Birleşme yanlısı olduğunu açıkça ortaya koyan Kıbrıslı Türklerin, insan haklarına aykırı sayılabilecek bir şekilde, uluslar arası dışlanmaya ve yalıtılmışlığa mahkum edilmesinin mantıklı bir açıklaması yapılabilmekte midir ? Bu dışlanmışlığı aşmanın bir yolu var mıdır ? Özellikle ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ meşru olarak kabul edildiği sürece bunu yapmak mümkün müdür ?

Kıbrıs’ın kuzeyindeki hava ve deniz limanlarının uluslar arası kullanıma açılması, uluslar arası (doğrudan) ticaretin başlaması, uluslar arası temsil yetlerinde, ‘KKTC’ olmasa bile, ayrı olarak Kıbrıslı Türk temsil yetininin kabul edilmesi, sportif ve kültürel amaçlı organizasyonlarda Kıbrıslı Türklerin rahatça temsil edilmelerine imkan verilmesi vb. *açılımlar*, mevcut hukuki düzen değişmediği sürece tam ve yasal olarak uygulanamayacaktır. Sorun bir uluslar arası hukuk sorunudur. Adanın tek ve meşru hükümeti ‘Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti’ olarak kabul edildiği sürece bu sorunlara kalıcı bir çözüm bulunmasına siyasi ve hukuki olarak imkan yoktur.

Peki Annan Planı’nın iki toplum tarafından ayrı ayrı oylanmasından ve Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmesinden sonra hukuken değişen bir şey olmuş mudur ?

Hayır, ‘Annan Planı, planın kendisi iki tarafın birisi ya da tümü tarafından reddi halinde hiç bir hukuki etkisi olmayacak şekilde hükümsüz ve geçersiz olacağını öngörüyordu. Bu hukuki gerçekten yola çıkarak gerek 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, gerekse KKTC'nin hukuki statüsünün 24 Nisan 2004 tarihinden beri değişmediği sonucuna varabiliriz.^{251a}

‘Ancak, Kıbrıslı Türklerin bu yalnızlaştırma politikasını aşmaya çalışmasına destek vermek isteyen ülkelerin de, samimi oldukları takdirde, bu desteklerini açıkça ortaya koyabilecekleri bilinmektedir.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, kendi adını taşıyan planın Kıbrıs’ta iki ayrı toplum tarafından oylanması ve Kıbrıslı Türkler tarafından %65 evet oyuyla onaylanıp, Kıbrıslı Rumların %76’lık hayır oyuyla reddedilmesinden sonra BM Güvenlik Konseyi’ne sunduğu raporda ‘Türkiye’den ve Kıbrıslı Türklerden, Kıbrıs Türk toplumunun yeniden birleşme arzusunun arkasında durmalarını istediğine işaret ederek, Güvenlik Konseyi’nden, Kıbrıslı Türkleri tecrit eden ve kalkınmalarını engelleyen gereksiz kısıtlamaların kaldırılmasını istediğini yineledi²⁵²

^{251a} Murat Hakkı, ‘Tayvan ile KKTC Arasındaki Benzetme Hukuken Yanlıştır’, Kıbrıs Gazetesi, 14 Haziran 2004

²⁵² 15 Eylül 2004 tarihli Kıbrıs Gazetesi’nden alınmıştır.

Bu ve benzeri açıklamalar*, ABD, İngiltere, AB üyesi ülkeler ve birliğin resmi sözcüleri tarafından yapılmıştır; ancak, mevcut hukuki zorluğun nasıl aşılabacağına dair herhangi somut bir gelişme yoktur. BM raporu dikkatle incelendiğinde görülecektir ki, 'Rum yönetimi bolca eleştirilmiş fakat izolasyonlar konusunda aşırı muğlak ve birbiriyle çelişen ifadeler kullanılmıştır. Raporda 'tanınmayı özendirilmeyecek bir takım gereksiz izolasyonların sonlanması' çağrısı yapıldı. Ama kastedilen izolasyonların ne olduğu tam anlaşılamadı. Üzerimizde halen yüz türlü ambargo var. Örneğin KKTC'ye doğrudan uçuş ve onunla doğrudan ticaret Kıbrıs devletinin hava sahası ve limanlarındaki egemenliğini ihlal eder ve KKTC'nin dolaylı tanınması anlamına gelir. BM raporunun bizim için bir anlam ifade edebilmesi birtakım ifadelerin netleştirilmesi ve bağlayıcı bir konsey kararı şeklinde onaylanması lazımdır. Sadece 'rapor ya da başkanlık bildirgesi olarak kalması bir anlam ifade etmez'. Aksi takdirde bize açılımlar getirebilecek AB Komisyonu ve AB ülkeleri Rumlar tarafından ABAD'da dava edildiğinde BM şartının 103. ve 25. maddelerindeki obligasyonlarını göstererek hukuki savunma yapamayacaklardır. Benzer durum Amerikan şirketleri için de söz konusudur. Bu yönde bir kazanımımız da bugün pek mümkün görünmemektedir.'^{252a} Sonuç olarak, Kıbrıs'ın kuzeyinde idareyi elinde tutan otorite (KKTC), uluslar arası hukuk kurallarına göre yasadışıdır. Dolayısıyla, bu otorite ile her türlü siyasi, hukuki, ekonomik, kültürel, sportif vb. ilişkiye girmek yasaktır. Bu yasakların bir kısmı BM'nin kendisi tarafından alınmıştır (BM'nin 186, 541,550 sayılı kararları), bir kısmı AB tarafından alınmıştır, bir kısmı ise uluslar arası kurum ve kuruluşlar tarafından alınmıştır.

Bu konuda uzman hukukçu Murat Hakkı'nın bu kararlar ile ilgili değerlendirmesi son derece önemlidir: 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tüzel kişiliğinin politik gelişmelerden etkilenmediği varsayımıyla yola çıkarak onun izni olmadan uçuş ambargosunun kaldırılma girişimine toplam 188 ülke tarafından imzalanan 1944 Chicago Konvansiyonu gibi antlaşmaların engel olduğunu söyleyebilirim. Bu antlaşma ABD Anayasası'nın 6. maddesi dolayısıyla ABD'nin de iç hukukunu oluşturur. Bir Amerikan uçağının KKTC'ye uçuş yapması Amerikan yasalarına da aykırı olacağından Rum hükümeti ilgili şirketi Alien Tort Claims 1789 yasası uyarınca Amerika'da dava edebilir ya da Rum mahkemesinde ilgili şirket aleyhine alabileceği bir kararı Amerika'da uygulatmaya (enforce) kalkabilir.

* - 'Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi; AB ile KKTC arasında Direkt Ticaret Tüzüğü'nün Avrupa Mahkemesi'nin gereklerine uygun olduğu ve bu tüzüğün AB'nin ticaret politikasında sorun yaratmadığı görüşünü dile getirdi.' (21 Ekim 2004, Filelefteros gazetesinin haberinden alıntı yapan Kıbrıs Gazetesi)

^{252a} Murat Hakkı, 'Tayvan ile KKTC Arasındaki Benzetme Hukuken Yanlıştır', Kıbrıs Gazetesi, 14 Haziran 2004

Benzer bir durum AB ülkeleri için de söz konusudur. Nisan 2003'te imzalanan 'Katılım Antlaşması' ile AB ülkeleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve onun hükümetinin Kıbrıs'ta tek meşru yapı olduğunu kabul ettiler. Bundan sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yok saymaları ve ona olan obligasyonlarını inkar etmeleri mümkün değildir. 259 milyon euroluk 'doğrudan' yardım ve KKTC ile bu günkü Yeşil Hat Tüzüğü'nün ötesinde 'doğrudan ticaret' çabaları AB Komisyonu'nun ve ilgili AB devletlerinin Rum yönetimince birkaç aya kadar yürürlüğe girebilecek AB Anayasası'nın 261. ve 270. maddeleri uyarınca ABAD'a götürülmelerine yol açacaktır.^{252b}

Yani, Kıbrıslı Türklerin üzerindeki insanlık dışı sınırlamaların tam ve etkin bir şekilde kalkması için;

1 – Kıbrıslı Türkleri de-facto olarak yöneten, ancak uluslar arası hukukta geyri-meşru ve yasadışı sayılan 'KKTC' için alınan bunca yasaklayıcı ve sınırlayıcı kararın kalkması veya*,

^{252b} Murat Hakkı, 'Tayvan ile KKTC Arasındaki Benzetme Hukuken Yanlıştır', Kıbrıs Gazetesi, 14 Haziran 2004

* Kuzey Kıbrıs'ın ve Kıbrıslı Türklerin siyasi temsiliyeti uluslar arası alanda sempati ve meşruiyet kazandıkça, 'KKTC' için geçmişte alınan kararların aşılması sorunu ortaya çıkmıştır. Henüz siyasi ve hukuki zemin oluşmadığı için olgunlaşmamış bir fikir olmakla birlikte, bir diğer alternatif de, Kıbrıslı Türkleri temsilen yeni bir siyasi yapılanmaya gidip (örneğin Annan Planı'nda kurgulanan Kıbrıs Türk Devleti gibi) 'KKTC' için alınan engelleyici kararların bertaraf edilmesi olabilir. Bu konuda genç hukukçu Murat Hakkı'nın değerlendirmeleri dikkate değerdir: 'Sayın Talat her ne kadar da kendisinin ve halkının 'ayrılıkçı' olmadığını savunsa da temsil ettiği entite (KKTC) adıyla, şantiyle ve anayasasıyla ayrılıkçıdır ve bu da olası açılımlar söz konusu olduğunda hukuki engellerin var olmasını sağlar. KKTC aleyhine yığınla BM, AİHM ve ABAD kararı varken kazanım beklememiz zordur. Bence en akılcı çıkış yolu 65% oranında kabul edilen Annan Planı'nın bazı adaptasyonlarla KKTC'de tek taraflı yürürlüğe konulmasıdır. Benzer bir sistem KTFD 1975'te ilan edildiğinde de uygulandığı için hukuki sorun çıkacağını pek sanmıyorum. Az önce belirttiğim hukuki kararların hedefi ayrılıkçı KKTC'dir. Bizim daha az ayrılıkçı ve egemenlikçi Kıbrıs Türk Devleti yapısına bürünmemiz Rumların tüm adayı temsiliyet iddialarına darbe vuracağı gibi ambargoların önündeki hukuki engelleri de kaldıracaktır. Kıbrıslı Türklerin izolasyonunun kalkması şu an elinde hiç bir kart kalmayan bizlerin Rumlarla pazarlık gücünü artıracaktır. Hiç pazarlık gücümüz kalmaması durumunda olası Rum vetosu karşısında Türkiye 'ya AB ya Kıbrıs Türkleri' seçeneği ile karşı karşıya kalmak yolunda ilerleyecektir. Kim ne derse desin gerek artık toprağında oturduğumuz AB'nin gerekse diğer güçlerin bugünkü bölünmüşlüğe sırf bir taraf referandumda hayır dedi diye ilelebet göz yumacağına inanmıyorum.. BM'nin (son rapor buna açık kapı bırakmıştır) ya da AB'nin inisiyatifleriyle yeni çözüm planlarının ortaya çıkması olasıdır. 24 Nisan'da bizim açık ara evet, Rumların da açık ara hayır dediğine ve Rumların 1 Mayıs'tan sonra artan pazarlık gücüne bakarsak yeni planların Rumların lehine olacağını görebiliriz. Yeni Anayasasıyla 'Kıbrıs Türk Devleti'ni tek taraflı olarak ilan etmemiz ileride ortaya çıkabilecek planların bizim için özellikle anayasal haklar konusunda daha kötü olmasında caydırıcılık rolü oynayacaktır. Kabul edemeyeceğimiz yeni planların ortaya çıkmasıyla yeniden uzlaşmaz damgası yiyeceğiz ve Türk tarafı olarak ağır bedeller ödeyeceğiz. 1985 De Cuellar Planını biz kabul ederken Rumlar reddetmişti. Fakat sonraki planları genelde biz reddettiğimiz için çok ağır bedeller ödedik. Yeni anayasasıyla yeni bir devlet bugün şikayet ettiğimiz KKTC Anayasası'ndaki antidemokratik unsurlardan bir çırpıda kurtulmamızı sağlayacaktır. Türkiye'nin bu Aralık AB'den tarih alamaması durumunda siyasi gücün AKP'den yeniden statükocu kesime geçmesi ve ilhakçı politikanın hortlanması olasıdır. Kurucu devletin ilanı bu olasılığa karşı sigorta olacaktır. Annan Planı'ndaki mal mülk rejimini en azından plandaki haliyle etkilenebilecek 70,000 insanımızın hassasiyetini de dikkate alarak mümkün olduğu kadar az insanı etkileyecek şekilde yürürlüğe koymak Türkiye aleyhine AİHM'deki davaları uzun süre donduracaktır. Bugünkü şekliyle en iyi ihtimalle AİHM davalarının KKTC'deki Mal Komisyonu'na

2 – Kıbrıs'ta barış ve antlaşma sonrası ortaya çıkacak yeni hukuki durum neticesinde bu kısıtlamaların kendiliğinden ortadan kalkması, veya,

3 – Kıbrıslı Türklerin 'Kıbrıs Cumhuriyeti' çatısı altına girip, bu devletteki haklarına sahip çıkması gerekmektedir.

Yukarıdaki gelişmelerden birini kapsamayacak her türlü gelişme, Kıbrıslı Türklerin dünya ile entegrasyonunda tam ve kalıcı bir çözümü ifade etmeyecektir.

kanalizesi konuşulmaktadır. Fakat bu Rumlara yine hemen tazminat ödememiz gerekeceği gerçeğini değiştirmemektedir. KL ya da EURO gibi bir stabil para birimine geçiş ülkemize yabancı sermaye akışını hızlandıracaktır. Nisan referandumu neticesinde Annan Planı ve kurucu devlet anayasasının hiç bir hükmü yoktur. Bunları kısmen de olsa yürürlüğe koymak için yeni referandum gerekecektir. Halkımıza gereksiz zahmet verilmemesi için bu referandumun derhal yapılması gereken bir erken seçimle eşzamanlı yapılması en mantıklısıdır. Kurulabilecek yeni hükümet de üç parçalı ve sadece iki üye çoğunluğuna dayanacağı için ne yapılsa uzun ömürlü olmayacaktır. Erken genel seçimle eşzamanlı bir referandum bizim için gereklidir. Doğru adımları uluslararası kamuoyunda bugün bizim lehimize olan rüzgar kesilmeden atmalıyız. Unutulmamalıdır ki her rüzgarın da bir ömrü vardır.' (Murat Hakkı, 'KKTC ile Tayvan arasındaki Benzerlik Hukuken Yanlıştır', Kıbrıs Gazetesi, 14 Haziran 2004.)

– Kuzey Kıbrıs'ta, 'Kıbrıs Türk Devleti'nin ilanını ve anayasal yapının bu yapıya göre yeniden ele alınmasını savunan tek siyasi oluşum Toplumcu Kurtuluş Partisi'dir. TKP, referandumdan önce Annan Planı'nı desteklemiş, referandum sonrasında da 'Kıbrıs Türk Devleti'nin ilan edilmesi gerektiğini savunan bir politika izlemiştir.

VI - SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ İÇİN TAM EŞİTLİK (HUKUKİ, SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL BAKIŞLAR)

Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarının uluslar arası hukuk bağlamında mevcut statüleri asimetrik bir durumu ifade etmektedir. Kıbrıslı Rumlar, tüm dünyada 'Kıbrıs Cumhuriyeti' devletinin meşru temsilcisi olarak kabul edilmekteyken, aynı devletin kurucularından olan Kıbrıslı Türkler 'KKTC' adlı tüm hukuki, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkileri yasaklanmış bir devlet tarafından temsil edil(eme)mektedir.

Bu durum, BM'nin, iki toplumun siyasi ve hukuki eşitliğine dayalı çözüm önerilerinin başarısızlıkla sonuçlanmasını beraberinde getirmektedir.

Kıbrıs'ta, taraflar arasındaki büyük hukuki fark, çözümün önündeki en büyük engellerden biridir. Yıllar boyunca yapılan büyük siyasi ve hukuki yanlışların bir neticesi olarak ortaya çıkan bu durumun düzeltilebilmesi için;

1 – Kıbrıslı Türkleri temsil eden siyasi otorite (KKTC veya başka bir isim altında) uluslar arası hukukta içinde bulunduğu çıkmazdan BM veya başka ulus üstü kurumların yardımıyla kurtarılacak, ya da,

2 - Kıbrıslı Rumların yalnız başına 'Kıbrıs Cumhuriyeti' devletini meşru bir şekilde temsil etmesinin hukuk dışı olmasından hareketle, bu devlet üzerinde bazı hukuki yaptırımlara gidilecektir. Bu yaptırımlar sonucu, Kıbrıslı Türk ve Rumların hukuki statüleri birbirine yaklaşmış olacaktır.

Sonuç olarak, ada üzerinde kalıcı bir antlaşmanın yolu, sözü edilen antlaşmanın eşitlik sağlayıcı olmasından çok, 'eşitler arasında' yapılmasından geçer.

Kıbrıslı Rumların kendilerini hukuki açıdan tüm Kıbrıs'ın (Kıbrıs Cumhuriyeti aracılığı ile) temsilcisi konumundan, 'Federal Kıbrıs Cumhuriyeti' nin eşit ortağı durumuna 'indirgeyen' Annan Planı'nı, onaylamamalarını şaşkınlıkla karşılamak yersiz olacaktır.

Bunun üzerine bir de gerici Papadopolous yönetiminin tüm imkanlarını sonuna kadar kullanıp yürüttüğü 'oxi-hayır' kampanyası eklenince, sonuç %76 hayır olmuştur.

Papadopolous'u eleştiren bir Rum gazetecinin değerlendirmesi dikkate değerdir: 'Uluslararası cemaate sıklıkla çözüm istediğini söyleyen Cumhurbaşkanı'nın...Papadopolous kastedilmektedir...yaptıkları söylediklerinden farklı. Bu insan çözüm istemiyor. Kıbrıs

Türklerini Kıbrıs Cumhuriyetine katılması ve onlara her dediğimizi yapması gereken ikinci sınıf insanlar olarak görüyor (gerçi yer yüzünden yok olmaları daha iyi olurdu ama neyse!)²⁵³

Kıbrıslı Rumlar, referandum sonrası, 'Adada zaman zaman gerginlikler çıkarmak da dahil, BM'de, AB'de, Avrupa Konseyi Hukuk Sistemi'nde, Amerika'da ve Müslüman ülkeler düzeyinde aktif siyasi girişimlerini sürdürüyorlar. Başarısız oldukları da söylenemez.

Uluslararası toplum, kendilerini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek temsilcisi olarak tanıdığı için, meşru zeminde hareket ettiklerini varsayıyorlar. Oysa meşruiyet (legality), ile adalet (justice) üst üste oturmadığı zaman, var olan hukuki düzen hukuka bağlılıktan çıkıyor; bir istikrarsızlık ve belirsizlik kaynağı haline dönüşüyor. Barış ve güvenlik sağlanamıyor.

Rum tarafı, yeniden üstün müzakere pozisyonu aramakta. Rumların amacı şimdi, Adada Referandumdan sonra doğan meşruiyet ve adalet arasındaki bu çelişkiyi unutturmak ve referandum sonuçları ile yitirdikleri moral ve politik zemini yeniden yakalamak. Böylece AB, Amerika ve BM'de, üzerlerindeki kalıntı baskıyı tamamen ortadan kaldırarak, kâğıtların yeniden dağıtılmasını sağlamak istiyorlar. Rum-Yunan sivil toplumu, meslek kuruluşları ve medyası da hükümetlerine bu konuda etkinlikle yardım etmekte. Kıbrıslı Türkler, AB üyesi olmadıkları halde Avrupalı gibi hareket etti. Kıbrıslı Rumlar ise üye oldukları halde Avrupa Birliği kodları ile davranmıyor. Ama, sonuçta kaybeden taraf onlar olmuyor. Şimdi zaman sinsice hükmünü icra ediyor. Rumlar, Avrupa Birliği üyeliği ile pazarlık güçlerini katladı AB'ye koşulsuz alınan Rumlar artık büyük devletlerle eşit haklarla aynı masada. AB içinde mevcut dayanışma ve sistem içerisinde başka konularda konsensüse varma zorunluluğu, nüfusu ne kadar az, sathı ne kadar dar olursa olsun, her üye ülkeye, boyutu ile oransız bir siyasi ağırlık verir. Üyelerin birbirlerinden talepleri her birinin gücünü oluşturur. Yeni anayasa yürürlüğe girene değin AB içindeki güç dengeleri böyle olmaya devam edecek. Bu durum Rumlara ölçsüz siyasi ağırlık ve avantaj kazandırmakta. Rumlar, AB'ye girmeden önce de uluslararası tanınma, yüksek hayat seviyesi ve ekonomik güçleri dolayısıyla Kıbrıslı Türklere göre ciddi avantaja sahipti. Şimdi üyelikleri sayesinde katlayarak artırdıkları pazarlık gücünü, Annan Planı'nda öngörülenlerden çok daha lehlerine koşullarda bir çözüm için kullanacakları açık. Aslında buna başladılar bile. Kıbrıslı Rumlar zamanın kendi lehlerine işlediğini görüyorlar. KKTC'nin karşılaştığı ekonomik sorunları, gençlerin göç eğilimlerini*, Türkiye'de AB üyelik sürecine verilen önceliği açık seçik görmekteler. Rum halkı ayrıca

²⁵³ Διονύση Διονυσίου, 'Ateş ve milliyetçiler', 12 Temmuz 2004 tarihli, Politis Gazetesi'nden

* Yazar, bu saptamaya katılmıyor. Kıbrıslı Türk gençler kesinlikle 'göç eğiliminde' değildiler. Yıllardır içleri acıtan göç olgusu, önce güvenlik sorunlarının, sonra da ekonomik ve siyasi yalıtılmışlığın yarattığı şartlar nedeniyle bir *zorunluluk* olarak ortada durmaktadır. İstisnai durumlar dışında, bu saptama büyük orandaki Kıbrıslı Türk gençleri için geçerlidir.

yıllardan beri kendi politikacılarının ve Yunan devlet adamlarının ve bilhassa kilisenin beyan ve telkinleriyle, kendi davalarının haklılığına kutsallıkla inanmış durumdalar. Uluslararası toplumun tutum ve desteği sayesinde adanın tamamı üzerinde sahip olduklarından kuşku duymadıkları haklarından, Annan Planı'nda öngörülen şekliyle kısmen de olsa, feragat ederek egemenlik paylaşımını kabul etmeye niyetleri yok. Milliyetçilik sayılmayan Helenizm'in koruyucu kanatları altında, yetki kullanma tekeli sürdürmektedirler. AB üyeliği ile kazandıkları siyasi güçten sonra, Türklere eşit siyasi statü veren ve yetki paylaşımını öngören bir çözüme gönül rızasıyla razı olacaklarını düşünmek maalesef pek gerçekçi görünmüyor. En vahimi Kıbrıslı gençlerin...Rum Gençler...Annan Planı'na 'Hayır' deme oranının yüzde 90'lara varması...²⁵⁴

Kıbrıslı Türkler içinse durum çok farklı; onlar, aleyhinde onlarca uluslar arası karar alınmış, dünya ile bağlantısı koparılmış, hukuken geçersiz bir devletin 'vatandaşları'. Annan Planı uygulanması durumunda, Kıbrıslı Rumlar için bir 'siyasi tenzil'i ifade edecekse, Kıbrıslı Türkler için 'mutlak bir terfi' anlamına geleceği kesindir.

İşte planın yürürlüğe girmemesinin temel nedenlerinden biri de budur. Kıbrıs'ta hukuki bir uzlaşmanın sağlanması ve bunu kalıcı barışın izlemesi için iki tarafın 'aynı' statüde masaya oturması gerekmektedir.

Bunun için ya Kıbrıslı Türkler, meşru ve yasal bir devlete sahip olacaklardır, ya da Kıbrıslı Rumlar sahip oldukları 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nden bazı fedakarlıklar yapmaya zorlanacaklardır. Bu şartları sağlayabilecek olan da başta BM olmak üzere ulus üstü kurumlar ve emperyalist devletlerdir. Sözü edilen kurum ve kuruluşların bundan sonraki siyasi yaklaşımları sorunun seyri açısından son derece önemlidir. Kıbrıs'taki barışın önündeki önemli bir engel de Helen milliyetçiliğinin ada üzerinde kökleşen, dışlayıcı ve öznel yapısıdır.

'Kıbrıslı Rum seçkinler, Enosis'i yasakladığı için "hilkat garibesi" olarak adlandırdıkları Kıbrıs Cumhuriyeti'ni başından beri benimsemedikleri gibi, Kıbrıslı Türklerin iktidara ortak olmasını da tepkiyle karşılamışlardı.* Kıbrıs Rum seçkinlerine göre, bağımsız Kıbrıs devletiyle ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık, "politikanın tarihe haksızlık ederek dayattığı bir olguydu." Bundan böyle, bu "siyasal arıza"yı gidermenin ve "tarihsel haklılığı" gerçekleştirmenin yolları aranacaktı. Genellikle EOKA eylemcilerinden oluşan Kıbrıs Rum yönetici seçkinleri, Kıbrıslı Türklere siyasal bir özne olarak değil, sadece "kültürel bir azınlık" olarak bakıyorlardı. Helen milliyetçiliği ideolojisiyle donatılmış Kıbrıslı

²⁵⁴ Özden Sanberk, 'Unutarak Çözüm Bulunmaz', Kıbrıs Gazetesi, 24 Ağustos 2004

* Kıbrıs Rum elitlerinde, hatta toplumunda, ne yazık ki bu açıdan, yıllar geçmesine rağmen, herhangi bir ilerlemeden bahsetmek mümkün değildir.

Rum seçkinler, adanın etnik ve siyasal gerçekliğine sırt çevirerek, karşılıklı bağımlılıktan kurtulmak ve ulusal bir hegemonya dayatabilmek için askeri, ekonomik, siyasal önlemlere başvuracaktı.

Rum eski Eğitim Bakanı Spiridakis'in dediği gibi, "Kıbrıs Kıbrıslılara değil, Helenizme aittir" anlayışına bağlı kalarak, hem Kıbrıslı Türkleri yadsımaya hem de ortak Kıbrıs devletini yaşatmak için ortaya ciddi çabalar koymamaya devam ettiler. Etnik köken ile siyaset arasında birebir bir ilişki kurarak Kıbrıslı Türkleri de kapsayıcı bir politika üretmediler...üretmediler...ve Kıbrıs Türk ayrılıkçılığının güçlenmesine zemin hazırladılar. Bunun da ötesinde, kuvvetler dengesi ve reel-politik verilere karşı "kör" davranarak Taksim'e adeta yardımcı oldular.²⁵⁵

1974 yılının 20 Temmuz'unda Rauf Denktaş'ın deyişiyle 'Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini yeniden tesis etmek için girişilmiş ve sadece bu gayeye matuf, sınırlı bir polis hareketi' olarak takdim edilen hareket ile, Rumlar, Türkiye aracılığıyla Taksim'in yolunu açmış oluyordu.

Harekat ve sonrasındaki ayrılıkçı politikalar, '1974 öncesi Rumların amaçladığı politiklardan özü itibarıyla pek farklı değildi. Bu, karşılıklı bağımlılık ilişkisinden koparak, tek başına egemen olma olarak özetlenebilir. Kıbrıs Rum Liderliği bunu Enosis için istiyordu, Kıbrıs Türk Liderliği ise Taksim.

Ne var ki, 1974'ten beri sürdürülen bu politika...Bu politika artık terk edilmiştir..., uluslar arası hukuk ve meşruiyet engelini aşamadı ve hiçbir sonuç getirmedi. Bu durum, Kıbrıs Türk toplumunu devletler sistemi dışında yaşamaya mahkum etti. 20. yüzyılın başında "yurtsuz bir azınlık" olarak yola çıkan Kıbrıs Türk toplumu bütün bir yüzyıl boyunca, ne Kıbrıslı Rumlarla ortak bir devlete ne de gerçek anlamda, kendi devletine kavuşabildi. Bu "dipten gelen dalga", Kıbrıslı Türkler arasında Kıbrıs adasını "anavatan" olarak kavramsallaştıran yeni siyasi eğilimleri de beraberinde getirdi.²⁵⁶

İşte Kıbrıslı Rumlarla aynı 'anavatanı' paylaşmaya hazır olan bu anlayış, ne yazık ki Kıbrıslı Rumlar tarafından derin bir duyarsızlık, hatta sinsi bir red cevabıyla karşılandı.

Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki 'toplumsal statü farkı'nın bu denli büyümesinde, Kıbrıslı Rumların derin tarihi ve kültürel bağlarla dört elle sarılıp bugüne taşıdığı Elenizmin payı olduğu kadar, son 40 yıldır, Rumların, fiilen bir 'Elen Devletini' (Kıbrıs Cumhuriyeti) yönetmenin verdiği özgüven duygusunun payı da vardır.

²⁵⁵ Kızılyürek, 2002, s. 331, 332

²⁵⁶ Kızılyürek, 2002, s. 335, 336, 337

Diğer yandan, Kıbrıslı Türkler, geç milliyetçilikle, post milliyetçilik arasında sıkışıp kalırken, gönülsüz ortak devletle-devletsiz bırakılma arasında çok büyük zorluklara göğüs gererek ayakta kalmaya çalışmıştır.

Açıkça görülen bu asimetric durumun yıllardır süregelmesi, mevcut Rum egemen tavrının derinleşmesine yol açarken, Kıbrıslı Türkleri yalnızlığa ve güvensizliğe itmektedir.

Bu durum, yarattığı sonuçlar itibarıyla da, ada üzerindeki 'eşitliğe dayalı toplumlararası barış'ın önündeki engellerden biridir. Sürdürülebilir barış için gereken, önyargılardan arındırılmış, tarihi, kültürel, etnik, dinsel ve dilsel açıdan rekabeti değil, zenginliği öne çıkaran bir anlayışın hakim kılınmasıdır.

VII. ADANIN ASKERSİZLEŞTİRME İSTEĞİ

A. Adanın Askeri Üs Olma Durumu ve Bunun Siyasal Ve Ekonomik Etkileri

Kıbrıs, dünyanın en yoğun şekilde silahlandırılmış adasıdır. Bu küçük coğrafyada;

- Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmayı'na bağlı Türk Silahlı Kuvvetleri (gayri resmi rakamlara göre 50.000 civarında asker)
- 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin resmi silahlı gücü olan Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri,
- 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bağlı 'Kıbrıs Rum Milli Muhafız Ordusu',
- İngiltere'nin elinde bulundurduğu Dikelya ve Ağrotur üslerinde çok güçlü izleme istasyonları ve ağır (gayri resmi bilgilere göre nükleer silahlar) silahlar,
- BM'e bağlı hafif silahlarla donatılmış 'Barış Gücü',

askerleri bulunmaktadır. Dünyanın en uzun ateşkesinin yaşandığı ada, yüzen bir barut fıçısı gibidir.

Her biri ayrı bir tarihi, hukuki ve siyasi dayanağa sahip olan bu askeri güçlerin Kıbrıs'ta yaşanan gündelik hayata olan etkileri de kaçınılmazdır. Gerek adanın Kuzeyinde olsun, gerekse Güneyinde, bu silahlı kuvvetler, zaman zaman çeşitli olaylarla gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır.

Örneğin, adaya 'Garantörlük Antlaşmaları'na dayanarak 1974 yılında fiilen müdahale eden Türkiye'nin günümüze değin kuzeyde bulundurduğu askeri kuvvetler, özellikle uluslar arası kamuoyunda Kıbrıslı Rumlar tarafından önemli bir propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. Kuşkusuz, bu askeri varlığın hukuki dayanağı ve meşruiyeti tartışma konusu olarak gündemde tutulmaktadır.

Bu sebepten dolayı, konu üzerinde durmakta fayda vardır; Konuyu hukuki yönden genel olarak ele aldığımız zaman, Türkiye'nin 'Kıbrıs Cumhuriyeti' kurulurken imza altına alınan '**Garanti ve İttifak Antlaşması**'nın 3. maddesine göre;

'Bu antlaşmanın hükümlerine uyulmaması halinde Türkiye-Yunanistan ve İngiltere, bu hükümlere saygı gösterilmesini sağlamak için birbirleri ile görüşme ve danışmalarda bulunmayı garanti eder. Birlikte ve anlaşarak hareket mümkün olmadığı takdirde garanti

veren devletlerden her biri bu antlaşma ile meydana getirilen düzeni tekrar kurmak amacıyla harekete geçme hakkını muhafaza eder.’

İşte 1974 yılında yapılan askeri hareket, bu maddeye dayanılarak yapılmıştır. Bu yönüyle hareketin **yasallığı** hakkında herhangi bir tartışmaya yer yoktur.

Diğer yandan, hareket sonrası adanın kuzeyinde yaşananlar, yasal zeminde yapılan hareketi siyasi bir tartışma konusu haline getirmiştir. Bu tartışmalar, Kıbrıs Türk kamuoyunda ‘Türk ordusunun anti-demokratik, müdahaleci tavrını hedef alırken*’, dünya kamuoyunda, özellikle Rumların dile getirdiği ‘işgalci’ nitelendirmesi Türkiye’nin askeri varlığını en ağır şekilde eleştirmek ve siyasi kazanç sağlamak için kullanılmaktadır.*

Türk askerinin kuzeydeki mevcudiyeti içteki ve dıştaki **meşruiyet tartışmalarının** sona ermesiyle yakından ilgilidir. Buna göre; uzun yıllar çözümsüzlüğün ve status quo’nun (süredurum) yılmaz bekçiliğini yapan Türk ordu yönetimi, bu anlayış ile hem kuzeyde hem de güneyde meşruiyet tartışmalarına neden olmuştur.

Bunun yanında, Türkiye’nin ve Türk ordusunun uzun yıllar çözümsüzlük yolunda adımlar atması 1974 yılında yaptığı müdahalenin **yasallığı** konusunda da gereksiz tartışmaların doğmasına neden olmuştur; çünkü ‘Garanti ve İttifak Antlaşmaları’nın 3. maddesindeki ‘...**meydana getirilen düzeni tekrar kurmak amacıyla...**’ cümlesi, müdahalenin meşruiyetinin bu koşula bağlı olduğunu açıkça ortaya koyar. Günümüzde ise bu koşul, ‘Kıbrıs’ta barış ve uzlaşma’ olarak özetlenebilir.

İşte Türkiye’nin ada üzerindeki askeri varlığı, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye ‘barış ve antlaşma’ için çaba gösterdiği sürece (ayrıca Kıbrıslı Rumlar silahlanmaya devam ettikçe) **yasal ve meşru** sayılabilecek, ancak bunun için büyük siyasi çabaya da gereksinim duyulacaktır; çünkü özellikle ‘KKTC’nin Türk ordusunun müdahalesiyle doğan ayrılıkçı bir devlet olduğu yaygın fikri, dünya kamuoyunun belleğinde yer etmiş durumdadır.

Kıbrıs’ın Türkiye için askeri ve stratejik yönden önemi çok fazladır. Ancak, günümüzde bu varlığı korumak için bu denli büyük bir askeri varlığa ihtiyaç duyulması daha çok siyasi ve psikolojik nedenlere bağlanabilir.

* ‘KKTC’, dünyaya, özgür ve bağımsız bir devlet olduğunu ilan ederken, diğer yandan da Türkiye Cumhuriyeti ordusuna bağlı polis gücü ile gerçekte farklı bir görüntü vermektedir. Bunun yanında, Türkiye’de yaşanan demokratikleşme adımlarına paralel olarak, Kıbrıs’ın kuzeyinde de askeri güçlerin sivil yönetime müdahalesi büyük oranda azalmıştır.

* Kıbrıslı Türkler arasında, Türk ordusunun garantörlük hakkından vazgeçip adadan koşulsuz çekilmesini isteyen neredeyse hiç kimse yoktur. Türk askerinin belirli bir antlaşmaya dayalı olarak, Garantörlük Hakkından vazgeçmeden, **adanın tümünü de kapsayan bir silahsızlandırma** kapsamında kuzeyden çekilmesi söz konusu olabilir.

Bu askeri mevcudiyet, Kıbrıslı Türklere büyük bir güven kaynağı olmakta, Kıbrıslı Rumlara ise herhangi bir çılgınlığa girişmemeleri için gerekli mesajı vermektedir; ancak bunun yanında, yaklaşık 250 bin gibi çok küçük bir nüfusa sahip olan 'KKTC' devleti içerisinde de yaklaşık 50.000 kişilik (Türkiye'ye bağlı) bir ordunun varlığı zaman zaman hem siyasi-demokratik hem de ekonomik sorunlara yol açmaktadır.

Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri, 'KKTC'nin resmi ordusudur ve son tahlilde Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmayına bağlıdır. Kuzey Kıbrıs'ın siyasi ve ekonomik hayatına fazla etki etmez ve aşırı görüşlere sahip değildir.

Kıbrıs'ın güneyinde ise Yunanistan ordusu ile sıkı işbirliği içinde olan 'Kıbrıs Rum Milli Muhafız Ordusu' bulunmaktadır. Özellikle silahlanma ve saldırgan demeçler verme konusunda üstün meziyetlere sahip bu ordu, 60'ların ikinci yarısında, Yunan subaylarının kontrolünde, Yunanlı ve Rumlardan (özellikle EOKA yönetici ve yandaşları) oluşturulmuştur. Kıbrıslı Türklere karşı yapılan insanlık dışı faaliyetlerin (1963-74) birçoğunun altında imzası bulunan bu ordu, günümüze değin düşmanca tavrını korumuştur.

Ada üzerindeki mevcudiyeti en fazla tartışılan bir diğer askeri güç de İngiliz üsleri ve askeri varlığıdır. İngiliz hükümeti 1960 yılında ada üzerindeki haklarından vaz geçerken Kıbrıs'ta tamamen müstakil iki askeri üssü elinde tutmaktan da geri kalmamıştır. Bu askeri üsler, gerek 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ne gerekse 'KKTC'ye herhangi bir şekilde bağımlı durumda değildir, tamamen özerk bir yapıya sahiptirler... Bu topraklarda **egemenlik tamamen İngiltere'ye aittir ve bu topraklar resmen İngiliz toprağıdır**. Bu yönüyle ada üzerinde çok özel bir yapı kurulmuştur.

Özellikle sol çevrelerin zaman zaman yoğun protestolarına sahne olan bu üslerde bütün Ortadoğu'yu en ince ayrıntısına kadar izleyebilecek kadar gelişmiş radar izleme ağıları kurulmuştur ve gayri resmi kaynaklara göre bu üslerde nükleer silah bulunmaktadır.

'Birleşmiş Milletler Barış Gücü', 4 Mart 1963 yılında Kıbrıs'ta göreve başlamıştır. O tarihten günümüze kadar sürekli olarak ada üzerinde çatışmaların önlenmesi ve barışın temini için 'geçici' görevini sürdürmekte olan BM Barış gücü komutasını, değişik dönemlerde değişik ülkeler üstlenmekte ve ada üzerinde sürekli olarak farklı milletlerin askerleri bulunmaktadır. Kendi müstakil kamplarında veya yerleşim yerlerinde kalan bu askerlerin masrafları BM ve 'Kıbrıs Cumhuriyeti' tarafından karşılanmaktadır.

Genel olarak barışçı amaçlarla adaya gönderilen BM askerlerine özellikle Kıbrıslı Türklere sempatiyle yaklaşmıştır; ancak ne yazık ki bu askeri güçlerin ada üzerinde çıkan çatışmaları önlemede ve bir dönem Kıbrıslı Türklere yapılan insanlık dışı davranışlara müdahale etmede yetersiz kaldıkları da üzümlenerek kayıt altına alınmalıdır.

Küçük ada içerisinde bu denli yoğun bir askeri yapılanmanın olması her iki kesimde de siyasi ve ekonomik etkiler bırakmaktadır.

Ne amaçla olursa olsun, militer yapılanmaların demokratik ve çok sesli yapıya faydadan çok zarar verdiği bilinmektedir.

Özellikle AB kriterlerine ve normlarına uygun bulunup birliğe dahil edilen 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin siyasi iklimi gerek Avrupa Birliği üyesi ülkeleri gerekse de birçok Kıbrıslı Türk'ü şok edecek kadar demokrasiden uzak, baskıcı, zaman zaman faşizan, tek sesli, dışlayıcı ve kapalı bir yapıya sahiptir. Kuşkusuz bunun temel nedeni askeri örgütlenme değildir ancak; böyle bir yapının yaşayabilmesi de şoven ve militer bir örgütlenme yapısı olmadan mümkün değildir.

Sürekli, dışlanan ve rekabet edilen 'öteki' imgesinden beslenen bu yapı, ada üzerindeki sağlam ve kalıcı barış için tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Güney Kıbrıs'ta silahlanmaya ayrılan çok büyük bütçeler olmasına rağmen, yüksek kişi başına milli gelir ve sağlıklı işleyen bir ekonomik yapı nedeniyle, bu harcamalar büyük bir sorun olarak gündeme gelmemektedir. Burada yapılan harcamayı meşrulaştıran devlet ve kilise kontrolündeki gerici siyasi örgütlenmenin de payı büyüktür.

Sonuç olarak, Kıbrıs'ta sağlam bir barış ortamının doğması ve yaşayabilmesi için ada üzerindeki yoğun askeri gücün kontrollu bir şekilde azaltılması ve sonunda da adanın askersizleştirilmesi gerekmektedir. Bunun, adanın iki yanındaki siyasi-demokratik ve ekonomik yapıya sağlayacağı fayda çok büyüktür.

B. Askersizleştirme ve Güvenlik Sorunu

Kıbrıs'ın çeşitli nedenlerle birçok farklı askeri gücü bünyesinde barındıran *küçük bir barut fıçısı* olarak değerlendirilebilecek durumundan önceki bölümde bahsetmiştik.

Bu durum, bazı çevrelere göre 'barışın'* korunması için bir gerekliliği ifade ederken; bir diğer görüşe göre ise, adanın hal-i hazırdaki askeri üssü andıran durumu 'sürdürülebilir' bir durum değildir.

Adanın askersizleştirilmesi, birçok siyasi, hukuki, ekonomik ve psikolojik boyutun yanında, esasen sorunun güvenlik boyutuyla yakından ilişkilidir.

Gerek Türk, gerekse Rum olsun, Kıbrıslıların çok büyük bölümü adanın askersizleştirilmesi konusunda hem-fikirdir; ancak iki toplum arasındaki derin güven bunalımı ve dış faktörler, bu konuda bir uzlaşma sağlanmasının karşısındaki en büyük engellerdendir.

Kuşkusuz, tüm diğer konular gibi, askersizleştirme de, ada üzerinde topyekün varılacak bir uzlaşmanın parçalarından biri olmalıdır; aksi halde bu uzlaş, siyasi ve hukuki zemini güçlü bir uzlaş olaktan uzak olacaktır.

Adanın askersizleştirilmesi ve güvenlik konuları kaçınılmaz olarak geçmişten günümüze taşınan 'Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nı ve Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözümün temel parametrelerini içeren 'Annan Planı'nı gündeme getirmektedir.

Özellikle Türkiye ve Kıbrıslı Türkler için askeri varlık ve temel güvenlik gereksinimleri açısından hayati önem taşıyan bu antlaşmalar, özellikle Rum siyasi temsilcileri tarafından uluslar arası tartışma konusu yapılmaktadır.

Kuşkusuz Kıbrıslı Türkler arasında yaygın olan eğilim; *adanın Türkiye'nin etkin ve fiili garantörlüğünü sulandırmayacak ve yok etmeyecek şekilde, özellikle İngiliz üsleri başta olmak üzere, her türlü askeri ve militer kuvvetlerden arındırılmasıdır. Bu da kaçınılmaz olarak Kıbrıs Sorunu'nun barışçı yollarla kalıcı çözümünü gerekli kılmaktadır.*

Peki Annan Planı bu koşulları askersizleştirme ve güvenlik konularında tatmin edici boyutta çözümler içeriyor muydu ?

Bu soru, uzun süre Türkiye ve Kıbrıs Türk kamuoyunu meşgul etmiştir. Buna göre, planın mevcut Garanti ve İttifak Antlaşması'nı sulandıran ve işlevsizleştiren maddeleri olduğunu, planın uygulanmasıyla Türkiye'nin ada üzerindeki askeri ve jeo-stratejik

* Bu çevreler mevcut ateşkes durumunu 'barış' olarak değerlendirmektedirler ve adaya 1974 yılından sonra barışın geldiğini iddia etmektedirler.

imkanlarının kısıtlanacağını ve planın güvenlik konusunda yetersiz olduğunu öne sürenler olmuştur. Bu gruba daha çok emekli askerler ve milliyetçi görüşe sahip olanlar dahildir.

Diğer yanda ise, planın içerdiği güvenlikle ilgili maddeler ile, Türkiye'nin mevcut garantörlük haklarını daha da genişleteceğini savunan ve buna dayanarak plandaki askersizleştirme ve güvenlikle ilgili maddelere olumsuz yaklaşmayanlar vardır.

Annan Planı Askersizleştirme ve Güvenlik Konularında Temel olarak aşağıdaki maddeleri içermektedir:

'Güvenlik;

- *Garanti Antlaşması, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzenine ek olarak, kurucu devletlerin toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzenini kapsayacaktır.*
- *İttifak Antlaşması, tüm rütbelere dahil olmak üzere, her biri 6000 'i* aşmayan Yunan ve Türk birliklerinin sırasıyla Kıbrıs Rum Devleti'yle Kıbrıs Türk Devleti'nde konuşlandırılmasına müsaade edecektir.*

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişiyse tüm Yunan ve Türk birlikleri, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında aksine bir antlaşmaya varılmadıkça, Kıbrıs'tan çekilecektir. Yunan ve Türk askeri kuvvetleri ve silah ve teçhizatları, mutabık kalınan bölgelere yeniden konuşlandırılacak ve mutabık kalınan seviyeye ayarlanacaktır.

Kuruluş Antlaşması'nın yürürlüğe konulması bir Birleşmiş Milletler barış gücü tarafından izlenecektir. Bu güç, Antlaşma'ya uyulmasını teşvik etmek için mümkün olan her çabayı gösterecek ve güvenli bir ortamın sürdürülmesine katkıda bulunacaktır. Bu güç, federal hükümet, her iki kurucu devletin onayı ile, aksine karar alınca kadar adada kalacaktır.

Birleşmiş Milletler'in başkanlığında ve garantör güçler, federal hükümet ve kurucu devletlerin temsilcilerinden oluşan İzleme Komitesi, Kuruluş Antlaşması'nın uygulanmasını izleyecektir.

* Bu sayı, antlaşmanın bu maddesinde sürekli olarak müzakere edilen bir sayıdır, bu yüzden planın farklı versiyonlarında değişiklik göstermektedir. Ancak planın hiçbir versiyonunda sözü edilen askeri güçlerin 4 basamaklı bir sayıdan daha fazla olabileceği belirtilmemiş, askeri varlığın niceliği sürekli 4 basamaklı bir sayıyı ifade etmiştir.

Askersizleştirme;

- *Tüm Kıbrıslı Rum ve Türk askeri güçler, seferi birlikler de dahil olmak üzere, feshedilecektir.*
- *Hiçbir paramiliter veya seferi birlikler olmayacaktır, ve vatandaşlara paramiliter ve seferi eğitim verilmeyecektir.*
- *Sportif amaçlı ruhsatlı silahlar haricindeki tüm silahlar yasaklanacaktır. Kıbrıs'a silah tedarik edilmesi, hem ithalatçıları, hem de ihracatçıları hukuken bağlayıcı olacak şekilde yasaklanacaktır.*
- *Kurucu devletler; Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, federal hükümetine, kurucu devletlere veya garantör güçlere karşı şiddeti veya şiddete teşvikte bulunmayı yasaklayacaktır.*
- *Kıbrıs, her iki kurucu devletten onay almadan, toprağını uluslar arası askeri operasyonlara açmayacaktır. Bu konuda Türkiye Avrupa Birliği'ne girene kadar, Yunanistan'ın ve Türkiye'nin rızası da gerekli olacaktır.*
- *Federal hükümet ve kurucu devletler Birleşmiş Milletler operasyonları ile işbirliği yapacaktır. Birleşmiş Milletler, operasyonlarının maliyeti Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından karşılanacaktır.*²⁵⁷

Annan Planı'na göre, 'antlaşmanın uygulanmasının denetlenmesi ve güvenliği sağlama görevi BM Barış Gücü'ne verilmektedir. Ayrıca ortak devlet ile parça devletlerin polis güçleri de, kendi sorumluluk alanlarının iç güvenliğinden sorumlu olacaklardır. BM Barış Gücü'nün denetleme görevini yerine getirebilmesi için BM başkanlığında bir komite kurulacak, bu komiteye garantör devletler, ortak devlet ve parça devlet temsilcileri katılacaklardır. Barış Gücü, adadaki görevine, ortak devlet hükümeti tarafından her iki parça devletin olumlu görüşü alınmak suretiyle ve aksine karar vermedikçe devam edecektir.

Belgeye göre, taraflar, adada jandarma benzeri yarı askeri polis gücü ya da yedek kuvvet bulunduramayacaktır. Askeri malzeme ve silahlar yasaklanarak fazlasının geri çekilmesi ya da hurdaya çıkarılması istenmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri birliklerinin en fazla 90 kişi olarak düzenlenen hareketleri için 14 gün önceden izin alma koşulu getirilirken, BM Barış Gücü askerlerinin serbest dolaşım üzerindeki kısıtlamalar derhal kaldırılmıştır. Belgede asker sayısında kademeli bir indirim öngörülmektedir. Plan adada

²⁵⁷ PRIO – International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan 'Kıbrıs için Annan Planı : Vatandaşın El Kitabı' adlı çalışmadan alınmıştır.

her bir taraftan 2500 – 7500 asker kalmasını öngörürken, Yunanistan bu sayının mümkün olduğunca azaltılmasını savunmaktadır. Planın 3. versiyonuna göre, asker sayısı her iki taraf için 6000 ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin izni olmaksızın kendi toprağını uluslar arası askeri hareketlerin kullanımına açamayacaktır. Bu madde sayesinde, stratejik konumundan dolayı Kıbrıs Adası'nın eski dönemde olduğu gibi, herhangi bir pakta üye olması engellenmektedir.²⁵⁸

Kıbrıs'ın güvenliği ve askersizleştirme konusunu yakından ilgilendiren bir diğer önemli konu ise Avrupa Birliği'dir.

Ada bir bütün olarak AB'ye dahil edilmiş, ancak kuzeyde müktesebat askıya alınmıştır. Dolayısıyla, Kıbrıslılar, bireysel olarak diğer bütün Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşlarının sahip olduğu hak ve güvencelelere sahip olmuştur. Bunun yanında, Kıbrıs, bir bütün olarak 'Avrupa Toprağı' halini almış ve diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelerin sahip olduğu uluslar arası hukuki ve siyasi avantajlara, ki bunlara güvenlik de dahildir, sahip olmuştur. 'AB entegrasyonu eşitlik ve barış üzerine kurulmuş olup halklar arasında tehlikeli sonuçları yaratabilecek sorunların üstesinden gelmeyi başarmıştır.'²⁵⁹

Ada üzerinde, güvenlikten ödün vermeden, sağlıklı ve sorunsuz askersizleştirme için gereken iki temel şart ; Kıbrıs Sorunu'na siyasi iradeyle güçlendirilmiş, hukuken sağlam bir barış antlaşması ve iki toplum arasındaki derin güven bunalımının zaman içinde giderilmesidir.

Bu koşullar sağlanmadan adanın tamamen askerden arındırılması söz konusu değildir. Ancak bu değerlendirmeye **Egemen İngiliz Üsleri dahil değildir**. Söz konusu olan üslerin derhal ve koşulsuz boşaltılması gerekmektedir. Bu üslerin Kıbrıslılara herhangi bir güvenlik sağlayıcı etkinliği yoktur, tamamen emperyal çıkarlara hizmet vermektedirler. Bu sebepten dolayı, diğer askeri varlıklarla aynı durumda değerlendirilmemelidirler.

Sonuç olarak, Kıbrıs adası, mevcut askeri yığınağı kaldıramayacak kadar küçüktür. Bu yığınağın tamamen güvenlik kaygısıyla yapıldığını iddia etmek mantıklı değildir. Bunun arkasında emperyalist çıkarlar, stratejik hesaplar, psikolojik nedenler vb. gibi faktörler de vardır. Eğer durum böyle olmasaydı, ne Türkiye Cumhuriyeti 50,000 civarında askerini Kıbrıs'ta tutmaz (10,000 askerle yetinirdi), Kıbrıslı Rumlar da sonu gelmez silahlanma isterisine bir son verirlerdi.

²⁵⁸ Enver Bozkurt-Havva Demirel, 2004, s. 98

²⁵⁹ Birol Yeşilada, 'AB Üyeliği, Annan Planı ve Kıbrıs', Contemporary Turkish Studies Endowed Chair, Mark Hatfield School of Government, Portland Eyalet Üniversitesi, ABD

Bu militer yapının sürdürülemez olduğu ve tehlikeli şövenist duyguları beslediği, demokratik yapıya her iki tarafta da zarar verdiği, ekonomik olarak ağır bir yük oluşturduğu açık bir gerçektir.

Bu yüzden, Kıbrıs'ta, kalıcı bir çözümle sağlanacak, hukuken uluslar arası antlaşmalara bağlı*, ama daha da önemlisi siyasi olarak karşılıklı güven ve iyi niyete dayalı bir **güvenlik ihtiyacı** şiddetle hissedilmektedir. Bunun sağlanması, askersizleştirmeyi kendiliğinden gündeme getirecek ve sorunsuz hayata geçirilmesine de yardımcı olacaktır.

* Kıbrıslı Türkler için Türkiye'nin garantörlüğünün de bu uluslar arası antlaşmaya dahil olması hayati önem taşımaktadır.

VIII. AB'İN KIBRIS SORUNUNA ETKİLERİ VE ANNAN PLANI'NIN GENEL İNCELEMESİ

Avrupa coğrafyasında ilk bütünleşme girişimi 1856 Tarihli Paris Antlaşması'nın imzalanmasıyla ortaya çıkmıştır. Buna göre; 'Avrupa Ahengi (Concert European) adı verilen bir ittifak düşünülmüş, sonraları buna Osmanlı Devleti de dahil edilmiştir. Buna göre, üye ülkeler arasında meydana gelen anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi hatta sürekli bir parlamentonun oluşturulması öngörülmüştür. Ancak daha sonraki yıllarda Avrupa'nın iktisadi ve siyasi rekabet içinde yeni çekişmelere ve savaflara girmesiyle oluşan yeni şartlar bu birlik fikrinin unutulmasına yol açmıştır.

Avrupa ülkeleri arasında birlik oluşturmaya yönelik olarak atılacak somut adımların esas olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında patlak veren iki dünya savaşının çıkmasıyla olgunlaşabilmiştir.

1950'li yıllarda Avrupa, birlik yolunda eylemli adımlar atmıştır.²⁶⁰ Almanya ve Fransa arasında ortak kömür ve çelik üretimini öngören ve bu yapının kontrolünü kurulacak Yüksek Bir Otoriteye devreden *Avrupa Kömür Çelik Topluluğu*, 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te, Belçika, Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında imzalanmıştır. Bu, Avrupalı devletleri, ortak bir ekonomik çıkar etrafında birleştiren ilk barışçı proje olarak tarihe geçmiştir.

'AKÇT'nin görevi; üye devletlerin genel ekonomik durumu ile uyum içinde ortak bir pazarın kurulması, üye devletlerde ekonomik genişlemeye, istihdam ve yaşam standardının yükselmesine katkıda bulunmaktır.²⁶¹

Ekonomik birleşmenin siyasi entegrasyon için gerekli olduğunu düşünen Avrupalı devletler, bu yönde çabalarını yoğunlaştırdılar. 'Bu kapsamda, 25 Mart 1957 tarihinde Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında imzalanan antlaşma ile *Avrupa Ekonomik Topluluğu* (AET) kurulmuştur. Antlaşma, 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AET'nin amacı; Avrupa'nın siyasal bütünlüğe ulaşma hedefine varmak için, ilk olarak ekonomik dengeyi sağlamaktır. Bunun için de üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün serbestçe dolaştığı bir ortak pazar ve gümrük birliğinin kurulmasını gerçekleştirmektir. Bu amaç, *Roma Antlaşması'nın* 2. Maddesinde de açıkça

²⁶⁰ Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.g.e., s. 122

²⁶¹ Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.g.e., s. 122

belirtilmektedir.²⁶² Roma Antlaşması, 25 Mart 1957 yılında imzalanmıştır ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yanında Avrupa Atom Enerjisi Kurumu'nun (EURATOM) da kurulmasını sağlamıştır.

'Başlangıçta ekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla kurulup bugünlerde siyasi birliği gerçekleştirmenin aşamasında olan AB'nin kurumsal yapısına bakacak olursak, tıpkı bir devlet gibi organlardan oluştuğunu görürüz. Bunlar: yasama ve karar alma sürecinde önemli rolü olan Konsey, yürütme organı olan Komisyon, üye devlet temsilcilerinden oluşan ve Konsey ile Komisyon arasında yetkilerin demokratik kullanımını sağlamakla görevli olan Parlamento, yargı organı olan Adalet Divanı, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Sayıştay ve diğer yardımcı organlardır. AB bu organlar aracılığı ile faaliyet gösteren uluslar üstü bir kurumdur.'²⁶³

Açıkça görüldüğü üzere, AB fikri ve Avrupalılık adına, büyük ve yıkıcı 2. Dünya Savaşı'nın hemen ardından, kısa sayılabilecek bir sürede önemli adımlar atılmış, ekonomik ve siyasi entegrasyon tamamlanma aşmasına gelmiş, hatta tek bir devlet gibi ortak iç ve dış politikalar üretilmeye başlanmıştır.

Ancak AB'nin kat ettiği bunca yola rağmen önemli eksiklikleri vardır. Bu eksiklikler, birliğin etkin ve kararlı iç ve dış politikalar üretmesine zaman zaman engel teşkil etmektedir.

Bu eksikliklerden en önemlisi Avrupa Birliği'nin etkin ve caydırıcı bir orduya, yani bir 'Avrupa Ordusu'na sahip olmamasıdır. Günümüzde, üzülmeye değer görüyoruz ki, uluslar arası politikaların belirlenmesinde büyük oranda askeri güç etkili olmakta, hukuki değerler zaman zaman bu yolla çiğnenmektedir. Özellikle Ortadoğu'da söz sahibi olmaya çalışan AB'nin bu eksikliği gidermeden bu amacına ulaşması mümkün değildir.

AB'nin bir diğer eksikliği, tüm çabalara rağmen, derinden yükselen milliyetçi akımların karşısına 'ortak Avrupalı' kimlikle direnmekte başarıyı 'henüz' yakalayamamış olmasıdır. Bir diğer deyişle, özellikle son yıllarda, kendini önce 'Avrupalı' gören insanların sayısı azalırken, sağ görüşlü partilerin güç kazanmasına paralel olarak, kendini önce 'Fransız, Alman vs.' gören Avrupalıların sayısı artmaktadır; bu da hayati önem taşıyan ortak bilinç ve paylaşımın artmasını engellemekte, ortak politika belirlenmesinde güçlülere neden olmaktadır.

²⁶² Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.g.e., s. 122

²⁶³ Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.g.e., s. 125, 126

1- Avrupa Birliği'nin Kıbrıs ile İlişkisi

Avrupa Birliği, 1970 ve 80'li yıllarda bir izleyici olarak rol aldığı Kıbrıs Sorunu'nda, 1990'larda aktif ve belirleyici bir şekilde ön plana çıktı. 'Soruna AB'nin dahil olması konuyu uluslar arası alanda yeniden konumlandırmakla kalmadı. Kıbrıs'la üyelik görüşmelerinin 1998'de başlatılması, ardından da Türkiye'nin 1999'da aday ülke ilan edilmesi, sorunun dinamiklerini de sarsmış durumdaydı.

Daha da önemlisi AB denklemin eksik unsurunu tamamlamıştı. Kıbrıs sorunu, Anglosaksonların "peace dividend" dediği, "barış rantı" diye çevrilebilecek unsurdan yoksundu başından beri. Bu rant, Kuzey İrlanda'dan Ortadoğu'ya, Güney Afrika'ya kadar birçok barış sürecinde "itici güç" işlevini görmüştü, hala da görüyordu.

Kıbrıs'ta barış rantı hem ada halklarını, hem Türkiye'yi hem de Yunanistan'ı ilgilendiriyordu. Ankara ile Atina arasında başlayan yakınlaşma süreci de çözümünden yanaydı.

Kıbrıs'ta çözüm, KKTC'yi "kurtarmakla" kalmayacak, Türkiye'yi gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda rahatlatacağı gibi AB üyeliğine giden yolda en zorlu engellerden birini de ortadan kaldıracaktı. Hiç kuşku yoktu ki Yunanistan'la ilişkilerdeki normalleşmeye de ivme kazandıracaktı.

"Barış Harekatı" da işte o zaman gerçek amacına hizmet etmiş olacaktı...^{263a}

AB'nin soruna dahil olması bu açılardan Türkiye ve Kıbrıslı Türkler açısından çözüm ve Avrupa Birliği üyeliği açısından son derece önemliydi ve açıkça görüldüğü gibi adil ve kalıcı çözümden en fazla yarar sağlayacak olan kuşkusuz Türkiye ve Kıbrıslı Türkler olacaktı.

Diğer yandan Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar açısından durum çok farklıydı. Unutmamalı ki sorunu AB bünyesine taşıyan Kıbrıslı Rumlardı ve amaçları sorunu AB müktesebatı içerisinde, siyasi ve ekonomik argümanları da kullanarak, kendi egemenliklerini adanın tamamına yaymaktı.

İşte bu şartlar altında AB, belki de tarihinin en karmaşık ve zorlu sorununu çözmek üzere bünyesine dahil etmişti. 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, AB'ne üye olmak için başvuru yaptığı 1990 yılından itibaren, AB, Kıbrıs Sorunu'nda en belirleyici parametrelerden biri haline gelmiştir. 2001 yılında ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın üç numaralı ismi olan Marc Grossman bu önemi şu sözlerle özetledi : 'Kıbrıs'ta itici güç ABD ve BM'den ziyade AB'de. AB, devreye girdiğinden beri Kıbrıs'ta çözümün anahtarını elinde tutuyor.'^{263b} Bunun üzerine, konunun bir de Türkiye'nin AB'ne girişiyle ilişkilendirilmesi eklenmiştir.

^{263a} Erdal Güven, **Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs**, Om Yayınevi, İstanbul 2003, s. 48

^{263b} Güven, 2003, s. 75, (Marc Grossman'ın 21 Mart'ta Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde yaptığı konuşmadan)

Ortadoğu'da egemen Anglo-Sakson politikalara son verme ve jeo-stratejik noktalara en az kıta Amerikası ve sıkı müttefiği İngiltere (ironik olarak - AB üyesi olan ülke) kadar çabuk ve etkin ulaşmak isteyen AB, Kıbrıs'ı bir bütün olarak bünyesine almaya hevesle yaklaşmıştır. Bu nedenle adanın bütünleştirilmesi için tüm gücüyle çalışmış, ancak sonuçta, Kıbrıs'ı bölünmüş olarak içine alıp, çözüm önünde ciddi bir engel oluşturmaktan kurtulamamıştır.

Kıbrıs'ın mevcut siyasi ve hukuki sorunlarını görmezden gelerek de-facto AB üyesi yapılması, AB'nin Kıbrıs konusunda yaptığı en belirgin siyasi-stratejik hatalardan biridir. Bu hatanın aşağıdaki olguların ortaya çıkmasına neden olduğu ileri sürülebilir;

- 1- AB'nin dış politikadaki ölçme, değerlendirme, öngörülede bulunma, tutarlılık, güvenilirlik ve yaptırım alanlarındaki yetersizliğini göstermek,
 - 2- Sorunun daha da karmaşık bir halde Avrupa kamuoyunun iç huzurunu bozacak ve barışını tehdit edecek şekilde AB bünyesine katılması,
 - 3- Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında sıkça sözü edilen 'iki eşit toplum' argümanının, aslında 'Kıbrıslı Rumlar devlet sahibi bir halk, Kıbrıslı Türkler de bu devletin vatandaşları olan toplum' şeklinde deşifre edilecek politikaların uygulamaya konması;
- A) Kıbrıslı Türklerin güven kaybına (ki bu güven çok yüksek boyutlara ulaşmıştı)*
- B) Kıbrıslı Rumların da sorunu çözmedeki isteksizliğini kamçılacak ve çözüm yönündeki zayıf siyasi iradeyi de söndürecektir. Bunun nedeni, Kıbrıslı Rumların, AB hukuk normları ve sahip oldukları ekonomik güç ile

* 8-9 Eylül 2000 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ta COMAR araştırma şirketinin yaptığı kamuoyu yoklamasının sonuçları açıklandı; Kuzey Kıbrıs genelinde seçmeni temsil edebilecek 1085 kişiyle yüz yüze görüşülerek yapılan araştırmanın sonucuna göre :

- Koşulları değişse de halkın yüzde 97 gibi ezici bir çoğunluğu AB'ne girilmesini istiyordu.
- Yüzde 42,7'lik kesim Kıbrıs Sorunu çözüldükten sonra,
- Yüzde 21,3'lük kesim ise sorun çözülmeyen derhal AB'ye girilmesini istiyordu,
- AB'ye girmek için Türkiye'nin de girmesini bekleyelim diyenlerin oranı yüzde 30'du,
- AB'ye hiçbir zaman girmeyelim diyenlerin oranı ise yüzde 2,8'di.

Ayrıca;

- Kıbrıslı Türklerin sadece yüzde 7'si Türkiye'nin bir vilayeti olmak istiyordu,
- Yüzde 71,8'lik kesim Kıbrıs Sorunu'nun çözümünden umudunu kesmişti,
- Yüzde 58,9'lük kesim de çözümün federasyon ya da konfederasyon yolu ile çözümlenmesini istiyordu,
- Konfederasyon tezini destekleyenler yüzde 27,
- Federasyon tezini destekleyenler yüzde 31,7
- Bağımsız iki devlet oluşumunu destekleyenlerin oranı ise yüzde 23,3 olarak tespit edildi.
- Deneklerin yüzde 57'si çözüme katkısı olacaksa bir miktar toprak verilmesini destekleyen,
- Yüzde 37,3'lük kesim ise toprak tavizine karşı çıkmıştı.

Kaynak : Erdal Güven, 'Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs', Om Yayınları, İstanbul 2003, s. 55, 56

Kıbrıs'ın kuzeyinde kendi devlet otoritesini tesis edebileceğine daha kuvvetle inanmasıdır.

'AB, Kıbrıs sorununun çözümünde yalnızca 1974 değil, 1970'ler ve 1980'ler boyunca da önemli bir rol oynamakta yetersiz kalmıştır'²⁶⁴ ancak yukarıda kısaca özetlenen nedenlerden dolayı 1990'larda²⁶⁵ bu politika terk edilmiş, yerine etkin ama tutarsız bir politika izlenmeye başlanmıştır.

AB, izlenecek doğru politikalarla çözümün en büyük itici gücü olmaya soyunmuş hayati önemdeki bir Uluslar Üstü (Supra National) kurumdur. Ancak izleyeceği yanlış ve tutarsız politikalarla çözümü zorlaştıracak, hatta imkansızlaştıracak bir role de sahip olduğu unutulmamalıdır.

Kuşkusuz AB, kendi bünyesinde ve Akdeniz'de mevcut sorunun barış ortamını tehdit etmesini istememekte ve çözüm için çabalamaktadır. Ancak bu çabalar, yanlış argümanlarla ve yönlendirmelerle (Yunan ve Rum tezlerinin AB içinde etkin olarak değerlendirilmesi ve AB hukuk ve normlarının dahi siyasi amaçlar uğruna erozyona uğraması) sorunu daha da karmaşık hale getirebilir.

Yukarıdaki iddiayı şu örneklerle somutlaştırmak mümkündür; AB, mevcut Uluslar Üstü kimliği ile, sorunun tüm taraflarına yarar/zarar sağlayabilecek bir durumdadır. İşte bu özelliği, onu sorunun çözümü/çözumsuzlüğünde mevcut kritik rolüne ulaştırmaktadır.

İşte AB, çözüm yönünde en büyük itici güç olan 'AB Üyeliği'ni, tarafları çözüme motive etmek için (özellikle Kıbrıslı Türkleri) uzun süre kullanmış, ancak günün sonunda, çözümsüz bir Kıbrıs'ı bünyesine katıp, hem Kıbrıslı Türkleri yığınla hukuki-ekonomik sorunla baş başa bırakmış, hem de daha da önemli olarak AB üyeliğini, Kıbrıslı Rumlar için bir 'çözüme endeksli ödül' (bir diğer deyişle peace dividend) olmaktan kendi eliyle çıkarmıştır. İşte bu yüzden, Kıbrıslı Rumlar arasında zaten az olan çözüm yönündeki

²⁶⁴ Kürkçügil, 2003, 'Avrupa Birliği ve Kıbrıs : Anlaşmazlık Çözümü ve Uluslar arası Kamu Yararı' Mehmet Uğur, İngilizce'den Çeviren : Emre Gürbüz, s. 138

²⁶⁵ 'Doğrusu Kıbrıs Rum önderliği Britanya'nın AB'ne girmek için ilk girişimde bulunduğu 1960'ların başından beri AB ile resmi düzeyde ilişkiler kurmaya istekliydi. Kıbrıs devleti, 1972'de Ortaklık Antlaşması ve 1987'de Gümrük Birliği'ni doğuran aşamalı bir süreç başlatmıştı. Ancak bu girişimler temelde ekonomik olarak kaldı. Ayrıca, AB, Ada'daki siyasi durumun AB-Kıbrıs birlik antlaşmasının terfi ettirilmesi için hareket alanını daralttığını iddia ederek ilişkilerin derinleşmesini erteliyordu.' (Derleyen Masis Kürkçügil, '**Kıbrıs : Dün ve Bugün**', İthaki Yayınları, İstanbul 2003, 'Avrupa Birliği ve Kıbrıs : Anlaşmazlık Çözümü ve Uluslar arası Kamu Yararı' Mehmet Uğur, İngilizce'den Çeviren : Emre Gürbüz, s. 157, alıntı : C. Tsardanis, *The Politics of EEC-Cyprus Association Agreement: 1972-82* (Op.Cit)).

Yukarıda da açıkça belirtildiği gibi 'AB ile Kıbrıs arasındaki resmi ilişkilerin derinleştirilmesi, birlik antlaşmasının hareket alanını daraltıyordu'. Peki o zaman neden bölünmüş Kıbrıs birliğe tam üye yapıldı ? AB'nin işbu tavrı, bu bölümde sözü edilen AB'nin tutarsız politikalarına ve uluslar arası politik karar alıp uygulamadaki yetersizlik/deneyimsizliğine örnek olabilecek bir örnek olarak açıkça ortaya konmaktadır.

motivasyon ve istek, büsbütün körelmiştir. Ne de olsa onlar AB üyeliğinden koşulsuz olarak yararlanmaktadırlar.

İşte AB, elindeki argümanları yanlış strateji ve politikalarla bu şekilde çözümsüzlük yönünde (isteyerek veya istemeyerek) harcamaya devam ederse, sorunun çözümü daha da zorlaşacaktır.

Tarih boyunca Kıbrıs Sorunu'nda (perde gerisindeki emperyalist devletler hariç) tek kural koyucu olarak sahne alan BM, şimdi bu rolünü AB ile paylaşma aşamasında; ancak AB'nin toplumsal sorunların çözülmesinde, uluslar arası krizlere müdahalede, meşruiyet sağlamada vb. BM ile deneyim ve etkin müdahale açısından kıyaslanamayacak derecede yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir. Bu da, sorunun gidişatına ve çözümüne direk olarak etki etmektedir. İşte bu yüzden, Türkiye ve Kıbrıs Türk yönetimi, sorunun BM şemsiyesinden salt AB bünyesine taşınmasına karşı çıkmaktadırlar.

Bununla birlikte, uzun süre direnmesine rağmen, Türkiye de AB'nin Kıbrıs Sorunu'ndaki kural koyucu rolünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Bunda, Türkiye'nin AB üyeliği isteğini Kıbrıs Sorunu ile bağlantılı hale getiren yoğun Rum siyasi çabalarının AB nezdinde sonuç vermesi etkili olmuştur. 'Türkiye AB üyeliği hedefinden tam olarak vaz geçmediği sürece, AB Kıbrıs konusunda en etkili arabulucu olmaya devam edecektir.'²⁶⁶

Bu tespit, AB'nin Kıbrıs Sorunu'na etkin rol üstlenmeye başladığı son 15 yıl içinde yaptığı bazı kritik siyasi hataların çözüme olan etkisi açısından ayrıca önem taşımaktadır. AB, konuya yaklaşırken aşağıdaki hataları tekrarlamaktan kaçınmalıdır;

A) Kıbrıs gibi çok hassas dengelerin gözetilmesi gereken konularda taraflar arasında teşvik/ceza denklemleri kurulurken çok dikkatli davranılmalıdır. Kurulacak yanlış bir denklem, çözüme giden yolu en başta tıkayacaktır. Bu yüzden somut siyasi adımlar atılmadan önce tarihi, coğrafi, siyasi, ekonomik ve hukuki bütün parametreler özenle dikkate alınmalıdır.

B) Bu siyasi denklemler sürekli olarak gözden geçirilmeli, tarafların konuyla ilgili bütün adımları yakından takip edilmeli; buna göre taktik, strateji, hatta gerekliyse bütün denklem yeniden gözden geçirilmeli veya değiştirilmelidir.

C) AB, bu denklemleri kurarken, teşvik ve cezalandırma konularında öncelikle yaptırım kapasitesini artırmalı; daha sonra da bu uygulamaların adil ve meşru olmasını sağlamalıdır.

Örneğin 1995 yılında, AB, Türkiye'nin Gümrük Birliği ve mali yardım karşılığında, Kıbrıs'ın mevcut de-facto bölünmüşlüğüne görmezden gelen ve bu haliyle onu AB üyesi

²⁶⁶ Kürkçügil, 2003, 'Avrupa Birliği ve Kıbrıs : Anlaşmazlık Çözümü ve Uluslar arası Kamu Yararı' Mehmet Uğur, İngilizce'den Çeviren : Emre Gürbüz, s. 163

yapmayı planlayan dengesiz bir denklem kurdu. İlk bakışta Türkiye–Yunanistan ve Türkiye–AB arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini ve Türkiye'nin sorunun çözüm yolundaki çabalarını tetiklemeyi öngören bu denklem tutarlı görünüyordu; ancak AB,

1 – Denklemi kurarken Kıbrıslı Rumları iyi tahlil etmediği ve çözüm için isteksiz olduklarını görmezden geldiği için,

2 – Türkiye'ye kendince siyasi ve ekonomik bir ödün verirken, bunun karşılığı olarak Kıbrıslı Rumlara diğer ödünlere farklı olarak *hukuki* bir ödün verdi ve bütün mevcut hukuki, siyasi ve meşruiyet sorunlarına rağmen 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bünyesine katmayı taahhüt etti,

3 – İşin belki de en ilginç ve kötü yanı ise, bütün bu olumsuz unsurlarına ve dengesizliğine rağmen Türkiye'nin bu teklifi zafer sarhoşluğuyla kabul etmesi olmuştur. Türkiye, 1995 yılında yaptığı hatanın büyüklüğünü fark ettiğinde, ada, Kıbrıslı Rumların de-facto temsiliyetinde AB'nin kapısından içeriye girmek üzere olacaktı.

4 – AB, değişen parametreleri zamanında dikkate alıp kurduğu denklemi buna uyarlamaktan aciz kaldı. Örneğin Kıbrıslı Rumların adanın tümüne kendi egemenliğini yayacak her türlü barış girişimine karşı direnç gösterdiğini fark edip buna karşı tedbirler alması beklenirken tam tersini yaptı. Çözüm için uğraş veren Kıbrıslı Türkleri mağdur etmeyeceğini ileri sürdü ancak somut adımlar atmaya başaramadı. Bu da, AB'nin teşvik/ceza politikalarını uygulamadaki yetersizliğini ortaya koydu.

İşte bütün bunlar yüzünden, 1995 yılında kurulan denklem iflas etti. Sonuç;

- Kıbrıslı Rumların temsiliyetinde, bölünmüşlüğü ve umutsuzluğu AB aracılığıyla derinleştirilmiş Kıbrıs adası,
- AB'nin tutarsız ve güvensiz politikaları nedeniyle Türkiye'de ve Kıbrıslı Türkler arasında sürekli güven erozyonuna uğraması,
- İzlenen asimetrik politikalar neticesinde, iki taraf arasında var olan güç dengesizliğinin derinleşmesi ve dolayısıyla bunun çözüme olan olumsuz etkisi,
- AB'nin kendi öz değerlerine (barış, hoşgörü, kültürel zenginliğin değerlendirilmesi, dinsel ve ırksal ayrımcılığın reddedilmesi vs.) sahip çıkan Kıbrıslı Türklere güzel siyasi mesajlar dışında hiçbir somut yardımın ulaşmaması; diğer yanda, AB'nin kurumsal değerlerini hiçe sayan, barış ve hoşgörüden uzak, ayrımcılığa varacak kadar siyasi hırsla dolu ve bazı uygulamalarıyla insan haklarına saygısı olmadığını gösteren başta Kıbrıs Rum yönetenleri ve Kıbrıs Rum toplumunun büyük kısmına karşı eleştiri getirmekte dahi tereddüt etmesi, AB'nin kuruluş amacıyla bağdaşan başta barış, hoşgörü, toplumsal uzlaşma ve eşitlik, adalet vb. evrensel ve kutsal değerleri koruyup

yüceltmekte ne kadar istekli ve samimi olduğu konusunda Avrupa ülkeleri içinde dahi soru işareti oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, AB, Kıbrıs Sorunu'na bir katalizör olarak katkıda bulundu ve süreci hızlandırma misyonunu başarıyla yerine getirdi ve getirmeye de devam ediyor; ancak ironik olarak, AB, gelinen noktada, çözümsüzlüğü hızlandırmış ve derinleştirmiştir. Bunun sebebi,

- Sorunun AB'nin tahmin ettiği kadar derin ve karmaşık tarihi, siyasi, dini, kültürel, ekonomik vb. kodlara sahip olması,
- Uzun yıllar başta Türkiye ve Kıbrıs Türk Liderliği olmak üzere, tarafların çözüm yönündeki isteksizliği,
- AB üyeliğinin gündeme gelmesinden sonra, Kıbrıslı Rumların giderek çözüm fikrinden uzaklaşması ve Kıbrıs ile ilgili her türlü emellerine çözüm olmadan da ulaşabileceklerine olan inançla, çözümü zamana yaymak ve Türkleri AB yoluyla yıpratıp istedikleri tarz bir çözüme hazırlamak,
- AB'nin 1995 yılında kurduğu denklemin sorunu hafife alan ve tarafların çıkarlarını dengeli bir şekilde gözetmeyen, siyasi ve hukuki ödünler içeren, olası siyasi kriz ve hukuki sorunları görmezden gelen bir denklem olması,
- AB'nin 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bütün siyasi, hukuki ve meşruiyet sorunlarına rağmen, üstelik de çözümsüz üyeliğin Kıbrıs Sorunu üzerindeki olumsuz etkilerini dikkate almayarak bünyesine alması,
- Avrupa'nın en kutsal değerlerine inanmış ve AB oluşumuna birçok AB üyesi ülkeden çok daha fazla güvenen Kıbrıslı Türkleri, Annan Referandumu sonrası hayal kırıklığına ve güvensizliğe iten politik yetersizlik ve basiretsizlik,
- Türkiye'nin AB üyeliği için karşısına çıkarılan engellerin diğer aday ülkelerin muhatap olduğu hukuki engellerden, siyasi rant ve çıkar amaçlı, kapris ve yıpratma politikalarına dönüşmesi.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, AB, sorunun en temel kural belirleyicisi olma rolünü BM ile paylaşmaktadır. Bir diğer deyişle, bütün bu olumsuz tabloyu, çözüm yönünde olumlu hale getirmek de sadece Avrupa Birliği'nin ve üye devletlerinin elindedir. Bu durum, şu an için bir gerekliliktir, ancak ivedilikle çözüme varılmazsa, Kıbrıs, AB için bir huzursuzluk kaynağı olacak ve çözümün aciliyeti Avrupa Birliği için bir *mecburiyet* halini alacaktır. Çünkü mevcut Kıbrıs Rum yönetenlerinin kışkırtıcı ve rahatsız edici politikalarını sürdürmeye devam

edeceği varsayımından hareketle, bölgede olası gerginliklerin gündeme geleceğini öngörmek için kahin olmaya gerek yoktur.

Kuşkusuz bu da Avrupa Birliği'nin huzurunu kaçırarak gelişmelerin habercisi olacaktır.

Kıbrıs, yıllarca sömürgeci bir devletin yönetiminde kalmış, daha sonra sancılı bir bağımlı-bağımsızlık ile bir devlet çatısı altında iki toplumu ve azınlıkları birleştirmiştir; ne var ki bu da adaya huzuru getirmemiş, yıllar boyunca 2 büyük milliyetçilik ada üzerinde yarışmış, ada, soğuk savaş döneminde de çeşitli dış müdahalelere uğramış, emperyalist Batı ve komünist Rusya arasındaki çıkar çatışmalarının arasında kalmıştır. Zaman zaman Türkiye ve Yunanistan'ın NATO içindeki müttefikliğini bile tehdit eden Kıbrıs Sorunu, bütün bu tarihi zorlukları bünyesinde taşır.

AB'nin çözüm çabalarında atacağı her adımda bütün bu gerçekleri dikkate alması gerekmektedir. Üstlendiği tarihi ve siyasi misyonun önemi bunu zorunlu kılmaktadır; çünkü tarih göstermiştir ki, Kıbrıs, dışarıdan empoze edilen, adanın gerçeklerini değil 'uluslar arası kamu yararını' (özellikle de emperyal hesapları) temel parametre olarak dikkate alan çözümleri reddetmiştir.

Konunun hassasiyeti ve özellikle Rum kesimine hakim olan milliyetçi hatta şöven anlayış, çözümsüzlüğün devamı halinde, adanın AB'nin etkin olmayan kontrolünün dışında kısa sürede bir gerginlik, hatta küçük çaplı bir çatışma alanı olmasını bile sağlayabilir.

Buna adanın mevcut silahlandırılmış halini de eklediğimizde, konunun AB için ne kadar karmaşık ve ciddi bir boyuta taşındığı açık ve net olarak ortaya çıkacaktır.

AB'nin yapması gereken, sorunun çözümünü teşvik edecek yeni ve önemli bir 'ortak kamu yararı' yaratmaktır. Bu yarar, sorunun bütün taraflarını tatmin edecek, dolayısıyla da AB bundan hukuki, siyasi, ekonomik ve en önemlisi barışçıl çıkarlar sağlayacaktır.

Bunu yaparken, çözüm için gerekli olan en önemli koşullar da dikkate alınmalıdır;

- Kıbrıslı Türklerin siyasi temsiliyet olarak yükseltilmesi (teşvik),
- Kıbrıslı Rumları, kışkırtmadan ve düşmanlığa sevk etmeden, barışçı girişimleri ve Kıbrıslı Türklerin eşitliğini reddettikleri, adanın tümüne egemen olmaya yönelik politikalar uygulamaları, Kıbrıslı Türklerin hak ve hukukunu dikkate almadıkları için cezalandırılmaları.

AB, iki taraf arasındaki siyasi, ekonomik ve hukuki uçurumu azaltmayı başardığı, taraflara karşı adil ve tutarlı politikalar ürettiği, Kıbrıs Tarihi'nden alacağı dersle tarafları bir 'antlaşmaya' zorlamadığı, kendi değerlerine ve AB idealine inanan toplumları hayal

kırıklığına uğramadığı ölçüde sorunun çözümünde olumlu ve önemli yola kat edecektir. Gerçekte AB, BM ile işbirliği ile bunu yapabilecek tek Uluslar Üstü kurumdur.

2- Annan Planı

'BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs sorununun çözümünü hızlandırmak için 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara çözüm önerisi için sunduğu toplam 153 sayfadan oluşan belge (Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü için Anlaşma Temeli H.A.), Türkiye saati ile 18:00 de New York'ta BM Genel Sekreter Yardımcısı Kieran Prenderpast tarafından KKTC Cumhurbaşkanı'na iletilmek üzere Cumhurbaşkanlığı Müsteşarı Ergün Olgun'a, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto tarafından da aynı saatlerde Lefkoşa'da GKRY Başkanı Klerides'e sunulmuştur. Sunulan belgenin 12-13 Aralık 2002 tarihinde yapılacak olan Kopenhag Zirvesi'ne kadar üzerinde müzakerelerde bulunulması vurgulanarak belge hakkındaki görüşlerin 18 Kasım 2002 tarihine kadar bildirilmesi istenmiştir.'²⁶⁷

'BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuk misyonu çerçevesinde uzun yıllar devam ettirilen Kıbrıs Görüşmelerinde ve sunulan çözüm önerilerinde esasen dört ana başlık bulunmaktadır. Bunlar : *anayasal düzenlemeler, mülkiyet ve toprak düzenlemeleri, garantörlük ve adanın askersizleştirilmesi (güvenlik), yerinden edilenlerdir.*'²⁶⁸

a) Anayasal Düzenlemeler

'Kuruluş Anlaşması Birleşik Kıbrıs Devleti adı altında yeni bir düzenin kurulmasını önermektedir. Bu yapı;

- Tek bir uluslar arası kişiliğe ve egemenliğe sahip bağımsız bir devlet;
- Bir federal hükümeti ve, biri Kıbrıs Rum Devleti diğeri Kıbrıs Türk Devleti olmak üzere, iki kurucu devleti olan feshedilemez bir ortaklık olacaktır.

²⁶⁷ Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.e., s. 94

²⁶⁸ Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.e., s. 94

b) Yasal Durum

Kuruluş Anlaşması, yürürlüğe girmesi halinde, idareye ve kanuna ilişkin tüm konularda meşruluk kaynağı olacaktır.

c) Anayasalar

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası ülkenin en üstün yasasıdır ve tüm federal makamları ve kurucu devletleri bağlar. Kurucu devletler eşit statüde olacaklardır. Kurucu devletler anlaşmanın bütünüyle uyumlu olacak şekilde kendi Anayasalarına sahip olacaklardır.

d) Geçmiş İşlemler

Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce Kıbrıs'taki herhangi bir makama ait yasal, idari veya adli herhangi bir işlem, Anlaşma'nın herhangi bir hükmü ile çelişmemesi ve uluslar arası hukuka aykırı olmaması kaydıyla, Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra da yürürlükte kalacaktır.

e) Temel Hak ve Özgürlükler

- İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunması için Avrupa Konvansiyonu ve Ek Protokolleri; ve
- Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Uyarınca korunacaktır. Bu konvansiyonlar Anayasa'nın ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu bağlamda, herhangi bir kişiye karşı:

- Cinsiyeti;
- Etnik veya dini kimliği; veya
- Kurucu devlet iç vatandaşlığı statüsü

Temelinde hiçbir ayırım yapılmayacaktır.

Kıbrıs'ın her yerinde hem dolaşım hem de yerleşim özgürlüğü olacaktır.

- Federal Hükümet : Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilmiş yetkileri egemen bir şekilde kullanacaktır. Bu yetkiler Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin:
 - a) Uluslar arası alanda ve Avrupa Birliği'nde tek bir sesle konuşabilmesini ve hareket edebilmesini ;
 - b) Bir Avrupa Birliği üye devleti olarak yükümlülüklerini yerine getirebilmesini; ve
 - c) Bütünlüğünü, sınırlarını, kaynaklarını ve tarihi mirasını korumasını sağlayacaktır.
- Kurucu Devletler : Federal hükümete açıkça verilmemiş olan tüm yetkileri, kendi bölgesinde ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası sınırları içerisinde, egemen bir şekilde kullanacaktır.
- Federal ve kurucu devletler birbirlerinin yetki ve işlevlerine tam saygı gösterecek ve aykırı davranışta bulunmayacaktır.
- Federal ve kurucu devlet yasaları arasında herhangi bir hiyerarşi olmayacaktır.
- Kurucu devletler gerek kendi aralarında gerekse federal hükümet ile işbirliği ve koordinasyon içerisinde olacaktır.

<i>Kıbrıs Rum Devleti'nin yetki ve işlevleri, diğerleri yanında, aşağıdakileri içerir:</i>	<i>Federal Hükümet tarafından kullanılacak olan yetki ve işlevler aşağıdaki gibidir:</i>	<i>Kıbrıs Türk Devleti'nin yetki ve işlevleri, diğerleri yanında, aşağıdakileri içerir:</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Asayiş ve Kamu Güvenliği; - Kurucu Devlet Seviyesinde Adli Sistemin Yönetimi; - Turizm; 	<ul style="list-style-type: none"> - Dış İlişkiler; - AB ile İlişkiler; - Merkez Bankası İşlevleri; - Federal Mali İşler; 	<ul style="list-style-type: none"> - Asayiş ve Kamu Güvenliği - Kurucu Devlet Seviyesinde Adli Sistemin Yönetimi; - Turizm;

<ul style="list-style-type: none"> - Çevrenin Korunması; - Balıkçılık ve Tarım; - Sanayi ve Ticaret - Şehir ve Bölgesel Planlama; - Spor ve Eğitim; - Sağlık; - Sosyal Güvenlik ve Çalışma Yaşamı; ve - Aile, Şirketler ve Ceza Hukuku 	<ul style="list-style-type: none"> - Doğal Kaynaklar; - Meteoroloji, Havacılık, Uluslar arası Denizcilik, ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti kıta sahanlığı ve kara suları; - İletişim ve Ulaştırma; - Kıbrıs Vatandaşlığı; - Terörizmle Mücadele; - Genel ve Özel Aflar; - Fikri Haklar; ve - Eski Eserler. 	<ul style="list-style-type: none"> - Çevrenin Korunması; - Balıkçılık ve Tarım; - Sanayi ve Ticaret - Şehir ve Bölgesel Planlama; - Spor ve Eğitim; - Sağlık; - Sosyal Güvenlik ve Çalışma Yaşamı; ve - Aile, Şirketler ve Ceza Hukuku
--	--	--

Yasama : Senato ve Temsilciler Meclisi

Yürütme : Başkanlık Konseyi, Federal Yönetim ve Federal Polis

Yargı : Kıbrıs Yüksek Mahkemesi

Bağımsız Yetkililer ve Kurumlar : Kıbrıs Merkez Bankası, Başsavcı ve Sayıştay Başkanı

f) Vatandaşlık

Tek bir Kıbrıs vatandaşlığı olacaktır. Bütün Kıbrıs vatandaşları aynı zamanda ya Kıbrıs Rum Devleti ya da Kıbrıs Türk Devleti iç kurucu devlet vatandaşlığı statüsüne sahip olacaktır.²⁶⁸

g) Mülkiyet ve Toprak Düzenlemeleri

'BM Genel Sekreteri'nin Güvenlik Konseyi'ne Nisan 2003'te sunduğu raporda belirttiğine göre :

“ Kıbrıs'ın nüfusunun hemen hemen yarısı (Kıbrıslı Türklerin yarısına yakını ve Kıbrıslı Rumların üçte biri), 1963 ile 1974 arasındaki dönemdeki toplumlararası çatışma ve askeri müdahaleler ve adanın o zamandan beridir halledilmemiş bölünmüşlüğü sonucunda mallarını yitirmiştir.”

Kıbrıs sorununa bütünlüklü bir çözümün çerçevesi içinde mülkiyet haklarının kullanılmasını belirleyecek olan koşullar doğal olarak, ister tasarrufu kaybeden mal sahibi ister şimdiki kullanıcı olsun, Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin büyük bir kısmı için temel bir sorundur.

BM Genel Sekreteri'nin her iki Kıbrıslı lidere Kasım 2002'de sunduğu (Aralık 2002'de ve Şubat 2003'te yeniden gözden geçirilen) Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm önerisi, 1963'ten bu yana yaşanan olaylardan etkilenen mülkü ele alan ayrıntılı bir düzenleme içermektedir. Annan Planı, bu zorlu ve karmaşık konunun kapsamlı bir muamelesini sunma girişiminde bulunan ilk belgedir.

BM'ye göre, 1963'ten bu yana yaşanan olaylardan etkilenen mülk ile ilgili hükümler, tasarrufu kaybeden mal sahipleri ile şimdiki kullanıcıların çatışan meşru menfaatleri arasında adil bir denge kurmaktadır. BM bu hükümlerin uluslar arası hukuka ve Plan'ın özünü oluşturan unsurlardan biri olan iki bölgelilik ilkesine dayandığını söylemektedir. BM'ye göre, söz konusu hükümler, aynı zamanda iki tarafın önemli bazı siyasi kaygılarına da cevap vermektedir: bunlar arasında göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun evlerine dönmesi gerekliliği; yerinden oynayacak ve yer değiştirecek şimdiki kullanıcıların sayısını asgariye

²⁶⁸ PRIO – International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan 'Kıbrıs için Annan Planı : Vatandaşın El Kitabı' adlı çalışmadan alınmıştır. Çalışma, Plan'ın Şubat 2003 yılında yayımlanan yenilenmiş versiyonuna dayanılarak hazırlanmıştır.

indirme gerekliliği; ve diğer güvenlik, insan hakları ve insancıl yardım konuları bulunmaktadır.

Mülkiyet rejimi, bu ilkelere bağlı kalarak, kişilerin malları üzerindeki hakkına saygı gösterirken, belli durumlarda kişilerin haklarını kullanabilme biçimini sınırlamakta ve düzenlemektedir. Sistem bireysel hak taleplerine dayanmaktadır; hakların iadesi mümkün değilse, tam ve etkin tazminat ödenecektir.

Mülkiyetle ilgili hükümler aynı zamanda toprak konusu ile de özel olarak bağlantılıdır. Bu nedenle, planda Kıbrıs Rum Devleti idaresine devredilecek bölgedeki mallarına dönecek Kıbrıslı Rumların sayısını azamiye çıkararak bir yaklaşım benimsenmektedir. BM'ye göre, Kıbrıs Türk Devleti tarafından idare edilecek bölgede kalacak olan Kıbrıslı Rumlara ait konutların sayısını hayli azaltan toprak ayarlamasına ilişkin kesin öneri bu yaklaşımı yansıtmaktadır. BM, aynı zamanda, şimdiki sakinler üzerindeki etkiyi asgariye indirmek amacıyla, toprak ayarlaması bölgesini belirlerken tarihsel olarak yüksek Kıbrıslı Türk nüfusa sahip köyleri mümkün olduğu oranda dahil etmemeye de çalıştığını belirtmektedir.

Kuruluş Anlaşması'na göre, göre toprak ayarlamasına tabi olacak bölge 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti toprağının %7'sine karşılık gelmektedir. Bir başka deyişle, Anlaşma'nın kabulü halinde, Kıbrıs Türk Devleti idaresindeki toprak ada toprağının %29'unu, Kıbrıs Rum Devleti idaresindeki toprak ise ada toprağının %70'ini oluşturacaktır.²⁶⁹

h) Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi (Güvenlik Boyutu)

Annan Planı Garantörlük ve Askersizleştirme konularında aşığıdaki çözümleri içermektedir;

'Güvenlik;

- *Garanti Antlaşması, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzenine ek olarak, kurucu devletlerin toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzenini kapsayacaktır.*

²⁶⁹ PRIO – International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan 'Annan Planı'nda Mülkiyet Rejimi: Vatandaşın El Kitabı' adlı çalışmadan alınmıştır. Çalışma, Plan'ın Şubat 2003 yılında yayımlanan yenilenmiş versiyonuna dayanılarak hazırlanmıştır.

- *İttifak Antlaşması, tüm rütbelere dahil olmak üzere, her biri 6000'i* aşmayan Yunan ve Türk birliklerinin sırasıyla Kıbrıs Rum Devleti'yle Kıbrıs Türk Devleti'nde konuşlandırılmasına müsaade edecektir.*

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişiyle tüm Yunan ve Türk birlikleri, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında aksine bir antlaşmaya varılmadıkça, Kıbrıs'tan çekilecektir. Yunan ve Türk askeri kuvvetleri ve silah ve teçhizatları, mutabık kalınan bölgelere yeniden konuşlandırılacak ve mutabık kalınan seviyeye ayarlanacaktır.

Kuruluş Antlaşması'nın yürürlüğe konulması bir Birleşmiş Milletler barış gücü tarafından izlenecektir. Bu güç, Antlaşma'ya uyulmasını teşvik etmek için mümkün olan her çabayı gösterecek ve güvenli bir ortamın sürdürülmesine katkıda bulunacaktır. Bu güç, federal hükümet, her iki kurucu devletin onayı ile, aksine karar alınca kadar adada kalacaktır.

Birleşmiş Milletler'in başkanlığında ve garantör güçler, federal hükümet ve kurucu devletlerin temsilcilerinden oluşan İzleme Komitesi, Kuruluş Antlaşması'nın uygulanmasını izleyecektir.

Askersizleştirme;

- *Tüm Kıbrıslı Rum ve Türk askeri güçler, seferi birlikler de dahil olmak üzere, feshedilecektir.*
- *Hiçbir paramiliter veya seferi birlikler olmayacaktır, ve vatandaşlara paramiliter ve seferi eğitim verilmeyecektir.*
- *Sportif amaçlı ruhsatlı silahlar haricindeki tüm silahlar yasaklanacaktır. Kıbrıs'a silah tedarik edilmesi, hem ithalatçıları, hem de ihracatçıları hukuken bağlayıcı olacak şekilde yasaklanacaktır.*
- *Kurucu devletler; Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, federal hükümetine, kurucu devletlere veya garantör güçlere karşı şiddeti veya şiddete teşvikte bulunmayı yasaklayacaktır.*

* Bu sayı, antlaşmanın bu maddesinde sürekli olarak müzakere edilen bir sayıdır, bu yüzden planın farklı versiyonlarında değişiklik göstermektedir. Ancak planın hiçbir versiyonunda sözü edilen askeri güçlerin 4 basamaklı bir sayıdan daha fazla olabileceği belirtilmemiş, askeri varlığın niceliği sürekli 4 basamaklı bir sayıyı ifade etmiştir.

- Kıbrıs, her iki kurucu devletten onay almadan, toprağını uluslar arası askeri operasyonlara açmayacaktır. Bu konuda Türkiye Avrupa Birliği'ne girene kadar, Yunanistan'ın ve Türkiye'nin rızası da gerekli olacaktır.

*Federal hükümet ve kurucu devletler Birleşmiş Milletler operasyonları ile işbirliği yapacaktır. Birleşmiş Milletler, operasyonlarının maliyeti Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından karşılanacaktır.*²⁷⁰

i) Yerinden Edilenler

‘Yeniden Yerleştirme ile İlgili Düzenlemeler:

Toprak ayarlama sına tabi bölgelerin şimdiki sakinlerinin haklarını ve menfaatlerini korumak için özel düzenlemeler bulunacaktır. Bunlar şimdiki sakinlerin, yeterince geçinebilmeye uygun yerlerdeki alternatif konutlara düzen içerisinde yeniden yerleştirilmelerini sağlayacaktır. Bu düzenlemeler arasında şunlar vardır:

- Yeniden yerleştirilecek olan kişilerin hane halkı olarak kaydı yapılacaktır.
- Topluluk halinde yaşayan kişiler topluluk olarak yeniden yerleştirilmeyi talep edebilecektir.
- Yeterli maddi imkana sahip kişiler, ilgili bölgenin idaresinin devri için anlaşılmış tarihten en çok bir ay önce malı boşaltacaktır.
- Yeterli maddi imkana sahip olmayan kişilere, alternatif konut belirlendikten sonra, yeniden yerleştirme için üç aydan az olmayan bir ihbar süresi verilecektir.
- Küçük çocukları, yaşlı bireyleri ve sakat bireyleri olan aileler için özel tedbirler alınacaktır.²⁷¹

‘BM'nin tahminlerine göre toprak ayarlamasına tabi olacak bölgede 1974'te yerinden edilen Kıbrıslı Rumların %54'ü yaşamaktaydı. Bu kişilerin o zamanki sayısı yaklaşık 86,000 idi. Bugün çocukları ile birlikte bu kişilerin sayısı yaklaşık 120,000 olarak hesaplanmaktadır.

Planda, mülkiyet haklarının toprak ayarlamasına tabi olan bölgede nasıl kullanılacağı konusu ile bu hakların geri kalan tüm bölgelerde nasıl kullanılacağı konusu birbirinden ayrı

²⁷⁰ PRIO – International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan ‘Kıbrıs için Annan Planı : Vatandaşın El Kitabı’ adlı çalışmadan alınmıştır. Çalışma, Plan’ın Şubat 2003 yılında yayınlanan yenilenmiş versiyonuna dayanılarak hazırlanmıştır.

²⁷¹ International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan ‘Kıbrıs için Annan Planı : Vatandaşın El Kitabı’ adlı çalışmadan alınmıştır. Çalışma, Planın Şubat 2003 yılında yayınlanan yenilenmiş versiyonuna dayanılarak hazırlanmıştır.

tutulmaktadır. Toprak ayarlamasına tabi bölgede bulunan mallara ilişkin mülkiyet hakları genellikle hakların iadesi yoluyla olacaktır. BM, bu bölgedeki etkilenmiş malların şimdiki kullanıcısı olan 47,000'e yakın (1996 nüfus sayımına göre) kişinin yeniden yerleştirilmesinin gerekeceğini tahmin etmektedir. Yine BM'nin tahminlerine göre, bunun 23,000'ini geçmişte kendi mallarının tasarrufunu kaybeden ve dolayısıyla kendi hak talepleri bulunan kişiler oluşturmaktadır.

Kuruluş Anlaşması yürürlüğe girdiği takdirde, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk tasarrufu kaybeden mal sahiplerinin, etkilenmiş maldaki menfaatlerinin tanınması için hak taleplerini Mülkiyet Kurulu'na vermesi gerekecektir. Toprak ayarlamasına tabi olmayan bölgelerdeki malının mülkiyet haklarını kullanmak isteyen bir talep sahibi: (a) hakların iadesi; veya (b) tazminat; veya (c) satış, uzun süreli kiralama veya takas yollarından birini tercih edebilir. Her talep sahibinin, mülkiyet haklarını nasıl kullanmak istediğini belirtmesi gerekecektir.'

BM, toprak ayarlaması dışında kalan bölgelerdeki mülkiyet düzenlemeleri sonucunda Kıbrıs Türk Devleti idaresindeki toprak üzerinde yaşayan en çok 15,000-18,000 şimdiki kullanıcının etkileneceğini tahmin etmektedir (1996 nüfus sayımına göre). Buna göre, toprak ayarlamasından etkilenecek olanlarla birlikte Kıbrıs Türk tarafından toplam 62,000-65,000 kişinin yeniden yerleştirilmesi gerekecektir. Anlaşmaya göre, bir BM temsilcisinin başkanı olacağı bir Yeniden Yerleştirme Kurulu oluşturulacaktır. Bu Kurul yeniden yerleştirme sürecine yardımcı olmak ile görevli olacak, ve aynı zamanda da BM'nin toprak ayarlamasıyla ilgili bir izleme ve denetleme rolü oynayacaktır.²⁷²

3- Annan Planı'nın Kısa Değerlendirmesi

a) Federal Yapı

'Tahakküm (domination) ve ayrılma (seperation) arasında gidip gelen milliyetçi yarışmada, bazen birine, bazen de ötekine yaklaşılmışsa da, ne biri ne de öteki tam olarak başarılabilmiştir. Tahakkümcü ve ayrılıkçı politikalar sonuç alamayınca, yani ne çoğunluğu oluşturan etnik grubun egemenliğinde bir devlet, ne de sayısal azınlığı oluşturan etnik grubun

²⁷² PRIO – International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan 'Annan Planı'nda Mülkiyet Rejimi: Vatandaşın El Kitabı' adlı çalışmadan alınmıştır. Çalışma, planın Şubat 2003 yılında yayınlanan yenilenmiş versiyonuna dayanılarak hazırlanmıştır.

ayrılarak oluşturduğu ayrı bir devlet kurulamayınca, federe devlete...mecburen*...‘‘yol görünmüş’’ oldu. Yani, etnik grupların siyasi eşitlik temelinde ve sınırlandırılmış ulusal egemenlik haklarıyla kurdukları ve otonomi ile karşılıklı – bağımlılık temelinde birlikte yönettikleri bir devlet.’²⁷³

Annan Planı, Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti adında, yetki ve egemenliğini federal anayasadan alan iki kurucu devletin oluşturduğu ‘Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’ devletini öngörmekteydi. Buna göre, egemenlik ve uluslar arası kişilik tekti ve bu yetkeler federal hükümette toplanmaktaydı. Plan, Kıbrıslı Türkleri koruyucu bazı asimetrik yaklaşımlarıyla klasik federasyon oluşumlarından uzaklaşırken, ayrılma hakkını yasaklayan ve egemenliği kurucu devletlere değil, federal anayasaya veren yapısıyla konfederal yapıdan açıkça farklılaşmaktaydı. Buna göre, Annan Planı, federal bir düzenleme olarak nitelenebilir.

Plan üzerine o kadar çok eleştiri ve manipülasyon yapılmıştır ki ortaya enteresan eleştiriler de çıkmıştır; örneğin, başta Rauf Denktaş ve Türkiye’deki bazı çevreler, planı ‘KKTC’nin talep ettiği gibi her iki tarafa self – determinasyon hakkını tanıyan egemenliği vermediği’²⁷⁴ için eleştirmiştir. Hatta Rauf Denktaş ‘planın benimsenmesi halinde, 5-10 yıl içerisinde Kıbrıslı Türklerin sonu anlamına geleceğini’²⁷⁵ söylemiştir.

Diğer yanda ise, Papadopoulos, ‘Kıbrıs federasyonuna dönük bütün önerilerin ‘‘konfederasyon’’ olduğunu iddia ederek, bunları sırasıyla reddetmişti. De Cuellar Belgesi, Gali Fikirler Dizisi ve şimdi de Annan Planı, ‘‘Türlere kuzeyde ayrı egemenlik bağışlarken, aynı zamanda, onları güney Kıbrıs’ın da ortağı’’²⁷⁶ yapıyordu. Bu yüzden, uzun yıllar en sevimli sloganı Türklerin, ‘‘Kuzeyde egemen, Güneyde ortak’’ olmak istedikleri şeklindeydi.’ Bu anlayışla milliyetçi Rum çevreleri, Annan Planı’nı hızla şeytanlaştırma yoluna gittiler. Planın, ‘Kıbrıs’ın ‘‘ikiye bölünmesini yasallaştırdığı’’ milliyetçi tezi²⁷⁷ de Kıbrıs Rum basınında işlenen yaygın tezlerden biri durumuna gelmişti. Gerçekte, ‘Kıbrıs’ta toprak bölünmesi kırk yıldır söz konusudur ! Bu basitçe 1974’teki Türk işgalinin...işgal kelimesi

* Kıbrıs’ta federasyon fikri, her iki toplum için de ‘ideal’ çözümü ifade etmemektedir. Ancak, iki toplumun ‘ideal’ çözüm arayışları tarihte acı deneyimlere neden olduğu için, federal çözüm bulunabilecek ‘optimal çözüm’ olarak ortaya çıkmış; yaklaşık 30 yıldan uzun bir süredir de iki toplum bu optimal çözüm içinde ‘maksimal çıkarları’ kovalamıştır.

²⁷³ Niyazi Kızılyürek, ‘Doğmamış Bir Devletin Tarihi, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 364

²⁷⁴ Enver Bozkurt – Havva Demirel, a.g.e., s. 94

²⁷⁵ Masis Kürkçügil, a.g.e., s. 112

²⁷⁶ Kızılyürek, a.g.e., s. 340

²⁷⁷ Masis Kürkçügil, a.g.e., s. 111

yazarın yorumudur...değil, Kıbrıslı Rum kapitalistlerin 1963-64 olaylarıyla yol açtığı ve 1974'e kadar oluşturdukları *apartheid* düzeninin sonucudur.²⁷⁸

Yani, Kıbrıs'ın ikiye bölünmüşlüğünden faydalanıp yıllardır gerek iç gerekse dış politikada rant sağlayanların, birleşme konusunda ne kadar samimi oldukları ayrı bir tartışma konusudur. Geline aşamada görülmüştür ki, bu çevreler, 'eşitlikçi bir birleşme'dense, de-facto bölünmüşlüğü tercih etmektedirler.

'Annan Planı'nın, asimetrik bir federal düzen öngördüğü açıktır. Yani, geçici olmak kaydıyla, taraflardan birine, diğerine verilmeyen haklar tanınmaktadır. Bu da, yoğun eleştirilere yol açmaktadır. *Oysa, toplumlar arası eşitsizlik bir Kıbrıs gerçeği olduğu kadar, Kıbrıs sorununun oluşumunda ciddi pay sahibi olan sosyo-ekonomik bir veridir (vurgu H.A.).* Eşitsiz gelişim sayesinde modernleşmede "zayıf" kalan ve dinamik Rum toplumu karşısında korkuya ve dışlanmışlık duygusuna kapılan Kıbrıs Türk toplumu, sadece ekonomik nedenlerle olmasa da, varoluş derdine düştüğü için milliyetçi tepkilerle ayrılmaya yönelmişti. Federal devletin uzun vadeli bir istikrar yakalaması için, bu devlet çatısı altında yaşayan toplumların yaşam düzeyleri arasında ciddi farklar olmaması gerekiyor. Aksi halde, Gallner'in sözünü ettiği "sınıf-ulus" durumu ortaya çıkar. Ekonomik olarak zayıf olanlar aynı etnik grupta toplanmış olur ki, bu, ayrılıkçı akımlara yol açan veya bu akımları güçlendiren en iyi "reçete"lerden biridir. Ancak, zayıf komüniteyi korumak, meşru bir kaygı olsa da, bunu temel insan haklarını yok ederek sağlamak veya toplumlar arası etkileşime olanak tanımadan sağlamaya yönelmek, meşru sayılmaz. Nitekim, Annan Planı, Denктаş'ın temelli ayrılık politikasına karşı, insan haklarının, hem bireysel hem de kolektif manada olmak üzere, uygulanmasını öngörüyor.* Geçici düzenleme ve sınırlamalar, federal devletin geleceğini sağlam temellere oturtan "oto-sınırlamalar" olarak görülebilir.^{278a}

b) İki Bölgelilik ve Toprak Düzenlemeleri

Kıbrıs Sorunu'nun en temel ve karışık noktalarından biri de iki bölgelilik ve toprak düzenlemeleridir. Annan Planı, bu soruna son derece detaylı ve karmaşık çözümler önermiştir.

²⁷⁸ Masis Kürkçügil, a.g.e., s. 111

* Kuşkusuz, Annan Referandumu öncesi ve sonrasında sergilediği uzlaşmaz ve hegemonyacı, saldırgan tutum nedeniyle Rum siyasi lider Papadopolous ve Rum siyasi egemenlerine de benzeri bir yaklaşımın sergilenmesi gerekmektedir. Sürekli Kıbrıslı Rumların 'insan haklarından' gem vuran bu siyasilere, Kıbrıslı Türklerin 1963-74 arasındaki insanlık dışı yaşam şartlarından ve Kıbrıslı Türklerin sürekli ada içinde ve ada dışına yaptıkları göçlerden dolayı mahrum bırakıldıkları 'mülkiyet haklarından' söz etmek gerekmektedir.

^{278a} Kızılyürek, a.g.e., s. 368

Kıbrıs'ta iki bölgeliliği 1974 sonrasında oluşan fiili bir durum gibi görme eğilimi oldukça ağır basar; bu tespit doğru olmakla birlikte, eksiktir. Gerçekte, fiili bölünme, milliyetçi dönemde düşük seviyede başlar, toplumsal çatışmaların arttığı 50'li ve 60'lı yıllarda devam eder. Bu dönemde Kıbrıslı Türkler, gerek Rum baskısından kaçmak, gerekse TMT'nin baskısına boyun eğmek için kademeli olarak adanın kuzeyine doğru hareket eder.

1974, bu anlamda bir başlangıçtan çok bir sonucu ifade eder. Bu dönemden sonra, (BM'nin ilgili kararları da dikkate alınır) iki bölgeliliğin Kıbrıs Sorunu'nun (dolayısıyla da çözümün) temel olgularından biri olduğu açıktır.

Annan Planı, 'saf bir Türk bölgesini' içermemiştir. Federal bir devlette, üstelik de uzun yıllar etnik olarak karışık yaşanmış bir adada, bunu hukuken ve coğrafi olarak sağlamak mümkün değildir. Bu konuda çok eleştiri alan plan, gerçekte 'Türk kontrolünde ve Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeler öngörmekteydi.

Aslında Kıbrıslı Türkler (ve/veya Türkiye), tarihsel olarak bakıldığında 1940'lı yıllardan itibaren ada üzerinde kontrol ettikleri toprağın oranını sürekli olarak artırmıştı. 'İngiliz sömürge makamlarının araştırmalarına göre, Türkler 1946'da Kıbrıs'ın yüzde 18,3'üne, 1960'ta yüzde 20'sine sahipti. 1974 yılında Rum kurumlarının yaptığı araştırmaya göre bu oran yüzde 12'ydi'²⁷⁹ ama müdahale sonucunda yüzde 37'ye çıkmıştı.

Bu da Kıbrıslı Rumlar üzerinde sürekli bir psikolojik ve ekonomik eziklik/baskı yaratmaktaydı. Kıbrıslı Rumlar için bu durum, bir 'Helen Adası'nda kabul edilemezdi.

Plan, uluslar arası hukuka göre Kıbrıslı Rumlara ait olan toprak ve taşınmaz malların eski sahiplerine iadesini, bunun karşılığında da Kıbrıslı Türklere tam egemenlik olmasa da 'egemenliğe ortak olma yetkesini' vermeyi öngörüyordu.

Rauf Denktaş'ın öngördüğü gibi 'global takas' yöntemi değil, geri iade, tazminat, uzun vadeli kiralama ve takas yollarının tümünü barındıran çoklu ve karmaşık bir sistem öngörülmüştü.

Esasen Rauf Denktaş'ın savunduğu global takas yönteminin Kıbrıs'ta uygulanması olası görünmemektedir. 'Bunun nedeni, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların AB yapısı içerisinde ve genel olarak da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin çatısı altında bulunmasıdır. Dolayısıyla mülkiyet hakkını ortadan kaldıracabilecek herhangi bir hukuki düzenlemenin, tarafların antant kalması ve/veya bunun referandumda onaylanması durumunda bile geçersiz kalacağı açıktır. Bu düzenlemenin uluslar arası hukukun ve özellikle AİHM'nin ve belirlediği çerçeve içerisinde yapılması gerekmektedir.

²⁷⁹ Erdal Güven, a.g.e., s. 175

Global takasın 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yapıldığı bilinmektedir ve bireysel hakların da bu yöntemle çiğnendiği düşünülmektedir. Ayrıca global takas o dönemde bir kurtuluş savaşının hemen ardından yapılmıştır. Bu da nüfus hareketlerinin bir derece de olsa doğal yansıması olarak açıklanabilir. Ancak Kıbrıs'taki göç, Kıbrıslı Türklerin kuzeye, Kıbrıslı Rumların da güneye gidişi dahi bir antlaşma ile olmuştur. Bu antlaşmada mülkiyet hakkı ile ilgili bir rezerv konmamıştır. Dolayısıyla, garantörler dahil, konunun taraflar ortak mutabakata varsalar dahi, bunun bireysel hakları kısıtlayıcı bir bağlayıcılığı olmayacağı için global takasın Kıbrıs'ta uygulanması mümkün olmayacaktır.

Annan Planı'ndaki mülkiyet düzenlemeleri küçük ayrıntılar dışında, tamamen uluslar arası hukuka uygun hazırlanmıştır. Esas itibarı ile, plan, mülkiyet bırakıp kuzeye veya güney göç edene mülkiyet vermeyi öngörmüş, kuzeyde 1974'ten sonra yapılan birtakım düzenlemelerle oluşturulan sonradan gelme mülkiyet haklarına (ki buna mülkiyet hakkı denmez aslında; tasarruf hakkının mülkiyete dönüştürülmesi denebilir) yasal zemin yaratma çabası olduğu konusunda eleştirilebilir.²⁸⁰

c) Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi

Bu konuda Türk tarafının görece daha rahat olduğu, ada üzerinde mevcut bulunan yaklaşık 50.000 askerini (gayri resmi rakam) kademeli olarak çekmeyi kabul ettiğini, ancak, garantörlük hakkından ve üzerinde anlaşılacak bir miktardaki askerin sürekli konuşlandırılması hakkından feragat etmediği bilinmektedir. Bununla birlikte, planda, garantörlük hakkının, kurucu devletleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi, genellikle gözden kaçan önemli bir ayrıntıdır.

Diğer yandan, Kıbrıslı Rumlar, adanın tüm Türk ve Yunan askerlerinden arındırılmasını, bunun hızla ve etkin şekilde yapılmasını talep etmekte; ayrıca, garantörlerin 'etkin ve fiili' müdahale yetkisinin de sınırlandırılması gerektiğini öne sürmektedirler. Kuşkusuz, bu maksimalist isteklerin yerine getirilmesi mümkün görünmemektedir. Bundan dolayı, Kıbrıslı Rumlarda, bu konuyla ve Annan Planı'nın ilgili maddeleriyle ilgili hoşnutsuzluk sürekli olarak devam edecektir.

Kuşkusuz, bir devletin, başka devlet veya devletlerin garantisi altında olması hoş bir durumu ifade etmez; ancak tarihsel süreç bunu gerekli kılmaktaysa ve bu toplumları

²⁸⁰ 3 Ocak 2004 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ta Kıdemli Bir Yargıç ile ('KKTC Anayasası'na göre ismin açıklanması suç teşkil eder) yapılan söyleşiden alınmıştır.

ilgilendiren hayati bir konuysa, tüm diğer konularda olduğu gibi, ideali, değil, gerçeği gözetmek gerekecektir.

Ancak olabilecek en ideal senaryo, garantör ülkelerin yardımı ile (İngiltere'nin garantörlüğünü her koşulda gereksiz, hatta zararlı bulmaktayım) oluşturulacak barış ve huzurun korunmasında 'garantör ülkelere ihtiyaç kalmamasıdır'; ancak, mevcut durum dikkate alındığında, bunun bir 'ideal' olduğu, günümüz 'gerçekleriyle' ne yazık ki çok fazla uyuşmadığı açıktır.

d) Türkiye Kökenli Nüfus – Yer Değiştirenler ve Planın Ekonomik Yapısı

'1974 sonrasında Türkiye'den aktarılan nüfus, Kıbrıs Rum toplumunda sert tepkilere yol açıyor. Uluslar arası hukukun çiğnendiği sık sık dile getiriliyor. Ne var ki, Kıbrıs sorunu sadece hukuk açısından ele alınamayacak kadar karmaşık ve pek çok fiili durumun oluşmasına yol açacak kadar da eski bir sorundur.'²⁸¹

Kuşkusuz, hukuk, kesinlikle göz ardı edilemeyecek bir evrensel bir değerdir; hukukun üstünlüğü her türlü ulusal ve uluslar arası kararda gözetilmelidir. Bununla birlikte, son birkaç yıl göstermiştir ki, Kıbrıs Rum yönetenleri uluslararası hukuka son derece önem ve itibar gösterirken, sorunun çözümünde aldıkları isteksiz tavırla, Kıbrıslı Türklerin bireysel ve toplumsal haklarına karşı sergilenen duyarsız yaklaşım, barış, ahlak ve farklılıklara saygı gibi diğer evrensel değerlere pek itibar etmeyerek, insan hakları konusunda ciddi bir samimiyetsizlik sorunu yaşamaktadırlar.

Kıbrıs Türk toplumu içindeki sosyo-ekonomik ve demografik yapı değişiklikleri kuşkusuz ki sebep, sonuç ve yöntem açısından tartışmaya açıktır; ancak aynı tartışmanın güneydeki toplumsal yaşam için de yapılması gerekmektedir.

Bunun nedeni güneydeki, Pontuslu Rumlar, Bangladeşli, Rus ve Sri Lankalı insan topluluklarıdır.

Kuşkusuz Annan Planı'nın uygulanması neticesinde yer değiştiren Kıbrıslı Türkler ve Türkiye kökenli 'KKTC' vatandaşları olacaktı; bu da özellikle Türk tarafında haklı olarak ciddi bir endişeye yol açmaktaydı. Bunun yanında, Kıbrıslı Rumlardan, iade edilen topraklara göç edenler ve/veya Kıbrıs Türk idaresinde yaşayacak olan Rumlar da öngörülmüştü.

²⁸¹ Kızılyürek, a.g.e., s. 368

İşte bütün bu nüfus hareketleri adanın sosyo-ekonomik ve demografik yapısını önemli ölçüde değiştirecek kadar büyüktü. Özellikle Kıbrıslı Türklerin yerleşim yerlerini boşaltması ve yerine Kıbrıslı Rum yerleşimcilerin gelmesi hem siyasi hem de ekonomik bir zorluğu ifade ediyordu.

Diğer yandan, planın ekonomik olarak ne öngördüğü, uygulanması halinde iki toplumu nasıl etkileyeceği de tam olarak kestirilemiyordu. Bir görüşe göre, ekonomik izolasyonların sona ermesi, turizm ve tarımsal faaliyetlerin işlerlik kazanması ve AB fonlarının da yardımıyla Kuzey Kıbrıs ve Kıbrıslı Türkler büyük bir ekonomik refaha ulaşacaklardı; bir başka görüş ise, AB'nin mal ve hizmetlerin, dolayısıyla da sermayenin serbestçe dolaşımını sağlamasıyla, egemen Rum sermayesi adanın tümüne gücünü yayacak ve günün sonunda Kıbrıslı Türkleri bu yolla adadan koparacaktı. 'Kıbrıslı Rum kapitalistlerin ifadeleri daha açıktır: "AB şemsiyesiyle sadece tehlike ve güçlükler hafiflemeyecek, fakat dinamizmimizle kuzey kısmını da barışçı bir biçimde ele geçireceğiz."²⁸²

Planın uygulanması durumunda, bu iki öngörüden hangisinin gerçekleşeceğini önceden kestirmek son derece güçtür.

Diğer yandan, planın en fazla eleştiri alan noktalarından biri de, uygulama aşamasında ortaya çıkacak mağduriyet, tazminat, ekonomik ihtiyaçlar vb. gibi temel ekonomik giderlerin nereden ve hangi kaynakla karşılanacağını açık bir şekilde ortaya koyamamasıdır.

Gerçekten de bu konuyla ilgili olarak, BM, AB ve diğer planı destekleyen ülkeler çeşitli vaadlerde bulunmuşlardır ancak planın hangi ekonomik kaynakla uygulanacağı sorusu gerçek bir yanıt bulamamıştır.

Sonuç olarak, Annan Planı, bazı sol görüşlü ve/veya milliyetçi çevrelerin iddia ettiği gibi tamamen emperyalist bir komplo veya dayatmanın ürünü değildir. Aksine, Kıbrıs Sorunu ile ilgili olarak günümüze dek yapılan bütün görüşme, antlaşma, plan, harita vb. dikkate alınmış, iki toplumun duyarlılıkları ve ihtiyaçları da plan içinde özenle dengelenmiştir. Bu açıdan plan, yıllardır iki toplum arasında yapılan barış görüşmelerinin ve çözüm için öne sürülen bütün planların temel parametrelerini içinde barındırır. Buna, iki toplumun barışı sağlamlaştıracak iç dengesi ve huzuru ile, yıllardır Ortadoğu'da emperyalist devletler tarafından kurulan ve sürekli denetlenen 'Türk-Yunan Dengesi' de dahildir.

Kuşkusuz, plan, bazı zorluklar ve sakıncalar da taşımaktaydı; ayrıca emperyalist çıkarlar da kesinlikle korunup gözetilmekteydi.

²⁸² Kürçügil, a.e., s. 112 (Eleftherotipia, 9 Aralık 2002)

Bu açıdan yapılan eleştiriler de dikkate değerdir ancak, özü itibarıyla plan, bundan önceki bütün barış arayışlarını dikkate alan ve bünyesinde barındıran bir plandır; bu özelliği ile bundan sonraki her türlü girişimde de hareket noktası olacaktır.

Planı olumsuz kılan veya olumsuz algılanmasına neden olan en büyük nedenlerden bazıları aşağıdakilerdir;

1 – Zamanlama

2 - Dayatma/Zorlama

Planın hayata geçmesini engelleyen en önemli unsurlardan biri, sıkıştırılmış bir takvime ('Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği nedeniyle) sığdırılmaya çalışılmasıdır. Bu, Kıbrıs Türk tarafında bir oldu-bitti endişesi yaratırken, Kıbrıslı Rumlarda da şaşkınlık ve aldatılmışlık hissi yarattı (Kıbrıslı Rumlar, AB üyeliğine hiç hesapta yokken Kıbrıslı Türkleri de 'ortak etmek' niyetinde değildi).

Bir diğer önemli etken ise, özellikle Rum kamuoyunda bilinçli olarak yayılan 'emperyalist dayatmaya maruz kalındığı' kanısıydı. Geleneksel olarak buna tepkili olan Rum toplumu, son dönemdeki kendine aşırı güven ve sağcı eğilimlerle bu dayatmaya meydan okumaya hazırdu ve sonuç da o şekilde oldu.

Annan Planı, birçok açıdan, ada üzerinde barışın yakalanması adına kaçırılmış bir fırsat izlenimi veriyor. Gerçekte plan, içerik olarak barışçı koşulların hazırlanması ve iki toplumun ortak bir devleti paylaşması için neredeyse bütün koşulları yerine getirmekteydi; Ancak Kıbrıs gibi çok karmaşık ve tarihsel derinliği olan bir sorunun adil ve kalıcı bir şekilde çözülmesi için bütün bu çabaların yetersiz kaldığı görüldü.

Gerçekte, tarih tekerrürden ibaret olduğunu kanıtlarcasına, gerçek çözümün '*siyasi irade*' olmadan gerçekleştirilemeyeceğini ortaya koydu.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- 1 - Acar, Muhittin – Özgür, Hüseyin (Editörler), **Çağdaş Kamu Yönetimi 1**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2003.
- 2 - Altan, Mehmet, **Kıbrıs Diye Bir Ada**, Gündem Yayınları, Nisan 2003.
- 3 - An, Ahmet Cavit, **Kıbrıs'ta İsyandar ve Anayasal Temsiliyet Mücadelesi (1571-1948)**, Mez-Koop Yayınları, Lefkoşa, Aralık 1996.
- 4 - An, Ahmet Cavit, **Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliği'nin Oluşması (1900-1942)**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1997.
- 5 - An, Ahmet Cavit, **Kıbrıs Nereye Gidiyor ?**, Everest Yayınları, İstanbul 2002.
- 6 - An, Ahmet Cavit, **Kıbrıslık Bilincinin Geliştirilmesi**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1998.
- 7 - Arslan, Rıza, **Alternatif Siyasi Sistem Önerisi 'Türkiye Tipi Başkanlık Sistemi'**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 180, İstanbul 2001.
- 8 - Artunç, İbrahim, **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, Kastas Yayınları, İstanbul 1989.
- 9 - Beratlı, Nazım, **Kıbrıslı Türklerin Tarihi**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1993.
- 10 - Bilge, A. Suat, **Ankara-Atina-Lefkoşe Üçgeni**
- 11 - Bozkurt, Enver – Havva Demirel, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel Basımevi, Ocak 2004.
- 12 - Demirağ, Fikret, **Limnidi Ateşinden Bugüne**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1992.
- 13 - Efeğil, Ertan – Ülger, Kaya (Editörler), **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Kıbrıs Tanıtma Fonu Yardımları ile, HD Yayıncılık, Ankara, 2001.
- 14 - Fikretoğlu, Ozan Zeki – Serter, Vehbi Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1981)**.
- 15 - Gazioğlu, Ahmet C., **Enosis Çemberinde Türkler, Bu Günlere Gelmek Kolay Olmadı – 1**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), Lefkoşa, Aralık 1996.
- 16 - Güven, Erdal, **'Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs'**, Om Yayınevi, İstanbul, 2003.

- 17 - Haşgüler, Mehmet, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- 18 - Haşgüler, Mehmet, **Kıbrıs'ın Turuncusu**, Anka Yayınları, Mart 2003.
- 19 - İnatçı, Ümit, **Aldatıcı Sorunlar İkilemi Ya Da Bir Çözumsuzlüğün Anatomisi**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1995.
- 20 - Keleş, Ruşen, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem/Kültür, Genişletilmiş Üçüncü Basım, İstanbul, 1998.
- 21 - Kızılyürek, Niyazi, **Kıbrıs Sorunu'nda İç ve Dış Etkenler**, Ada-M Basın Yayın Ltd 1. Basım, Lefkoşa, 1983.
- 22 - Kızılyürek, Niyazi, **Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- 23 - Kızılyürek, Niyazi, **Paşalar Papazlar**, Kıbrıs Defterleri Dizisi : 1, İstanbul Graphics, Londra, Ocak 1988.
- 24 - Kızılyürek, Niyazi, **'Doğmamış Bir Devletin Tarihi, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- 25 - Kürkçügil, Masis (Derleyen), **Kıbrıs Dün ve Bugün**, İthaki, İstanbul, 2003.
- 26 - Lijphard, Arend, **Çağdaş Demokrasiler**, çeviren Ergun Özbudun – Ersin Onulduran, Yetkin Yayınları, Ankara.
- 27 - Mavratsas, Kaysar M., **Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki Yönleri 8İdeolojik Çatışmalar ve 1974-1996 Kıbrıs Elen Kimliğinin Toplumsal İnşası**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2000.
- 28 - Özersay, Kudret, **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, ASAM Yayınları : 46, Balkan Araştırmaları Dizisi : 8, Ankara 1995.
- 29 - Samani, Meltem Onurkan, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliği**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1999.
- 30 - Şenocaklı, Şener, **Federalizm ve Kıbrıs Uyuşmazlığı**, Tutku Yayınları, Ankara, Ocak 2003.
- 31 - Tahsin, Arif Hasan, **Çirkef Yatağının Ortasında Gülistanlık Olmaz**, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa 1995.
- 32 - Tahsin, Arif Hasan, **Bir Sese Hasret**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2000.
- 33 - Teziç, Erdoğan, **Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)**, Beta Basım Yayım, İkinci Baskı, İstanbul, 1991.
- 34 - Uygun, Oktay, **Federal Devlet**, Çınar Yayınları, 1996.

Makaleler

- 1 - Çukurçayır, Akif, *Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim, Çağdaş Kamu Yönetimi 1*, Editörler, Muhittin Acar – Hüseyin Özgür, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim, 2003.
- 2 - Erhurman, Tufan, *'Oydaşmacı Demokrasi Modeli Çerçevesinde Annan Planı'nda Hükümet Sistemi*, Yrd. Doç. Doğu Akdeniz Üniversitesi
- 3 - Hakkı, Murat, *'Tayvan ile KKTC Arasındaki Benzetme Hukuken Yanlıştır'*, **Kıbrıs** , 14 Haziran 2004
- 4 - Kalodukas, Angelos, *'Kıbrıs Sorunu : 2. Dünya Savaşı'ndan Annan Planı'na'*, çeviren : Stefo Benlisoy, Kürkçügil, Masis (Derleyen), **Kıbrıs Dün ve Bugün**, İthaki, İstanbul, 2003.
- 5 - Okçu, Murat, *'Postmodernizm ve Kamu Yönetimi'*, **Çağdaş Kamu Yönetimi 1**, Editörler, Muhittin Acar – Hüseyin Özgür, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim, 2003.
- 6 - Ömürgönülşen, Uğur, *'Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği'*, **Çağdaş Kamu Yönetimi 1**, Editörler, Muhittin Acar – Hüseyin Özgür, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim, 2003.
- 7 - Parlak, Bekir, *'Küreselleşme Sürecinde Modern Ulsu-Devlet ve Kamu Yönetimi'*, **Çağdaş Kamu Yönetimi 1**, Editörler, Muhittin Acar – Hüseyin Özgür, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, Ekim, 2003.
- 8 - Yeşilada, Birol, *'AB Üyeliği, Annan Planı ve Kıbrıs'*, Contemporary Turkish Studies Endowed Chair, Mark Hatfield School of Government, Portland Eyalet Üniversitesi, ABD.

Sürelî Yayınlar

- 1 - Adaoğlu, Hacer (Doğu Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi), 5 Ekim 2004 tarihinde **Kıbrıs** gazetesinde yayınlanan mülakattan yararlanılmıştır.
- 2 - An, Ahmet Cavit, *'45 Yıl Önceki 1 Mayıs Kutlamaları ve Sonrası'*, **Yeni Çağ** , 7 Haziran 2003.
- 3 - An, Ahmet Cavit, *'Fikirleri Yaşıyor'*, **Yeni Çağ**, 13 Haziran 2003.
- 4 - Anagnostopolou, Sia, *Birikim Dergisi*'nde yayınlanan makaleden yararlanılmıştır, Nisan 2003, s. 60, 61 ve 62.

- 5 - Bayramoğlu, Ali, 'Yıkılan Bir Tabu : Kıbrıs', **Yeni Şafak**, 2 Nisan 2004
- 6 - Berkan, İsmet, 'Çözme İradesi Var Mı ?', **Radikal**, 19 Aralık 2003.
- 7 - Cemal, Hasan, 'Bir Yanı Barış, Bir Yanı Aşla İş', **Milliyet**, 6 Nisan 2004.
- 8 - Düzgün, Başaran, 'Egemenlik Masalı', **Kıbrıs**, 22 Nisan 2004.
- 9 - Doğan, Yalçın, 'Ya Taksim Ya Ölüm !', **Milliyet**, 2 Mayıs 2004.
- 10 - *Focus*, Popüler Bilim ve Kültür Dergisi, Temmuz 2004.
- 11 - Hastürer, Hasan, 'İşin Başı Eğitim...', **Kıbrıs**, 20 Mayıs 2004.
- 12 - Kızılyürek, Niyazi, 'Birikim' dergisi, Nisan 2003, s. 53.
- 13 - Sanberk, Özden, 'Unutarak Çözüm Bulunmaz', **Kıbrıs**, 24 Ağustos 2004.
- 14 - Ülsever, Cüneyt, 'Menfaatler Çatışması : KKTC', **Hürriyet**, 6 Aralık 2003.
- 15 - Διονύση Διονυσίου, 'Ateş ve milliyetçiler', **Politis**, 12 Temmuz 2004.

İnternet Adresleri

- 1 - <http://www.turan.tc/Kkte/kibris7.htm>.
- 2 - <http://www.bianet.org/2003/04/24/18249.htm>. (Arif Hasan Tahsin, 'Osmanlı'nın Girit'i Türkiye'nin Kıbrıs'ı')
- 3 - <http://www.ntvmsnbc.com/news/194888.asp>.
- 4 - http://www.kibris.gen.tr/turkce/baris/harekati/harekat_plani.html
- 5 - <http://www.kibris.gen.tr/turkce/barisharekati/harekatdenktasizlenimleri.html>
- 6 - http://www.kibris.gen.tr/turkce/baris_harekati/ikinciharekatbilancosu.html
- 7 - <http://www.ntvmsnbc.com/new/137469> (Yorgo Kirbaki'nin 'Otur Ulan Yerine - Papazın Gücü' adlı haberi)

Diğer Kaynaklar

- 1 – Zübeyir Ağaoğlu'nun Rauf Raif Denктаş ile 21 Kasım 1999 tarihinde yaptığı mülakattan yararlanılmıştır.
- 2 - Zübeyir Ağaoğlu'nun Glafkos Klerides ile İstanbul'da yaptığı mülakattan yararlanılmıştır.
- 3 -Zübeyir Ağaoğlu'nun George Vasiliu ile Güney Kıbrıs'ta yaptığı mülakattan yararlanılmıştır.
- 4 - Mehmet Ali Birand'ın 'Kıbrıs Belgeseli' adlı çalışmasından yararlanılmıştır.
- 5 - 'KKTC'de kıdemli bir yargıçla iki kez mülakat yapılmış ve bu mülakatlardan yararlanılmıştır. İsmi Mahfuzdur.
- 6 - Toplumcu Kurtuluş Partisi Başkanı Hüseyin Angolemlı ile yapılan mülakattan yararlanılmıştır.
- 7 - - PRIO – International Peace Research Institute, Oslo – tarafından hazırlanan 'Kıbrıs için Annan Planı : Vatandaşın El Kitabı' adlı çalışmadan yararlanılmıştır.
- 8 - '**İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5. Sınıf**', Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999. Sözü edilen resmi eğitim kitabından yararlanılmıştır.

KIBRIS : YENİ DEVLET YAPILANMASINDA BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ OLARAK FEDERASYON

Giriş

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL PERSPEKTİF VE ADA ÜZERİNDEKİ YÖNETİMLERİN GENEL HUKUKİ DURUMU

I. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDAN OSMANLI DÖNEMİ'NE KIBRIS'IN TARİHSEL SÜRECİNE BİR BAKIŞ.1

- A. Uygarlıkların Beşiği Kıbrıs.....1
- B. Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi.....5

II. İNGİLİZ SÖMÜRGEÇİLİĞİNDEN KIBRIS CUMHURİYETİ'NE UZANAN YOL.....12

- A. Kıbrıs'ta İngiliz Sömürge Yönetimi Dönemi.....12
- B. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi.....21

III. 1963 – 2004 YILLARI ARASINDA KIBRIS'TA YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER.....21

- A. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yıkılması ve 1974 Askeri Harekatına Yol Açan Süreç.....37
- B. 1974 – 2004 Yılları Arasında Adanın Siyasi, Ekonomik Ve Sosyal Durumu.....48

- 1- Genel Olarak 1974 sonrası Ortaya Çıkan Siyasi Durum..... 48
- 2 - 1974 Sonrası Adanın İki Kesiminde Ortaya Çıkan Ekonomik Durum 53
- 3 - Genel Olarak 1974 Sonrası Ortaya Çıkan Sosyal ve Hukuki Durum Hakkında Bazı Saptamalar.....57
- 4- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Uluslar arası Hukuk Açısından Durumu..... 61
- 5- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Uluslar Arası Hukuk Açısından Durumu.....64

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS SORUNUNUN İÇ VE DIŞ SEBEPLERİ

I. KIBRIS SORUNUNUN İÇ SEBEPLERİ.....67

- A. Kıbrıslılık Bilincinin Aşılma(A)Maması ve Çağdışı Eğitim Sistemleri.....67
- 1- Kıbrıs'ın Kuzeyinde ve Güneyinde Uygulanan Eğitim Müfredatının Kıbrıs Sorununa Etkileri.....76

B. Siyasi İrade veya İradesizlik.....	83
C. Kilise Faktörü.....	99
II. KIBRIS SORUNUNUN DIŞ SEBEPLERİ.....	104
A. Anavatanlar ve Tarihsel Hesaplaşma Hevesleri.....	104
B. 'Milli Dava' Olarak Kıbrıs.....	110
III. EMPERYALİST DIŞ MÜDAHALELER.....	119
IV. HORTLA(TILAN)YAN ENOSİS VE TAKSİM TEZLERİ.....	127
V. ÇÖZÜMSÜZLÜKTEN BESLENEN ÇIKAR ÇEVRELERİ.....	139
A. Kıbrıs İçindeki Çıkar Grupları.....	139
B. Kıbrıs Dışındaki Çıkar Grupları.....	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİM MODELLERİ VE KIBRIS : KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

I. ÜNİTER DEVLET YÖNETİMİ.....	150
A. Üniter Devlet Modelinin İncelenmesi.....	150
1-Merkezi Tek Yapılı Devlet.....	150
2-Yerinden Yönetimli Tek Yapılı Devlet.....	151
B. Üniter Toplum ve Kıbrıs.....	155
II. FEDERAL DEVLET YÖNETİMİ.....	159
A. Federal Devlet Modelinin İncelenmesi.....	159
1- Federal Yapılanmalarda Kurumsal Özellikler.....	163
2- Federasyon Modelleri.....	166
3- Federalizm ve Demokrasi.....	167
B. 21. YY. Federal Devlet Modelinde Kamu Yönetimi.....	170
C. Kıbrıs'ta Federal Toplum.....	175
III. KONFEDERAL DEVLET YÖNETİMİ.....	184
A. Konfederal Devlet Modelinin İncelenmesi.....	184
B. Ayrılık Fikrinin Hukuki Zeminle Desteklenmesi.....	187
C. Konfederal Devlet ve Kıbrıs: Kıbrıslılık Bilincinin Yitirilmesi.....	191

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS'TA FEDERALİZME İLİŞKİN ÖNERİLERİN TARTIŞILMASI

I. FEDERAL ANTLAŞMA ARAÇ MI, AMAÇ MI ?.....	194
II. İKİ KESİMLİLİK ?.....	203
A. İki Kesimliliğin Tarihsel Sebepleri	203
1- Bölünmüşlüğün En Güçlü Sembolü; Yeşil Hat.....	204
B. İki Kesimliliğin Hukuki Kaynağı.....	207
III. İŞLEVSEL FEDERASYONA NASIL ULAŞILABİLİR ?.....	214
IV. ULUSLARARASI TANINMA VE TAM EŞİTLİK	220
1 – Kıbrıs Cumhuriyeti ile Uluslar arası Tanınma.....	222
2 – ‘KKTC’ ile Uluslar arası Tanınma.....	224
3 – Kıbrıs Sorunu’nun Çözümü ve Uluslar arası Tanınma.....	225
4- Tam Eşitlik.....	227
V. KUZHEY KIBRIS’IN DÜNYA İLE ENTEGRASYONU.....	229
VI. SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ İÇİN TAM EŞİTLİK (HUKUKİ, SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL BAKIŞLAR)..	234
VII. ADANIN ASKERSİZLEŞTİRME İSTEĞİ.....	239
A. Adanın Askeri Üs Olma Durumu ve Bunun Siyasal ve Ekonomik Etkileri.....	239
B. Askersizleştirme ve Güvenlik Sorunu.....	243
VIII. AB’NİN KIBRIS SORUNUNA ETKİLERİ VE ANNAN PLANI’NIN GENEL İNCELEMESİ.....	248
1- Avrupa Birliği’nin Kıbrıs ile İlişkisi.....	250
2- Annan Planı.....	257
3- Annan Planı’nın Kısa Değerlendirmesi.....	266

SONUÇ ve ÖNERİLER

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	273
1 – Siyasal Koşullar ve Öneriler.....	273
2 – Hukuki Koşullar : Federal Devlet Düzeninde kurulmuş Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti.....	280
KAYNAKÇA.....	286

B. Siyasi İrade Veya İradesizlik

1 - Çözüm İradesinden Yoksun Bir 'Çözüm Süreci'

Kıbrıs'taki çözümsüzlüğün belki de en temel nedeni siyasi irade eksikliğidir. Daha basitçe ifadelendirecek olursak Kıbrıs'ta çözüm olmamıştır çünkü çözümün asli unsuru olan taraflar samimi bir şekilde sorunu çözmek isteğiyle istikrarlı bir siyasi isteklilik ve kararlılık ortaya koymamıştır. Kıbrıs'ta barış için irade gösteren Kıbrıslı Türklerin çoğu (%65) ve Kıbrıslı Rumların bir kısmı (%24) 'yakınlaşma için gereken sosyal koşulların hiçbir zaman teşvik edilmemiş'^{133a} olmasının acısını çekiyorlar.

Konuyu incelerken sorunun taraflarını kabaca iki gruba ayırmak faydalı olacaktır:

1-Ulusal Aktörler

2- Uluslar üstü aktörler (Supra National).

Ulusal aktörler grubunda Kıbrıs'ın tarihi ve coğrafi sahipleri, Kıbrıslılar (Kıbrıs Türk Halkı ve Kıbrıs Rum Halkı) ve onların güçlü tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğu 'anavatanları', Türkiye ve Yunanistan bulunmaktadır. İkinci grup olan uluslar üstü grupta* ise, başta BM olmak üzere, NATO, AB (özellikle Güney Kıbrıs'ın AB'ne tam üyelik adaylığı kazandığı 1995'ten sonra) ve ABD-İngiltere ikilisi bulunmaktadır.

Kıbrıs'ta çözüm için gereken siyasi irade eksikliğini incelerken, tarafların çözüm konusundaki yaklaşımlarını anlamaya çalışacağız. Ulusal aktörlerin Kıbrıs sorununa yaklaşımlarına baktığımızda, genel olarak şu tablo ortaya çıkacaktır:

1- Kıbrıs Türk Liderliği ve 'KKTC' Hükümeti: 'Kıbrıs'taki ve Ankara'daki Kıbrıs görüşmecilerinin Kıbrıs Türk toplumunun çıkarlarını gerçekten temsil edip etmediklerine ilişkin doğan yaygın kuşku'¹³⁴, 3 Kasım 2002 tarihinde TBMM'de tek başına iktidara gelecek çoğunluğu kazanan AK Parti iktidarının çözüm istenciyle birleşince ortaya büyük bir sinerji çıktı.

^{133a} John Tirman (ww.cyprus-conflict.net sitesinin editörü), 'The Wall Street Journal Europe' (5 Nisan 2004) gazetesinden alıntı yapan Radikal, 12 Nisan 2004 Pazartesi

* Bu gruba uluslar Üstü dememizin iki nedeni vardır: 1- İçinde BM, AB, Nato gibi uluslarüstü organları barındırması 2- Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi ülkelerin ulusal aktörler (Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslılar) üzerinde inkar edilemez siyasi yaptırım gücünün olmasıdır

¹³⁴ İsmet Berkan'ın 19 Aralık 2003 tarihinde Radikal gazetesinde çıkan 'Çözme İradesi Var mı ?' başlıklı yazısından alınmıştır.

Bu gelişmelerden sonra, Kuzey Kıbrıs'ta senelerce iktidarı elinde bulunduran ve Türkiye'deki hükümetlerin de desteğiyle, 'çözumsuzlük çözümdür', 'tek çakıl taşı vermeyiz' gibi sloganlarla çözümsüzlüğün ve süredurumun (status quo) en güçlü kalesi olan UBP* ve Rauf Denktaş için zor günler başlamıştı.

Aslında çözümün asli unsurları arasında olan Kıbrıs Türk Halkı, görüşmelerde sağlıklı bir şekilde temsil edilmiyordu. Bunun nedeni, halktan kopmuş olan temsilcilerin sadece kendi ideolojik ve tarihsel bilgileriyle hareket etmeleri olduğu kadar, 'KKTC'nin egemen bir devlet olmadaki zorluklarında gizliydi. Gerçekten de 'KKTC'nin egemenliği bir masal'¹³⁵dan ibaretti; çünkü;

- 1- 'KKTC'nin 'hukuksal açıdan başka bir dış ya da üstün iktidara bağlı olmadan ve yalnızca uluslar arası hukuk kuralları ya da kendi kabul ettiği bağlantılarıyla sınırlanan, serbestçe karar verme yetkisi'¹³⁶ yoktu * ,
- 2- BM 18 Kasım 1983 tarihli 541 no'lu kararında 'KKTC'nin bağımsızlığının 'hukuken geçersiz' olduğunu ve bağımsızlık kararının geri alınması gerektiğini ifade etmişti,
- 3- 'Kıbrıs'ta 'Dış Tehdide' karşı 1974'ten beri 60 bin Türk silahlı gücü bulunmaktadır. KKTC Anayasası da Kıbrıs'ta 'İç Güvenlik' konusunu Türk Silahlı Kuvvetleri'ne (TSK) devrederek, yasal olarak iç gelişmeler karşısında bu kurumu yetkili kılmıştır. Bu bir anlamda Kıbrıs'ın iç siyasi yaşamına yönelik askeri müdahaleyi açık hale getirmektedir. Bağımsız ve egemen olduğu söylenen Kıbrıs Türk polisi Türkiye Cumhuriyeti komutanlarından emir almaktadır'^{136a},
- 4- 'KKTC'nin kendi para birimi ve milli marşı yoktur, kitle iletişim araçlarındaki etkinliği de son derece sınırlıdır.

Açıkça görüldüğü gibi, Kuzey Kıbrıs'ta egemenlik olmadığı için, ne egemenlik kayıtsız şartsız milletindir, ne de siyasi irade tam olarak halkın çıkar ve talepleri doğrultusunda şekillenmektedir.*

* Ulusal Birlik Partisi, '11 Ekim 1975 tarihinde Rauf R. Denktaş tarafından kurulmuştur. Siyasi görüşü, ortanın sağında, tutucu ve Rauf Denktaş ile özdeşleşen ayrılıkçı politikaları desteklemektedir. Önemli bir not olarak, yürütmenin başı konumundaki 'UBP Hükümetleri' , senelerce toplumlara görüşmelere katılmayı talep bile etmemiş, adeta Kıbrıs Sorununu Rauf Denktaş'a ve Türkiye'ye havale etmiştir.

¹³⁵ Başaran Düzgün'ün 22 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs Gazetesinde yayınlanan 'Egemenlik Masalı' adlı yazısından alınmıştır.

¹³⁶ Şenocaklı, a.g.e., s. 30

* Kuzey Kıbrıs ile ilgili bütün kararlar, Kıbrıs Türk Halkını ne kadar temsil ettiği tartışma konusu olan Rauf Denktaş'tan başka hiçbir Kıbrıslı Türk yetkilinin bulunmadığı MGK toplantılarında alınıyor(du).

^{136a} Haşgüler, 2002, s. 265

* 1974 sonrası çeşitli amaçlarla adaya aktarılan Türkiyeli nüfusun demografik yapıyı değiştirip, Denktaş ve statükoyu iktidarda tutma çabaları için kullanılması ise ayrı bir inceleme konusudur.

Bu egemenlik ve temsiliyet sorunu, yıllarca, Kıbrıs Türk tarafının görüşme masasında olumsuz tutumla temsil edilmesini sağladı. Geline nokta, Rauf Denkaş ile onun gibi düşünen, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki sivil/asker bürokrasi, Kıbrıs Türk Halkı adına karar verme lüksünden bir dereceye kadar mahrum edilmiştir. Bunun başlıca iki sebebi vardır: 1- Kıbrıs Türk Halkı'nın tam bir demokrasi örneği vererek neredeyse iki sene boyunca gösteri ve miting yapıp, kimsenin burnu bile kanamadan bu iktidar sultasını büyük oranda yönetimden uzaklaştırması (beyaz devrim) 2- Türkiye'nin AB sürecinde demokratikleşme adına attığı adımlar.

Uzun yıllar Türk tarafını uzlaşmaz gösteren siyasi irade, Kıbrıs'ta bütün planlarını çözümsüzlüğe ve ayrılığa göre yapmıştı. Rauf Denkaş, daha birkaç yıl öncesine kadar başta Türkiye olmak üzere siyasi arenada çok güçlüydü. Bu gücü anlamak için Türkiye'deki iktidar mücadelesine, sivil-asker ilişkisine, demokratikleşme çabalarına vs bakmak faydalı olacaktır; ancak yeterli olmayacaktır. Çünkü Rauf R. Denkaş, özellikle Türk ordusuyla 1950'li yıllardan beri koruduğu 'derin' ve sağlıklı ilişkiden çok daha fazlasına sahipti. Mücadele ve 'dava'ya adanmış bir ömür ve sonu gelmez bir siyasi tecrübe. Ancak Rauf Denkaş'ın Kıbrıs Türk Halkı için kurguladığı gelecek, halkın istediğinden çok farklıydı. Denkaş'ın yüzü sürekli ve değişmez bir şekilde Türkiye'ye dönüktü, 'AB'yi umursamıyordu ve Kıbrıs'ta çözümden yana değildi.¹³⁷ Oysa Kıbrıslı Türkler şüpheye yer bırakmayacak şekilde 'Çözüm ve AB' demişlerdi. Denkaş'ın bir diğer olumsuz yanı ise halk iradesine hiç saygı göstermemesiydi. Binlerce insanın gösteri yaptığı barış mitingi için 'sinek vızıltısı' demişti. Kaçınılmaz olarak sinek tarafından ısırıldı ve görüşmeciliği de meşruiyeti de sorgulanmaya başlandı. Rauf Denkaş için emeklilik kaçınılmaz olarak gündeme geldi.

Kıbrıs, merkezi Türkiye'de olan statükonun son büyük kalesi, Denkaş da kumandanıydı. İkisi de yenildi ve Kıbrıslı Türklerin çözüm isteği ortaya çıktı, Türkiye'nin Avrupa yürüyüşü bir koşuya dönüştü. Artık yıllarca olduğu gibi, Kıbrıslı Türkler uzlaşmaz olarak anılmayacaklar. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler arasındaki 'dengesiz' siyasi ilişki kısmen de olsa düzelecek ve bundan iki taraf da kazançlı çıkacak. Yıllarca Kıbrıs'ta barış içinde insanca yaşamak isteğini dile getiren insanlara karşı yapılan 'vatan haini' muamelesi son bulacak.

Kıbrıs Türk Halkı yeni liderler ve liderlikler peşinde değildir. Demokratik bir şekilde istemeyi ve istediğini almayı 'sokakta' öğrenmiştir. Bundan sonra birilerinin 'halk için, halk adına' 50 yıl konuşması pek mümkün görünmemektedir.

¹³⁷ Güneri Civaoglu'nun 23 Aralık 2003 tarihinde Milliyet gazetesinde çıkan yazısından alınmıştır.

Kıbrıs Türk siyasi temsiliyetinde çok uzun zamandan beri devam eden bir anlayış son bulma aşamasındadır. Tarihte ilk kez kendi hakkında karar verme hakkını kazanan Kıbrıslı Türkler için bu bir kırılma noktası olmuştur. Bunun kaçınılmaz yansıması Kıbrıs Türk siyasi temsiliyetinde de yaşanmaktadır. Kıbrıs Sorununa çözümü, AB üyeliğini, demokratik ve ekonomik olarak daha iyi yaşam koşullarını talep eden Kıbrıslı Türkler, Türkiye'deki AK Parti iktidarının da yardımıyla kendi siyasi temsiliyetlerini olabildiğince değiştirmeye çalışmaktadırlar. Geline bu noktada, Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulmak istemeyen taraf konumundan çıkmış, çözüm için en fazla kararlılık gösteren taraf durumuna geçmiştir.

Sonuç olarak siyasi iradelerini, bütün temsiliyet sorunlarını aşarak, dünyaya yansıtan Kıbrıslı Türklerin, kendi liderlikleri nedeniyle dünyada çözüm istemeyen taraf olarak anıldığı uzun bir dönem geride kalmıştır. Yani Kıbrıs Sorunu'nun çözülmesinde engel olarak görülen önemli bir etken ortadan kalkmıştır.

2- Kıbrıs Rum Liderliği: Kıbrıs Rum Liderliği'nde Kıbrıslı Türklerden farklı olarak tek bir lider bütün süreci kendi başına yürütmemiştir. Değişik zamanlarda değişik isimler (Makarios, Kiprianu, George Vasiliu, Glafkos Klerides, Tasos Papadopoulos) Kıbrıslı Rumlara siyasi önderlik yapmışlardır. Bu, dünyada daha demokratik ve çok sesli bir görüntü sergilenmesine neden olmuştur. Gerçekte ise siyasi iklim görüldüğü kadar demokratik değildir. Milliyetçi ve şöven eğilimli parti ve gruplar dönem dönem siyasi hayatta etkilerini artırmakta ve yönetim kademesine de sahip olmaktadır. Bu grupların gücü özellikle Annan Planı'nın referandumuna sunulması öncesi ve sonrası daha iyi anlaşıldı. Annan Planı'nın oylanacağı tarihi referandumdan sadece birkaç gün önce, Rum devlet televizyonunun 'evet oyu çıkması için halkı tehdit ediyorlar' gerekçesi ile yabancı devlet adamları ile üst düzey batılı yetkililere sansür kararı alması¹³⁸ ve 'Güney Kıbrıs'ta görev yapan AB temsilcilerinin telefonlarının dinlendiğinin ortaya çıkması'¹³⁹, Rum siyasi liderliğinin konuya yaklaşımını açıkça ortaya koyan örneklerdir.

Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs Sorunu gibi önemli konulardaki politikalarını 'Milli Konsey' adı verilen ve bütün siyasi partilerin katılımıyla oluşan bir konsey aracılığıyla belirlerler. Bu yüzden liderler değişse bile politikalarda çok büyük değişiklikler yaşanmaz.

Kıbrıs Sorunu'nun görüşmeler yoluyla çözülmeye çalışıldığı uzun yıllardır Kıbrıs Rum siyasi liderliği çözümü samimi bir şekilde talep eden ve bunun gereğini yapmaya hazır olan taraf izlenimini vermeyi başardıysa da; gerçekte liderlik, Rum Halkını ve siyasi çevreyi

¹³⁸ 19 Nisan 2004 tarihli Hürriyet gazetesinin haberidir.

¹³⁹ 19 Nisan 2004 tarihli Hürriyet gazetesinin haberidir.

çözümüne hazırlamadı. ‘Rum kesiminin ideolojisi 30 yıldır, 1974 olaylarının getirdiği utancın öcünü Türklerden alma açlığı üzerine kurulmuş. Bu nefret dolu ideoloji devlet, Rum Ortodoks Kilisesi, okullar, ordu ve medya tarafından beslenmiş. Gerçek kederleden doğmuş olsa da, bu ideoloji gerçek çözümler getirmekten uzak’^{139a}tır. Güney Kıbrıs’ta mevcut süredurumun Rum siyasi elitine, Rum burjuva ve kapitalist çevresine ve nihayet Rum Halkına sağladığı büyük ekonomik kazanımlar* nedeniyle, zamanla ortaya süredurumun değişmesinde rahatsızlık ve korku duyan bir toplum çıkmıştır.*

Liberal görüşlü George Vasiliu dönemi bir kenara bırakılacak olursa, Kıbrıs Rum siyasi liderliğinin Kıbrıs Sorununu çözmek adına somut çabalar içine girdiği görülmez. Kategorik olarak çözüm talebi dile getirilir ve Kıbrıs Türk Liderliği’nin ‘hayır’ı beklenirdi. Son birkaç yıla kadar Kıbrıs Türk Liderliği, Rum siyasi liderliğini hiç hayal kırıklığına uğratmamış, her fırsatta onlardan önce davranıp olası plan ve çözüm önerilerini reddetmiştir. Bu yüzden Kıbrıslı Rumlar uluslar arası alanda hep çözüm isteyen fakat Kıbrıslı Türkler yüzünden mağdur edilmiş bir halk olarak yakın zamana kadar nitelendirilmiştir.

Ancak son Annan Planı ile bir bakıma Rum siyasi liderliğinin ‘ezberi bozulmuş’ ve gerçek su yüzüne çıkmıştır. Bundan sonra başta BM olmak üzere şimşekler Kıbrıslı Rum lider Papadopoulos’a yönelmiştir. Aslında eski EOKA avukatı gerici ve faşist olduğu bilinen Papadopoulos’un şiddetle çözümsüzlüğü savunması sürpriz değildi. Yine de uluslar arası camiadan sert tepkiler geldi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, ‘yalancı, riyakar ve sansürcülükle’¹⁴⁰ suçladığı Tasos Papadopoulos’u ‘hayır’ın hesabını vermeye’¹⁴¹ davet etti.

Güney Kıbrıs’ın en köklü ve önemli siyasi partisi olan AKEL de Kıbrıs Sorununa hiçbir zaman gerçekçi ve eşitlikçi bir gözle bakmamıştır. Örneğin AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas, ‘meclisin...Kıbrıs Cumhuriyeti’nin sadece Rum vekillerle temsil edilen meclisi...ışığı adanın tamamını aydınlatacak’¹⁴² derken, Kıbrıslı Türklerin eşit siyasi temsiliyetinden, kendi kendini yönetme hakkından ve çokça dile getirdiği insan haklarından hiç dem vurmamaktadır. Yıllarca ‘adanın birleştirilmesi ve barış’ söylemleriyle, romantik

^{139a} John Tirman (ww.cyprus-conflict.net sitesinin editörü), ‘The Wall Street Journal Europe’ (5 Nisan 2004) gazetesinden alıntı yapan Radikal, 12 Nisan 2004 Pazartesi

* Geleneksel Rum toplumunun ekonomik alandaki başarısı ve girişimcilik potansiyeli/isteği göz önüne alındığında bunun dikkate alınması gereken bir durum olduğu ortaya çıkar.

* ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nde Şubat 2003 tarihli verilere göre (Kıbrıs Cumhuriyeti AB üyesi olmadan önce), ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nde işsizlik, tam üyeliğe aday ülkeler arasında en küçük yüzdeliğe (%3.9), AB üyelerini 25 olarak sayacak olursak, bunların toplamı arasında 3’üncü en düşük işsizliği olan ülke konumundadır.’ (Kıbrıs Rum gazetesi Filelefteros’un 2 Nisan 2003 tarihli ‘Kıbrıs, AB içerisinde işsizliğin En Düşük Olduğu Üçüncü Ülke’ adlı haberinden alınmıştır.)

¹⁴⁰ 5 Haziran 2004 tarihli Kıbrıs gazetesinden alınmıştır.

¹⁴¹ 5 Haziran 2004 tarihli Radikal gazetesinden alınmıştır.

¹⁴² 27 Kasım 2003 tarihli Kıbrıs gazetesinden alınmıştır.

özlemlere seslenen AKEL, iş ciddiye binince birden tavır değiştirip ‘hayır’ cephesinde yerini aldı. Adı Emekçi Halkın İlerici Partisi (Rumca baş harfleri A.K.E.L.) anlamına gelen, komünist bir partinin devamı niteliğindeki (sözde ilerici) olan bir partinin Tasos Papadopoulos ile Kıbrıs gibi hayati önemdeki bir konuda aynı noktada buluşması, Kıbrıs Rum siyasi liderliği ve siyasi yapısı açısından dikkate değerdir.

3- Türkiye: Kıbrıs Sorunu Türkiye için her zaman özel bir yere sahip oldu. Spekülasyon ve manipülasyona açık olan bu konu, uzun yıllar bir tabu halinde kaldı ve konu hakkında sağlıklı değerlendirmelerin yapılması son derece güç oldu.

Gerçekte Türkiye hükümetlerinin Kıbrıs hakkında yaptırım gücünün sınırlı olduğu, bu konuda askeri yetkililerin kararlarının veya öngörülerinin daha fazla dikkate alındığı bu dönemde Türkiye için aslında bir Kıbrıs Sorunu yoktu. 1974 yılında yapılan askeri hareketin siyasi başarıyla taçlandırılması gerekirken sorun çözülmüş gibi bir hava esmeye başladı.

Bu dönemde Kıbrıs’a Türkiye’nin neden müdahale ettiği unutulmuş gibiydi. Kıbrıs, düşman elinden kurtarılmış bir Türk toprağı, bir yeni Türk yaşam alanı olarak görüldü ve zamanla hem gerçeklerden hem de hukuki zeminden uzaklaşma eğilimi ağır bastı.

Kıbrıs’ta kullanılan garantörlük hakkının anayasal düzeni yeniden tesis etmek için Türkiye’ye verildiği neredeyse konuşulmaz oldu. Kuşkusuz Türkiye’nin kendi içinde yaşadığı siyasi istikrarsızlıklar da Kıbrıs konusunda tutarlı politikalar üretilmesini engelledi.

Bu süreç, 1995 yılına kadar sürdü. 1995 yılı, Kıbrıs sorununa AB’nin etkin bir şekilde konuya müdahil olduğu (‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ne AB’ne adaylık statüsü verilen, Türkiye ile de Gümrük Birliği antlaşması yapılan yıl) yıldır. Artık sorunun taraflarından olan Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar, AB ekseninde kaçınılmaz bir buluşmayı bekler hale gelmişti.

Bu tarihten sonra, Kıbrıs Sorunu, Türkiye için ‘çözumsuzlük çözümdür’ politikasının yürütülemeyeceği bir hal almıştı. Denklem basitti: Muasır medeniyetler seviyesine yükselmeyi değişmez hedef olarak belirleyen Türkiye, buna ulaşmak istediği sürece Kıbrıs Sorunu’nu çözmek zorundaydı. En azından AB’nin planı buydu.

Türkiye bu gelişmelerin farkına varmakta biraz geç kalınca AB ile bazı gerginlikler kaçınılmaz oldu; ancak süreç ilerledikçe Türkiye’nin hukuken elinin zayıf olduğu ve oyunu mevcut kurallara göre oynamak zorunda kalacağı açıkça ortaya çıktı.

Türkiye, AK Parti iktidarına kadar Kıbrıs Sorunu ile ilgili çözumsuzlük politikası yürüttü ve uluslar arası alanda bu politika yüzünden hem itibar hem de hukuki zemin kaybetti. Bu politikaların yanlışlığı ortaya çıktığında ise elde, dünyada uluslar arası alanda hakkında

onlarca olumsuz karar alınan, izole edilmiş, tanınmamış ve tanınmayacak olan ‘KKTC’* ve bütün Kıbrıs adına AB üyesi olan Kıbrıslı Rumların yönettiği ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ kalmıştı.

AK Parti Hükümeti’nin iktidara gelmesi, Türk Dış Politikasında, ve kaçınılmaz olarak Kıbrıs politikasında bir kırılma noktası olarak nitelendirilebilir. Hükümet, uzun süre sivil ve askeri bürokrasi ile ‘iktidar mücadelesi’ vermek zorunda kaldı ancak bu mücadeleden galip çıkmayı başardı.

Bu gelişmelerden sonra Türkiye, başta AB ve Kıbrıs Sorunu olmak üzere çok yönlü bir dış politika izledi. Buna göre; AB’ne girmek için her türlü yasal ve mevzuatla ilgili düzenlemeler yapılacak, bu yoldaki en önemli engellerden biri olan Kıbrıs Sorunu da mevcut durum ve hukuki gerçekler göz önünde bulundurularak Annan Planı yolu ile çözülmeye çalışılacaktı. Türkiye, 180 derecelik bir dönüşle ‘çözüm’ için bastırmaya başladı ancak plan ile ilgili bütün takvim aylarca gecikmişti. Bunun sonucunda ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ adı altında AB’ne girmeyi garantileyen Kıbrıslı Rumların çözüm için ikna edilmeleri daha da zorlaştı. Sonuçta da bütün gayretler boşa gitti ve Kıbrıslı Rumların ‘hayır’ı ile Annan Planı uygulamaya konulamadı.

Türkiye, Kıbrıs’ta (ABD ve AB’nin teşvikiyle de olsa) çözüm için harekete geçtiği andan itibaren uluslar arası alanda itibar kazanmaya başladı. Uzun yıllar sürdürülen çözümsüzlük politikasının terk edilmesi Kıbrıs Sorununun çözülmesinde birçok insan için en büyük engel olarak görülen Türkiye’nin artık böyle bir rolü kabul etmediği anlamına geliyordu.

Yıllarca çözümün karşısındaki en büyük engel durumundaki Türkiye, son yıllarda yaptığı siyasi, ekonomik ve demokratik atak ile Kıbrıs Sorununda önemli bir parametrenin değişmesine sebep olmuştur.

4- Yunanistan: Yunanistan ile Kıbrıslı Rumlar arasındaki ilişki Türkiye ile Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkiye benzetilse de aslında belirgin farklılıklar mevcuttur. Öncelikle Kıbrıslı Rumların Yunanistan’a karşı ekonomik, siyasi ve hukuki olarak bir ‘mecburiyeti’ yoktur. Kişi başına düşen gelirleri Yunan vatandaşlarından fazla olduğu gibi, AB üyesidirler ve hukuken Kıbrıs’ın resmi temsilcisidirler.

Bu yüzden gerek güncel, gerekse tarihsel açıdan bakıldığında Kıbrıslı Rumların Kıbrıs konusunda Yunanistan’ı peşinden sürüklediğini söylemek mümkün olacaktır. Benzeri

* Bütün olumsuzluklarına rağmen ‘KKTC’, Kıbrıslı Türklerin kendi kendini yönetme talebinden geri adım atmayacağı, çözümün iki kesimli ve (Annan Planı’na göre iki federe devletli) en azından iki otonom yönetimli bir yapıda olacağı tezini güçlendirdi. Ancak ‘KKTC’nin uluslar arası alandaki güçlükleri ve iç siyasete yansıyan egemenlik sorunları o kadar büyüktür ki, gelecekle ilgili politikaların ‘KKTC’ ekseninde yürütülmesi son derece sakıncalı olacaktır.

yaklaşımlar (oldu bittiler, blöfler, istifa tehditleri vs. ki bunların hemen hepsi Rauf R. Denктаş tarafından genellikle Türk Hükümetlerine yapılmıştır) Kıbrıs Türk Liderliği ile Türkiye arasında da görülse de, Kıbrıslı Türklerin Türkiye üzerindeki etkisi Kıbrıslı Rumların Yunanistan üzerindeki etkisi kadar kurumsallaşmış bir etki değildir. Bunda Ortodoks kilisesinin de etkisi unutulmamalıdır.

Bu nedenledir ki Yunanistan ile Kıbrıslı Rumlar arasında ‘Kıbrıs (Lefkoşa, çevre) karar alır, Yunanistan (Atina, merkez) da destek verir’ doktrini yıllardır uygulamadadır.

Gerçekte Yunan halkı içi Kıbrıs Sorunu kritik bir mesele olarak değerlendirilmemektedir* ama Kıbrıs’ın Yunanistan için de (genellikle milliyetçilerin önemli bir sığınağı olan) bir ‘milli dava’ olduğu gerçeği de gözden kaçırılmamalıdır. Son dönemde Kıbrıs’ı Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkileri (genellikle olumsuz yönde) belirleyen temel etkenlerden biri olarak görmeme çabası vardır ancak unutulmamalıdır ki ‘Kıbrıs Sorunu geçmişte, Yunanistan ve Türkiye’yi savaşın eşiğine getirmiştir.’¹⁴³

Kuşkusuz aynı Türkiye’de olduğu gibi Yunanistan’da da Kıbrıs politikasını etkileyen bazı önemli unsurlar vardır. Bunlar arasında NATO çıkarlarını korunması gibi dış kaynaklı olanlar olabildiği gibi, milliyetçi ve saldırgan siyasi unsurların güçlenmesi gibi iç politika kaynaklı olanlar da olabiliyordu.

Kıbrıslı Rum siyasetçiler gibi Yunanistan da Kıbrıs’ın AB üyeliğini kullanarak siyasi avantaj sağlama peşindeydiler. Bu konuda Yunanistan AB üyesi olmanın ve Türkiye’nin diplomatik yetersizliğinin ve kötü imajının avantajlarını çok iyi kullanarak AB içinde çok etkin bir politika yürüttü. Sonuçta bu politikalar başarıya ulaştı ve Kıbrıs (adanın Kuzey’inde muktesebatin askıya alınmış olmasının rağmen) AB üyesi oldu.

Yunanistan, Türkiye kadar olmasa da Kıbrıs Sorununda her zaman müdahil ve baş aktör konumunda olmuştur. Yakın tarihe baktığımızda, Yunanistan’ın da çözüm için gerçek bir siyasi irade ortaya koyduğu görülmez. Dış baskıların en üst seviyeye çıktığı Annan Planı sürecinde bile Yunanistan’ın geldiği en barışçı nokta ‘Kıbrıslı Rumların kararına saygılı olacağız’ noktası olmuştur. Yani Yunanistan Türk Hükümeti gibi açık bir şekilde barış mesajı verememiştir.

Uluslar arası alanda pek dile getirilmese de, Yunanistan da mevcut çözümsüzlüğün önemli mimarlarından biridir.

* Kıbrıs Sorununu çözümünü kritik bir mesele olarak değerlendiren Yunan vatandaşlarının oranı sadece %3,7’dir. (Kürkçügil, a.g.e., s. 135)

¹⁴³ Kürkçügil, a.e., s. 70

Uluslar Üstü Aktörler:

1- BM: BM, İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç yıkımını bir daha yaşamamak, Milletler arasında barışçı ve işbirliğini teşvik edici her türlü faaliyeti sağlamak ve yeni dünya düzeninin oluşturulmasında önemli bir rol almak için oluşturulmuş en büyük Uluslar üstü kurumdur. Milletler Cemiyeti'nin yetersiz kaldığı I. Ve II. Dünya Savaşlarından sonra (çalışmalar İkinci Dünya Savaşı devam ederken başlamıştı) uluslar arası alanda daha güçlü ve etkin bir kuruma ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkınca BM'nin kurulması için çalışmalara başlamıştır. 'Birleşmiş Milletler Örgütü, 1945 yılından itibaren çalışmalara başlamıştır. Soğuk savaş döneminde etkinliğinin tam olduğu söylenemese de; 1990'lı yılların başından 2003 yılına kadar dünya düzeninin sağlanmasında etkinliğinin had safhaya çıktığı görülmüştür.'¹⁴⁴

Kıbrıs, sömürge sonrası bağımsızlık çabası içine giren ve self-determinasyon hakkından yararlanmaya çalışan halkların dünyada gündemi işgal etmeye başladığı bir sırada, 1950'lerde, BM'nin gündemine gelmeye başladı. Konuyu gündeme getiren Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlardı. Amaç, Kıbrıs'ta tek bir halkın (Kıbrıs Rum Halkı) olduğu tezinden hareketle self-determinasyon hakkını kullanarak Enosis'i gerçekleştirmektir. İngiltere'nin himayesinden kurtulmanın bir yolu olarak görülen bu yol, Kıbrıslı Türkleri ada içerisinde bir azınlık olarak nitelendirdiği için onların söz hakkını görmezden geliyordu. Bu talep, İngiltere'nin de uluslar arası etkinliği sonucu BM'de itibar görmedi.

Kıbrıs konusunda ilk resmi karar, 'Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960'ta kurulup BM'ye üye olmasından sonra, ilk defa 4 Mart 1964'te BM Güvenlik Konseyi'nde 186 (1964) sayılı kararın alınmasıyla sürekli gündemi işgal etmeye başladı.'¹⁴⁷

BM, Kıbrıs Sorunu'nun gelişiminde çok önemli etkiler yaptı. Sorunun çözümü için sürekli ve kararlı siyasi iradeyi sergileyen belki de yegane aktör BM olmuştur. Bu amaçla Kıbrıs'a sürekli özel temsilciler hatta BM Genel Sekreterleri gelip gitmektedir.

BM, şu anda Kıbrıs'ta barış sağlanmadığı için bir miktar Barış Gücü askeri bulundurmakta ve ada üzerinde halkların barış ve işbirliğini teşvik etmek için her türlü maddi ve manevi çabayı göstermektedir.

BM, yıllardır yürütülen müzakerelerde arabulucu rolü üstlenmiş, iki tarafı ortak bir noktada buluşturmak için çaba göstermiştir. Gerek BM Özel Temsilcileri gerekse BM Genel Sekreterleri, Kıbrıs'ta barış yolunun açılması için sürekli çaba sarf etmişlerdir. Bu amaçla yüzlerce diplomatik girişim yapılmış, dünyanın birçok yerinde zirve toplantıları düzenlenmiş,

¹⁴⁴ Bozkurt, Demirel, 2004, s. 39.

¹⁴⁷ Hasgüler, a.g.e., s. 108

sayısız planlar senelerce tartışılmıştır. Bu çabaların en sonuncusu, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, kendi adıyla anılan ve iki tarafın BM gözetiminde uzun zaman müzakere etmesi sonucu ortaya çıkan Annan Planı'dır. Plan, tarafların onayına sunmuş ancak plan Kıbrıs Rum kesiminde onaylanmamıştır.

Sonuçta tarafların ve 'diplomasinin bu durumdan alacağı ders açıktır. Ne kadar iyi niyetli, akıllı veya destekleyici nitelikte olursa olsun BM gibi dışarıdan gelen müzakereciler, henüz başlangıç aşamasında bile olsa çözüme yönelik bir sosyal anlaşma olmadığı sürece, hiçbir çözüm dayatamaz. Önce gerçek, yerel bir anlaşma arzusu olmalı, ondan sonra bu arzu diplomatların müzakereleriyle uygulanabilir bir plana dönüştürülmeli. Kıbrıs'ta plan var ama arzu yok. Bu seferki anlaşma teşebbüsü de çöküp, karşılıklı suçlamalar ve yakınmalar yatıştıktan sonra, tüm iyi niyetli taraflar geleceği düşünerek, geçmişe bir sünger çekme arzusu uyandırmaya başlamalı.'^{147a}

2- NATO: NATO ile Kıbrıs ilişkilerini iki önemli eksene oturtarak incelemek faydalı olacaktır: 1- Soğuk Savaş süresince NATO müttefiki olan Türkiye ve Yunanistan'ın olası bir çatışma ile NATO içerisinde önemli bir çatlağa yol açabilecekleri ihtimali 2- Kıbrıs'ın 'Doğu Akdeniz'in Kübası' olacağı ve komünizmin ve SSCB'nin bölgede etkin hale geleceği endişesi.

İşte bu sebeplerden dolayı 'ABD, NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan'ın ilişkilerini tehdit eden Kıbrıs meselesinin NATO çerçevesi içinde ele alınmasından yanadır. Getirilecek olan çözüm şekli hem Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri normalleştirmeli hem de Orta Doğu'daki NATO çıkarlarını göz önünde bulundurmalıydı. ABD deniz gücünden General Libby amaçlarını şöyle sıralar: 1- Hür dünya için stratejik pozisyon ve kaynakların sınırsız kullanılması ve Ortadoğu'da dolaşım haklarını güvence altına almak, 2- Komünistleri bu kaynak ve stratejik pozisyonlardan men etmek, 3- Orta Doğu'da, hür, bağımsız, istikrarlı, ABD ve Batı ile dostane ilişkiler kurmaya hazır devletlerin kurulmasına yardımcı olmak.'¹⁴⁸

'...NATO, sorunu 'bağımsız' Kıbrıs Cumhuriyeti formülüyle geçici olarak 'çözümlemiş' ve bölgedeki stratejik çıkarlarını güvence altına almıştı.'^{148a} Ancak bu 'geçici' çözüm kalıcı bir ayrılık riskini adaya sokmuştu. '...Aralık 1963'teki çatışmaları başlatarak, adaya NATO askeri gönderme planını uygulamaya koydular. Anımsanacağı gibi Kıbrıs

^{147a} John Tirman (ww.cyprus-conflict.net sitesinin editörü), 'The Wall Street Journal Europe' (5 Nisan 2004) gazetesinden alıntı yapan Radikal, 12 Nisan 2004 Pazartesi

¹⁴⁸ Kızılyürek, 1983, s. 59 (Bağımsız ve bağlantısız dış politika yürütmeye ve Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler kurmaya çalışın, dolayısıyla 3. maddeyi ihlal eden Makrios ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin akıbeti bilinmektedir.)

^{148a} An, 2002, s. 218

Cumhurbaşkanı Makarios'un direktmesi üzerine, adaya NATO askeri yerine, Mart 1964'te BM Barış Gücü gönderilmişti.^{148b} NATO açısından bozulan Kıbrıs Cumhuriyeti ortaklığını tekrar tesis etmek için gözle görülür geçerli bir neden olmadığı gibi bunu soğuk savaş sırasında yapmak pek de mümkün görünmemekteydi. '1963-1974 yılları arasındaki Soğuk Savaş rekabeti ve Ortadoğu'daki çatışmalarla ilgili gelişmeler Kıbrıs'taki toplumlararası görüşmeleri çözümsüz bıraktı.'¹⁴⁹

Soğuk Savaşın yerini küresel terör tehdidinin aldığı günümüzde, NATO (özellikle İstanbul Zirvesi'nden sonra), bölgesel değil küresel bir güvenlik anlayışı çerçevesinde etkinliğini bütün dünyaya yayma çabasındadır. Özellikle BM'nin, ABD'nin Irak işgali nedeniyle sarsılan prestiji ve Kıbrıs'ta uğradığı başarısızlık, onun etkinliğini ve gücünü tartışılır hale getirmiştir. Bu dünya barışı için tehlikeli bir süreçtir ve NATO'nun BM'nin yerini alma çabaları büyük riskler barındırmaktadır.

Bugün kuşkusuz NATO da küresel barışın güçlenmesi ve ittifakın sağlamlaşması için Kıbrıs'ta barışı istemektedir ancak Kıbrıs'ta başlayan ayrılığın tohumlarını atan Türkiye ve Yunanistan Özel Harp Dairesini bu yönde teşvik eden de aynı NATO'nun en etkin üyeleri olan ABD ve İngiltere'dir.

Sonuç olarak, yıllarca barış aleyhine her türlü girişimi destekleyen ve Kıbrıs'ta halkların güvensizliğini husumete çevirmeye çalışan (kısmen de başarılı olan) NATO ve onun önde gelen üyeleri, bugün mevcut olan çözümsüzlüğün de önemli mimarlarındırlar. Değişen dünya ile birlikte barış yönünde hareket ettikleri, Kıbrıs'ta çözüm ve kalıcı barışı istedikleri iddiası ciddi bir inandırıcılık zaafını içinde barındırmaktadır.

3- AB: Kıbrıs Sorunu'nun Avrupa Birliği platformuna taşınması 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 3 Temmuz 1990 tarihinde tam üyelik için AB'ye başvurmasıyla olmuştur. Böylece 'Kıbrıs Rum toplumu, 1990'lı yılların başından itibaren, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için AB'ye yöneldi. Sorunun çözümünden öncelikle 'Türk İşgali'ne son vermeyi anlayan Güney Kıbrıs,1974'ten sonra yoğunlaştığı Sovyetler Birliği ve Bağlantısızlar hareketi diplomasisinden bir sonuç alamamıştı.'^{149a} Kıbrıslı Rumlar tarafından adanın tümünü temsilen yapılan bu başvuru*, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Liderliği'nin sorunu AB içine taşıyıp, siyasi avantaj sağlama çabası güden önemli bir diplomatik manevra anlamına

^{148b} An, a.g.e., s. 218

¹⁴⁹ Hasgüler, a.g.e., s. 147

^{149a} Niyazi Kızılyürek, 'Birlikim', Nisan 2003, s. 53

* Kıbrıslı Rumların AET'ye (Avrupa Ekonomik Topluluğu) yaptığı başvuru, Kıbrıs Türk Liderliği'nden Rauf Denktaş'ın onayını taşır. 'Bu karar, dönemin Kıbrıs meclisindeki (1962 H.A.) Kıbrıslı Türk ve Rum temsilcilerin ortak rızasıyla alınmıştı. Kıbrıs'ın AET'ye resmi üyeliği, De Gaulle'ün vetosu yüzünden 1970'lere kadar ertelendi. Bu yüzden Kıbrıs'ın ortaklık anlaşması da 1972'ye kadar bekletildi. (Hasgüler, İnâççı, a.g.e., s. 16)

gelmekteydi. Bu yolla; 1- Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin temsil edilmediği bir siyasi arena olan Avrupa Birliği'nde önemli diplomatik başarılar kazanılabildi (nitekim kazanıldı) 2- AB içinde olmazsa olmaz haklardan sayılan serbest seyahat (freedom of movement), serbest mal-mülk edinme (freedom of property) ve sermayenin ve işgücünün serbestçe dolaşabilmesi (free movement of capital) haklarını kullanarak Kıbrıs Sorunu'nu bir insan hakları ihlali olarak sunmak ve siyasi avantaj sağlamak.* 3- Kıbrıslı Rumların güvenliği konusunda önemli bir katkı yapmak.

'Tarihsel olarak Avrupalı karar merkezlerinin Kıbrıs'ta çözüm konusunda sanıldığı kadar istekli ve 'tarafsız' hareket ettikleri söylenemez'.^{149a} '...AB Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde yalnızca 1974'te değil, 1970'ler ve 1980'ler boyunca da önemli bir rol oynamakta yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte, 1990'lardaki gelişmeler, AB'nin Kıbrıs Sorunu'na daha etkin olarak katılmaya başladığını göstermektedir.'¹⁵⁰ Kuşkusuz AB'nin 1990'lardan önce BM veya ABD-İngiltere ikilisi gibi etkin bir dış politika izlemesini beklemek mantıklı olmayacaktı; çünkü AB, tek bir ülke olmadığı gibi, BM gibi dünyada 'barış ve iyi niyet ile işbirliğini geliştirme misyonu' yoktu. Zaten bunun için gereken yeterli politik nedeni ve gücü (özellikle askeri ve ekonomik yaptırım gücü) yoktu.* 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren AB'nin Kıbrıs'taki soruna eğilmek için 'fazlasıyla' politik nedeni olmuştur; çünkü AB bünyesine bölünmüş bir ülkeyi, beraberinde yığınla hukuki, siyasi ve ekonomik sorunu almakla kalmamış, yıllarca ada üzerinde birbirine düşman milliyetçilik unsurlarıyla zehirlenmiş Kıbrıslı Türk ve Rumları barıştırma misyonunu da 'mecburen' üstlenmiştir. Artık AB (son birkaç yıldır olduğu gibi) Kıbrıs Sorunu'nun en önemli parametrelerinden biridir. AB açısından Kıbrıs'ta bugüne kadar Kıbrıs Sorunu 'çözülse iyi olur' mantığıyla yaklaşılan bir sorun durumundan 'mutlaka çözülmesi gereken sorunlar' arasındaki sorunlardan biri konumuna geçmiştir.

Mevcut çözümsüzlükte AB'yi 'siyasi irade eksikliği' ve 'Yunanistan'ın topluluk içerisindeki veto şantajlarına' boyun eğdiği için suçlamak doğru olabilir ancak

* Kıbrıslı Rumlar, özellikle mal-mülk edinme konularında son derece önemli kazanımlar elde ettiler çünkü uluslararası hukuk yanında siyasi rüzgar da onların yanındaydı. Siyasi rüzgar onların yanındaydı çünkü Kıbrıs Türk Liderliği çözümsüzlük politikasını ısrarla ve katı biçimde sürdürmekteydi. Bu süreç Kuzey Kıbrıs'ın güneye geçişleri kontrollü olarak serbest bıraktığı 23 Nisan 2003 tarihine kadar böyle devam etti. Bu açılım, Kıbrıs Rum Liderliğini ve dünyayı şaşkına çevirmiş, çözümsüzlük politikalarının sürdürülemediğini ortaya koyan ilk sinyal olmuştu. Resmi olarak açıklanmasa da bu geçişlerin AİHM'nin Türkiye'yi Loizidou davasında (Loizidou vs Turkey, Loizidou Türkiye'ye karşı, 28 Temmuz 1998) suçlu bulması ve sırada benzeri binlerce (2000 yılı başına kadar 2250) dava olması ile yakından ilgiliydi. 23 Nisan 2003 tarihinden sonra seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ve malını görmekten mahrum bırakılma vb. davaların açılması mümkün değildir.

^{149a} Hasgüler, a.g.e., s. 49

¹⁵⁰ Kürkçügil, a.g.e., s. 138

* AB, bünyesine kattığı yeni üyeleri ile 'ekonomik alanını' genişletmiştir ama dış politikada en önemli unsurlardan olan askeri güce henüz sahip değildir.

unutulmamalıdır ki o dönemde Türkiye ve Kıbrıs Türk Lideri Rauf Denktaş da çözümsüzlükten hiç de şikayetçi değildi. Bu noktada AB'nin en büyük hatası Kıbrıslı Rumlara 'kayıtsız şartsız' güvenip, çözümü engelleyen taraf olabileceklerine hiç ihtimal vermemeleri idi. AB'nin genişlemeden sorumlu komiseri Günter Verheugen'in 'aldatıldım'* diye yakınmaları boşunaydı çünkü AB'nin izlediği asimetrik politika ve kaçınılmaz olarak ortaya çıkan 'zamansal uyumsuzlaşma'¹⁵¹yüzünden hukuki yeterliliği bile tartışma konusu olan* 'Kıbrıs Cumhuriyeti' AB üyesi olmuştur.

Sonuç olarak kendisine rakip olarak ABD'yi seçmiş olan AB, küresel bir güç olmak iddiasında ise (ki olduğu açıktır), Kıbrıs Sorunu gibi karmaşık sorunları çözebilme potansiyeline sahip olmalıdır. AB, Kıbrıs Sorunu'nda çözüm için çok önemli katkılar koymuş olmasına rağmen, bu ilk önemli dış politika sınavından geçememiştir. Açıkça görüldüğü gibi, AB'nin Kıbrıslı Türkleri merkezine alan (1- Çözüm ve AB lehinde tavır aldıklarını dikkate alan 2- Ada üzerinde özellikle AB gibi ulus üstü kurumlardan kaynaklanan ambargo ve yalıtılmışlık sonucu içinde buldukları ekonomik dar boğazı gidermeye çalışan) bir 'Kıbrıs Politikası'na ihtiyacı vardır. Diğer yandan, ekonomik açıdan son derece rahat olan ve mevcut çözümsüzlükten dolayı herhangi somut zarara uğramayan*, aksine zenginleşip refah içinde yaşayan Kıbrıs Rum Halkını da çözüm yönünde teşvik edici bazı önlemler alınması kaçınılmazdır.

AB'nin çözüm yönünde kararlı adımlar atmaya ve BM ile işbirliği içinde Kıbrıs'ta uzlaştırıcı rolünü sürdürmesi hayati bir önem taşımaktadır. Geline bu aşamada açıkça ortaya çıkmıştır ki AB de Kıbrıs Sorunu'nun en önemli uluslar üstü aktörlerinden biri durumundadır ve bu rolü giderek de önem kazanmaktadır.

Diğer yandan, AB'nin 'küresel aktör' olma iddiası sürdüğü sürece Kıbrıs gibi çok yönlü sorunların çözümüne katkı koyabilme kapasitesi de önemini koruyacaktır. Bu kapasitenin artmasının ilk koşullarından biri de sağlam ve kesintisiz 'siyasi irade'ye sahip olmaktır. Aynı Türkiye Cumhuriyeti'nin AB'ne girmeye çalışırken ortaya koyduğu siyasi irade gibi...

* Verheugen Annan Planı sürecinde Kıbrıs Rum Liderliği'nin çözüm aleyhine tüm gücüyle çalıştığının anlaşılmasının ardından 'kendimi Kıbrıslı Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum' açıklamasını yapmıştı. AB ile Kıbrıslı Rum Liderler, AB üyeliğine karşılık sözlü olarak çözümün yanında olma taahhüdü vermişlerdi ama bu taahhüt havada kalmıştı.

¹⁵¹ Hasgüler, İnâççı, a.g.e., s. 171

* Fransa'da yayınlanan Le Monde gazetesi, 'Kıbrıs Sorunu çözülmeden Rum kesiminin tam üye kabul edilmesiyle AB'nin kendi ilkelerine de aykırı hareket ettiğini' yazdı. (6 Mayıs 2004, Kıbrıs Gazetesi)

* 1974 yılında göçmen durumuna düşen ve halen de mallarına ulaşma imkanı bulamayan Kıbrıslı Rumlar hariç. Bunların da Kıbrıs Rum Toplumu içindeki oranı tahmini olarak %15-20 civarındadır.

4- ABD: Amerika Birleşik Devletleri'nin soğuk savaş dönemindeki Kıbrıs politikası bilinse de, bu dönemden sonra ortaya çıkan 'yeni dünya düzeni'nde Kıbrıs için belirlediği dış politika henüz tam olarak ortaya çıkmış değildir. Bu özelliği ile ABD, Kıbrıs Sorunu'nda en etkili faktörlerden biri olarak (belki de en etkilisi) rolünü gizlemeyi başaran tek oyuncudur.

Bununla birlikte ABD'nin Kıbrıs politikalarıyla ilgili bazı saptamalar yapmak da mümkündür. Öncelikle adanın bölünmüş kalması için ABD'nin uzun yıllar çaba gösterdiği, Kıbrıs'ta (gerek kuzey gerekse güney) sol iktidarların iş başına gelmemesi için de faaliyetler içine girdiği söylenebilir. Bununla birlikte, konuya daha çok askeri-stratejik açıdan yaklaşan ABD'nin kuzeydeki Türk askerinin varlığından rahatsız olması bir yana, güçlü bir askeri müttefikin bölgede bulunmasından ve bölünmüşlüğün garantisi olarak ada üzerindeki mevcudiyetinden memnuniyet duyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Güney Kıbrıs'ta ise ABD'nin en yakın müttefiki olan İngiltere'nin elinde tuttuğu askeri üsler ve Orta doğu'yu (İsrail de dahil) gözetleme ve dinlemeye imkan veren askeri uydu sistemlerinden (bazı iddialara göre İngiliz üslerinde nükleer silahlar dahi mevcuttur) ABD'nin de yararlandığı bilinmektedir.

ABD'nin soğuk savaş dönemi için geçerli olan bu avantajlardan herhangi bir antlaşma sonrası ne kadarına sahip olabileceği sorusu sorulursa, ABD'nin Kıbrıs'ı birleştirmek için en azından uzun bir süre gerçek siyasi-askeri nedenlere sahip olmadığı görülür.

Diğer yandan, soğuk savaşın bittiği ve AB'nin Kıbrıs konusuna müdahil olduğu 1990'lardan sonra ABD'nin Kıbrıs konusunda bir hareketlenme içine girdiği görülür. Bunun nedeni olası bir çözümde kendi çıkarlarını dışlanmasını ve bölgede AB'nin güçlenmesini istememesidir. Çok yönlü bir politika izleyen ABD, bunun için bazen BM'i, bazen NATO'yu bazen de iki 'anavatanı' kullanmaktan çekinmemiştir.

Soğuk savaşın bittiği ve ABD'nin büyük bir askeri güçle Orta doğu'ya yerleştiği günümüzde ABD'nin Kıbrıs'ın bölünmüş kalmasını istemeye devam edip etmediği ise sorunun kilit noktasını oluşturmaktadır.

Ancak ABD'nin son Annan Planı sürecindeki (Bürgenstock) Türk tezlerine ağırlık veren politikaları kaçınılmaz olarak Kıbrıs Rum kesiminde büyük tepki yaratmış ve referandumda çıkan (%76) 'hayır' oyunu güçlendirmiştir. Bu gelişme, Kıbrıs'ta her zaman endişe ile yaklaşılan 'kalıcı bölünme'nin (de facto durumun 'de jure' hale gelmesi) yani mevcut durumun 'meşrulaştırılması' planının bir parçası mıdır ? Eğer öyle ise ABD'nin Kıbrıs'ı birleştirmek istemediği, gerçekte eski Kıbrıs politikasını birkaç makyajla devam ettirdiği söylenebilir.

Diğer yandan, ABD'nin herhangi bir antlaşma neticesinde çıkarları en fazla korunacak olan ülkelerden biri olduğu unutulmamalıdır. Bugüne kadar gündeme gelen bütün planlar ne yazık ki Anglo-Sakson çıkarlarını (en azından) sağlama alan planlardır. Yani çoğu zaman dillendirilen 'win-win' (kazan-kazan) anlayışı, Kıbrıs sorununda sadece Amerika ve İngiltere için geçerlidir; çünkü Kıbrıs'ta çözüm olsa da olmasa da onlar hep kazanan durumunda olacaktırlar.

Bu denklemi değiştirmenin tek yolu ise Kıbrıslılar'ın önce birbirlerine iyi niyet ve hoşgörü ile yaklaşmaları, birbirlerinin her yönden iki eşit olduklarını kabul ettirmeleri ve çözümü dışarıda değil kendi coğrafyalarında 'gerçekten isteyerek' aramalarıdır. Eğer bunlar yapılamazsa yukarıda açıkça ortaya konan 'Emperyal Denklem'in bozulmasını beklemek hayalciliktir.

Kuşkusuz Annan Planı gibi planlar Kıbrıslılar'ın önüne her gün gelmeyecektir; plan en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş ve iki halkın çıkarını korumaya özen göstermiştir. Sanırım planın ne kadar iyi olduğunu anlamak için uygulamaya 'konmadığını' anımsamak yeterli olacaktır.*

5- İngiltere: Kıbrıs'ın tarihsel ve kültürel biçimlenişinde, dolayısıyla da Kıbrıs Sorunu'nda adanın eski sömürgecisi İngiltere'nin etkisi, diğer bütün uluslar arası aktörlerden fazladır. 'İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrası de-kolonizasyon (sömürgeciliğin tasviyesi) süreciyle 'üzerinde güneşin batmadığı' koca bir imparatorluğu kaybetmiştir.'¹⁵² Bununla birlikte Kıbrıs'ın yüzde 3'üne (%3) denk gelen 99 mil karelik bir alanda iki tane üs bulundurma hakkını elinde tutmayı başarmıştır.* Soğuk savaş döneminde ABD ile benzer amaçları ve endişeleri taşıdığı için, Kıbrıs'taki çıkarları da aynı ABD'ninkiler gibi askeri-stratejik olmuştur. Ancak İngiltere'nin ada üzerindeki siyasi ve kültürel gücü uzun süre ABD'ninkinden daha derin ve etkili olmuştur.

'Kıbrıs Sorunu yedi canlı olabilmesi için İngiliz ve Amerikan emperyalizmi tarafından -Türk ve Yunan şövenizmi yoluyla- oldukça itinalı bir şekilde beslenmiştir.'¹⁵³ Bunun

* Burada planın uygulamaya konmamasının esas nedeni olan Kıbrıslı Rumlar'ın çözüm için hazırlıksız ve teşviksiz olduğu gerçeği gözden kaçırılmadan şu noktaya dikkat çekilmek isteniyor: Referandumdan çıkacak olan %55-60'lık bir 'hayır', çözüm yönünde çalışmasını sağlayacaktı. Ancak %76'dan sonra ki bu oran Bürgenstock görüşmelerinden sonra yükseldi, uluslar arası camia çözüm yönünde çalışmaya degecek bir umut görmemeye başladı. Bu da bizi kaçınılmaz olarak 'bölünme resmileşiyor' endişesine götürecektir. Adanın mevcut bölünmüşlüğü'nün ise kimlerin çıkarına olduğu ise bilinmektedir.

¹⁵² Hasgüler, a.g.e., s. 49

* Ağrotur ve Dikelya üsleri tamamen müstakil olarak 'İngiliz Toprağı'dır. İngiltere'nin herhangi bir şehriden, örneğin Londra veya Manchester'dan hiçbir farkı yoktur. Bu topraklar 'Kıbrıs Cumhuriyeti' AB'ye girmesine rağmen AB dışında tutulmuştur. Buralarda işlenen herhangi bir suçun yargılama süreci dahi ayrıdır. Buradan 'Kıbrıs Cumhuriyeti' veya 'KKTC' sorumlu değildir.

¹⁵³ Hasgüler, İnatçı, a.g.e., s. 120

sebepleri yukarıda detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bunlara ek olarak ‘Kıbrıs’ta olası bir çözümün akabinde Ada’nın yüzde 3’üne (doksan dokuz mil karelik alan) yakınına kaplayan ‘Ağrotur’ ve ‘Dikelya’ üslerinin, aynı Hong Kong’un Çin Halk Cumhuriyeti’ne dönmesi örneğinde olduğu gibi tartışılır hale geleceği konusunda ciddi endişeler vardır.’¹⁵⁴

İngiltere, Kıbrıs Sorunu’nun varlığından ve Türkiye-Yunanistan, Kıbrıslı Türk-Rum anlaşmazlığından siyasi ve stratejik olarak en fazla yarar görmüş olan ülkedir. 1950’lerde Kıbrıslı Rumlar tarafından kendisine karşı başlatılan bağımsızlık mücadelesini bir ‘Türk-Yunan ulusal sorununa’ dönüştürmeyi başarmakla kalmamış, sorunun taraflarını karşılıklı kışkırtma, manipüle etme, kullanma vs. yolları ile Kıbrıs’ta kendi pozisyonunu ustaca kamufle etmiştir.

Açıkça görüldüğü üzere, en azından soğuk savaş süresince ve 1990’lı yıllara kadar İngiltere’nin çözüm çabalarını samimi bulmakta çok güçlük çekilir. Ancak AB’nin konuya müdahil olması ve 11 Eylül saldırılarından sonra yeniden şekillenen küresel siyasette İngiltere’nin Kıbrıs için öngördüğü stratejiyi belirlemek henüz mümkün görünmemektedir.

¹⁵⁴ Hasgüler, a.g.e., 50

C. Kilise Faktörü

Kıbrıs Sorunu'nu tam olarak anlayabilmenin ve doğru öngörülerde bulunabilmenin en temel şartlarından biri de Kıbrıs'ta bulunan Ortodoks Kilisesi'nin yapısını ve gücünü kavramaktan geçer. Özellikle Annan Planı'na kadar üzerinde fazla durulmayan Rum Ortodoks Kilisesi'nin Rum toplumu içindeki siyasi ve toplumsal etkinliği, Annan Planı sürecinde bir çok insanı şaşırtacak şekilde gün ışığına çıkmıştır.

'1600'den 1977'ye kadar Kıbrıs Rum toplumu gerici Ortodoks Kilisesi'nin resmi liderliği tarafından yönetildi. Hala bugün gerici Kilise her türlü çağdaş akımın karşısında bir dalgakıran işlevine sahiptir.'^{154a} Kıbrıs'taki Rum Ortodoks Kilisesi tarih boyunca adanın yönetiminde söz sahibi olmuştur. Kilisenin tarihsel gücü adanın Osmanlı egemenliğinde olduğu dönemden başlayarak (azalarak da olsa) günümüze kadar kendini muhafaza ederek gelir. Hatta Osmanlı döneminde "Fransa Konsolosu Kıbrıs'ın, 'Osmanlı İmparatorluğu içinde en kötü yönetilen vilayet olduğunu", bunun da, "Kıbrıs'ta yönetimin kilisenin elinde bulunmasından kaynaklandığını" yazmıştır. 1815 yılında adayı ziyaret eden İngiliz Seyyah William Turner'ın gözlemleri de aynı doğrultuydu: 'Kıbrıs, resmen Kaptan Paşa'nın atadığı Bey'in otoritesi altında olmasına karşın, fiilen Rum Başpiskopos ve ona bağlı ruhban sınıfı tarafından yönetilmektedir. Kıbrıs'ta köylüler, hem Müslümanlar hem de Rumlar, öylesine sömürülmektedir ki, çalışarak yaşamlarını sürdürüyor ve her yıl kitle halinde, Karaman ve Suriye kıyılarına kaçıyorlar. Rum Papazlar fakir, cahil, saf Rumları, son kuruşuna kadar soyuyorlar.'¹⁵⁵

Kilise, bu gücünü İngiliz dönemine kadar korudu ve bu dönemde de İngiliz Yönetimi'nin desteğiyle Rum toplumu içindeki güçlü konumunu pekiştirmeye devam etti. 'İngiliz yönetimi, Kıbrıs'ta eğitim sistemini Kilise ve Evkafa bıraktı... Eğitim sistemini denetleyen Kilise kendi siyasi ve ideolojik yönelişlerini Kıbrıs halkına dayatıyordu. Eğitim seferberliği Enosis çıkarmasından başka bir şey değildi... İngiliz yönetimi kiliseyi bütünü ile baskı altına almayı düşünmüyordu; çünkü kiliseye komünist hareketi bastırma misyonunu yüklemişti. Kıbrıs Valisi Sir Ronald Storrs 4 Haziran 1931'de şunları yazdı: ' Komünist partisinin ilk eylemi 25 Mart'ta Yunan Ulusal gününe karşı gösteriler yapmak oldu. Bu parti üyeleri Limasol'da Yunan bayrağını indirerek yerine Bolşevik bayrağı çektiler; burada ve Lefkoşa'da enosisçi toplantıları dağıtmaya çalıştılar... bazıları tutuklandı ve iki aya kadar

^{154a} Kızılyürek, 1988, s. 93

¹⁵⁵ Kızılyürek, 2002, s. 74

hapis cezalarına hüküm giydiler. Bunların belli başlı hedeflerinden biri de kilise olduğundan, Kilise yönetimi bu hareketi bastırmak için elinden geleni yapmakta. Ancak hareket hızla yayılmaktadır. Polis kayıtlarına geçen komünistlerin sayısı son altı ayda 181'den 365'e çıkmıştır.'

İngiliz yönetimi komünistleri 'tehlikeli' olarak niteleyip baskı altına alırken, kiliseye hoşgörü ile yaklaştı ve kilisenin anti-komünist tutumundan yararlanmaya çalıştı.¹⁵⁶ Aslında İngiliz yöneticileri de kişisel olarak Kilise yönetiminden ve papazlardan hoşnut değildi. Hatta Sir E. Stubbs İngiliz yönetimine içinde Kıbrıs ile ilgili değerlendirmelerin bulunduğu bir memorandum gönderdi (16.10.1933). Bu belgede '...Halk için iyi öncüler yetiştirirken kötü liderleri ortadan kaldırmak için tedbir almalıyız. Bunlar (Kötüler N.K.) iki türdür. Komünistler ve Kilise. Yeni yasalar, sanıyorum, komünistleri bütünü ile ezer. Yeter ki uygulamaya konsunlar...'¹⁵⁷ Aynı belgede 'Sir E. Stubbs, Kilise'nin bir sahtekarlar yuvası olduğunu yazdıktan sonra, Osmanlı yönetiminde tek temsilci olmasının yanında en büyük toprak sahibi olması da kitleleri etkilemekte önemli bir rol oynadığını belirtir.'¹⁵⁸ Ancak İngiliz çıkarlarını korumak ve ada üzerinde sorunlarla karşılaşmamak adına Kilise sürekli kontrol altında tutulur ve gerektiğinde desteklenir. '10 Ocak 1934'te Kıbrıs Valisi Sömürgeler Bakanı Parkinson görüşlerini 'gizli' olarak bildirdi: 'Benim görüşüm, şimdilik, Kilise'ye mümkün olduğu kadar, ancak sorun yaratmayacak kadar güç vermek en iyisi olacak. Fakat durum ve ihtiyaçlar her an değişebilir. **Şimdilik, Kilise, bütün sahtekarlığına karşın anti-komünisttir ve bu büyük bir hazinedir...** (CO 67/254/4)'¹⁵⁹ Bu satırlar, İngiliz yönetiminin o dönemde Kıbrıs'a ve Kilise'ye karşı yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır. İngilizler komünizm tehdidine karşı 'hazine' diye niteledikleri Rum Kilisesi'ni destekleyerek Kıbrıs'ın siyasi ve toplumsal hayatına olumsuz etkileri bugün bile devam eden bağnaz, kapalı ve gerici bir yapının ada üzerinde etkin kalmasına yardımcı oldular.

1960 yılında kurulan 'Kıbrıs Cumhuriyeti' laik değildi. Kuşkusuz bu durumdan Kilise ve onun himayesindeki bağnaz gruplar faydalanıyordu. Özellikle 'Makarios'un görüntüsü tahrik edici olduğu için Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çöküşünde hızlandırıcı rolü olmuştur... *1960 Anayasası'nda Türk Dış İşleri'nin büyük bir hatası olarak, laiklik meselesi görmezden gelindi ve Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı makamına papaz olarak Makarios'un gelmesine katkı yapıldı. Bu nokta her nasılsa Türk Dış İşleri camiasında eleştiri konusu bile yapılmadığı gibi, bu laik*

¹⁵⁶ Kızılyürek, 1988, s. 32,33

¹⁵⁷ Kızılyürek, 2002, s. 34

¹⁵⁸ Kızılyürek, 2002, s. 34

¹⁵⁹ Kızılyürek, 2002, s. 35

*olmayan anayasal düzeni büyük bir kazanım olarak Türk kamuoyuna sunma ve savunma marifetini bile gösterdiler.*¹⁶⁰

Kıbrıs'ta 'ortak devlet' fikrinin mezar kazıcıları olarak milliyetçilik ve kilisenin yolu kaçınılmaz olarak kesişir. Bu kesişme genel olarak erk paylaşımı ve siyasi rant mücadelesi olarak ortaya çıkar ve birbirlerine karşı derin karşıtlık ve düşmanlıklar beslemeyi öngörmez. 'Arkaik Elen geçmişi ile Ortodoks Bizans geleneği arasındaki çelişkiler, Ortodoksluğun arkaik Yunanistan'ın doğal gelişimi söylemiyle kenara itiliyor. Elen Hristiyan medeniyeti kavramıdır. Bu nedenle geçen asrın sonlarından itibaren Ortodoks Kilisesi'nin, Kıbrıs Elen milliyetçiliğinin geleneksel savunucularından olması bizi şaşırtmamalıdır. Ortodoks Kilisesi bu rolü, 1980'li yıllarda ortaya çıkan yeni (neo) milliyetçilikte de oynamaya devam ediyor. Ortodoks Kilisesi'nin ulusallaşması (nasyonalizasyon), Ortodoksluk ile milliyetçilik arasında herhangi bir uyumu değil – aksine bu iki unsur başından birbirleriyle çelişkilidir- milliyetçi ideolojinin gücünü ve Kıbrıs Kilisesi'nin, modern toplumda özerk sosyal ve ideolojik rol üstlenmede artmış yetersizliğini gösteren tarihi bir fenomendir. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin giderek artan bir şekilde ibadet kurumu olarak kısıtlı kaldığı, laikliğin yükseldiği bir dönemde milliyetçi söylev kilise hiyerarşisine, kaybettiği egemen pozisyonu yeniden kazanıp, ulusal ittifak ve birlik kurumu olarak fonksiyon görme mükemmel fırsatını veriyor. Kıbrıs Kilisesi'nin, tarihte milli lider Başpiskopos Makarios'un hem siyasi hem ruhani iktidarı dile getirmesiyle net bir siyasal rol oynadığı olgusu ışığında Başpiskopos Hrisostomos'un 1995 Şubat'ında Milli Liderlik Konseyi'nin yeniden kurulmasını önermiş olması kimseyi şaşırtmamalıdır. Bu öneri –ki benimsenmiş olsaydı kilisenin olaylara resmi müdahalesini yeniden yasallaştırmış olacaktı- dini ve siyasi iktidarın birbirinden ayrı tutulmasının önemini vurgulayan Klerides tarafından reddedildi. Ancak aynı Cumhurbaşkanı Klerides, sık sık Başpiskopos'a 'milli lider' diye hitap ederek, kendisinin de, geçmişte başka koşullar altında zorunlu olsalar da bugünkü gerçeklere uymayan kavram ve etiketlerden kurtulamadığını gösteriyor.'¹⁶¹

Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi'nin siyasi olaylara cüretkar müdahaleleri uzun yıllardır devam etmektedir. 'Örneğin Atina'daki faşist albaylara arkasını dayamış olan Kition Piskoposu Anthimos, 1970 Şubat'ında halka yaptığı bir konuşmada Makarios'un Kıbrıs politikasını kınayarak, Enosis ruhunun yeniden canlandırılmasını talep etmişti. Piskopos, 'bizi bugün yönetenler Yunanlılar (Greeks) değildir ve bir Yunanlı gibi düşünmemektedirler.' diye şikayette bulunmaktaydı. (Agon, 10 Şubat 1970) Aynı ay içinde bir kez daha kükreyen

¹⁶⁰ Hasgüler, İnatçı, a.g.e., s. 54

¹⁶¹ Mavratsas, 2000, s. 82,83

piskopos 'okullara Yunanlılık duyguları şüpheli öğretmenlerin sızdığından' şikayetle, 'gençlerin kafalarında bir Kıbrıslılık bilinci yaratma çabasıyla onları yozlaştırdıklarını' öne sürmüştü. (Fileleftheros, 25 Şubat 1970)'¹⁶²

Günümüzde, Yunanistan ve Kıbrıs Rum siyasi kadrosunun Kilise ile sürekli bir erk mücadelesi içinde olduğu söylenebilir ancak geçen bunca zamana karşın kilisenin bütün toplumsal olaylara 'balıklama atlama ve engin bilgi ve görüşlerini müdahaleci bir şekilde topluma ve politikacılara dikte ettirmek konusundaki kaynağı belirsiz hakkını kullanmaktaki istekliliğinde değişen fazla bir şey olduğu söylenemez. Özellikle Yunanistan'da kilisenin siyasi işlere karışması politikacılarla gerginliklere neden olsa da* Ortodoks Kilisesi hem Yunanistan'da hem de Kıbrıs'ın güneyinde 'devlet gibi... dimdik ayakta duruyor. En büyük gücünü de halktan alıyor...Kilisenin halkın vicdanında taht kurmuş olmasının nedenleri dindarlıktan öteye de gidiyor. Gerek Osmanlı yönetimi altında geçen 4 asırda, gerekse akabindeki bağımsızlık savaşındaki...Yunanistan için...kilisenin önemi fevkalade büyüktür. Bağımsızlık savaşı kahramanlarının önemli bir bölümü din adamıdır. Tarih* onlardan 'bir ellerinde tüfek bir ellerinde haç' diye bahseder... Kilise zengindir. Belki de Yunanistan'ın en zengin şirketi...Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi, adanın en büyük kapitalisti ve taşınmaz mal varlığı sahibidir...Bankalarda hisseleri uçsuz bucaksız arazileri vardır. Din adamlarının geliri normal devlet memurlarının üzerindedir... Kilisenin siyaset ve siyasetçiler üzerinde görünmez baskısı da vardır. Parlamento dönem çalışmalarını mı başlatacak, önce din adamları takdis edecek. Kabine yemin edecek, yine din adamlarının huzurunda. Büyük bir altyapı projesinin temeli mi atılacak, açılışı mı yapılacak cüppeliler hep orada, hep önde. Devletle açık bir hesabı olan vatandaş bile genellikle yanına bir din adamı alıp gider ilgili daireye.'¹⁶³

İşte modern yönetim tekniklerinin, uzmanlıkların, toplum bilimcilerin, toplum mühendisleri ve hukukçuların, devlet adamlarının, ekonomist, bürokrat vs'nin yapması gereken devlet işlerini Orta Çağ'dan kalma tam olarak ne işe yaradığı bilinmeyen cüppeli

¹⁶² An, 1998, s. 90,91

* Örneğin Yunanistan Eski Başbakanı Kostas Simitis 'AB yasaları gereğince hazırlanan yeni kimlik kartlarında din unsurunun yazılmaması konusunda kiliseyi karşısına almak zoruna kalınca hayli zor günler yaşamıştı. Atina'da, Selanik'te kilise tarafından örgütlenen hatta neden olmasın kışkırtılan yüzbinlerce insanın protesto gösterilerine maruz kalmıştı hükümet. Durum böyle olunca kilisenin yönetimi, yani başpiskopos ve metropolitler kontrolden çıkıyorlar ve sık sık da küstahlaşıyorlar işte.' (Yorgo Kirbaki'nin 'Otur Ulan Yerine-Papazın Gücü' adlı (05-10-2003 <http://www.ntvmsnbc.com/news/137469.asp>) makalesinden. Bir diğer örnek ise Yunanlı Başpiskopos Hristodulos ile Yunanistan Eski Dış İşleri Bakanı Papandreu arasında yaşanmıştır. Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili, 'Türkler barbar, beraber yaşayamayız' diyen Başpiskopos'a Papandreu, 'Tarihe bakışımız kiliseyle farklı. Türkiye'nin üyeliği AB'yi tamamlayacak.' açıklamasıyla yanıt vermişti. (6 Aralık 2003, Hürriyet)

* Sözü edilen tarihin yazıldığı resmi tarih anlayışını ve tarih kitaplarını daha önce incelemiştik.

¹⁶³ Yorgo Kirbaki'nin 'Otur Ulan Yerine-Papazın Gücü' adlı (05-10-2003 <http://www.ntvmsnbc.com/news/137469.asp>)

papazların yapmaya heveslendiği Yunanistan ve Kıbrıs Rum Liderliği'nin iç siyasetteki çelişkilerinden biri de budur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün modern Türkiye'ye en büyük armağanlarından olan laikliğin değerini anlamak için bu ülkelerdeki siyasi yapıya bakmak yeterli olacaktır.

Yunanistan'da ve Güney Kıbrıs'ta bu duruma itiraz eden* sayılı aydının cılız sesi de papazların kopardığı kuru gürültüde kaynayıp gitmektedir. Özellikle Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin yaptığı çağdışı eylemler bir grup Kıbrıslı Türk hukukçuyu harekete geçirdi. 'Kıbrıs'ın Avrupa Birliği (AB) üyeliği 1 Mayıs Cumartesi günü fiziki olarak gerçekleşirken; ...referandumlar öncesi Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin takındığı ırkçı ve Türkleri aşağılayıcı tavır Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'¹⁶⁴ gündemine getirildi.

Yunan ve Rum siyasetindeki bu geri kalmış köhne anlayışın yüzyılların birikimi olduğu ve bir anda düzelemeyeceği bilinmekle birlikte; bu konuda da yegane umut ışığı AB'dir. Çünkü AB üyesi bir ülkede kilisenin siyaset yapamayacağı ve siyasi işlere karışamayacağı AB hukuk kuralları ile sabittir. Ancak şu ana kadar AB kurumlarından veya üye ülkelerden gerek Yunanistan gerekse Rum yönetimlerini bu bağınaz yapıdan kurtarmaya yönelik yapıcı, teşvik edici veya uyarı içeren tehditkar hiçbir siyasi adım atılmamıştır. Bu yapının toplumun iç dinamikleriyle değişmesini beklemek kuşkusuz hayalcilik olacaktır. Bu tür büyük değişimler için ya Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı gibi bir devrime ya da yoğun bir dış baskıya (şu an Türkiye'ye yapılan gibi) ihtiyaç olduğu kesindir.

Sonuç olarak, Kıbrıs Sorunu'nda 'Kilise Faktörü' çözüm önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Kilisenin gücü, birçok insanın tahmin ettiğinden çok daha fazladır ve Kıbrıs'ta çözümsüzlüğe katkısı da bu oranda yüksektir.

Gerek Yunanistan'da gerekse de Kıbrıslı Rumlar arasında Kilisenin mevcut durumunda herhangi bir iyileşme olmazsa ada üzerinde kalıcı huzurun tesis edilmesi ve korunması konusunda ciddi zorluklar yaşanacağı açıktır.

* Kostas Konstantinou, 03-03-2004 tarihli Politis (Güney Kıbrıs) gazetesinde 'Annan Planı bizi mahvetmeye yönelik! Lanetli hatta şeytan icadı' diye bağırıp çağıran (yorum orjinaldir) Kirinya Piskoposu'na dikkat çekip, 'Din adamları politik lider kadromuzun bir parçasını mı oluşturuyor...' diye sormaktaydı.

¹⁶⁴ 29 Nisan 2004 tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alınmıştır

II. KIBRIS SORUNUNUN DIŞ SEBEPLERİ

A. Anavatanlar ve Tarihsel Hesaplaşma Hevesleri

Kıbrıs, geçtiğimiz 50 yıl boyunca Türk ve Yunan milliyetçiliklerinin en kırıcı şekilde çarpıştığı bir sahne olmuştur. Bu çarpışma, beraberinde birçok yeni sosyal olguyu da beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de ‘anavatan’ terimidir.

Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar, tarihsel ve kültürel olarak (Kıbrıslı Türkler ayrıca ekonomik olarak) çok sıkı bir ilişki içinde oldukları Türkiye ve Yunanistan ile bir ana-yavru ilişkisine sokulmuştur. Özellikle Kıbrıslı Türkler arasında yaratılan ve uzun yıllar süren ‘kurtarılmışlığın’ ve ‘yapılan (özellikle ekonomik) yardımların diyetini ödeme’ süreci, Kıbrıs’a bir iç sömürge ya da vilayet gibi bakılmasını sağlamıştır.

Kıbrıslı Türklerin Kıbrıslılıktan uzaklaşıp Türklüğe yaklaştırdığı yıllar boyunca Türkiye’nin ‘anavatan’ olduğu hep beyinlere kazınmıştır. Bu anlayışa mantık kazandırmak ise son derece kolaydır. Basitçe Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs’a Anadolu’dan göç ettiğini hatırlatmak yeterli olacaktır. Ancak bu anlayış ne kadar sağlıklıdır ?

Yaklaşık 500 yıllık bir yaşanmışlığı hiçe sayan ve tamamen farklı tarihsel ve kültürel öğelerle yoğrulmuş Kıbrıslı Türklerin kendilerini ayırıcı birçok kültürel farklılıkları olması gerekmez mi ? Sorunun cevabı açıktır. Kıbrıslı Türklerin Anadolu’daki Türkiyeli Türkler ile birçok benzerliği olduğu gibi, son derece doğal olarak bir çok da farklılıkları vardır.

İşte ‘anavatan’ söylemi ile amaçlanan;

- 1- Kıbrıslı Türklerde 1974 sonrası yaratılan kendi kendine güven eksikliği ve ‘yaralı kalma alışkanlığı’*nın sürmesi,
- 2- Yukarıda bahsedilen bütün tarihsel ve kültürel farklılıkları görmezden gelen bir anlayışla bütün ‘Türkleri Yüce Türk Kimliği’ altında birleştirme çabasıdır.

Akla gelen soru şudur. Bu siyasi tavır, 14 Eylül 1963 tarihli, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ve Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf R. Denктаş imzasını taşıyan ve Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti’nden çekilmesini ve ayrı bir Türk Devleti kurmasının

* Yaralı Kalma Alışkanlığı, Ümit İnatçı tarafından (Aldatıcı Sorunlar İkilemi *Ya Da* Bir Çözumsuzlüğün Anatomisi, Galeri Kültür Yayınları, 1994-95, s. 61) şöyle açıklanmaktadır (Kıbrıslı Türkler için...). ‘Günlük yaşamın ‘unutma’ sözcükleriyle duvarlardan kitaplara donatıldığı bir ortamda, toplumun yaralı kalma alışkanlığına saplanması sağlanırken, bundan bir çıkar gözetiliyordu. Amaçlanan; Taksim’in kalıcılışmasını kuvvetlendiren ve geri dönme özlemini hiçleyen karamsarlığı diri tutmaktır. Çünkü karamsarlık, öovenizme, uzlaşmazlığa ve yabancılaşmaya yönelik en götürücü ruh halidir.’

yollarını ayrıntılı bir şekilde anlatan planın* devamını sağlamak üzere mi Kıbrıslı Türklere empoze edildi ?

Zamanla Kıbrıslı Türklerin Türkiye ile olan ilişkileri tek yönlü (Türkiye'den Kıbrıs'a doğru) bir hal alınca, sözü edilen sıkı ilişkiler Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye her konuda 'mecburiyeti'ne dönüştü. Türkiyeli ve Kıbrıslı yöneticilerin isteğiyle ortaya çıkan bu onur kırıcı durum Kıbrıs Türk toplumunda giderek rahatsızlık yaratmaya başladı.

Sosyal hayatta da gizli bir rahatsızlık başlamıştı. 'Türkiye'den gelen 'soydaşlar'la 'birlik' sağlanamadı ve Kıbrıslı Türkler, giderek, 'Anavatan'la özdeşleşme aşamasından, farklılıklarını keşfetmeye başladıkları, yeni bir aşamaya geçiyorlardı. Türkiye'den gelenler de Kıbrıs'taki 'soydaşları'nı, 'ulusal fantezileri'ndeki gibi bulmamışlardı. Konuştukları Türkçe'den kılık kıyafetlerine, kadınlarının 'serbestliği'nden 'dinsizlik'lerine kadar, 'Türk'e benzemeyen' bir sürü halleri vardı. Soyut 'soydaşlar birliği' yerini 'somut' farklılığa bırakıyordu. 'Kazanılan topraklara' kimin daha fazla 'kan akıttığı' yarışı içinde, yeni bir gerilimin tohumları ekiliyordu. Kuzey Kıbrıs'ı Türkleştirme programı çerçevesinde Türkiye'den aktarılan nüfus arttıkça, önyargılar da güçleniyor, karşılıklı stigmatizasyon* günlük yaşamın ayrılmaz parçası haline geliyordu. Her şey, geleceğin huzursuz toplumuna işaret ediyordu... 'Anavatan' Kıbrıs'taydı ama Kıbrıslı Türklerin Londra'daki sayısı durmadan artıyordu. İşsizlik, partizanlık, gelecek endişesi, insanları göç yollarına düşürmüştü. Gidenlerin yerine Türkiye'den 'soydaşlar' gelmeye devam ediyordu.¹⁵⁵ Ne de olsa Rauf Denktaş 'giden Türk gelen Türk' demişti; ancak dönemin Türkiyeli ve Kıbrıslı yöneticileri 'Kıbrıs Davası'nın Kıbrıslı Türkler olmadan kazanılamayacağını anlayamıyordu. 'Taksim yıldızı' parladıkça, Kıbrıs Türk toplumu sönüyordu. Kıbrıslı Türklerin kaderini değiştirmek umuduyla muhalif partilere yönelmesi, sonuç getirmiyordu. Bir keresinde, hükümet etmeye hazırlanan muhalifleri Türkiye Dış İşleri Bakanı Girne'de, bir restoranda ağırlamış ve onlara neden hükümet olamayacaklarını anlatmıştı. Kuzey Kıbrıs, dünyadan kopuk, Türkiye'ye her şeyi ile bağımlı bir coğrafyaydı ve bu bağımlılığın bir bedeli vardı.¹⁵⁶ Bu gönülsüz ödenen bedel (diyet), Kıbrıs Türk toplumunu 'anavatanı'ndan uzaklaştırmaya başlamıştı.

Kıbrıslı Türklerin siyasal olarak hor görülmeye başlanması ve basında hakarete varan sözlerin 'anavatan' ve Kıbrıslı Türk Liderliği kaynaklı oluşu bu süreci hızlandırdı. 'Hatta, KKTC'nin kurulması bile, bu gerçeği değiştirmede. 'KKTC diye bir millet yoktur' diyen Denktaş, 'KKTC'nin Türkleriyiz. Türk olmakla gurur duyarız. Anavatan bizim de

* Plan için bkz. An, 2002, s. 106

* Stigmatizasyon: Her iki tarafın birbirini negatif özellikler atfederek damgalaması.

¹⁵⁵ Kızılyürek, 2002, s. 292

¹⁵⁶ Kızılyürek, a.g.e., s. 292

anavatanımızdır, milletimizdir. Biz o milletin Kıbrıs'ta devlet kurmuş parçasıyız.'¹⁵⁷ açıklamalarıyla Kıbrıs'ı Türkleştirme politikalarının başını çekiyordu.

Buna göre, Kıbrıslı Türkleri özne olarak değil nesne olarak gören ve Kıbrıs'ın her türlü iç işlerine karışma hakkını meşru gören bir tutum ortaya çıktı ve giderek kökleşti. 'Türk milliyetçiliği söyleminde Kıbrıs, ülke/yurt olarak anlamsız sayılıyor ve Kıbrıs'a ait, Kıbrıslı Türklere özgü her şey küçümseniyor. Kıbrıs, 'ülke' olarak anlamsızlaştırılırken, aynı zamanda, 'Türklüğün Kalesi' olarak işlevselleştiriliyor ve Kıbrıslı Türklerin ayrı bir toplum olarak varlığı, bu işlevselleştirmeye meşruiyet kazandırmaya yaradığı oranda hatırlanıyor. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra, buna da gerek duyulmuyordu.'¹⁵⁸

'Türkiye'nin Kıbrıs'ın iç işlerine müdahalesinin tarihi dikkate değer bir seyir izler. Bu müdahaleler 1980'lere kadar gerek dış dünyadan, gerekse Kıbrıslı Türklerden kayda değer bir tepki görmez. Ama 1980 sonrasında müdahalenin iyice yoğunlaşmasıyla, özellikle Kıbrıslı Türklerin tepkisini çekmeye başlar. İlginç olan nokta TC Devleti'nin Kıbrıs'ın iç işlerine müdahalesini...ironik olarak onun ayrı bir devlet olduğu iddiasını dünyada savunurken...giderek bir müdahale saymama eğiliminin güçlenmesidir. Yıllar geçtikçe Türkiye'nin Kıbrıs'a sanki bir vilayetmiş gibi davranmaya başladığı görülüyor.'¹⁵⁹

Kuşkusuz, Türkiye ve Kıbrıslı Türkler arasındaki organik ve kültürel bağları inkar etmek mümkün değildir ve böyle bir amaç da yoktur; ancak 1974 sonrası uygulanan politikalar sonucunda Türkiye ile Kıbrıslı Türkler arasında kurulan asimetrik ilişki uzun süre tartışma konusu olmuştur. Bugün Türkiye'de eski dış politika yaklaşımının terk edilmiş olması ve Kuzey Kıbrıs'ta da sivil inisiyatifin görüşlerini eskiye oranla çok daha fazla temsil eden bir yönetimin (hükümet) görevde olması nedeniyle bu ilişkilerde düzelme yaşandığı görülmektedir. Kuşkusuz sağlıklı ve dengeli ilişkilerin yürümesi hem Türkiye'nin hem de Kıbrıslı Türklerin çıkarına olduğu kadar, bunun temel şartı da bazı toplumsal rahatsızlıkları dikkate alarak, ütopyik 'anavatan-yavru vatan' edebiyatından çok, gerçekçi, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan, tarihsel ve kültürel bağlarla güçlendirilmiş yaklaşımların siyasi teamüllere yerleşmesidir. Bu anlayışın iki ülkedeki hükümet değişikliklerinden ve/veya siyasi dalgalanmalardan etkilenmemesi de son derece önemlidir.

¹⁵⁷ Kızılyürek, a.g.e., s. 295,296

¹⁵⁸ Kızılyürek, a.g.e., s. 296

¹⁵⁹ Hasgüler, a.g.e., s. 246

Kuşkusuz Kıbrıslı Türklerin gönlünde Türkiye'nin yeri başka hiçbir ülke ile kıyaslanmayacak şekilde ayrılmıştır; ancak Kıbrıslı Türklerin tek ve biricik vatanı vardır, o da Kıbrıs'tır.

'Bütün 20. Yüzyıl boyunca Kıbrıs iki yönlü, bir ve tek misyona sahipti: Yunanlılık ve Türklüğün büyüklüğünün eş zamanlı olarak yeniden üretilmesi. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler, sürekli olarak, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında olduğu şekliyle, Türk-Yunan çatışmasını canlandırmaya çağrılıyordu. Kıbrıs tarihini yeniden okudukça hep aynı neticeye varıyoruz: iki taraftan da başrol oyuncularını daha önce oynamış ve 1919-1922 Türk-Yunan savaşı ile tarih sahnesinden tamamen kaldırılmış olan, ancak sanki savaş 1922'de bitmemişçesine, sürekli olarak güncel bir boyut kazanan bir filmi tekrar oynamaktan başka hiçbir şey yapmadılar... Anavatanlarca ve keza kendisince, tarihsel geçmiş manzarasını, kurban ve şehitlerin manzarasını oynamaya çağrılan Kıbrıs, böyle kahramanların çiçek açtığı verimli toprak haline geldi... Bir taraftan Atina ve Patrikhane arasındaki mücadele ve diğer taraftan da Mustafa Kemal'in kahramanca ulusal yönelişinin bütün ideolojik çarpıtmalarıyla 1919-1922 Türk-Yunan savaşı sahnesi, Kıbrıs'ta özellikle de 1954-1974 döneminde yeniden kurulmuştu.'¹⁶⁰

Ne yazık ki bu savaş sahnesi soğuk savaş döneminde de Kıbrıs'ın ana temasını oluşturdu; ancak daha da kötü olan şeydi: Soğuk savaşın Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Almanya'nın birleşmesiyle dünyada bittiği kabul edilse de, Kıbrıs'ta sürdüğü herkesin gözünden kaçmıştı. Özellikle iki toplumun birbirinden neredeyse 'saklandığı' yıllar boyunca ada üzerinde 'sessiz bir politik savaşın' sürdüğüne dair hiçbir kuşku yoktur. Bu savaş, içinde iki büyük milliyetçiliği (Türk ve Yunan), emperyalist çıkarların korunmasını, Rusya'nın ada üzerindeki inisiyatif kazanma çabalarını (ki bu çabaların sonucunda Rusya Güney Kıbrıs'ta inanılmaz bir siyasi ve ekonomik güç kazanmıştır. Kıbrıs Rum Liderliği ile organik bağı olduğu da artık gizlenememektedir.) ve Ortadoğu'daki petrol, toprak ve deniz hakimiyetini (buna son zamanlarda ekonomik faaliyetler ve turizm de eklenmiştir) abrandıran çok büyük bir savaştır. Bu gerçek, Kıbrıs Türk tarafının 23 Nisan 2003 yılında güneye-kuzey geçişlerini serbest bırakmasıyla tamamen su yüzüne çıkmıştır.

Aslında Kıbrıs Türk tarafında hemen herkes kuzeydeki siyasi baskının varlığından ve nedeninden haberdardı; ancak birçok insan için Kıbrıs Rum yönetimi ve egemen sınıfının Kıbrıslı Türklere karşı beslediği 'resmi hoşgörü eksikliği ve hazımsızlık' nedeniyle hayal kırıklığına uğradı. Özellikle de Kıbrıslı Türk sol ve ilerici kesimler.

¹⁶⁰ Sia Anagnostopoulou, *Birikim*, Nisan 2003, s. 60,61 ve 62

‘Rum şovenist safları, yanlışlıklarından, aptallıklarından ve insafsızlıklarından kendi toplumlarının başına gelen felaketten-bırakın pişmanlık duymayı- haklılık payı çıkaracak kadar sayrıl bir saplantı içinde daha da insafsızlaşmaktadırlar. Toplumun yaralı kalmaya olan ruhsal eğilimin ideolojik bir araç gibi kullanılması, bu saplantının örtülü kalmasını sağlayacak en iyi taktikti; ‘dev xexnw’ (unutmam) ünlemesi ise bu taktiğin bir simgesel sloganı haline gelmiştir. Demek ki; (Rum şovenizmi açısından) toplum, yaralı kalma alışkanlığından vazgeçmemelidir, iyileşmemelidir. Çünkü iyileşmesi, bir saklanmanın veya bir suçluluğun, siyasal ve moral bedelinin ödetilmesi demektir. Korkulan da budur.’¹⁶¹

Kıbrıs Rum kesimi ve Yunanistan arasındaki bağ, en az Türkiye ile Kıbrıslı Türkler arasındaki bağ kadar (daha eski bir tarihsel bağ ve kilisenin de etkisiyle belki de daha fazla) güçlüdür. Tarihsel ve kültürel olarak kendilerini ‘Büyük Elen Ulusu’nun parçası’ sayan Kıbrıslı Rumlar, bununla övünmekte, çoğu zaman zaman da şovenist akımın kara büyüüne kapılmaktadırlar. Bununla birlikte, sıradan Kıbrıslı Rum, kendini sıradan Yunanlıdan üstün görür.

Kıbrıslı Rumlar ile Yunanistan arasındaki ilişki 1974 yılında Türkiye’nin müdahalesine Yunanistan’ın kayıtsız kalmasıyla derin bir yara alır; ancak kökenini binlerce yıllık Helen tarihinden alan köklü bağların kopması söz konusu değildir.

Kıbrıslı Rumların Yunanistan ile ilişkilerini Türkiye-Kuzey Kıbrıs ilişkilerinden ayıran önemli farklardan biri Kıbrıslı Rumların siyasi ve özellikle de ekonomik olarak kendine yetecek (hatta ekonomik açıdan Yunanistan’dan daha iyi) durumda olmasıdır. Yunanistan’a karşı kendini daha özgür ve güçlü hisseden Kıbrıslı Rumlar için Kıbrıslı Türklerde olduğu gibi ‘zorlayıcı bir bağımlığın’ olmaması, onları Yunan hükümetlerine ve dünyaya karşı daha özgüvenli (çoğu zaman şımarık) yaparken; geriye kalan en önemli konu olan savunma konusunda da tarihsel paranoyanın ve Yunanistan’ın yaşattığı hayal kırıklığının da etkisiyle (kuşkusuz milliyetçi anlayışın da bir ürünü olarak) bu yöndeki açıklarını kapatmak için anlamsız* bir silahlanma yarışına ve güvenlik kaygılarını giderecek olan AB’ne girişe yöneldiler.

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar arasındaki romantik bağın Türkiye-Yunanistan yakınlaşması sırası ve sonrasında nasıl etkileneceği merak konusudur. İki ‘anavatanın’ tarihte çıkarları gereği (biraz da zorlama ile) ‘barış yolu’nu seçtiği görülmüştür; ancak ne yazık ki bu yolun sonunda taraflar milliyetçi ve irrasyonel tutumlara yenik düşüp halklarını üzmüşlerdir.

¹⁶¹ İnatçı, a.g.e., s. 65,66

* Bu silahlanma çabası anlamsızdır çünkü Kıbrıs’ın güneyindeki silahlanmanın amacı Türkiye’ye karşı kendini korumak olarak açıklansa da, 1- Bu iddia alınan saldırı silahlarıyla havada kalmaktadır 2- Türkiye’ye karşı 700.000 nüfuslu bir ülkenin silahlanması askeri açıdan pek bir anlam ifade etmeyecektir.

Açık olan şudur ki; Kıbrıs'ta kalıcı barış ve huzurun olmazsa olmaz koşulu 'anavatanlar' denen ülkelerin, Türkiye ve Yunanistan'ın, sağlıklı, istikrarlı ve dostane ilişkilere sahip olmasıdır. Bunu tersi de aynı sonucu verecektir; yani iki ülke her ne kadar da iyi ilişkiler içinde olursa olsun, Kıbrıs'ta iki toplumun rahat ve huzurunu temin edecek kalıcı çözüme ulaşılmadığı sürece Kıbrıs, iki ülkenin (Türkiye ve Yunanistan'ın) dış işlerinde daha binlerce bürokratin mesaisini alacaktır.

B. 'Milli Dava' Olarak Kıbrıs

'Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü'nün '***Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yok***' demesinin üzerinden elli yıl geçti; ve mesele olmayan Kıbrıs, tıpkı bir irtica, tıpkı bir Kürt meselesi gibi siyasal yaşamın kurucu unsurları arasında yer aldı. Siyaset üstü, milli bir mesele olarak bütün hükümetlerin üzerinde hem fikir oldukları Kıbrıs, siyasal partileri, ayrıştırmak bir yana birleştiren bir unsur oldu. Sonunda, kendilerini, '***milliyetçi***' ve '***sosyalist***' olarak kabul ve ilan eden hareketleri de herkesi şaşkırtmasına yan yana getirerek ulusun neredeyse temel unsuru olduğu yanılsamasını yarattı. Ne elli yıl içinde görevde olan hükümetler ne de farklı siyasal akımlar açısından, bir başka konuda, örneğin Kürt meselesine ilişkin böylesi bir ortaklık ve süreklilik görülmüştür.¹⁶² İşte bu bölümde, bu sarsılmaz* ittifakın sırrını öğrenmeye çalışacağız.

Kıbrıs Sorunu, bir dış politika meselesi olmasına rağmen, Türkiye ve Yunanistan'da yıllardır en önemli iç politika malzemelerinden biridir. Bu yüzden, bu bölümde sorunun bu ülkelerin demokratik anlayışına ve konunun iç siyasette nasıl bir boyut kazandığına bakılacaktır.

'Milli Dava', Kıbrıs Sorunu'nun Türk siyasi literatürüne kazandırdığı önemli terimlerden biri olmuştur ve birçok insan için pek de sorgulanacak bir kısmı yoktur; ancak yine de bazı soruları sormak ve 'milli dava'nın ne olduğunu ve ne olmadığını anlamaya çalışmak faydalı olacaktır.

Misak-ı Milli sınırları dışında olmasına rağmen Türkiye neden özellikle Kıbrıs'taki 'soydaşlar'ı ile yakından ilgilenmek (daha birçok coğrafyada 'soydaş'ı varken) ihtiyacı duydu ? Daha da öteye gidecek olursak, sınırları Misak-ı Milli ile açıkça ve tartışmasız bir şekilde çizilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde neden yıllarca Kıbrıs'ın (en azından Kuzey Kıbrıs'ın) Türkiye'ye ait olduğu 'resmi tezi' savunuldu ve Türk Dış politikası bu eksene oturtuldu ? Bir diğer soru, eğer Mustafa Kemal Atatürk hayatta olsaydı, yine Kıbrıs'ı vatan toprağı kabul edip, benzeri çözümsüzlük politikalarında ısrar edecek miydi ? Bunun alternatifi çözüm yollarını aramak ve/veya farklı siyasi manevralar yapmak olabilir miydi ? Kıbrıs'ın Türkiye için bir 'Milli Dava' olmasında İngiltere'nin rolü ve çıkarı neydi ?

Yukarıdaki sorular Türkiye açısından Kıbrıs'ın 'Milli Dava' oluşuyla ilgili bazı ip uçları verecektir. Peki Yunanistan için Kıbrıs nasıl bir 'Milli Dava' halini almıştır ?

¹⁶² Kürkçügil, a.g.e., sunuş.

* AKP iktidarıyla hemen her konuda çelişen ve yeni bir boyut kazanan bu ittifak aslında ayrı bir bilimsel araştırma konusu olacak kadar karmaşıktır.

Öncelikle Türkiye'nin demokratik geleneklerine ve son zamanlarda yaşanan 'siyasi erkin el değiştirmesi sürecine' bakmak gerekir.

Türkiye, çalkantılı ve darbelerle sarsılmış bir demokratik geçmişe sahip olsa da; ülkenin en temel demokratik zorluğu bu 'darbelenmiş' demokratik tarihi değildir; çünkü bilinmektedir ki siyasi geçmişinde darbelerle yüzleşmiş başka ülkeler de olmasına rağmen (Yunanistan, Portekiz vs.), bu ülkeler belli bir demokratik seviyeyi (en azından şekilsel olarak) yakalamıştır. Peki bu demokratik ilerleme neden Türkiye'de olamamıştır ? Sorunun cevabı Türkiye'nin gerçekte daha karışık ve derin bir soruna sahip olduğu gerçeğinde saklıdır: Öncelikle Türkiye, Osmanlı mirasının getirdiği ağır sivil ve askeri bürokratik geleneği Türkiye Cumhuriyeti'ne taşımıştır; ancak, bu geleneğin yerleşip kök salmasına imkan veren siyasi istikrarsızlık ve özellikle de 'Amerikan Tarzı Demokrasi' olmuştur. Amerikan tarzı demokraside, Avrupa'dan farklı olarak sivil-asker işbirliği daha sıklıdır ve askerlerin sivil yönetim üzerindeki etkisi daha fazladır. Kuşkusuz bu yönetim modelinin Türkiye'ye Amerika tarafından bilinçli ve istekli bir şekilde ihraç edildiğine ve ne yazık ki Türkiye'nin de buna çok kolay uyum sağladığına hiç şüphe yoktur.

Yukarıdaki sebeplerden dolayı, Türkiye'nin başta Kıbrıs gibi dış meseleleri MGK (Milli Güvenlik Kurulu) gibi asker ağırlıklı bir yönetim mekanizmasında ele alındı ve yıllarca buradan çıkan kararlar tartışmaya 'kapalı' tutuldu. Bunun neticesinde, yıllarca Kıbrıs'ta gerçekten neler olduğunu, hatta Türkiye'nin nasıl bir Kıbrıs politikası olduğunu kimse anlayıp tartışamadı. Bu şekilde yapılan siyasi ve bürokratik hatalar da kolayca gizlenmiş oldu.

AKP iktidarının siyasi erki ele almak için verdiği çetin mücadele işte bu kökü yüzyıllara ve siyasi/ekonomik çıkarlara dayanan güçlü statüko kalesinin yıkılmasıyla son buldu. O andan itibaren, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dış politikası ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin dış politikası arasındaki çekişme, ikincisinin lehine olacak şekilde karara bağlandı.

Tufan Türeç'in (17 Aralık 2003, Hürriyet) belirttiği gibi, 'Bizim...Türk Milletinin..., millet olarak Kıbrıs'la ilgili bir idealimiz yok. Bu ideali gerçekleştirecek hedeflerimiz de yok. Ama Yunanlıların var. Onların ideali Kıbrıs'ın bir Yunan adası olması.'dır. tespiti kısmen doğrudur.

Çünkü Türkiye'de ve Kıbrıs'ta Kıbrıs'la ilgili idealleri olan birileri vardı. Kıbrıs'ta Başta Rauf Denktaş olmak üzere, Türkiye'de Org. Hilmi Özkök* hariç, birçok üst düzey

* Genel Kurmay Başkanı Org. Hilmi Özkök, Kıbrıs konusunda ve Türkiye'nin sivilleşme/demokratikleşme çabalarında bütün provokatif kışkırtmalara rağmen son derece olumlu ve örnek bir tutum izlemiştir. Bir açıklamasında TSK'nın konunun müdahali olmaya hevesli olmadığını, bunun sivil hükümetlerin işi olduğunu

askeri yetkili, milliyetçiler, siyasi ve/veya ekonomik rant peşinde koşanlar vb. Ancak sorun onların ideallerinin gerek Türkiye, gerekse ve özellikle de Kıbrıs Türk Halkı tarafından paylaşılmamasıydı.* Yani, yıllarca yürütülen ‘Taksim’ politikası ‘Milli Dava’ çerçevesinde yürütüldüyse de, tepeden inmece bir anlayıştan kurtarılamadı.

Peki Kıbrıs nasıl Türkiye’nin ‘milli dava’sı haline geldi ? Kuşkusuz bunda emeği geçen önemli aktörler vardır. Özellikle İngiltere’nin* sorunu bir Türk-Yunan uzlaşmazlığına dönüştürme çabası ve Kıbrıs Türk Liderliği’nin tutumu* Türkiye’nin konuya daha ciddi eğilmesinin başlıca sebepleridir. Rauf R. Denктаş’ın şu sözleri dikkate değerdir: ‘Ruma karşı yıllarca tek başımıza direndik. Türkiye’yi bu işe angaje edinceye kadar ne çektiğimizi biz biliriz.’*

Kıbrıs Türk Liderliği başarılı olmuştur. İngiltere’nin de yardımıyla Türkiye’yi ‘işe angaje etmişlerdi’.

Kıbrıs’ta yaşanan terör eylemlerinin ve adaya Türk Mukavemet Teşkilatı’na (TMT) yardım için Türkiye’den gizli istihbarat görevlileri ve askeri mühimmat gönderilmesi ile Türkiye resmen organik şekilde Kıbrıs meselesinin içine girmiş oluyordu.

hatırlatarak ‘TSK her önemli olayda taraf tutmaya, Evet veya Hayır dedirtmeye çalışılmamalıdır’ demiştir. (15 Nisan 2004 Posta) Ordu içindeki bazı kuvvet komutanlarının, üst rütbeli komutanların ve birçok emekli askeri yetkilinin aksine ‘Genel Kurmay Başkanı Özkök, Kıbrıs ve hükümet – asker ilişkileri konusunda çok dengeli cümleler kullandı.’ (15 Nisan 2004 Milliyet)

* Kıbrıs’ta destek bulamayınca ‘Anadolu’yu arkama alıp mücadeleye başlarım’ diyen Denктаş’a (2 Eylül 2003, Kıbrıs Gazetesi) yanıt, Anadolu’yu 3 Kasım 2002 tarihinde arkasına almış AKP yetkililerinden geldi; Abdullah Gül: ‘Anadolu halkı kendisinin ve Kıbrıs davasının arkasındadır. Sayın Denктаş Kıbrıs...Türk...halkını arkasına almalı.’ (2 Eylül 2003, Kıbrıs Gazetesi)

* İngiltere Türkiye’yi Kıbrıs konusuna resmen 1955 yılında topladığı Londra Konferansında taraf yaptı. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden Kıbrıs Sorunu’nun nedenini ! şöyle açıklamıştı: ‘Biz onların arasında derin görüş ayrılığı olduğunu biliyorduk ama dünya bilmiyordu. Pek çok kimse, sorunun bizim modası geçmiş sömürgeciliğimizden kaynaklandığını sanıyordu. Şimdi bu görüş ayrılıklarının **açığa çıkmasını sağladık** (vurgu Hakan Aksoy) ve sorunun gerçek nedenlerini göstermiş olduk.’ (Kızılyürek, 2002, s. 240)

Konuyla ilgili olarak İngiliz Sömürgeler Bakanı Alan Lennox-Boyd ilgili toplantıda şunları söylemiştir (ilgili tutanağın metninden): ‘Sömürgeler Bakanı, toplantıda hazır bulunanlara, Majeste hükümetlerinin Türkiye’nin Kıbrıs’la olan bağlarını unutmadığını ve bunun dikkate alınacağı güvencesini verdi. Bugün bu toplantıda ifade edilen duyguları, meslektaşlarına aktaracak. Türk toplumunun bu duyguları ve yadsınamaz hakları asla göz ardı edilmeyecek.’ (CO920/184XC 144688, 10 Temmuz 1955’te Türk Cemaati temsilcileri ile sömürgeler Bakanı arasında gerçekleşen toplantının kayıtları, 1955. akt., Kızılyürek, 2002, s. 240)

* ‘‘Kıbrıs Devleti’ni kalıcı bir çözüm olarak reddeden Kıbrıs Türk Liderliği, aynı belgede (Kıbrıs Türk Liderliği tarafından hazırlanan ve 1963 çatışmalarında Kıbrıslı Rumlar tarafından zor kullanılarak Dr. Küçük’ün belge kasasından çalınan ve daha sonra Klerides tarafından yayınlanan ‘‘Çok Gizli’’ belge) ‘‘ulusal dava’’ olarak Kıbrıslı Türk toplumun ‘‘ayrı bir cemaat’’ olarak varlığını sürdürmesinden söz etmektedir.’ (Kürkçügil, 2003, s. 27) Rauf Denктаş o dönemde kendi ifadeleriyle Kıbrıs Türk Liderliği’nin Enosis karşıtı (Kıbrıs’ın Türkiye’ye ilhakı temeline oturtulan faaliyetlerini şöyle açıklar: ‘Kıbrıs’ın Yunan olduğunu iddia edenlerin karşısında, Kıbrıs’ın Türk olduğunu iddia eden ve kökü Türkiye’ye uzanmış bir Kıbrıs Türk topluluğu vardı. Kıbrıs Türk liderliği Yunan ikilisinin ENOSİS oyunlarını Türkiye’nin eiddiye almasını sağlamak, İngilizlerin adadan çıkmayacakları inancına dayanan Türkiye’yi kurtarmak için var gücü ile çalışmıştır.’ (Kızılyürek, 2002, s. 227

* Bu sözler 4 Ağustos 1991 tarihli ‘Yeni Düzen’ gazetesinde yayınlanmıştır.

O dönemde ideolojik ve milliyetçi söylemlerin gazetelerde çarşaf çarşaf boy gösterdiği (Kıbrıs Türkiye'nindir, Türkiye'ye aittir, Ya Taksim Ya Ölüm, Kıbrıs Girit Olamaz, Kıbrıs Türktür vs.) bir dönemdir. Yunanistan'dan destek alan Rumlar Enosis çılgınlığını güçlendirdikçe Türkiye'den 'Ya Taksim Ya Ölüm !' sesleri daha gür çıkmaya başladı; zaten İngiltere ve Kıbrıs Türk Liderliği'nin de istediği buydu.

Aslında gözden kaçan, Kıbrıs'ın ne Yunan ne de Türk olduğuydu; yani iki taraf da temelini milliyetçi duygulardan alan (O dönemde Rumların hegemonyacı, Türklerin ise var olmak amaçlı –bir nevi nefsi müdafa-) milliyetçi fırtınalara sürüklendiği görülür. 'Yıllarca milliyetçiliğin kalesi olan Kıbrıs'ta^{162a} milliyetçi saldırganlık arttıkça Kıbrıslı Türklerin 'milli dava'ya bakışı da o oranda olumsuz oldu (tespit özellikle 'KKTC' dönemi için geçerlidir) .

Konuya neredeyse 150 yıl kadar geç (Yunanistan'a göre) dahil olan Türkiye, açığı kapatmak için hızla faaliyete geçmiştir. Ülkenin dört bir yanında 'Kıbrıs Türktür Cemiyeti' örgütlenir, gazeteler konuyla ilgili provokatif yalan yanlış yazılar yazmaya devam eder, sayıları yüzbinleri bulan 'Kıbrıs Türktür, Ya Taksim Ya Ölüm !' mitingleri düzenlenir; artık Kıbrıs meselesi, Anadolu'nun, Türkiye'nin meselesi olmuştur.

Türkiye'de Kıbrıs Sorunu'nun uzun yıllar bir tabu olarak kalmasında ve sağlıklı bir şekilde toplumda tartışılmamasında en önemli rollerden biri konunun askerinin egemenlik alanına girmesi ise; diğeri de istikrarsız siyasi iklim, basiretsiz ve yetersiz politikacılarıdır. Ancak, burada aslan payını Türkiye'de kendini sol veya sosyal demokrat diye takdim eden parti ve grupların izlediği güdük (devletçi-bürokrasi ve statükoyu korumaya yönelik) politikalarıdır. Bu grubun başını çeken trajik bir şekilde CHP'dir.; ancak gruba DSP, İşçi Partisi !, birçok Atatürkçü ! Sivil Toplum Örgütü, Ankara Ticaret Odası, bazı akademisyenler (uzun yıllar trajik olarak Kıbrıslı Türkleri Rauf Denktaş'ın yanında temsil eden Mümtaz Soysal, Erol Manisalı vb.), köşe yazarları ve daha birçok örgüt/grup dahildir. '...Kıbrıs sorununun çözümü, çözümsüzlüğü bayrak kılan milliyetçi-devletçi-rantçi bir söylemin gerilemesini, hatta çökmesini simgeliyor. Nasıl çözüm iradesi Türkiye'de siyasi iktidarın dış politik bir konuda atanmış devlet aktörlerine ağırlık koymasını gösterdiyse, çözüm aşaması siyasi karar süreçlerinin sivil iktidar denetimine girmesini ifade edecektir.'¹⁶³ İşte bu yüzden 'Kıbrıs yalnız Kıbrıs değil.'¹⁶⁴

Özellikle CHP'nin Kıbrıs konusunda yıllardır hiçbir somut politika üretmeden, hiçbir vizyon veya öneri getirmeden, sadece sivil ve askeri bürokrasinin sözcülüğünü yapar gibi ilkel

^{162a} Yalçın Doğan, *Ya Taksim Ya Ölüm !*, 2 Mayıs 2004, Milliyet

¹⁶³ Ali Bayramoğlu, *Yıkılan Bir Tabu: Kıbrıs*, Yeni Şafak, 2 Nisan 2004

¹⁶⁴ Hasan Cemal, *Bir Yanı Barış Bir Yanı Aşla İş*, 6 Nisan 2004, Milliyet

politikalara sarılması Türkiye ve Kıbrıslı Türkler için son derece büyük bir talihsizlik olmuştur. Güçlü bir sol geleneğe sahip olan Kıbrıs Türk siyaseti ve Kıbrıslı Türkler CHP'nin (ve öncesinde DSP'nin 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti içindeki politikaları nedeniyle) tutumu karşısında son derece büyük hayal kırıklığına uğramış*, Annan Planı sürecinde yaptıkları büyük gösterilerde bu tepkilerini açıkça dile getirmişlerdir.

Bütün bu gelişmeler, Türkiye'de Kıbrıs Sorunu'nun yıllarca görmezden gelinmesine, Kıbrıs (Kuzey) coğrafyasına 'kurtarılmış Türk toprağı' olarak bakılmasına, hukuki zeminin unutulmasına ve konunun tamamen iç politika malzemesi haline getirilmesine neden olmuştur. Bu koşullar içinde, milliyetçi ve sağcı söylemler güçlendikçe rasyonel ve ilerici görüşler sindirilmiş, günün sonunda Bülent Ecevit*, Recai Kutan, Muhsin Yazıcıoğlu, Osman Durmuş, Onur Öymen, Sinan Aygün, Süleyman Demirel ve İşçi Partili yetkililerin Rauf Denktaş'ın arkasında yer aldığı ilginç tablo ortaya çıkmıştır.*

Kuşkusuz Kıbrıs'ın Türkiye ve halkı üzerinde (dolayısıyla siyasetçileri) yarattığı duygusal etkiler haklı olarak çok büyüktür; ancak yanlış olan bu duyguları siyasete alet etmek ve hayati önemdeki bir konuda akla ve mantığa dayalı değil, duygular ve siyasi çıkarlara dayalı tutum izlemektir.

İşte Türkiye'de Kıbrıs'ın 'Milli Dava' tabusu haline getirilişi böyle bir sürecin ürünüdür. İlginç olan ise, bu tabuyu yıkmamanın sağ görüşlü, tutucu (conservative), dinci ve gerici diye eleştirilen AKP hükümetine nasip olmasıdır; bu aşamadan sonra Türkiye'nin siyasi hayatında kimin gerici kimin ilerici olduğuna dair tartışmaların başlaması kaçınılmaz görünmektedir.*

Türkiye Cumhuriyeti, 'milli dava'sında, 'Ya Taksim Ya Ölüm, fonksiyonel federasyon (Kıbrıs Cumhuriyeti), 'KKTC', iki bölgeli federasyon, konfederasyon vs. gibi zikzaklar çizerken gerçekte çok konuşulan 'milli siyaset ve kırmızı çizgiler'inin neler olduğu konusunda çelişiklere düşmekteydi. Kıbrıs konusunun gönüllerde bir heyecan ve depreşmelere sebebiyet vermesi bir avantaj değil, konunun tabulaştırılıp tartışma alanının

* Durumun vehametini sivil-asker ilişkilerini incelediği makalenin sonuna eklediği şu cümleyle Derya Sazak (16 Nisan 2004 Milliyet) ortaya koyar: 'Keşke CHP liderliği de Özkök (Org. Hilmin Özkök H.A.) kadar 'ilerici' bir çizgiye sahip olabilseydi.

* Bu konuda DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in 1974 askeri hareketinin kararını veren bir kişi olarak 'hafifletici duygusal sebebi' olduğu gözden kaçmamalıdır.

* Bkz. Türkiye'deki 4 Mart 2004 tarihli gazeteler.

* Bu konuda 'KKTC Başbakanı' Mehmet Ali Talat'ın 17 Nisan 2004 tarihinde Brüksel'de yaptığı açıklama bu tartışmaya dikkat çeken önemli bir açıklamadır: 'AKP ilerici, CHP ise muhafazakardır... CHP politikası çözüm sürecine son derece zararlı. Eski ve başarısız politikaların benzeri ve devamı. Türkiye'nin önünü açmak yerine çözümsüzlüğü mevcut kılmaya yönelik. AKP ise hem Kıbrıs'ta hem de iç politikada ilerici. Türkiye'nin demokratikleşmesini savunuyorlar. Bizim görüşlerimizle onlarınki uyuyor. ..Bugüne kadar çözüm olmadıysa kimse masum değildir...' (18 Nisan 2004, Hürriyet)

dışına itilmesiyle birlikte dezavantaj haline dönüştü. Kuşkusuz bunun böyle olmasını isteyen taksimci derin güçler ve onların destekçisi olan siyasi ve ekonomik çıkar sahiplerinin bunda emeği yadsınamaz.

Gerçekte Türkiye'nin Kıbrıs politikası açıkça dile getirilmese de aslında 'Taksim' eksenine oturtulmuştu. Bu politikanın tüm gerekleri hem ada üzerinde hem de Türkiye'de yerine getirildi. İşte bu nedenledir ki, sivil otorite Kıbrıs konusunda inisiyatif almaya niyetlendiğinde ortalık karıştı ve 'milli dava' gerçekten tartışılmaya başlandı. Ayrıca, Kıbrıs'ta ve Türkiye'de uzun yıllar sürdürülen 'psikolojik savaş'ın da sebebi taksimi kolaylaştırma/kalıcılaştırma amaçlı 'yabancılaştırma politikası'ydı.

Sonuç olarak, Türkiye, 1974 sonrası bütün hazırlık ve planlarını ayrılık üzerine kurdu ve uyguladı. Bunun sonucunda, ortaya 'KKTC' ve Rum otoritesinin de yardımıyla birbirine yabancı Kıbrıs Rum ve Türk toplumları çıktı.

Günümüzdeki çözümsüzlüğün en önemli nedenlerinden biri de toplumların psikolojik olarak çözüme hazırlanmamasıdır. Özellikle Güney Kıbrıs'ta insanlar bu konuda kuzeydekilere göre daha da geri bırakılmıştır.

Türkiye'nin sivil-asker bürokrat elitleri tarafından oluşturulan ironik 'milli politikası', özünde ayrılık içermekteydi; ancak AKP iktidarıyla Türkiye'de yaşanan dış politikadaki kırılma*, bu millileşemeyen 'milli politika'nın yanlışlığını ortaya çıkardı. Kuşkusuz bunda Kıbrıslı Türklerin yardımı da dikkatlerden kaçmamalıdır.

Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki tutumu incelendiğinde dikkatlerden kaçan iki konunun üzerinde durulması gerekmektedir. Bunlardan birincisi Yunanistan'ın Kıbrıs ile yoğun bir şekilde ilgilenmeye başladığı tarih 1800'lerin başıdır.* Bu tarihlerde 'Megalo İdea' (Büyük Hayal, Büyük Ülkü) çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan 'Anavatanı'na katılmasını öngören ideal, başta kilise ve Yunan aydınları tarafından Kıbrıs'ta yaygınlaştırıldı.

İkinci nokta ise, garantör olmasına, yani Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını, birliğini ve anayasal düzenini korumakla yükümlü olmasına rağmen Yunanistan'ın Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'a suikast girişimi yaparak direk olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına ve bütünlüğüne kast etmiş olduğudur. Bu sebeptendir ki Türkiye adaya müdahale etmek durumunda kalmıştır. Özellikle bu ikinci nokta uluslar arası alanda görmezden gelinmekte, Türkiye de bu noktaya dikkat çekmekte yetersiz kalmaktadır.

* Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, bu kırılmayı şu sözlerle nitelemiştir: 'Ulusal dava diye olarak benimseye geldiğimiz Kıbrıs'ta, bu kez gerçek bir dönüm noktasına gelmiş bulunuyoruz.' 14 Nisan 2004 Milliyet

* Türkiye'nin 1955'te Kıbrıs diye bir sorununun olmadığını açıkladığını hatırlayacak olursak; kaba bir hesapla Türkiye, Kıbrıs konusunda Yunanistan'dan 150 yıl geriden gelmektedir.

Türkiye’de olduğu gibi, Yunanistan’da da Kıbrıs, bir iç politika malzemesi olagelmıştır. Aynı Türkiye’de olduğu gibi, Yunanistan’da da ‘anayasal olarak’ yetkisiz bulunan bazı kurum ve kişiler (özellikle kilise ve ona bağlı papazlar) Kıbrıs üzerinden politika yapıp siyasi erke ortak olmanın yollarını bulmuşlardır.

Bu konuda Ortodoks kilisesi önderliği çok uzun yıllardır elinde tutmakta, Kıbrıs ile ilgili gerici ve şöven tutumunu Yunan hükümetlerine kabul ettirmektedir. Türkiye benzeri demokratik sorunlarla boğuşan Yunanistan’da ortaya çıkan otorite boşluğunu, en bağınaz tavır ve görüşleriyle dinci ve milliyetçi duyguları birleştiren kilise doldurmuştur. Bu, Yunan ve Rum tarafından bakıldığında Türkiye’ye karşı bir avantaj olarak görülse de, rasyonel olarak bakıldığında ada üzerindeki huzursuzlukların en önemli nedenlerindedir.

İşte bu ortamda Kıbrıs, uzun yıllar ‘Enosis’ hedefi etrafında kenetlenilen bir hedef oldu. Uzun yıllar Türkiye’de olduğu gibi Kıbrıs konusunda rasyonel ve objektif değerlendirmeler yapmak pek mümkün olmadı.

Milliyetçi rüzgarların sert estiği gergin dönemlerde Kıbrıs hep üzerinde çeşitli manevralar yapılan satranç tahtası konumundaydı. Bu dönemlerde Kıbrıs’ta uzlaşmaya ve Kıbrıs Türk Halkını eşit ortak olarak görmeye hazır olmayan Rum otoritesini bu yönde teşvik eden Yunan hükümetlerinin varlığından söz etmek de mümkün olamamaktadır..

Özellikle 1974 sonrası Yunanistan ile Kıbrıslı Rumların ilişkilerinde önemli değişiklikler gözlenir. Ortaya çıkan durum, yüzyıllardır sürdürülen ‘Enosis’ stratejisinin bozguna uğradığını açıkça ortaya koymuştur. Bölünmüş ve içinde binlerce Türk askerini barındıran bir Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasından bahsetmek, hem de çok büyük bir askeri yenilgi sonrası, komik olmaktan öteye gidemezdi.

Her sonun bir başlangıç olduğu zamanla ortaya çıktı. Yunanistan, ‘milli davası’nda taktik değiştirdi. Bundan böyle hukuki yönde mücadele edecek ve Türkiye’yi fırsat bulduğu her alanda sıkıştırıp Kıbrıs’taki yenilgiyi hafifletmeye çalışacaktı; son tahlilde konunun AB içine taşınması da böyle bir düşüncenin ürünüydü.

Zamanla Yunanistan’ın AB’nin avantajlarıyla ekonomik ve siyasi rahatlığa kavuşması, Kıbrıs sorununu geri plana itti. Zaten bu dönemde Kıbrıslı Rumlar da 1974’ün yaşattığı hayal kırıklığı ile Yunanistan değil, Kıbrıs merkezli politikalara önem vermeye başladılar.

Günümüzde sıradan Yunanlı vatandaşın Kıbrıs konusunda çok büyük bir heyecan taşıdığını iddia etmek çok da gerçekçi olmayacaktır; ancak kilisenin ve milliyetçi çevrelerin konunun hassasiyetinden ve duyguların sömürülmesinden beslendiği unutulmamalıdır. Yani, dindar Yunanlıların yüzyıllarca kilisenin telkinleriyle manipüle edildiği ve bu çabanın da uzun yıllar devam edeceği açıktır.

Diğer yandan Yunanistan Kıbrıs konusunda Türkiye'yi günah keçisi yaparken kendi 'gizli günahlarını' çok iyi saklamıştır. Hep 1974 ve kötü hatıralarına dikkat çekilirken 74 öncesi ada içinde yaşananlardan bahseden pek yoktur. Özellikle cuntacı general ve faşist sivil yönetimlerin Kıbrıs'a ve Kıbrıslılara (hem Türk hem Rum) çektiği eziyetler hiç gündeme getirilmez. 'Kıbrıs Cumhuriyeti' Makarios'a yapılan sayısız suikast girişiminden, Eoka'nın katlettiği Türk ve Rum Kıbrıs vatandaşlarından, Türklerin içine itildiği insanlık dışı yaşamdan ve nihayet 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin en yetkili yöneticisi Makarios'un Yunanistan tarafından darbeye görevden uzaklaştırılmaya çalışıldığından bahsedilmez de; Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'ta yaptığı 'katliamlar' uluslar arası alanda siyasi malzeme olarak kullanılır.

Yunanistan, Kıbrıs'ta kendi 'milli dava'sı için yüzlerce Türk ve onlarca Rum'un kanını akıtmıştır. Ancak tarihsel süreç içinde bu yaptıklarının hesabını henüz vermemiştir. Özellikle dünya kamuoyunda başarılı kulis ve propagandalar yaparak gerçek tarihi bilgileri en hafif ifadeyle gizleyip manipülasyonlar yapmıştır. Uluslar arası kamuoyunun bu alanda Türkiye'ye karşı sahip olduğu önyargıdan fazlasıyla yararlanmış, Türkiye de izlediği yanlış politikalar sonucu kendini bu kısır döngüden kurtaramamıştır. Bu durum Annan Planı sürecinin sonlarına ve referanduma kadar böyle süregelmiştir. Bundan böyle Kıbrıs'ta tarafların pozisyonları uluslar arası kamuoyunun gözünde değişikliğe uğramıştır. Yani artık Yunanistan'ın aynı milliyetçi ve hegemonyacı politikalarla Türkiye'yi sıkıştırması pek kolay olmayacaktır; zaten Yunanistan'da bir süreden beri bu politikadan vaz geçmiştir.

Burada ortaya çıkan tablo şudur: Türkiye'de ortaya çıkan sivil kararlı irade Yunanistan'da da ortaya çıkıp ada üzerinde huzurun temini yönünde gayret sarf edecek mi ? Yoksa eski tarz politikalara kapılıp devlet yönetimini 'yetkisiz' siyasi rant avcılarını mı bırakacak ?

Eğer Kıbrıs sorunu bir dava ise; bu davanın birinci duruşması kuşkusuz Yunanistan'ın zaferiyle sonuçlanmıştır. Ancak görünen odur ki, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar eski çözümsüzlük ve hegemonyacılığa dayalı politikalarını sürdürürlerse ikinci ve son duruşmayı tüm Kıbrıslılar ve Yunanistan da kaybedecektir. Bunun sebebi, Kıbrıs konusundaki parametrelerin son üç yılda hızla değişmiş olmasıdır.

Artık Kıbrıs'ta iki ayrı devletten bahsedenlerin sayısı günden güne artmaktadır. Unutulmamalıdır ki Kıbrıs sadece Kıbrıs değildir. Çözümsüzlük politikalarının sonuçları hakkında fikir sahibi olmak isteyenlerin Kıbrıs'ın yakın doğu komşularına bakması yeterli olacaktır. Uzun süreli huzursuzluk ve umutsuzluğun dış güçler tarafından körüklenmesi çok ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu olasılık dikkate alınmalıdır.

Unutulmamalıdır ki en önemli davalarda bile taraflar durumlarını ve ileriye dönük pozisyonlarını açıkça ortaya koyup ‘uzlaşma’ yoluna gidebilmektedir. Neden bu ‘milli dava’larda da olmasın ?

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kıbrıs'ta kalıcı barışın tesisi ve korunması için gereken koşullar kabaca iki başlık altında toplanabilir: Siyasi ve Hukuki Koşullar. Bunlardan herhangi biri ya da her ikisinin oluşmadığı durumlarda, Kıbrıs için öngörülen barış ve huzur dolu günlerin gelmesi olanaksızdır.

Çalışmamız, bu koşullardan biri olan hukuki koşulun federal devlet yapılanması esasına göre yerine getirilmesi gerektiğini öngörmektedir. Çalışmanın içeriğinde gerekli tarihi bilgilere yer verildiği gibi, siyasi sorunlara ve bu sorunların çözülmesi için yapılması gereken hususlara da yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise daha somut bir değerlendirme çerçevesinde; siyasi koşullara ve çözüm önerilerine, hukuki koşullara ve çözüm önerilerine yer verilmiş, son olarak da kalıcı barış adına neler yapılabileceği üzerinde durulmuştur.

1 – Siyasi Koşullar ve Öneriler

Kıbrıs sorununun bu denli karmaşık ve çözümlenemez duruma gelmesinin en temel nedenlerinden biri etnik, tarihi ve kültürel nedenlerle desteklenmiş siyasi ve ideolojik koşullanmalardır.

Bir başka deyişle, Kıbrıs tarihinin son 200 yıllık döneminde, kitleleri yönetenler, Kıbrıslıları, adanın gerçekleriyle hiçbir şekilde uyuşmayan ‘ulusal ülküler’ peşinde sürüklemişlerdir: Enosis ve Taksim.

Enosis, ‘19. yüzyılda başlayan irredantist Helen milliyetçiliğinden türeyen milli politikaydı ve giderek geniş halk kitlelerini Kıbrıs Kilisesi öncülüğünde harekete geçiren bir talepti. ENOSİS, 20. yüzyılın başlarından itibaren Kıbrıs Rum toplumunun bütün kesimlerini etkisi altına aldı. Kıbrıs Türk toplumu, tarihsel nedenlerden ötürü ENOSİS’i bir tehdit olarak algılıyor ve buna karşı çıkıyordu. Uzun yıllar sömürgecilerin adada kalmasını savunan Kıbrıs Türk toplumunun önde gelenleri, bunun böyle devam edemeyeceği anlaşılınca, İngiliz sömürgecilerin de katkısıyla, TAKSİM tezine sarıldı. Kısaca, etnik toplumlar farklı ve çatışan siyasi projelere yönelince, Kıbrıs’ın iç dinamiklerinden *devlet kurma iradesi* çıkmadı.²⁸⁴

²⁸⁴ Kızılyürek, 2005, s. 403

Kıbrıs Rum Liderliği tarihin hiçbir döneminde bu iradenin ortaya çıkması için çaba sarf etmediği gibi, bu iradenin başka yollardan yeşermemesi için her türlü önlemi almıştır.

Diğer yandan, trajik olarak ‘Türk tarafı, son derece ‘‘derin’’ sorunları aşarak Kıbrıs sorununun çözümüne yöneldiğinde, Kıbrıs Rum tarafı artık AB üyesiydi ve Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Rum halkı nezdinde her zamankinden daha değerliydi. Kıbrıs, tam bir ‘‘paradokslar diyarı’’na dönüştü. Bir zamanlar, ortak devlet olarak kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, şimdi ortak devlet fikrinin önünde en büyük engeldi. İki toplumu bir arada tutacak asabiyye ise her zamankinden daha zayıf bir seviyeye indi. Kıbrıslılar, ne ‘‘ortak kader toplumu’’ olabildiler ne de ortak devlet iradesi sergileyen bir siyasi toplum oluşturabildiler.’²⁸⁴

Kıbrıslı Rumların Annan Planı’nı reddetmesinin arkasındaki nedenlerin büyük bir kısmı siyasi ve ideolojik kaynaklıdır ve Kıbrıs sorununun mevcut çözümsüzlüğünü açıklamaya yardımcı olur.

Bu nedenlerden biri, ‘...Kıbrıs Rum toplumunda, 1974’ten sonra Kıbrıslı Türklerle ortak bir devlet düzeni içinde yaşama kültürünün gelişmemesi’²⁸⁵dir. Kuşkusuz, bu durum ‘devlet yönetimindeki kusursuz bir toplum mühendisliği örneğinin’ neticesidir. Buna göre; ‘her şey, ‘‘işgalin sona ermesi’’ üzerine kuruldu. ‘‘Hep bir ağızdan okunan bir türkü gibi’’, ‘‘bizim Kıbrıslı Türklerle bir sorunumuz yoktur’’ sloganı seslendiriliyordu ama bu, aslında, Kıbrıslı Türkleri küçük görmenin farklı bir ifade biçimiydi. Onca felakete karşın, en küçük bir özeleştirel tavır geliştirilmeden söylenen bu ‘‘slogan’’, eski, ‘‘kendini beğenmiş’’ duruşun, bir devamıydı. Yabancı bir gözlemcinin isabetli değerlendirmesiyle, ‘‘Kıbrıslı Rumların, göklere uzanan kuleler kadar yüksek üstünlük duygusu, kültürel olarak aşağı ve köylü bir azınlık olarak gördükleri Kıbrıslı Türkler karşısında, yeni bir başlangıcın göstergesi olabilecek bir özeleştiri süreci başlatmalarını engelledi.’’^{*}

1974 sonrasında, Kıbrıs Rum toplumunda üç slogan, ‘‘üç kutsal kavram’’ öne çıkmıştı. ‘‘Epistrofi’’ (Geri Dönüş), ‘‘Epanaprosenkisi’’ (Toplumlar Arası Yakınlaşma) ve ‘‘Epan ENOSİS’’ (Yeniden Birleşme). Bu üç kavramın hiçbirinde Kıbrıslı Türklerle ‘‘ortak yurt’’, ‘‘ortak devlet’’ yaratma tutkusu yoktu.’²⁸⁶

Tamamen Kıbrıs Rum Liderliği, Kıbrıs Kilisesi ve Kıbrıs Rum burjuvasının kontrolünde şekillenen Rum siyasi kültürü, içine kapanık, farklı yaklaşımları dışlayıcı ve şoven-militer bir Rum toplumu yaratmada yukarıdaki argümanlardan yararlandı.

²⁸⁴ Kızılyürek, 2005, s. 408

²⁸⁵ Kızılyürek, a.g.e., s. 377, 378

* Kızılyürek, a.g.e., s.377 (yazar, referans kullanmamıştır)

²⁸⁶ Kızılyürek, a.g.e., s. 378

‘İki bölge, iki toplumlu federasyon tezinden başka çözüm şeklinin gerçekçi olmayacağını bildikleri halde, ‘bütün göçmenler evlerine dönüncüye kadar mücadele’ gibi, iki yüzlü bir slogan etrafında siyaset yapmaya koyuldular.

Sloganlar, toplumu ‘kendisi hakkında derin bir cehalet’ içine sürüklemiş, bütün sorumlular ‘ötekiler’ olmuştu. ‘Ötekiler’ ise, Yunan Cuntası, birkaç EOKA B üyesi, ‘yabancı güçler’ ve tabii ‘barbar Türkler’den oluşuyordu. Böylece, kendini tanımak, tarihe eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmak, siyasetçileri sorgulamak, 1974 sonrası Kıbrıs Rum toplumunda bulunmayan erdemler haline geldi. ‘Unutmam’ ve ‘Geri Dönüş’ zırhlarıyla örtülen ‘hakikat’, toplumsal öfkenin, ‘ötekiler’e kanalize edilmesine yol açtı.²⁸⁷

Kıbrıs Rum toplumu ile Kıbrıs Türk toplumu arasında belki de en büyük ve derin fark, Kıbrıs Türk toplumun kendi tarihi ve yönetimiyle söz konusu hesaplaşmayı, hem de en demokratik yollarla yapması ve ‘soğuk savaş’ dönemi politikalarından ve politikacılarından kurtulup yoluna devam etmesidir.

Diğer yandan Kıbrıs Rum toplumunun bunu yapamayışı, daha doğrusu yapmak zorunda kalacak şartlarla boğuşmak zorunda kalmayışı kendi siyasi ajandasını kısır tartışmalara ve toplumsal bencillığe endekslemiştir; ancak esas sorun, yaratılan ‘öteki’nin Kıbrıs Rumları gözünde yeniden ve yeniden ‘şeytanlaştırılması’ sonucu siyasi antlaşma ve kalıcı barıştan her geçen gün uzaklaşmasıdır.

1974 sonrası Rum siyasi literatüründe önemli yer işgal eden bir diğer kavram da Epan ENOSIS’tir (Yeniden Birleşme). ‘İlk bakışta, bölünen adanın yeniden birleşmesi gibi olumlu sayılabilecek bir gelişmeye gönderme yapan bu kavram, yakından bakıldığı zaman, sadece coğrafi, territoryal bir birleşmeyi hedeflediği ve ‘insani coğrafyayı’ pek gözetmediği ortaya çıkar.²⁸⁸

Bu yaklaşım, uzun yıllar Kıbrıs’ın kuzeyinde egemen olan ve ‘Giden Türk Gelen Türk’ anlayışından hareketle, üzerinde yaşattığı insandan çok, toprağı korumak ve onu yüceltmek amacıyla olan milliyetçi bağnaz yaklaşımdan çok da farklı değildir. Temelde ikisi de insana ve onun öznel niteliklerine saygı göstermeyen ‘ulusal ülküye özlem duyan aşırı milliyetçi yaklaşım’ın yansımasıdır.

Kıbrıslı Rumlar için ‘adanın birleşmesi, parçalanmış toprağın birleşmesi olarak görülürken, insan ve toplum faktörüne gelince, burada parçalanmışlığın varlığı yadsındığından, bunu sağlayacak bir çabaya da gerek duyulmuyordu. Bu yüzden, sadece

²⁸⁷ Kızılyürek, a.g.e., s. 380

²⁸⁸ Kızılyürek, a.g.e., s. 381

Annan Planı değil, daha önceden yapılan çözüm önerileri de “adayı birleştirmedeği, bölünmüşlüğü meşrulaştırarak derinleştirdiği” teziyle reddediliyordu.²⁸⁹

‘1974 sonrasının ‘yükselen değerleri’” arasında Eoenaprosenkisis (Yeniden Yakınlaşma) kavramı da yer alıyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti’ni hem içeride hem de dışarıda güçlendirmek, ‘Türk işgali’ne daha aktif biçimde karşı çıkabilmek için, ‘Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle ezelden beri barış içinde yaşadığı, dolayısıyla Kıbrıs sorununun “bir etnik çatışma sorunu değil, işgal sorunu” olduğu tezi gündeme getirildi. Bu genel eğilimin dışında, toplumlar arasında birtakım “tatsız” şeylerin yaşandığını kabul eden kesimler, özellikle AKEL, etnik çatışmanın milliyetçilik ve ortak siyasi vizyon eksikliği gibi iç dinamiklere en ufak bir gönderme yapmadan, bunu, “İngiliz sömürgeciliği ve Amerikan emperyalizminin kışkırtmalarına” bağlıyordu. Dolayısıyla, 1974 sonrası, en küçük bir özeleştiriyeye yer vermeden, “Yeniden Yakınlaşma” sloganlarıyla başladı. Bu, aslında Kıbrıs Cumhuriyeti’ni yönetenlerin “resmi” görüşüydü. Nitekim, “Yeniden yakınlaşma” kavramının içini doldurmaya ve bu kavramın gerektirdiği özeleştiriyeyi sergilemeye yatkın sivil toplum kuruluşları, şiddetle eleştiriliyordu.

Kıbrıs’ta siyasi birlik fikrine bağlı ama bu birliğin eşit özneler arasında oluşturulacak bir mutabakata dayanmasını isteyen ve ayrılıkçı Türk milliyetçiliğine karşı çıkarken, Kıbrıs’ın siyasi birliğini yurtseverlikle bağdaştıran, yani her iki toplumun bireysel ve kolektif haklarına karşı duyarlı davranan Kıbrıslı Türkler “Yeni Denктаşlar” olarak adlandırılıyordu. Sonuç olarak, Kıbrıs Rum milliyetçiliği ve onun hegemonya kurucu hakim söylemi hiç sorgulanmadığı gibi, Kıbrıslı Türklerle karşılıklı-bağımlılık temelinde ve “farklılık içinde birlik” anlayışına dayalı ortak bir devlet kurmak iradesi de gelişmedi. Bir slogan olarak tekrarlanan, “tek halk”, “geri dönüş”, “yeniden birleşme” ve “yeniden yakınlaşma”, ne tek halka, ne birleşmeye, ne de yakınlaşmaya götürdü.²⁹⁰

Ayrı geçen yaklaşık 40 yıl ve iki toplumun da sınırlarını yıpratın ‘Annan Süreci’nden sonra Kıbrıs’ta siyasi iklimin ne durumda olduğuna bakmak gerekirse; bu soruya verilecek yanıtlar önümüzdeki günlerde Kıbrıs Sorunu’na yön verecek toplumsal dinamikleri işaret etmektedir. Bu yüzden son derece önemlidir.

İçinde derin milliyetçi kışkırtmalar, kötü hatıralar ve soğuk savaş dahil, son derece karışık ve manipülasyonla dolu 40 yıl sonunda; Kıbrıs Türk ve Rum toplumları birbirine yabancılaşmıştır. Özellikle Rum toplumu, egemen siyasi görüşün izinden hiç ayrılmamış,

²⁸⁹ Kızılyürek, a.g.e., s. 381

²⁹⁰ Kızılyürek, a.g.e., s. 388, 389

geçen süre içindeki hukuki kazanımların da etkisiyle ‘adanın tek egemeni olmak için’ sabırla beklemektedir.

Birbirine yabancılaşan iki toplumda, güzel olarak anılabilecek ortak anılara ulaşmak neredeyse imkansızlaşmıştır. Yeni nesil Rum gençleri arasında neredeyse düşmanlığa varacak derece ayrımcı ve Türk karşıtı görüşler çok yaygınlaşmıştır. Bu durum, kendilerine Kıbrıslı Türk gençler tarafından uzatılan barış eline anlamsız ve soğuk bakışlarını, daha sonra da bu eli şiddetle geri çevirmelerini açıklıyor.

Tam da burada önemli olan bir başka nokta ortaya çıkıyor. En temel fizik kurallarından biri olan, ‘Her etki bir tepki doğurur’ kuralı, sosyal alanda karşımıza çıkıyor.

Siyasi-hukuki ambargolarla soyutlanmış, kültürel ve sosyo-ekonomik endişe ve şikayetlerle tükenen Kıbrıslı Türk gençleri, uzattıkları barış elinin havada kalması ve daha sonra da düşmanca politikaların devamıyla derin bir hayal kırıklığı içine girdiler; ancak zamanla bu hayal kırıklığı öfkeye ve karşı tepkilere dönüşmeye başlamıştır. En barışçı Kıbrıslı Türkleri bile etkisi altına alan bu psikolojik etki, ada içindeki tek ve en büyük barış dinamiği olan ‘*Kıbrıslı Türklerdeki çözüm arzusunu hızla köreltmektedir*’.

İşte Kıbrıs’ta kalıcı barışın önündeki en büyük tehditlerden biri de budur. Eğer Kıbrıslı Türkler adanın birleşmesi yolundaki çabalarında dünya tarafından yalnız bırakılırlarsa ve konuyla ilgili Ulus Üstü kurumlar Kıbrıslı Rumların şantaj ve kaptislerine boyun eğmeye devam ederse, ‘Türk tarafında neredeyse 40 yıldır mumla aranıp da bulunamayan *çözüm iradesi*’ heba olup gidecektir.

Sorun bununla da kalmayacak, Kıbrıslı Rumların tahrikkar ve düşmanca tutum ve davranışları değişmez, uluslar arası camia da hal-i hazırdaki kayıtsızlığını sürdürmeye devam ederse, eleştirilen mevcut huzur ortamının bile arandığı günlerin gelmesi olasıdır; işte yalnız başına bu olasılık bile, çözüm için ne yapılması gerekenlerin önemini ortaya koymaktadır.

23 Nisan 2003 tarihinde karşılıklı serbest geçişlerin başlamasıyla birlikte, Kıbrıslı Türklerde daha sonra yerini büyük bir hayal kırıklığına bırakacak olan derin bir umut ve göçmen olup bırakmak zorunda kaldığı gayri menkulleri görmenin heyecanı vardı. Kıbrıslı Rumlar ise, bu gelişmeden Kıbrıslı Türkler gibi derinden etkilenmemişlerdir. Genel olarak memnun olmakla birlikte, ön yargılarından kurtulamamışlar, genel düşünce yapılarını değiştirememişlerdir. Kaldı ki böyle bir amaçları olduğuna dair bir bulgu da yoktur.

Annan Süreci, sonu (özellikle Kıbrıslı Türkler ve Birleşmiş Milletler için) hüsrarla biten, siyasi, hukuki, kültürel ve milliyetçi manipülasyonlarla dolu, yorucu ve stresli bir

süreçti. Bunun sonunda yaşanan başarısızlık ve hayal kırıklığı, zamanla yerini öfkeye ve daha da artan yabancılaşmaya bırakma eğilimindedir ki; bu durum bundan sonraki barış çabalarını başlamadan başarısızlığa mahkum edecektir. Özellikle Kıbrıslı Türkler arasında yayılan umutsuzluk ve savunma içgüdüğü, zamanla gerilim ve öfkeye dönüşebilir. Kıbrıslı Rumlar tarafından ayrılan toplumsal yollar, Kıbrıslı Türkleri 'kendi başının çaresine bakma' noktasına götürmektedir.

Uzun yıllar Kıbrıs Türk Liderliği ve Türkiye tarafından uygulanan ayrılma siyaseti dünya tarafından en şiddetli şekilde cezalandırılmıştır; ancak, günümüzde, Kıbrıslı Rumların dışlayıcı tutumu artarak sürmekte ve bu ayrılıkçı tavrı bir 'tercih'ten bir 'mecburiyet'e dönüştürmektedir. İşte bu nedenlerden dolayı, Kıbrıslı Türklerin birleşme yönündeki 'kendi kaderini belirleme hakkı', zaman içinde ayrılık yönüne kayabilir; kuşkusuz böyle bir değişikliğin, uluslararası camia tarafından önceden olduğu gibi şiddetli bir tepkiyle karşılanması beklenemez. Bunun nedeni, Kıbrıslı Türklerin uzun yıllardır gayri meşru sayılan (ki dönemin siyasi konjektürü dikkate alındığında yadsınmamalıdır) ayrılma ve ayrı devlet kurma talebinin Kıbrıslı Rumların hegemonyacı ve dışlayıcı tavrı nedeniyle giderek meşru bir hal almasıdır.

Bu durum, Kıbrıs'ın uzun vadeli barış ve huzuru açısından tercih edilen bir durum değildir ancak; Kıbrıslı Rumların bu uzlaşmaz tavrı, Kıbrıslı Türklerin hak etmediği uluslararası ambargoların aşılması, adanın kuzeyinde sağlıklı ve sürdürülebilir sosyo-ekonomik düzenin kurulması açısından büyük önem taşıyan 'uluslar arası meşruiyet ve siyasi destek'in alınması için kullanılabilir. Bu, Kıbrıs Sorunu'nun uzun vadede barışçı yollarla, kalıcı bir şekilde çözülmesi açısından da son derece önemlidir; çünkü olası Kıbrıs uzlaşmasının kalıcı olması, *tarafların uzlaşmadan önce ve uzlaşmadan sonra her alanda eşit olmasına bağlıdır.*

Mevcut durum, Kıbrıslı Rumları üstün olarak girdikleri bir antlaşmadan eşit olarak çıkmaya zorlamaktadır ki bu da tepkiyle karşılanmaktadır; diğer yandan Kıbrıslı Türkler, uzlaşma yolu ile mevcut siyasi ve hukuki statülerini yükseltmenin hesabını yaparak antlaşma için çaba sarf etmektedirler. İşte bu asimetric durum aşılmadan ada üzerinde kalıcı barışa ulaşmak olası görünmemektedir.

Sonuç olarak, adayı barış ve huzura götürecektir olan hukuki koşulların hazırlanması için gereken siyasi iklim olgunlaşmamıştır. Kuşkusuz Türk tarafının ortaya koyduğu güçlü barış iradesi önemli bir yol alınmasını sağlamıştır; ancak barış, tek taraflı bir çabayla ulaşılamayacak kadar değerli bir erdemdir.

Kıbrıslı Rumlar, AB içinde meşru olarak kabul gören ve herhangi uluslar arası hukuki bir sorunla yüzleşmeyen bir toplum olduğu sürece kendi tutum, davranış ve politik tavırlarını gözden geçirmelerini beklemek anlamsız olacaktır.

Dolayısıyla, daha önce de belirtildiği gibi, tarafların siyasi ve hukuki olarak dengelenmesi çözüm yönündeki çabaların desteklenmesi anlamına gelecektir; aksi halde Kıbrıs'ta siyasi iklimin yumuşamasını ve Kıbrıslı Rumların ortak bir devleti birlikte yönetmek amacıyla samimi bir şekilde Kıbrıslı Türklerle uzlaşmasını beklemek mantıklı değildir.

Tasos Papadopoulos, 'devlet devraldım, toplum devredemem' derken elindeki gayri-meşru devletin sağlamlığına güveniyordu; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasallığı ve meşruiyeti gerçek bir uluslar arası hukuki tartışma konusu olmadan ve dünya bu konuyu yaptırımlarıyla birlikte Kıbrıslı Rumların dikkatine getirmeden Papadopoulos gibilerin bu anlayışını değiştirmesini beklemek en hafif tanımıyla 'safılık' olacaktır.

Bu açıdan, hukuki koşulların hazırlanmasında dünya devletlerinin alacağı siyasi kararlar çok önemli anlamlar taşıyacaktır. Bu, kalıcı barış için Kıbrıslı Rumlara gerekli olan 'sorgulama, eleştirme ve özeleştirme' yolunu da aralayacaktır.

Kıbrıslı Türk toplumu, yaşadığı yoğun sıkıntıların neticesinde söz konusu özeleştiri yapmış ve büyük bir toplumsal hareketlenme ile kenetlenip siyasi iradesini ortaya koymuştur.

Şimdi sıra Kıbrıslı Rumlardadır; Kıbrıs'ta kalıcı barış, Kıbrıslı Rumların da aynı özeleştiri yapıp yapamayacağına bağlıdır.

2 – Hukuki Koşullar : Federal Devlet Düzeninde kurulmuş Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti

Kıbrıs'ta, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumları ortak bir devlette birleştirecek yeni bir devlet yapılanması kurulacaksa, yukarıdaki siyasi koşulların mutlaka dikkate alınması gerekmektedir. Bu koşullar sağlandıktan sonra, taraflar, söz konusu yapılanmanın inşa edilmesi ve 'ortak çaba' ile yaşatılmasına dair teknik ve detaylı uzlaşmayı sağlayabileceklerdir.

Çalışmamız, bu uzlaşmanın 'federal devlet yapılanması' modelinde olması gerektiğini ileri sürmektedir. Aşağıda bu önermenin nedenleri, karşılaştırmalı açıklamalarla irdelenmiştir.

Öncelikle, federal devlet modelindeki Birleşik Kıbrıs, teorik olarak, taraflar, garantör ülkeler ve uluslar arası kural koyucular tarafından kabul gören ve desteklenen tek çözüm yoludur. Bunun en yakın ve pratik kanıtı yakın tarihte dünyanın Annan Planı'na verdiği destek olarak gösterilebilir.

Buna ek olarak, *'KKTC'nin ilan edilmiş olması, bir federasyonun oluşma çabalarına zemin hazırlayacaktır. KKTC, bu doğrultuda her türlü çabayı göstermeye hazırdır.'* satırları 'KKTC'nin kuruluş tarihi olan 15 Kasım 1983'te, Kıbrıs Türk Federe Devleti Parlamentosu'nun onayladığı 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Bildirgesi'nde bulunmaktadır ve Kıbrıslı Türklerin federal çözümü kurumsal olarak benimsemeye hazır olduğunu göstermektedir. Hem bu gerçek, hem de yakın tarihte Kıbrıslı Türklerin federal bir çözümü öngören Annan Planı'nı yüzde 65 (%65) lik bir çoğunlukla onaylaması, Kıbrıslı Türklerin federal çözüm yönündeki açık iradesini ortaya koymaktadır.

Diğer yandan Kıbrıslı Rumlar, ideal bir çözüm olmadığı çekincesini de ortaya koymakla birlikte, taraflarca üzerinde uzlaşılacak bir federal yapılanmayı onaylayacaklardır; ancak tam da bu noktada, 'siyasi koşulların' yerine getirilmesi gerektiğini tekrardan hatırlatmak gerekmektedir.

Bu arada, BM ile AB gibi uluslararası kural koyucular ve Türkiye ve Yunanistan gibi garantör devletler de her türlü fırsatta Kıbrıs için tek çözüm yolunun federal devlet yapılanması olduğunu tekrarlamaktadırlar.

Bir önceki başlıkta siyasi çerçeveyi bu şekilde çizdikten sonra konunun hukuki, teknik ve sosyolojik yönlerini de incelemekte fayda vardır. Bu noktada yönetim bilimi ve siyaset bilimi perspektiflerinden önerilen yöntemin modeli irdelenecektir.

Genel olarak bakıldığında üniter, federal ve konfederal devlet modelleri arasındaki şu farklar hemen dikkat çekecektir;

‘Üniter devlette, yurttaşlar yersel (territorial) kimlik bakımından, ulusal kimliklerini en üst sıraya koyma eğilimindedirler. Bölgesel ve yerel kimlikler ikinci sırada gelir. Bu özelliğe koşut olarak, merkezi (ulusal) yönetim, en küçük sorunların çözülmesinde bile, başvurulan ilk yönetim birimi konumundadır.

Federal Devlette, yurttaşlar kendilerini iki ayrı kimlikle tanımlarlar. Hem ulusal, hem de bölgesel veya topluluk kimlikleri önem taşır. Yurttaşlar, federal yönetime de federe yönetime de bağlılık duyarlar. Bu özelliğin bir uzantısı olarak, federal yönetim, sorunların çözümü için başvurulan merkezlerden yalnızca biridir. Genellikle büyük sorunların çözümü için federal yönetime, diğerleri için federe yönetimlere başvurulur.

Konfederasyonda ise, üniter devlette olduğu gibi, birinci kimlik ulusal kimliktir. Yurttaşlar, kendilerini, öncelikle konfederal siyasal birliğe değil; ulusal devletlerine bağlı hissederler. Genellikle, askeri bir dış tehdidin varlığı gibi istisnai durumlar dışında, küçük-büyük tüm sorunların çözümünü kendi devletlerinden beklerler.²⁹¹

Yukarıdaki genel açıklamalardan da anlaşılacağı gibi; Kıbrıs’ın toplumsal yapısı ve tarihi gerçekler göz önüne alındığında üniter devlet modelinin ve konfederal yapılanmanın güçlüğü ortaya çıkmaktadır.

Kıbrıs’ta Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum olmak üzere iki ayrı ve farklı toplum vardır; Öncelikle bu gerçek, üniter devlet modelindeki toplumsal yapıya pek uymamaktadır, çünkü Kıbrıslılar, tek bir ulusa mensup değildiler ve bu açıdan tek bir ulusal kimliğin en üst sıraya konması olası değildir.

Diğer yandan, konfederal devlet yapılanmasında da benzeri bir sorun yaşanacaktır; iki ayrı ulusal kimliğin yarışmasına ve belki de çatışmasına zemin hazırlayacak olan bu çözüm şekli, Kıbrıslı Rumlar tarafından şiddetle reddedilmektedir. Ayrıca konfederal çözüm şekli, uluslar arası hukuk ve mülkiyet konuları açısından geçerli çözümler sunmaktan aciz görünmektedir.

²⁹¹ Uygun, 1996, s. 173.

Bütün bunlardan farklı olarak, federal devlet yapılanması, toplumsal farklılığı federal çatı altında birliğe dönüştürecek mekanizmalara sahiptir; bu da onu Kıbrıs Sorunu'nda diğer çözüm modellerinden bir adım öne taşımaktadır.

Bunun yanında, toplumların yasama ve temsiliyet konularında adil ve dengeli (eşitlikçi) haklara sahip olmaları da hayati önem taşımaktadır. 'Çağdaş federal devletlerde, federal yasama organına iki temel işlev yüklenmektedir. Bunlardan birincisi, federal yönetimin yetki alanına giren konular bakımından yasama faaliyetinin gerçekleştirilmesidir. Federal parlamentonun ikinci temel işlevi, federe birimlerin ulusal politikanın belirlenmesine katılmasını sağlamaktır. Bu iki özelliği ile, *federal yasama organları, hem ulusal, hem de ulusaltı birimlerde oluşan halk iradesinin temsil edildiği organlardır.*'²⁹²

'Benimsenecek hükümet biçimi ister parlamenter, ister başkanlık, isterse meclis hükümeti olsun, federal devletin yapısı bakımından bunu büyük bir önemi yoktur. Burada asıl önemli olan ve federal devletin özelliğini belirleyen husus, parlamentonun iki meclisli oluşudur. Gerçi aynı sorun tek yapılı devletler için de söz konusu olabilir. Fakat tek yapılı devletlerde...üniter...ikinci meclis yasama faaliyetlerinde zorunlu bir unsur değildir. Tek veya çift meclis sistemlerinden herhangi biri üniter devletler için bir tercih konusu olmaktan öteye geçmez. Oysa **federal devlette yasamanın çift meclisli oluşu doğal bir zorunluluktur.**Çünkü yasama, tek yapılı devletten farklı olarak iki unsuru içermektedir. Bunlardan birincisi, *bir bütün olarak halk*; öteki de federe devletlere *bölünmüş halktır*. Bu bakımdan her iki unsurun ayrı ayrı temsil edilmeleri federal rejimin en belirgin özelliğidir.'²⁹³

'Konfederasyon, bir devletler topluluğu olmasına karşılık, federal devlet kendine özgü yasama, yürütme ve yargı organları olan tek bir devlettir.'²⁹⁴

Buna göre, açıkça görüldüğü üzere, Kıbrıs'ta konfederal bir yapılanmaya gidilebilmesi için öncelikle iki yasal ve meşru devlete ihtiyaç vardır; Oysa şu anda Kıbrıs'ta, biri uluslar arası hukuk nezdinde 'yasa dışı' olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve diğeri de uluslar arası hukuka göre yasal ve meşru olan ancak yaklaşık 40 yıldır resmen ve fiilen kurucu ortağı olan Kıbrıslı Türklerden yoksun olarak yönetilen, temsil edilen ve hatta Anayasal değişiklikler yapılan 'Kıbrıs Cumhuriyeti' devleti bulunmaktadır.

Diğer bir deyişle, konfederasyonun Kıbrıs için çözüm modeli olabilmesi mevcut siyasi ve hukuki nedenlerden dolayı, federasyona kıyasla çok daha zordur.

²⁹² Uygun, a.g.e., s. 319

²⁹³ Şenocaklı, a.g.e., s. 16

²⁹⁴ Şenocaklı, a.g.e., s 37-41

Bu son bölümde, ortaya koymaya çalışılan gerçeğin daha kolay anlaşılması için şu açıklama son derece önemlidir;

Kıbrıslı Rumlar ve Rum liderliği, mevcut siyasi ve hukuki konjektürden de cesaret alarak, yıllardır izledikleri hegemonyacı anlayışı ısrarla sürdürmektedirler; bu anlayışa göre, Kıbrıs adası, binlerce yıllık kültürel mirasıyla bir Elen Adası'dır ve bu durumu siyasi ve hukuki olarak resmileştirmek gerekmektedir. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs adasında yaşayan 400 yıllık misafirlerdir ve 'Kıbrıs Cumhuriyeti' vatandaşı olan azınlık durumundaki toplum olarak görülmektedir. Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklerle herhangi bir alanda kendilerini eşit görmesi ve/veya aynı haklara sahip olması kabul edilebilir bir durum değildir.

Yukarıda kısaca özetlenen genel Kıbrıslı Rum yaklaşımının büyük bir istekle kabul edebileceği tek çözüm, tamamen Rum kontrolündeki, tercihen üniter modelde, Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak nitelendiren ve buna uygun azınlık hakları bağışlayan egemen bir devlet modelidir.

Kuşkusuz bu, en başta Kıbrıslı Türkler olmak üzere, ne Türkiye ne de hak ve hukuku savunan hiçbir kişi, kurum ve kuruluş tarafından kabul edilebilecek bir istek değildir.

Burada anlatılmak istenen şudur; politika bilimi gerçeklerle ilgilidir ve mevcut gerçeklik, Kıbrıslı Rumların şu an itibarıyla federal veya konfederal bir antlaşmaya hazır olmadığını göstermektedir. Gerçek şudur ki; Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkler ile **paylaşmaya** hazır değildir; oysa paylaşmaya hazır ve istekli olmak, ister federal isterse konfederal olsun herhangi bir çözüm arayışında vazgeçilmez şartlardan biridir.

Bir başka üzerinde durulması gereken nokta da şudur: Özellikle Annan Referandumu'ndan sonra, adanın bölünmüşlüğü'nün daha da sağlamlaştığı ve Kıbrıslı Türklerin ayrı mevcudiyetinin referanduma öncesine göre çok daha fazla meşrulaştığına dair yorumlar vardır. Buna ek olarak, referandumda birleşme yönünde siyasi irade gösteren Kıbrıslı Türklerin mağduriyetinin giderilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu noktadan hareketle, özellikle A.B.D ve İngiltere'nin, Kuzey Kıbrıs'ın de-facto devleti 'K.K.T.C.'yi meşrulaştıracak yasal ve ya yasadışı girişimleri gündemdedir. Bu girişimlerin belli ölçüde başarıya ulaşması sonucunda ortaya çıkacak olan durum, mevcut durumdan biraz daha iyi olabilir; ancak uluslar arası meşruiyetin gerçek kaynağı BM'dir ve uluslar arası camia tarafından kabul görüp resmen tanınmayan bir devletin diğer devletlerle 'normal ve sağlıklı' ilişkiler kurması olası değildir.

Referandum sonrası, mevcut ayrılığın sağlamlaşması akıllara ayrı Türk Devleti'nin (örneğin Annan Planı'nda öngörülen şekliyle) uluslar arası meşruiyet kazanıp kazanamayacağı sorusunu gündeme getirdi. Kuşkusuz, meşruiyet konusu siyasi ve hukuki

bir konudur ve bunun siyasi ayağı açısından bu ihtimal olasılık dahilindedir; ancak hukuken aşılması gereken engeller o kadar fazladır ki bunun yoğun ve uzun soluklu bir mücadeleyi zorunlu kıldığı açıktır. Ayrıca bu devletin doğması, birleşme isteğini sürekli koruyan ve barışçı bir siyaset izlemesine de bağlıdır.

Her ne kadar mevcut durum, emperyal teşvikle birlikte, de-facto konfederal bir yapıyı işaret etse de, böyle bir oluşumun daha önce de belirtilen eksikliklerinden dolayı adaya kalıcı barışı ve huzuru armağan edemeyeceği açıktır.

Çalışmada, çeşitli açılardan devlet yapılanmalarını inceledikten sonra Kıbrıslı Türklerle Rumları adil ve kalıcı bir barış içinde yaşatacak siyasi çözümün federal devlet yapılanması olduğunu ileri sürülmektedir; ancak federal yapılanmanın doğması ve yurttaşlarına barış ve huzur temin edebilmesi mevcut Rum egemen anlayışının değişmesine bağlıdır. Eğer bu anlayış değişmezse, ada üzerindeki siyasi yapılanmanın türü ve/veya öngördüğü koşullar önemsiz kalacaktır. Diğer bir deyişle, Kıbrıslı Rumların hegemonyacı düşünce yapısı ve adanın tümünü sahiplenmeye hevesli tarihsel koşulların Kıbrıslı Türkler tarafından en zorlu koşullarda bile kabul edilmemiştir; bundan sonra da bunun olmasını beklemek anlamsızdır. Dolayısıyla, adı ne olursa olsun, paylaşmayı istekle kabullenmeyen Rum toplumsal yapısı değişmedikçe ister federasyon olsun isterse konfederasyon, sonuç başarısızlık olacaktır.

Bütün bunların sonunda, ortaya çıkan şu sonuç önemlidir; Kıbrıs'ta adı ne olursa olsun adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılması için iki toplumun birbirinin varlığına, öznel niteliklerine ve bunlardan doğan hak ve özgürlüklerine, adayı istekle paylaşacak saygı, sevgi ve güvene, tarihten alınan ve sürekli tekrar yoluyla mitleşen kötü hatıralardan arındırılmış bir toplumsal belleğe, bireysel ve toplumsal hoşgörüyü, ortak bir vizyon ve gelecek arayışına, ve son olarak da ortak Kıbrıslılık kültür ve mirasına saygı göstermesine ihtiyaç vardır; ancak bu koşullar sağlandıktan sonra adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılabilir. Bu koşulların sağlanması adına her iki toplumun da yapması gerekenler vardır ancak Kıbrıs Rum Toplumunun yapması gerekenler çok daha fazladır. Yakın tarihteki bütün gelişmeler bu gerçekliği tüm çıplaklığıyla ortaya koymuş bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Kıbrıs'ta kalıcı barışa ulaşmak için kabaca iki adımlı bir plan uygulanmalıdır; birinci adımda yukarıda sözü edilen koşulların iki toplum tarafından da karşılandığından emin olunmalı, ikinci adımda da, bu iki toplumu adil ve kalıcı bir devlet yapılanması altında birleştirmenin siyasi ve hukuki formülü bulunmalıdır. İşte tam da bu aşamada, çalışmamız, bu formülün, bir yanda Kıbrıslı Türklerin başta güvenlik, egemenlik ve temsiliyet konuları olmak üzere, sayısal azınlık olma durumundan doğan kaygılarını

gidermeye yönelik (ekonomik, kültürel, mülkiyet konuları vb.) asimetrik uygulamaları içinde barındıran; diğ er yanda da sayıca fazla olan Kıbrıslı Ru mların egemenlik ve temsiliyet haklarına hanel getirmeyen ancak bunu yaparken adanın tümüne egemen olma imkanını tanımayan, Kıbrıslı Ru mların güvenlik, toprak ve mülkiyet konularıyla ilgili endişelerine yanıt veren, adil, taraflar arasında siyasi ve hukuki eşitliğ i ö ngören, baş ta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, BM ve AB gibi uluslar arası aktörler tarafından desteklenen *federal bir devlet modeli* olmalıdır.